

آفاقها
شهرستان
پومالی
۱۳۰۰

دینتو دانکشاف د امریت له خوا
د اطلاعاتو او کلتور وزارت

ف:
ب:
ب:

د افغانستان نوميالی

دوهم ټوک (۵۰۰) ټنه

مؤلف

عبدالرؤف بينوا

۱۳۵۳

د اطلاعاتو او کلتور دوزار ت د پښتو دانکشاف او تقو بی آمریت

د لومړي ټوك يو ضروري سمون

د لومړي ټوك په ۱۷۳ مخ كې «ابن عباد د تالقاني»
سهواً د افغانستان د «تالقان» گڼلې سوي دي، حال دا چې
هغه د قزوين «طالقان» ته منسوب دي.
نو ځكه له گرانو لوستونكو څخه هيله كيږي چې
«صاحب ابن عباد» د افغانستان د تالقان ونه بولي.
«مؤلف»

د افغانستان نوميالی دوهم ټوك

د افغانستان نوميالی د كتاب د لمړي ټوك نه وروسته دادی ددغی گټوری سلسلی دوهم ټوك هم د اطلاعاتو او كلتور د وزارت د پښتو د انكشاف او تقويی د اسریت له خوا چاپ او په پښتو ژبه كښی د تحقیق او څیړنو مینانو ته وړاندی شو.

د جمهوري دولت د كلتوري پالیسي له مخه چې د ملي كلتور د سالمی و دی او انكشاف هدف لري په پښتو كښی د په زړه پوری او گټور و اثارو زیاتول یوه ستره آرزو گر ځیدلی ده، د پښتو د انكشاف او تقويی اسریت وپاری چه ددی ستری آرزو په ستره رسولو كښی عملا برخه اخلی او په پښتو ژبه كښی د داسی اثارو د وړاندی كولو پری ترلاسه كوی چی هغه له یوی خوا د لوستونكو د مطالعی ذوق پالی اوله بلی خوا د ملي مفاخره په ژوندی كولو، د هیواد د سنورو څیرو په پیژندنه او په نتیجه كښی زموږ د ټولنی د كلتور په غنی ساتلو كښی اغیزه ناك نقش لری. دا دا ره په پښتو ژبه كښی د غوره اثارو د وړاندی كولو په برخه كښی هغوملی او علمي مسایلو ته خاصه پاسلرنه لری چی د افغانستان د ټولو خلكو په تیره بیا د زلمی نسل د توجه وړدی له همدغه اسله دی اداری د سترقی عناصر ودا رتیا اوسینی له مخی د پاچا خان اولیا خالد په څیر د سترقی او انقلابی شخصیتونو د ژوند پېښوملی او انقلابی افكارو د څیړلو په برخه كښی د یادونی وړ برخه اخیستی ده او په دی توگه یی د افغانستان اونړی د تاریخی، علمي او ادبی څیرو او د دوی د په زړه پوری نظریا توخپرونه هم یوسهم هدف او هم د پښتو ژبی د تعمیمولو

مؤثره وسيله گرځولی ده .

دهغو غوره اثارو په جمله کېښی چی دی اداری دخپل ملی او کلتوری هدف له مخی د چاپ ورگنلی دی یوه ئی هم دافغانستان دنومیالو دکتابونو سلسله ده چی دادی اوس بی دوهم ټوک هم له چا په راوتلی دی.

د (افغانستان نومیالی) دوهم ټوک هم دهغه کوچنی دایرة المعارف یوه برخه ده چی دالف اوبی په ترتیب سره دافغانستان نومیالی پکښی معرفی شوی دی. دکتاب له موضوع څخه په ښه توگه څرگند یری چی دالر څیرونی په ملی او روحی لحاظ زسونیر گرانو هیوادوالو ته یری نژدی دی، له دی علاوه هغو خارجی ذواتو او مؤسسو ته چی دافغانستان پیژندنی سره مینه لری د دی کتاب لرل خاص اهمیت لری. له دغه اسله ویلای شو چی دافغانی او خارجی څیرونکو موسسو اوذواتو په کتابخانو کېښی ددغی سلسلی دکتابونو دپاره مناسب لمخایونه تش هاتی دی. دپښتو تکره لیکوال ښاغلی بینوا دخپلو ادبی او فرهنگي خدمتونو په لړ کېښی د دغه کتاب په لیکلو سره د هغو محسوانو څیرونکو د پاره چی له خپلو ملی، علمی او ادبی مفاخرو سره د میننی په اثر د افغانستان د نومیالو په باب دلیکنوا و څیر نومیال لری لاره اسانه کړی ده، له دغه اسله ښاغلی بینوا دغه زیارته دقدر په سترگوگور و.

ارزو لرو چی تردی وروسته هم په پښتو ژبه کېښی دداسی گټورو کتابونو د چاپولو په لاره کېښی چی گټور توب بی دخلکو دار تیا او میننی په اساس تثبیت شوی وی. نورو پانندی گا سونه هم واخستلی شو.

(دپښتو د انکشاف او تقوی ادارہ)

۱۵۰۱- ابو عاصم بستی :

دا بو مسلم خراسانی په وختو کی دبست له ازادنی غوښتونکو څخه و . د (۱۳۳ هـ) کال په جما دی الا ولی کی چا بو مسلم خراسانی له خپلی خوا ابو النجم عمار داسما عیل زوی د سیستان والی ویاکه او هغه سیستان ته ولاړ ابو عاصم بستی ورته پورته سو ، دهغه سره وجنگید او ماته ئې ورکړه ، او ابو عاصم بستی د سیستان امیر سو ، اوله سیستانه دلوی لښکر سره دخراسان خواته و خو خید چی خراسان ونیسی ، خود خراسان والی ابو داود بو قوی لښکر د عبد الله کنندی د زوی سلیمان په مشری دده دمخنیوی دپاره و لېږه چی په فراه کی سخته جگړه و نښته ، څنگه چی د سیستان خلکو هم ۱۱ بو مسلم د لښکر مرسته و کړه ، نو د سلیمان لښکر بری وسوند او ابو عاصم بستی ئې وواژه او سلیمان د (۱۳۸ هـ) کال په ربیع الاخر کی سیستان ترلاس لاندی کی .

ماخذ: افغانستان از اسلام - ۲۷۳ مخ

۱۵۰۲- ابو عبد الله رحمن محمد خراسانی :

د عبد العزیز زوی ، د عبد الله نمسی او د محمد کپوسی مشهور په ابو عبد الرحمن النبلی د خراسان له نومیالیو فقیها نو او امامانو څخه و . په عربی ژبه د شعر دیوان هم لری . حدیثونه ئې د حمدان له زوی ابی عمرو ، اوله ابی احمد الحاکم او نورو څخه اخیستی او بیاله ده څخه د عبد الغافر زوی اسماعیل ، اود عبد الملک المودن زوی احمد او نورو روایتونه کړی دی .

په (۳۶ هـ) کال په اتیا کلنی کی مړ دی .

ماخذ: طبقات الشافعیه - ۷۵۳ مخ

۱۵۰۳- ابو عبد الله احمد سیستانی :

د المظفر سراجی زوی دخپل وخت له فقیها نو و محمد ثابو څخه و .

ماخذ: طبقات الشافعية - ۳۵۵ ر ۵ مخ

۵۰۴- ابو عبد الله احمد بلخی :

د ابراهيم زوی، اود سلحان نمسی د حدیثو عالم و، حدیثو نه ئې د موسی له زوی و نیمه، او دخالد حرانی له زوی عمرو، او د بکیر مصری له زوی یحییٰ څخه اورېدلی وو، چی بیاله ده څخه د سماک زوی ابو عمر و، او دکامل زوی قاضی احمد، او د قانع زوی عبدالباقی، او دیوسف زوی احمد او ابو بکر شافعی د حدیثو روایتونه کړی دی. ابو عبد الله (۲۹۰ هـ) کال دربيع الاول په میاشت کی مړ دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳۱۱ ر ۱ مخ

۵۰۵- ابو عبد الله احمد جوزجا نی :

د علی زوی، د العلاء نمسی او د موسی کپوسی دخپل وخت نومیالی محدث و، حدیثونه ئې د مقدم له زوی ابأ الاشعث احمد، او د ابی حسان له زوی الفضل، او د شوکر له زوی محمد، او د ابی اسقر له زوی أباعبیده او د ابوبله زوی زیاد، او د محمد له زوی قاسم سرور څخه اورېدلی وو، چی بیا له ده څخه دار القطنی، او ابن شاهین، او عمر الکتانی، او یوسف القواس او دالاجری زوی ابو حفص او نورو د حدیثو روایتونه کړی دی . په (۳۲۸ هـ) کال دربيع الاول په میاشت کی مړ دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳۰۹ ر ۳ مخ

۵۰۶- ابو عبد الله بزاز با دغیسی :

حسین د علی زوی د حدیثو عالم و، حدیثونه ئې د عاصم له زوی السری څخه لوستلی وو، او په (۳۲۳ هـ) کال مړ دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۷۰۸ ر ۷ مخ

۵۰۷- ابو عبد الله بکر بهارزی بلخی :

د محمد زوی، د بکر نمسی او د عطاء بهارزی کپوسی د حدیثو عالم، او د بلخ

«بهارزة» کلمی ته منسوب و د سعید له زوی قتیبه څخه ئی روایت کړی اود (۵۲۴م) کال په ذی الحجه کی مړ دی .

ماخذ: معجم البلدان - ۳۱۲۲ مخ

۵۰۸ - ابو عبدالله پارسی :

د غزنویانو د دورې نویالی و چې د سلطان محمود غزنوی په وخت کی د خواجه احمد حس میوندی له خواد بلخ ((صاحب برید)) تا کلی سوی و، خو هغه وخت چی خواجه حسن میوندی د سلطان محمود په اسر بندی سو، نو ابو عبد الله پارسی هم معزول سو، اود پرمختونه ئی ولیدل، خود سلطان سعود په وخت و کښی چه خواجه احمد حسن میوندی خلاص سونوده هم د سلطان سعود در بار ته لاړ و سوند له او د خواجه احمد حسن میوندی نژدی معتمد و .

ماخذ: تاریخ بیهقی - ۱۵۷، ۱۶۳، ۱۶۷، ۳۵۶ مخونه

۵۰۹ - ابو عبدالله حسن فریا بی :

د محمد زوی د حدیثو عالم و، حدیثونه ئی د د اود له زوی سلیمان صیدلانی هروی څخه لوستلی، او بیاله ده څخه ابن سخلد روایت کړی دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۱۱۷ مخ

۵۱۰ - ابو عبدالله حسین هروی :

د محمد هروی کتبی نمسی د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری معاصر نویالی لیکوال او عالم و . ده د اسحق القراب پرتاریخ پایخوړ (ذیل) لیکلی دی چی عبدالقا در رها وی په خپل کتاب «المادح والممدوح» کی له هغه پایخوړ څخه د خواجه انصاری د ژوند په باب ځینی مطالب را اخیستی دی -
د «المادح و الممدوح» کتاب د شیخ الاسلام انصاری په مناقبو کی و .

همدی ابو عبدالله حسین دشیخ الاسلام خواجه انصاری دزیریدنی دنیته
په باره کی پخپله له شیخ خخه پوښتنه کړی وه او دهغه دزیریدنی صحیحه
نیته ئی چی د (۵۳۹۶) کال دشعبان میاشت وه له شیخ خخه ارویدلی وه .
ماخذ:

دطبقات الصوفیه مقدمه - ۲۲ مخ

۵۱۱- ابو عبدالله خاقانی غزنوی :

په اصل کی دبغداد له نومیالیو صوفیانو خخه و، خو په غزنی کی بنخ دی،
ابن قصاب رازی ارادت ورته درلود . په (۵۷۹۶) کی سردی .

ماخذ:

تاریخ خصوصى غزنین - خطی - ۱۹۲ مخ

۵۱۲- ابو عبدالله سجزی (ساگری) :

په دریمه هجری پېړی کی دخراسان له نومیالیو متصوفینو او مشایخو خخه
دابوحفص حداد شاگرد و، او شیخ ابو حفص به ویل چی : «ابو عبدالله زموږ شیخ
او معنوی پیر دی» دی شام او طرابلس ته هم تللی و، اوده ویلی دی چی : «علامه
الاولیاء ثلاث : تواضع عن رفعة ، وزهد عن قدرة ، وانصاف عن قوة» یعنی د خدای
د دوستانو نښی دری وی : په لویې کی تواضع ، د قدرت په وخت کی پرهیز ، اود
قوت په وخت کی انصاف .

ده ته ئی وویل چی : «ولی دصوفیه نو کالی نه اغوندی؟» ده جواب ورکړی
چی : «بی فتوته دخوانمردانو کالی اغوستل دوروی یی ده» او هم د ده وینا ده
چی : «هغه واعظ واعظ نه دی چی دده له مجلسه توانگر درویش او درویش توانگر
نه سی»

(دا نومیالی دلوپړی توك په ۶۳ مخ) د«ابو عبدالله ساگری» په نامه هم

راغلی دی خوئنگه چی دلته دده دژوند پرحالاتوخه زیات سوی دی نو بیا
راوړه سو)

ماخذونه:

- ۱- طبقات الصوفیه - ۲۳۵ مخ
- ۲- ددهخدا لغتنامه - ۵۹۹ »
- ۳- نامه دانشوران - ۵۷۳ »

۵۱۳- ابو عبد الله سلام تمیمی خراسانی:

دسلم زوی معروف په «طویل» خراسان له مسجد ثینوڅخه و په مدائن کې
اوسید ، او حدیثونه ئی له زیدالعمی ، او دسیب له زوی غیاث څخه
لوستلی وو ، چی بیا له ده څخه دقاسم زوی ابونضر هاشم ، اودجعفر زوی محمد-
مدائنی ، اودسلیمان زوی سعید واسطی ، او دولید زوی خلف ، اود هشام زوی
خلف او نورو روايتونه کړي دي .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۹۵۹ مخ

۵۱۴- ابو عبد الله ضیاء هروی:

داحمد زوی ، دمحمد ندسی اودیعقوب کپوسی مشهور په «خیاط» اصلا
دهرات و ، خوبه بغداد کې اوسید ، او هلته ئی حدیثونه داحمد له زوی عمر
قرمیسینی ، اوداحمد له زوی عیسی دینوری ، او دحسن له زوی محمد ابلی ،
او داحمد له زوی علی بصری څخه لوستلی وو ، چی بیا له ده څخه حدیثونه لیکلی
سوی او ارویدلی سوی دی .

د(۵۳۷۸) کال دصفری په میاشت کې زیږیدلې او په (۵۴۵۲) کال مړدی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۳۶ ر ۹ مخ

۵۱۵- ابو عبد الله علوی حسنی خراسانی :

حسن دداود زوی ، دعلی نمسی او دعیسی کپوسی دخراسان له محدثینو
خخه و ، له خراسان خخه دبغداد له لاری حج ته تللی ، اوحدپشونه ئی په
بغداد کی لوستلی وو .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۷ ر ۶ ۳۰۶ مخ

۵۱۶- ابو عبد الله عمیری هروی :

شیخ ابو عبد الله دخپل وخت زاهد او عابد عالم و ، په (۵۳۸۲ ق) کال سره ،
اودهرات د «درب خوش» دباندی بڅخ دی .

ماخذ :

رساله مزارات هرات - ۳۳ مخ

۵۱۷- ابو عبد الله محمدا یلاقی :

دیوسف شرف الدین زوی دابن سینا له شاگردانو خخه یوحکیم و ، لوسری
دنیشاپور په ایلاق کی اوسید ، بیادفتاح دزوی علا الدین په بلنه بلخ ته راغی ،
او دلته دگورخان سره په یوه جگړه کی ووژل سو .

ماخذ :

ددهخدا لغتنامه - ۵۹۳ مخ

۵۱۸- ابو عبد الله محمد بلخی :

دحسن زوی دڅلرمی هجری پیری له شاعر انوشخه و ، په بلخ کی زیږیدلی
اود سامانی ابو الفو ارس اودنوح سامانی دزوی عبدالملک اود صفاری امیر ابواحمد
خلف ستایند وی (مداح) ، او درود کی سره ئی لیدلی و . خوله بده سرغه دده اشعار
هم دهنی ژبانی دنورو شاعرانو غونډی ورک او دیر لیر په تذکره کی راوپه
سوی دی .

ماخذ: آريانا دايرة المعارف - ۷۲۳ مخ

۵۱۹- ابو عبد الله محمد بلخي:

زرعة زوی، دشداد نمسی دحدیثو عالم و؛ حدیثو نه ئی په بغداد کی د سعید له زوی قتیبه څخه لوستلی وو، چی بیاله ده څخه دسخلد زوی محمد، او د علی خطبی زوی اسماعیل دحدیثو روایتونه کړی دی. دی په (۲۸۸ هـ) کال حج ته تللی و.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۲۵. ۲۹ مخ

۵۲۰- ابو عبد الله محمد بلخي:

دعلی زوی 'دطرخان نمسی، دعبداالله کپوسی او دجیاش ابوبکر کوسی د حدیثو نویالی حافظ او عالم و؛ حدیثو نه ئی په دمشق او نورو ښارو کی دعبدلجلیل له زوی محمد خشنی، او دفضل له زوی محمد، او دسعید له زوی قتیبه، او د سلیمان لوینا له زوی محمد، او دعمار له زوی هشام، او دایوب له زوی زیاد، او د محمد له زوی حسن زعفرانی څخه اوریدلی وو، چی بیاله ده څخه د نصر زوی ابو علی الحسن طوسی، او داحمد زوی ابو محمد عبدالرحمن فارسی او دهغه زوی ابوبکر، عبدالله دمحمد زوی او داحمد زوی ابو حرب محمد روایتونه کړی دی. شام او سمرته تللی، ښه تصنیفونه ئی درلودل چی زیا تره ئی په کوفه او بصره او بغداد کی لیکلی وو. د (۲۷۸ هـ) کال په رجب کی مړ دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۲ - ۲۶۳ مخ

۵۲۱- ابو عبد الله محمد بونی:

دبشر زوی اود بکر نمسی نویالی فقیه و دطر یف له زوی ابی جعفر بونی اوله ابی العباس الاصم او نورو څخه روایت کړی دی.

(بون دهرات اوبغشو و ترسوخ یو بیار و)

ماخذ: معجم البلدان - ۳۰۹ ر ۲ مخ

۵۲۲- ابو عبد الله محمد بن جده هی :

د عبدالرحمن زوی، د محمد نمسی، د احمد کپوسی، د حسین کوسی اود سعود کودی مشهور په «سعودی پنجدهی» نومیالی فاضل و، اود ادب په علم کی ئی لوی لاس درلود، پر مقامات حریری باندی ئی شرح لیکلی و، د حدیثو په زده کړه پسې ئی ډیر و هیواد و ته سفر ونه کړی، عراق، جبال، شام، مصر او اسکندریه ته تللی و. په خپل ښار کی ئی له خپله پلازه او په اصفهان کی یې له سعود ثقفی او په اسکندر په کی ئی له ابا طاهر سلفی څخه حدیثونه اړویدلی، ا هم ئی له حافظ ابي القاسم دمشقی څخه لیکلی وو. د (۸۳۰ هـ) کال دربیع الاول په ۱۹ سپ، او په (۵۵۲۱ هـ) کی زبیریدلی و.

ماخذ: معجم البلدان - ۲۹۰ ر ۲ مخ

۵۲۳- ابو عبد الله محمد بن شنگی :

د ابراهیم زوی، د سعید نمسی، د عبدالرحمن کپوسی او د سوسی کوسی په حدیثو کی دخپل وخت له لویو اسانو څخه گڼل کیده، حدیثونه ئی د سنن حرزاسی له زوی ابراهیم اود سربج نقال له زوی حارث اود محمد نفیلی له زوی ابي جعفر عبدالله، اود عمران له زوی عبدالعزیز او ډیر ونور و څخه اړویدلی وو، چی بیاله ده څخه د اسحاق صغانی زوی محمد، او د اسما عیل بخاری زوی محمد، او ابن خزیمه، او ابو العباس الدغولی او د شرفی زوی ابو حامد، اود اسحاق ضبعی زوی ابو بکر، او دنجید زوی اسماعیل اونور وروایتونه کپری دی. دعر بو په لغة او کلام کی هم امام و.

(دانو میالی په لنډه توګه د لومړي ټوک په ۶۸ - ۳ مخ کې هم راغلی خودلته د لیر نور تفصیل سره راوړه سو)

ماخذ: طبقات الشافیه - ۲۱۸۱ مخ

۵۴۴ - ابو عبد الله محمد تخارستا نی:

د احمد زوی او د محمد نمسی د تخارستان په ایلاباد کې اوسېد، او د حدیث ولوی عالم و. د حدیثو اخیستنې د جعفر د زوی او د محمد غالب وراق بلخي له نمسی ابو عبد الله محمد څخه کړې وه، چې بیا له ده څخه د احمد زوی ابو القاسم عبد الرحمن، او د یحیی بلخي زوی ابو سهل محمد د حدیثو روایتونه کړي دي، او همداراز د ده له کتاب «الطبقات» څخه د بلخ د هغه وخت پوهانو او فقهاوو پرې ګټه اخیستې وه، او په (۳۰۰ هـ) کال سړی.

ماخذ:

چراغ انجمن - ۳۱ مخ

۵۴۵ - ابو عبد الله محمد جباخانی بلخي:

دعی زوی، د حسین نمسی او د فرح کړوسی د بلخ د جباخان د کلی نوميايي حافظو، له بلخه جبال، عراق او شام ته تللی او حدیثونه یې له ابی یعلی سولبي او نورو پر وڅخه لوستلي وو، چې بیا له ده څخه یوې ډلې روایت کړي دي. د (۳۰۷ هـ) کال در بیع الاول په میاشت په بلخ کې سړی او ځینی ئی د سړینی کال (۳۰۶ هـ) ګڼی.

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۰۳ مخ

۵۴۶ - ابو عبد الله محمد جوینا بازی بلخي:

د ابی محمد حسین زوی، د حسین نمسی، د محمد کړوسی او د حسین تمیمی جوینا بازی کوسی د بلخ په جوینا باد کلی کې اوسېد او د احمد له زوی ابی الحسن محمد ساګزی څخه

ٹی سمع کرے وہ لوی شیخ و، چہ بیالہ دہ خخہ دمحمدنخشی زوی عبدالعزیز سمع و کرہ.

ماخذ :

معجم البلدان - ۳ ر ۱۶۱ مخ

۵۲۷- ابو عبداللہ محمد جوینی :

دمحویہ جوینی زوی دخپل وخت عارف او عالم اود شیخ ابوالحسن بستنی له
ملکرو خخہ و. دہ ہو کتاب پہ تصوف کی «سلوة الطالبین» پہ نامہ لیکلی دی چہ پہ
ہفہ کی ٹی طریقت زیات حقایق اود قایق بیان کرے دی .

ماخذ :

نفحات الانس - ۴۷۵ مخ

۵۲۸- ابو عبداللہ محمد خراسانی :

دمهران زوی، دموسی نمسی، دسعید کپوسی اود عبداللہ سر زبانی خراسانی
کودی دخپل وخت نومالی لیکوال اوسورخ و، دعلم له وسعت سرہ سرہ ٹی دلہجی
صداقت ہم در لود .

پہ (۵۲۹۷) کال زپرہدلی اوپہ (۵۳۷۸) کال کی سردی، اودا کتا بونہ ٹی

لیکلی دی .

۱ - کتاب اخبار ابی مسلم صاحب الدعوة .

۲ - کتاب اخبار برا مکہ - نژدی پنخہ سوہ پانی

۳ - کتاب الاوائل فی اخبار الفرس القدسا - زر پانی

۴ - کتاب اخبار ابی حنیفة النعمان - پنخہ سوہ پانی

۵ - سر پبرہ پردی ٹی، نور کتا بونہ داشعارواوشاعر انو اوتاریخ پہ باب کی لری

چی بخینی ئی پهنجه زره او بخینی ئی لس زره پانی دی .

ماخذونه :

دهخدا لغتنامه - ۶۱۳ مخ

۵۳۹ - ابو عبد الله محمد خراسانی :

داسد زوی مشهور په خشی د حدیثو ثقه عالمو، چی حدیثونه ئی د مبارک له زوی عبدالله او دعیاض له زوی فضیل، او دعینتیه له زوی سفیان، او د مسلم له زوی ولید، او د اسماعیل له زوی محمد، اود ولید له زوی بقیة، او د علیه له زوی اسماعیل، او د الجراح له زوی وکیع عخه ارویدلی وو، او هم ئی په بغداد کی د حدیثو زده کړه کړې وه، چی بیا له ده څخه د اسحاق الصغانی زوی محمد، اود محمد زوی جعفر، او ابراهیم الحر بی د حدیثو روایتو نه کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۲ ر ۸۱ مخ

۵۴۰ - ابو عبد الله محمد خراسانی :

د اسحاق خراسانی زوی، اود موسی نمسی مشهور په ابو عبدالله البزار خراسانی د حدیثو نویالی عالمو، د حدیثو روایتونه ئی په بغداد کی د علی له زوی، د حسن له نمسی او د شقیق له کړوسی څخه کړی وو، چی بیا له ده څخه د علی خطیبی زوی اسماعیل روایت کسړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱ ر ۲۷ مخ

۵۴۱ - ابو عبد الله محمد خراسانی :

د ازهر خراسانی زوی حنفی عالمو. په فقه کی ئی د «الاختیارات» کتاب لیکلی

اوپه (۵۲۰۱) کال سر دی.

ما خذ:

هدية العارفين - ۲ ۱۵۵ مخ

۵۳۳- ابو عبدالله محمد خراسانی :

داحمد زوی اود محمد مقری نمسی دخراسان له عیارانو اوخوانمردانومشایخو غنچه
و، دحسین دزوی یوسف، اود عبدالله خرازاز اومظفر کرمانشاهی، اورویم، اوچریری
او ابن عطا سره بی صحبت کړی، اوترتولو خوانمردانوسخی و. وایی چه پنځوس زره
دینار سیرا ورته پاته سو، زیاتره ئې پرې وزلانو او فقیرانو ووبشه. په (۶-۳۶ هـ) کال سر دی.
ده ویلی دی: «الفقیر الصادق الذی یملک کل شیئی ولا یملکه شیئی»

ما خذ:

نفحات الانس - ۳۰۲ مخ

۵۳۳- ابو عبدالله محمد خوری بلخی :

دعبدالله زوی اود عبدالحکم خوری نمسی دحدیثو عالمو، دحدیثو روایت ئې د
خشرم له زوی علی غنچه کاوه، چی بیالده غنچه دجعفر وراق زوی ابو عبدالله محمد
روایت کړی او په (۵۳۰۵ هـ) کال سر دی.

ما خذ:

معجم البلدان - ۳ ۳۸۲ مخ

۵۳۴- ابو عبدالله محمد زغرنازی هروی :

دحسن زغرنازی زوی دهرات دزغرنان د کلی نوسیالی محدث و، د سعید له زوی
احمد غنچه ئې سمع کړی وه، چی بیالده غنچه دا حمد سلجی هروی زوی ابو عمر

عبدالواحد روایت کړی دی .

ماخذ: معجم البندان ۳۹۲۳ مخ

۵۳۵- ابو عبد الله محمد سرخسی خراسانی :

د علی زوی، د عبدالرحمن نمسی، اود جنید کړوسی ملقب په کبشده حدیثو عالم و، حدیثونه ئی په بغداد کی دعاصم له زوی علی، اود تمیم له زوی خلف، اود عطاله زوی عبدالوهاب، اود سعید له زوی ریحان، اود هارون له زوی یزید، اود عاسر له زوی آسود، اود خدش له زوی بکر شخه زده کړی وو، چی بیاله ده شخه د اسحاق حربی زوی ابراهیم، د ضاعد زوی یحیی، د اوپې زوی صالح، دعباس وراق زوی اسما عیل، اود دورې زوی محمد د حدیثو روایتونه کړی دی. د (۵۲۶) کال په شلمه خورسې دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۶۳۰

۵۳۶- ابو عبد الله محمد ضریر لغمانی :

د عبدالرحمن زوی او د حسن لغمانی (لغمانی) نمسی حنفی لوی جید فقیه و. فقه ئی پر پلار او خپل اکا باندې لوستلی وه، د بغداد د ابی حنقیه په مجله کی اوسید، څه موده کوفی ته تللی و، او هلته د فقه تدریس کاوه، بیا بیرته بغداد ته ولاړ، او په مدرسه التمشیه کې ئی درس ورکاوه - ډیر شاگردان ئی کمال ته رسولی وو .

د (۵۵۳) کال د برات په نهمه هلمته ئی، اود ابی حنیفه په مجله کی شیخ دی.

ماخذونه :

۱- الفقها اللغمانیون فی بغداد - داستاد خلیلی اثر - ۱۲ مخ

۲- تاریخ مدارس بغداد - داستاذ عماد عبد السلام رؤوف - ۵۱ مخ

۳- الجواهر المصیئة - ۷۱۲ مخ

۵۳۷- ابو عبد الله محمد طاقی :

د فضل زوی اود محمد سیستانی زوی د خپل وخت له لویو عارفانو او نوسیا لویو شیخانو شخه و.

په اصل کی دسیستان د «طاق» دسیمې و، خو په هرات کی اوسید، اود پنځمې هجری
په پری په سر کی ئی ژوند کاوه، او په «خواجه طاق» مشهور دی .

په مذهب حنبلی او په طریقت کی د عمرو (یا عمران) د زوی سوسی سرید، اود شیخ
الاسلام خواجه عبدالله انصاری استاد او پیرو، او خواجه عبدالله انصاری د ده په باب
کی وایی:

ای آنکه یگانه گشته در آفاق از جان بتوا نداهل عرفان مشتاق
کس نیست همانند تودر فقر و فنا گشتست ازان نام خوشت خواجه طاق

دل خای ئی ویلی دی :

«د خواجه طاق په خیرمی هیڅوک هیبتنا که نه دی لیدلی، هغه زما پیراواستا دی،
که مادی نه وای لیدلی زه د حنبلیانو په عقایدونه پوهیدم، سنا یخووده تعظیم کاوه
او هغه وخت چی ما ولید رو ند و»

خواجه طاق له مشقته ډک ریاضتونه کښل، دیرزاهد او پارسا سپړ و، اوله ده څخه
د پیرو کراماتونو نقلونه سوی دی، او هم د ده له خولی را نقل سوی دی چې: «ما زر پیران
لیدلی چې هغه ټول د کراماتو خوا وندان وو، او ما د هغو ټولو خدمت کړی دی»
د (۱۶۴۱ هـ ق) کال د صفری په بیاشت په هرات کی سر اود هرات د تبارد «درب خوش»
په هدیره کی ښخ دی، چې شاهرخ میرزا وربا ندی یوه لویه ودانی هم کړی ده، او
بیاسلطان حسین میرزایو د هلیز پرهنی ودانی زیات کړی دی .

مولانا عبدالرحمن جاسی دی د ظاهری او باطنی علومو لوی عالم شو ولی دی.

دده د قبر د سر پر شناخته په نستعلیق خط داسې لیکل شوی دی :

«قل كل يعمل على شاكلته»

قد اجاب دعوة الحق الشيخ الاجل الاعظم، الهادي الى الله الامام الهمام قطب المشايخ، مرشد السالكين، غياث الملة والدين، استاذ ارباب الشريعة والطريقة، المجاهد في سبيل الله سولانا خواجه ابو عبد الله محمد بن الفضل بن محمد الطاقي السجستاني الهروي الحنبلّي قدس الله روحه في غره صفر سنه ۴۱۶ هـ

ما خذونه:

- ۱- نفحات الانس- ۳۸۳ بخ
- ۲- رساله مزارات هرات- ۲۳ زر
- ۳- كابل بجله- ۳ كال- ۵۳ گنه- زر
- ۴- آريانا دايرة المعارف- ۹۲ زر
- ۵- دده خد الفتنامہ- ۶۱۲ زر
- ۶- نامه دانشوران- ۷۳ زر

۵۳۸- ابو عبد الله محمد عيسقاني هروي :

دعلي زوي اود حسين عيسقاني نومي دهرات دمالين د عيسقان د كلي ليكوال اود حديث و چي د محمد پوشتگي زوي ا بوا لحسين ا حمد له ده شخه روايت كړي دي، او په (۵۳۶۰) كي مړ دي .

ما خذ: معجم البدان- ۱۱۲ ر ۶ بخ

۵۳۹- ابو عبيد الله محمد غزنوي :

دعلي حكيم ترمندي زوي د حد پشوعالم اود خپل وخت نوميالي شيخ و، دوه كتابه ئي د «ختم الولايت» او «نوادرا الاصول» په نامه ليكلي دي. دامام اعظم ا بو حنيفه پير خاص او نژدي ملگري و. په يوه تفسير ئي هم لاس پورې كړي و، خو ژو ندور سره وفا ونه كړه

اوپه (۲۵۵ هـ) کال سر سو، اوپه غزنی کی شیخ دی .

ماخذ: تاریخ خصوصی غزنین - ۱۹۷ مخ

۵۴۰- ابو عبد الله محمد غوری :

د عبدالله زوی، د عبد الحکیم غوری نسی او د محمد زوی یحیی زوم د حدیثو عالم و ،

او د حدیثو روایتی د حشرم مروزی له زوی ابو الحسن علی خنجه کړی و، چی بیاله ده

خنجه د جعفر وراق زوی ابو عبدالله محمد د حدیثو روایت کړی دی .

د (۳۰۵ هـ) کال د برات په میاشت کی مړ دی .

ماخذ: - چراغ انجمن - ۳۱ مخ

۵۴۱- ابو عبد الله محمد غوزمی هروی :

دا حمد زوی د محمد نسی او د علی کپوسی د هرات د «غوزم» د کلمی محدث

و، چی حدیثونه ئی د محمد له زوی ابی علی احمد هروی خنجه لوستلی و و ،

چی بیاله ده خنجه دا حمد هروی زوی ابو ذر عبد روایت کړی دی .

ماخذ: معجم البلدان - ۳۱۴ مخ

۵۴۲- ابو عبد الله محمد کا بلخی :

د عباس زوی د حدیثو عالم و ، حدیثونه ئی دا سماعیل له زوی ابرا هیم ،

او د حنبل له زوی احمد خنجه لوستلی و و، چی بیاله ده خنجه د سخا د دوری زوی

ابو عبدالله محمد روایت کړی ، او د (۲۷۱ هـ) کال په رجب کی مړ دی .

ماخذ: معجم البلدان - ۲۰۲ مخ

۵۴۳- ابو عبد الله محمد کا بلخی :

د عباس زوی ، د حسن نسی او د ماهان کپوسی د حدیثو عالم و، او حدیثونه

ئو په بغداد کی د عبد الله او یسی له زوی عبد العزیز، او د علی له زوی عاصم

او د موسی فراله زوی ابراهیم غنچه لوستلی وو، چی بیاله ده غنچه د محمد زوی یحیی، او د محمد زوی محمد، او د سماکک زوی ابو عمر و، او د اسحاق زوی عبدالله، او د قاضی کامل زوی احمد سجزی، او ابو عبدالله حکیمی د حدیثو روایتونه کړی دی. د د اراقطنی په قول له ثقاتو څخه و، او د (۲۷۸ هـ) کال د رجب په میاشت په بغداد کی مړ دی.

د سکنه الفضلا مؤلف ئی د سمعانی په حواله دی د حسن زوی او ماهان کابلی نمسی گڼی.

ماخذونه : ۱- تاریخ بغداد - ۱۱۱۳ مخ

۲ - سکنه الفضلا - ۲۵

۵۴۴ - ابو عبدالله محمد المولف بلاخی :

د اسحاق زوی اود حرب نمسی مشهور په ابن ابی یعقوب د بلخ له نومسالیو پوهانو او محدثانو او حافظانو څخه و، چی په (۲۲۲ هـ) کال له بلخه بغداد ته تللی او هلته ئی حدیثونه دانس له زوی مالک، او د مصعب له زوی خارجه، او د السری له زوی بشر، او د الیمان له زوی یحیی، او د عبدالرحمن المخزومی له زوی خالد څخه روایت کړی، چی بیا له ده څخه د ابی الدنیا زوی ابو بکر، او د محمد الزیدی زوی الفضل، او د ابی الاحوص الثقفی زوی ابو عبدالله، او د احمد زوی عبیدالله د حدیثو روایتونه کړی دی. بیا تر (۲۳۰ هـ) کال دمخه کوفی ته تللی او د ابی شیبه د زوی ابی بکر سره ئی صحبت کړی دی. په ادب او قیافه پېژندلو کی ئی هم لوی لاس درلود، او د هر رنگه سړی سره چی به مخامخ

سو، ده پیژانندی د کم نژاد، د کم اولس او د کم تېردی. په سر بی ژ به یی شعر هم وایه.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۱ ۳۳۲ ۲ مخ

۵۴۵- ابو عبد الله محمد مرزبانی خراسانی :

د عمران زوی ، د موسی نمسی ، د سعید کپوسی د عبید الله کوسی د خراسان

له نو میا لیو لیکوالو او پوهانو او لویو سور خانو څخه و .

په (۹۷ هـ) کال زیږیدلی ، او په (۳۸۳ هـ) یا په (۳۷۸ هـ) کال کی سر

دی . گټور تصنیفونه ئی درلودل چی مشهوره ئی داوو :

۱- کتاب اخبار ابي مسلم صاحب الدعوة

۲- کتاب اخبار براسکه من ابتداء امرهم الی انتها نه مشروحاً چی پنځه

سو و پاڼو ته رسیده .

۳- کتاب الا وائل فی اخبار الفرس القداما په دوه زره پاڼو کی .

۴- کتاب اخبار ابي حنیفة التعمان بن ثابت په پنځه سوه پاڼو کی .

سربیره پردی ئی نور کتابونه هم د شاعرانو د اشعارو په باب او هم په تاریخ کی

لیکلی دی چی ځینی ئی په لس زره او پنځه زره پاڼو کی وو ، او هم د معا و په

د زوی یزید اسوی دیوان ئی غونډه کړی دی .

ماخذ: دد هجد الغتنامه - ۱۱۱، ۱۱۲ مخونه

۵۴۶- ابو عبد الله محمد مرغابی هروی :

د خلف زوی ، د یوسف نمسی او د محمد کپوسی د خپل وخت صوفی ادیب و،

د هرات په مرغاب کی او سید . د حدیثو سمع ئی د احمد بلنجی له زوی ابا

عمر عبدالواحد څخه کړی وه ، چی بیاله ده څخه ابن وزیر دمشقی حدیثونه اوریدلی

وو.د.(۳۰ ۵ ۵) کال په محرم کی سر دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۶۷۸ - ۲ مخ

۵۴۷- ابو عبد الله محمد معروفی بلخی :

دحسن زوی، په څلر مه هجری پیری ای ددری ژبی نومیالی شاعر، او په

بلخ کی زیږیدلی و. دلباب الالباب مؤلف عوفی ئی داسی ستایی :

«عروفی معروف بوده است بساحری در شاعری و به مقتدائی در سخن سرائی،

شعرش چون مشاهده دوستان در صحن بوستان یا سکا شمه معشوقان پر زاده با عاشقان

دل داده»

دسامانیانو په دوره کی ئی ژوند کاوه ، او دامیر نوح دزوی ابو الفوارس

عبد الملک سامانی او دا حمد ساگری صفاری دزوی امیر بو احمد خلف ستایندوی

(مداح) و، دد ری دنامتوشاعر رود کی سره ئی لیدلی وخوله بده سرغه دهغی زما نې

دنورو شاعرانو په څیر دده له اشعارو څخه هم بی له څو ټوټو نوڅه نه دی پاته ، او

له دی پاته اشعارو څخه څرگند پیری چی معروفی په قصیده او غزل او مثنوی کی ما هراستادو،

ده خدا پخپله «لغت نامه» کی دده په باب یوه قصه هم راوړی ده اولیکمی چی:

یوه ورځ دسیستان امیر خلف ساگری بشکارته وتلی و، ناڅا په له خپل لښکر څخه

بیل سو ، یوسړی ئی ولید چی چوخه ئی اغوستی وه او پرتور خره سپور و. امیر سلام ور

واچاوه ، معروفی علیک کی . امیر پوښته څینی وکړه «د کم ځای یی؟» ده ورته

ووویل : «دبلخ»

امیر . چیری څی ؟

معروفی: سیستان ته ، او هلته امیر خلف ته .

امیر: دڅه دپاره ؟

معروفی: اوریدلې سې دې چې هغه سخی سړي دی ، او زه شاعر یم معروفی نو سیر م
دوشعرمی جوړ کړی دی ، چې دهغه په دربار کې ئی وواهم نوانعام به را کړی .

امیر: ته ئی ووايه چې وائی ورم (معروفی شعر ولوست بیا نو .)

امیر: پر دې شعر دڅو نه انعام هیله لري ؟

معروفی: زردیناره

امیر: که ئې درنه کړه ؟

معروفی: پنځه سوه دیناره

امیر: که ئی هغه هم درنه کړه ؟

معروفی: سل دیناره

امیر: که بې هغه هم درنه کړه ؟

معروفی: ته قهر ورغی ، خپل خره ته ئی اشاره وکړه او بویل: نوددی تور خره

(ډیره پوچه خبره ئی ورته وکړې) امیر وخنډل او غځنی ولاړ معروفی چې بله ورځ

په سیستان کې داسې دربار ته ورغی امیر ئی ولید او وئې پیژاند خوڅه ئی و نه

ویل ، چې خپله ټوله قصیده ئی دهغه په ستا ینه کې ولوستله ، نو امیر پوښتنه

ځینی وکړه چې: ددی قصیدې په هکله کې څه هیله لري ؟

معروفی وویل: زردیناره

امیر: ډیر دي

معروفی: پنځه سوه

امیر: ډیر دی

معروفی : سل

امیر : دیر دی

معروفی : امیر صاحب تور خر په وره کی ولاړ دی

امیر وخنډل او ښه انعام ئې ورکې، اوله هغه ورځې څخه دامتل په درې ژبه کی

زیات سوچی «خړک سیاه بردر است» د عبدالمک سامانی په ستاينه کی ئی

هم پوه تصیده ویلی وچی دوه بیتونه ئی دادې .

ای آنکه مرعدو را صبری وحنظلی

وی آنکه مرولی راشهدی وشکری

آنجا که پیش بینی با ید مو قنی

و آنجا که پیش دستی باید مظفری

دنورو اشعارو نمونی ئی دادی .

زگنجه چون بسعادت نهاد روی براه

فلکه سپرد بدو گنج و ملک و افسر و گاه

همه کبر و لافی بدست نهی

بنان کسان زنده سال و ماه

بدیدم من آن خانه محتشم

نه نخ دیدم آنجا ونه پیشگاه

یکې زیغ دیدیم فکنده در او

نمد پا ره تر کمانی، سیا ه

تازه گشتم چو گل و تازه شد آن سهر قدیم

گفتی از لاله پشیره ستی بر ماهی شیم

دوست با قامت چون سرو بمن بر بگذشت

سی بر ساعدش از ساتگنی سایه فکند

وآن دوزلفین برآن عارض او گویدی راست برگل خیر یست از غالیه مر تا سر سیم

گشت برگشته سیه جغد چو عین اندر عین گشت پرتاب سیه زلف چو جیم اندر جیم

مرد مان گویند کین عشق سلیم است آری

بزابان عربی ما رگزیده ست سلیم

من همی خندم بچائی که حدیث تو کنند

واندرون دل دردی که هو الله علیم

این دل مسکین من اسیر هوا شد

پیش هزاران هزار گونه بلا شد

جادو کی بند کرد و حیلت بر ما

بندش بر ما برفت و حیلش روا شد

حکم قضا بود وین قضا بدلم بر

سحکم از آن شد که یاریا ر قضا شد

هر چه بگویم ز من نگر که نگیری

عقل جدا شد ز من که یار جدا شد

آواز تو خوش تر بهر روی

نزدیک من ای نگار فرخا ر

ز آوازمنا ز با صدادین

در گوش غمین بر د بسیمار

آن رفتن و آمدن کجا شد کاری بنواچه بینو اشد

دده بخی نوری تو نه ده خدا په لغتنا سه کی را غلی دی .

ما خذونه:

۱- لباب الالباب - ۱۶۳ مخ

۲- تاریخ ادبیات در ایران - ۱۹۹۱ م

۳- ددهخد الغتنامه - ۶۰۸ م

۵۴۸- ابو عبد الله محمد مقری خراسانی :

د احمد زوی اود محمد مقری خراسانی نمسی دخراسان له نو سیا لیو مشا یخو
خخه و . دیوسف حسین رازی او عبدالله خراز رازی او مظفر کرمان شاهی اورویم
او جریری او ابن عطا سره پی صحبتونه کچی وو. په طبقات الصوفیه کی ئی
لیکلی دی چی : «وی ازفتی مشایخ بود وسخی ترایشان ، ونیکو خلق تروبلند همت
وورع »

په (۳۶۶ هـ) کال سر دی

ماخذ: طبقات الصوفیه- ۴۷۶ م

۵۴۹- ابو عبد الله محمد مقری :

د احمد زوی اود محمد مقری نمسی اود سید جعفر مسجر د
و ر وردخپل وخت له نو سیا لیو مشایخو خخه و ، چی په غزنی کی شیخ دی .
د ابو یوسف بن الحسن او عبدالله خراسانی اوخواجه مظفر شاه کرمانشاهی او
جریرا و ابن عطا سره ئی لیدلی کتلی و ، او دحو انمرد انوشیخانو خخه گنبل کیده
پنځوس زره دیناره په میراث ورپاته سوی وو ، چی ټول ئی پر بی وزلانو وویشل ،
او په زلمیتوب کی حج ته تللی و ؛ ده ویلی دی چی : «رشتین فقیر هغه دی چی
د هرشی مالک وی او هیخ شی دده مالک نه وی ، پر هر څه غا لب وی ، او
هیخ څه پرده غالب نه وی » په (۳۶۶ هـ) کی سر دی .

ماخذ:

تاریخ خصوصی غزنین - ۹۲ م

۵۵۰- ابو عبد الله محمد میوانی هروی:

دحسن زوی، دعلویة نمسی او دنضرتیمی میوانی کپوسی دهرات دمیواند کلی د حدیثو عالمو، دحدیثو روا یت نبی د زکر یا معلم له زوی محمد هروی څخه کړی، ثقه شیخ و .

ماخذ:

معجم البلدان - ۲۲۹۸ مخ

۵۵۱- ابو عبد الله محمد و لوان اجبی:

دصالح زوی دسامانیانو په وختو کی دولوالج (اوسنی رستاق) دد ری ژبی نویالی شا عرو .

عوفی دده په باب کی لیکي: «در شعر نفس او را ذوق آب زلال و دم او را اثر سحر حلال، درعهد سلطان یمن الدولة محمود دجملگی فضلا خواستند که د ویت فارسی او را بتازی ترجمه کنند، کس را میسر نشد تا آنگاه که خواجه ابو القاسم پسر وزیر ابوالعباس اسفزی آنرا بتازی ترجمه کرد، چنانکه همه فضلا بیسند ید و آن دویت این ست:

سليم دندا نكك و بس دانكك و خندانكك وشوخ

که جهان آنک بر ما لب اوژند ان کرد

لب او بینی وگوئی که کسی زیر عقیق

با میان دوگل اند رشکری پنهان کرد

و ترجمه ابو القاسم اینست:

فیضی نغمز لبیب ضا حکک عرم

من عشق مبسمه اصبحت مسجوداً

بسکر قد رایت ایوم سبسمه

تحت العقیق بذاکک الورد سکنونا

دا بیتونه هم دده دی:

جعد بر سیمین پیشا نیش گوئی که مگر

لشکر زنگ همی غارت بغداد کند

و آن سیه زلف بر آن عارض گوئی که همی

به پرزاغ کسی آتشی را باد کند

ماخذونه: ۱- لباب الالباب - ۲۲۲ مخ

۲- تاریخ ادبیات در ایران - ۱۱۱۳۲»

۳- آریانا دائرة المعارف - ۱۳۲»

۵۵۴- ابو عبد الله محمد هروی:

دیوسف زوی، دبشرفی، دنضر کپوسی او دسرداس کوسی مشهور به غندر
دحد یشوله ثقه حافظانو شخه و حدیثونه ئی په بغداد کی د عبدالله له زوی
محمد مصری، او د سلیمان له زوی ربیع مصری، او د ابن قتیبه له زوی بکار بصری
او د سرزوق له زوی ابراهیم بصیری، او د
سعد خولانی له زوی ابراهیم شخه ارویدلی وو، چی بیاله ده شخه دابی
الهاشم مقری زوی ابوطاهر، او د ابراهیم زینی زوی عبدالله، او ابو بکر
ازهری اونورو د حدیثو روایتونه کپری دی.

د (۳۳ ه) کال دروژی په ۱۸ مردی.

ماخذ - تاریخ بغداد - ۳۵۳ مخ

۵۵۳- ابو عبد الله محمد هروی:

اسام ابو عبد الله داليمان زوی دخپل وخت له لویو محدثینوا و مشا یخو څخه و، شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری له ده څخه حدیثو روایت کړی دی او ویل به ئی: «روایت میکنم از بزرگیکه چشم من مثل او ندیده»

په (۱۶۳۱ هـ ق) کال سر، او دهرات د «درب خوش» دباندي شیخ دی.

ماخذ:

رساله مزارات هرات - ۲۶ مخ

۵۵۴- ابو عبد الله محمد هروی: د عمرو زوی او لحکم نمسی معروف

په «ابن عمرویه» ثقه محدث و. حدیثونه ئی په بغداد کی د یزید له زوی جا رود اوله ابی رجا عبدالله د واند له زوی، او د جراح له زوی و کیع او د ابراهیم له زوی مکی او د سلیمان له زوی غسان څخه لوستلی و و چی بیاله ده څخه د محمد زوی حسین معروف په عبید العجل، او د محمد زوی عبدالله، او د محمد جوزی زوی ابراهیم او نور روایتونه کړی و و .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۲۷۳ مخ

۵۵۵- ابو عبدالله مختار هروی:

د محمد زوی، او د احمد هروی نمسی دهرات له نومیا لیو بز رگانو او سترو مشا یخو څخه و. د سلوانا جامی په قول د ظاهری او باطنی علو مو جامع، او د کراما تو او ولایت خاوند و .

په (۲۷۷ هـ) کال مړدی، او «سید امام» ئی پاله.

ابو عثمان سرغزی فقیه سلفی په شوق سوخته او ابو یعلی د مختار حسینی زوی

ده له سریدانو څخه و .

ده و پلي دی چی : « ډوډی دونی خوره چی تاخوړلی وی نه داچی ته ئی خوړلی
بی، لځکه چی که ته ئی وخورئ ټوله به نورسی ، او که تا وخورئ ټوله به دردسی »
اوهم ده ویلی دي :

« کالی داسی اغونده چی ستارعونت او فخر او خیال پټ کړی نه داسی چی ددی
علتواورلا تازه کړی »

وایی چی پوه ورځ دطاهر یا نو وروستی امیر دطاهر زوی محمد تیر یده ، ددی ئی ولید
چی پرخوارو ناست و، نود انکار په توگه ئی ورته وویل :

« غواړی چی دبزرگانو په څیر لمان لونی وښی ؟ »

ده ورته وویل : « دی ته تشبه نه وایی ، نعوذ بالله که زه لمان دهغو په څیر و بولم ،
دا تاسی ده او په تاسی کی دنجات امید سته »

امیر محمد له خپلی خبری څخه پښیمانه سو ، او امرئ و کی چی دزر و همیا نی
(کڅوره) ورته کښی دی ، ابو عبدالله مختار ورته وویل چی « د اخیرات کړه ، خو
چی ثواب ئی وسومی » بیانو امیر ورته وویل چی « زما څخه څه وغواړه » ده ورته وویل
« پر خپلو زبردستانو مهربان اوسه ، خدای مه هیره » وایی چی له همغی ورځی د امیر محمد
په وضعیت کی بدلون راغی او په خلگولا مهربانه سو .

دده هدیره دهرات دخیا بان په پای دهغه غره په لمنه کی ده چی دقارن بند
ته رسیدی .

قارن داسلام دراتگ په لوس یو وختو کی ملی سپه سالار و ، او دلته ئی داو بود
ډنډه دپاره یو بندودان کړی و ، چی له هغه ډنډه څخه د جبرئیل او ساق سلیمان کلی
خړویدل خوله ډیرو پیړیو راهیسی دابند وړان سوی او اوس ئی بی نامه بل څه پا ته
نه دی .

ماخذونه :-

۱- نفحات الانس - ۳۰۳ مخ

۲- رساله مزارات هرات - ۱۷، ۵۷ مخ

۳- دده خدا لغتنامه - ۶۱۶ مخ

۵۵۶- ابو عبد الله مکهحول کا بلی :

د ابو مسلم سهراب زوی او د «ساول» نمسی د کابل د تا بعینوا و نومیا ليو

پوهانو او محدثينو او فقها و څڅه و .

ابن خلکان دخطیب بغدادی په حواله لیکي چی د مکهحول نیکه «ساول» د هرات و، بیا کابل ته راغلی، اود کابل دیوه امیر لورئی په نکاح کړی وه، او بیرته هرات ته تللی و، خو څنگه چی ساول دهغه د پښی له لاسه وو ژل سو، نو هغه پښخه چی حامله وه بیرته کابل ته راغله، او په کابل کی د مکهحول پلار سهراب ئی وزپړ اوه، بیا چی سهراب لوی سو او واده ئی وکی مکهحول ځینی پیدا سو، او د مکهحول دودی دوره وه چی د تاریخ سیستان د مؤلف په قول تر (۳۶ ه) کال وروسته چی د سمره زوی عبدالرحمن پر کابل یرغل راوړ، مکهحول هم د یرغل په توگه د سعید ابن العاص په لاس کښیوت، او هغه شام ته بوت، څه وخت په دمشق کی و، حدیثونه ئی د مالک له زوی انس، او د الاسقع له زوی وائله، اوله ابوهند رازی او نورو څخه اړوبدلی وو، خو څنگه چی افغانو د «کاف» مخرج بی «کاف» اود «ح» مخرج ئی «ه» وایه مثلا د «ساحر» توری ئی «ساهر» او د «حاجت» کلمه ئی «هاجت» اود «سرحبا» پرځای ئی «سرهبا» ویل، یعنی په عربی کی فصیح اللسان نهو. ابن خلکان له زهری څخه روایت کوی چی د هغه وخت نامتو پوهان څلورتنه وو: د سیمب زوی سعید په بدینه کی، شعبی په کوفه کی،

حسن بصری په بصره کی او مکحول کابلی په شام کی . وایی چی مکحول په وخت کی دفتوی په چاروکی ساری نه درلود ، او تر هری فتوی دسخه به ئی ویل : «لاحول ولاقوه الا بالله العلی العظیم - دایوه رایه ده ، او رایه کله صحیح او کله غلطه وی»

د تذکره الحفا ظ مؤلف ایکی چی مکحول له ثلث می طبقی څخه دی - د حدیثو روایتونه ئی له ابواسامة باهلی ، او دالاسق له زوی واثله ، او دمالک له زوی انس او دالر بیح له - زوی محمود ، او دغنم له زوی عبد الرحمن ، اوله ابوادریس خولانی ، اوله ابوسلام سرطور او نورو څخه کړی ، چی بیاله ده څخه د موسی زوی ایوب ، او دحارث زوی علاء ، او دواقده زوی زید ، اودیزید زوی ثور ، او دارطاة زوی حجاج ، او او زاعی ، او دعبده عزیز زوی سعید او ذیر و نورود حدیثواخیسته کړی وه .

وایی چی مکحول ویل : «دعلم په طلب پسی می دسجکی طواف وکی ، مسرتنه ولاړم ، هر ډول علوم می وارویدل او ولوستل ، بیرته عراق ته ولاړم ، تر هغه وروسته مدینی ته ولاړم او په دی ښار وکی می هیڅ علم پری نه ښووه چی زده می نه کړ ، بیا بیرته شام ته ولاړم او علوم می غلبیل کړه»

اوهم له ابن زهری څخه روایت سوی چی مکحول کابلی ویل چی «دعاص زوی سعید په بصره کی زه دبنی بزیل یوی ښځی ته وېځېلم ، اوچه هغی ښځی زه آزاد کړم نو د مسر مروه علوم می ټوله زده کړه او پوه سوم چی نور په بصره کی څه نه سم زده کولای ، مگر بیامی هم دشعبی غوندی بل عالم هیڅکله ونه لید»

مکحول په (۱۱۳ هـ - ۱۱۲ هـ) او په بل قول په (۱۱۴ هـ - ۱۱۳ هـ) - یا - په (۱۱۸ هـ) کال وفات سوی دی .

ماخذونه:

- ۱ - وفيات الاعيان -
 - ۲ - سكهنة الفصلا -
 - ۳ - تذكرة الحفاظ -
 - ۴ - تاريخ سيستان -
- افغانستان بعد از اسلام
- ۱ - ۲۲۲ مخ
 - » ۱۰
 - » ۱۰۱۱
 - » ۸۵
 - » ۷۹۰۱

۵۵۷ - ابو عبد الله مولی هروی:

ديبر ابوسعید دونی زاهد پده وختو کی په هرات کی او سید، بنده زاهد و اعظا و خطیب و . یوه ورځ د یخه ترهغه چی پیر ابوسعید راسی په مسجد جامع که ئې په وعظ خوله پوری کړه ، هغه خبری چی ئې وکړې نو وپویل : « که یوازی د توحید خبری باید وسی خودادی ما وکړې او که د کفج او کلهو د علم خبری لازمی وی نو سبا ابوسعید راخی او هغه به ئې تاسی ته وکھی »

ماخذ:

- نفحات الانس -
- ۳۰۱ مخ

۵۵۸ - ابو عبد الله مولی هروی:

د خلرمی هجری پېړی په پای او د پنجمی هجری پېړی په سر کی د هرات له نویا - لیو شیخانو او صوفیانو هڅه و. په هرات کی زېږدلی او مهمالته ئې وده موندلې ده . وایی چی یوه ورځ ئې د هرات په جامع کی خلگوته د توحید په باب کی خبری کولې خو چی خبری ئې پای ته ورسولې نو وپویل : « که محض توحید په کاروی دادی توحید ، او که مود کفج او کلهو علم په کاروی هغه سبا ابوسعید راخی او درته وپه ئې وایی » له ابوسعید هڅه مطلب پیر ابوسعید دی چی دده معاصرو ، او په هغه

جامع کی بہ ٹیپوینا کولہ .

ماخذونہ :

۶۱۵ خ

۱ - ددھ خدا لغتنامہ -

۳ ۶۶ ر »

۲ - نامہ دانشوران -

۵۵۹ - ابو عبد اللہ نافع کا بلی :

پہ مدینہ کی لہ نامتو فقیہا نو او محمد ثانو اود تابعینو لہ اسامانوا نو شخہ وچی تر
۳۶ ھ کال وروستہ دسمرہ دزوی عبدالرحمن پہ وختو کی چی کابل ٹی و نیو، دی د
عمر زوی عبداللہ دسری پہ توگہ لہ کابلہ بوت، او پہ مدینہ کی ٹی وده و سو ندلہ، او
لہ باوری او ثقہ محدثانو شخہ سو، چی دعبدا العزیز زوی عمر اسوی خلیفہ ہغہ مصر تہ د
سنن دبیوونی دپارہ ولبرہ .

نافع دابو سعید خدری اود عمر لہ زوی عبد اللہ غوندی صحابہ و، شخہ روایت
کری دی چی بیالہ دہ شخہ زہری، او ایوب سختیا نی، او دانس زوی مالک
روایتونہ لری .

پہ (۵۱۱۷ - ۷۳۵ م) یا پہ (۵۱۲۰) کال سپدی .

ماخذونہ :

۱ - افغانستان بعد از اسلام - ۱۹۲۲ ر ۷۹۲ مخ

۲ - الا علام زر کلی - ۳۱۹۷ ر »

۳ - ابن خلکان - ۵۰۲ ر ۱ »

۴ - تاریخ ذہبی - ۱۰۵ ر »

۵۶۰ - ابو عبد اللہ محمد ہروی :

دعباس زوی، داحمد نمسی اود عصم کپ و سی مشہور پہ عصمی دحدیثو عالم و . حدیثونہ

ثی د عبدالله سخلمدی له زوی محمد، او د سغذ مالینی له زوی محمد، او د مسجوب شامی له زوی حاتم او نورو څخه اړویدلی وو، او دده لوسړی سمع په (۵۳۰۹) کال په هرات کې وه، بیا نیشاپور ته ولاړ، او هلته ثی د خالد حروری له زوی احمد، او د ابی حاتم له زوی عبدالرحمن رازی څخه د حدیثو اړویدنه وکړه، بیا په (۵۳۱۷) کال بغداد ته ولاړ، او هلته ثی حدیثونه د صاعد له زوی یحیی، او د هارون حاضر سی له زوی ابی حامد محمد، اوله ابی عمر القاضی څخه اړویدل، او بیا له ده څخه د اسماعیل وراق زوی محمد، او د الفرات زوی ابوالحسن، او د ابی الفوارس زوی محمد، او ابوالحسن دارقطنی د حدیثو سمع وکړه، څو چی د (۵۳۷۸) د صغری په میاشت سوسو، او دده د وصیت په اساس ثی دده تابوت هرات ته راوړ. په طبقات الشافعیه کې ثی لیکلی دی چی دی په (۵۲۹۳) کال زېږیدلی دی.

ماخذونه:

۱- تاریخ بغداد - ۱۱۹۳ مخ

۲- طبقات الشافعیه - ۲ ۱۶»

۵۶۱- ابو عبدالله وضاحی بشری:

نوم ثی محمد او د پلار نوم ثی حسین د غزنویانو د د وری ظریف شاعرو، په نیشاپور کې د سلطان محمود غزنوی خدمت ته رسیدلی او هغه مرحمت ورباندی کړی. په (۵۳۱۶) کال مړ دی.

ماخذ: سلطنت غزنویان - ۳۵ مخ

۵۶۲- ابو عبدالله یعقوب خراسانی:

د داود زوی، د عمر نمسی، د عثمان کپوسی او د السملی بانولا خراسانی کوسی د

د عباسی خلیفہ المہدی وزیر و، ہغہ وخت چی محمد او ابراہیم دعبدا اللہ علوی
حسنی زامن پہ مکہ کی پاخیدل یعقوب دہغو ساگری و، وروستہ چی ہغہ
دوہ ووژل سول نو منصور دوا نیقی، یعقوب و نیو او بندی ئی کی، او دا لمہدی
تر زمانی بندی و، المہدی دی خلاص کی او ئی نازا و، خوچی پہ (۳۶۱ھ) کال
ئی دوزارت منصب ورکی، خو تردرو کال وروستہ خلیفہ وربانندی پہ قہر سو، او
بیا ئی زندان تہ و استا و، پہ زندان کی روند سو، او دخلیفہ ہارون پہ وختو کی
دیچی برسکی پہ غویشتنہ لہ زندانہ خلاص او سکی تہ و لا، او ہمہاتہ برسو.

ماخذ:

دہخدا لغتنامہ۔ ۶۱۷ مخ

۵۶۳- ابو عبد اللہ یعقوب خراسانی:

د داود زوی، د عمر نمسی، د عثمان کپوسی او د سلمی کوسی د عباسی خلیفہ سہدی
وزیر و۔ ددہ پلار داود دنصر سیار دبیر، او دزید دزوی یحیی علوی معتقد و۔ دیچی
تروژل کید و وروستہ لہ نصر، بیل او صاحب الدعوة ابی مسلم سرہ یو خای
سو۔ ہغہ وخت چی دعبدا اللہ علوی حسنی زامن محمد او ابراہیم پہ مکہ کی
منخ تہ او و تل ابو عبد اللہ یعقوب دہغو سرہ و، بیاجی ہغہ د وہ ووژل سوہ منصور
دوانیقی دی و نیو، او بند ی ئی کی، او دسہدی تروختہ پہ زندان کی و، او دسہدی
پہ زمانہ کی ایلہ سو، او دیشہ سرتوب لہ ایلہ ئی دخلیفہ توجہ خان تہ جلب کرہ، خوچی
پہ (۳۶۳ھ) کال ئی دوزارت منصب و سوند، خو پہ (۳۶۶ھ) کال خلیفہ وربانندی
پہ دی سبب پہ قہر سوچی یونی گناہ علوی ئی لہ سرگہ زغورلی و، معزول ئی کی او بیرتہ
ئی زندان تہ و اچا و، پہ زندان کی پہ ستر گوروند سو، او دہارون پہ وختو کی دیچی

بره مکی بلخی په شفاعت له زندانه وړوندايله سو، مکی ته ولاړ، هلته و خوچی مړ سو .

ماخذ:

دهخدا لغتنامه - ۱۷ مخ

۵۶۴- ابو عبید احمد فاشانی هروی:

د محمد زوی او د محمد نمسی او د ابی عبید عبدی معروف په «سودب هروی» دخپل وخت له لویو پوهانو څخه وو، یو گټور کتاب ئی د «کتاب الغریبین» په نامه تصنیف کړی دی .

د (۱. م. ه) کال په رجب کی مړ دی .

(فاشان دهرات یو کلی و)

ماخذ: وفيات الاعیان - ۲۸۱ مخ

۵۶۵- ابو عبید احمد هروی:

د محمد زوی او د عبدالرحمن باشا ننی نمسی د حدیثو او لغة نویالی عالم وو، حدیثونه ئی له ابی سلیمان خطابی، د محمد له زوی احمد څخه، اولغه ئی له ابی منصور ازهری څخه زده کړی وو، چی بیاله ده څخه د عبید الرحمن صابونی زوی او - عثمان اسماعیل، او د احمد بلخی زوی ابو عمر عبد الواحد د حدیثو روایت کړی دي . د (۱. م. ه) کال د رجب په میاشت مړ دی. داده کتابونه دده دي:

۱- الغر یبین: د قرآن او حدیثو په لغتو کی .

۲- ولایة هراة

ماخذونه: ۱- بغیة الوعاة - ۱۶۱ مخ

۲- طبقات الشافعية ۳۴۳ »

۵۶۶- ابو عبید احمد هروی:

د محمد زوی او دابی عبید عبدی (المؤدب) هروی نمسی د خپل وخت له نومیالیو پوهانو څخه و، او دهرات دفاشان په کلی کی اوسید ځینو تذکره لیکونکو ئی دنیکه نوم عبدالرحمن لیکلی. پخپله دی دابو منصور ازهری لغوی له شاگردانو څخه و، او دا کتابونه ئی تالیف کړی دی:

۱- کتاب الغریبین: ددی کتاب خطی نسخه په دمشق کی دسید احمد عبید

سره سته.

۲- غریب القرآن: تفسیر دی.

۳- غریب الحدیث: په حدیثو کی.

۴- ولایة هراة .

د(۱۰۴۰ هـ) کال د رجب په میاشت کی مړ دی .

ما خذونه:

۱- هدیه العارفین- ۷۰۱ مخ

۲- وفيات الاعیان- ۲۸۱»

۳- الاعلام زرکلی- ۳۰۳»

۴- بغیة الوعاة- ۱۶۱»

۵- دده خدا الفتنامة- ۶۱۷»

۵۶۷- ابو عبید قاسم هروی:

د سلام زوی دمسکین نمسی او د زید جمعی هروی کپوسی د خپل وخت نومیالی فقیه او لغوی عالم و، په (۱۵۴۰ = ۷۷۰ م) کال په هرات کی زېږیدای او

د (۵۲۲۳ = ۸۳۷ م) کال، په شاوخوا کی په مکه یامدینه کی د حج د فریضې تر ادا کولو وروسته مړ دی.

دده دژوندانه لوسړی برخه دهرثمة په کورنی کی شروع سوی وه چی په (۱۸۹ م) کال د خراسان والی و، بیاد نصر دزوی ثابت په کورنی کی و، چی د طرسوس والی و. دحدیثواوقفه او ادب زده کړه ئې پراصمعی او ابن اعرابی او نورو باندی کړی وه، او اتلس کاله دطرسوس دینار قاضی و، له ابی زید انصاری اواصمعی او ابی عبیده، او ابن اعرابی او کسائی او فرأ او نورو ډیسرو څخه ئی د حدیثو روایتونه کړی دي، چی بیاله ده څخه د عبدالعزیز زوی علی، او د عمرو زوی ثابت، او درابطه زوی علی روایت کړی دی .

ده شل کتابه په تفسیر او حدیثو او فقه کی تالیف کړی دی، او لوسړی سړی و، چی په غریب الحدیث کی ئې تصنیف کړی دی، او د خراسان والی د طاهر زوی عبدالله دهغه په صله کی دمیاشتی لس زره درهمه ورته وټاکل .
دده تصنیفات دادی :

۱- «دغریب المصنف» په نامه لوی قاموس، چی په زرو فصلو کی و. وایی چی ده د دی اثر په لیکلو کی څلویښت کاله صرف کړی دي، او ددی کتاب خطی نسخه یوه دقاهری د المکتبة الخدیویة په څلرم ټوک ۱۷۶ مخ کی، او بله د قسطنطنیې دایاصوفیا په ۷۰۶ مخه کی قید ده .

۲- کتاب غریب القرآن .

۳- کتاب غریب الحدیث .

۴- کتاب الامثال : دمتلو مجموعهده، او دا کتاب الامثال دسلامه دزوی مفضل

له سبع الامثال شخه بیل دی.

۵- کتاب فضائل القرآن: یوه نسخه ئې پاته سوی ده.

۶- کتاب الشعراً

۷- کتاب معانی القرآن

۸- کتاب المذکر والمونث

۹- کتاب المقصور والممدود

۱۰- کتاب الاسوال

۱۱- کتاب القراءات

۱۲- کتاب اننسب

۱۳- کتاب الاحداث

۱۴- کتاب عدد آی القرآن

۱۵- کتاب ادب القاضي

۱۶- کتاب النامخ والمنسوخ

۱۷- کتاب الايمان والندور

۱۸- کتاب الحیض

۱۹- الحجر والتفليس

۲۰- کتاب الطهارة

ابراهيم حربی وایى چى: «ابوعبيد ژوندى غرو، او په هر علم كى استاد.»
هلال بن علقمى وایى: «خدای تعالی پردی امت باندی دخلورو تنو په وجود
سنت ایبى دى: دشافعی په وجودچى په حدیثو كى ئې تفقه كړى، او داحمد حنبل
په وجود چى ددین په لار كى ئې ډیر مصیبتو نه اوآلام وزغمل او كه د ده ثبات نه
واى خلك به په كفرگر و هیدلى وای، او د معین د زوى یحیی په وجودچى د
درواغو حدیثونه ئې له رشتینو حدیثو څخه پیل كړه، او څلرم دابوعبيد قاسم په
وجود چى غریب الحدیث ئې تفسیر كړه، او كه دده تفسیر نه وای خلك به په
خطا كى ډوب وای»

اسحق بن راهویه وایى چى: «ابوعبيد په پوهه كى ترسور ډیر، او په ادب كى
ترسور دښخه، او په احاطه كى زسور دتولو پیشوا، سورابو عبید ته اړوو، اودى
له سوړه بې نیازه و» ابو بكر بن انبارى وایى چه: «ابوعبيد دشپى یوه
برخه په نمازخانه تېر وه، او بله برخه په خوب، اودریمه برخه د كتابو په لیکلو.» ډیره
اوسرئې په نكریزوسره كول، او یو خاص هېت اووقار ئې درلود، هغه وخت چى بغداد ته
ورسېد خلك بهر راټول سول اوله ده څخه ئې دده كتابونه واړو بدل، اوله هغه ځایه حج ته
ولاړ او هلته بسو، خطیب په تاریخ بغداد كى ایكللى دى چى دابوعبيد عمر او وشپتو كالو
ته رسېدلى و.

ماخذونه:

- ۱ - دائرة المعارف الاسلامیة - ۶ ۳۷۵ مخ
- ۲ - دده خدا لغتنامه - ۶۱۸ »
- ۳ - ابن خلكان - ۵۳۵ »
- ۴ - آریانا دائرة المعارف - ۱۶۲۲ »

۵۶۸- ابو عبید عمدا الواحد جوزجانی

د س محمد زوی مشهور په ابو عبید جوزجانی د پنځمې هجری پېړۍ له نومیالو حکماؤ اوسترو پوهانو څخه و، چه په فلسفه، حکمت او طب کې یې لوی لاس درلود. د بلخ په جوزجان کې زیږېدلی، او تر ابتدائی زده کړې وروسته له (۳۰۰ هـ) کال راهیسې د شیخ الرئیس ابوعلی سینا په شاگردۍ سرلوړی سو، چی بیانودز وند تر پایه د شیخ الرئیس له خاصو شاگردانو اوندیما نوڅخه پاته سوی دی، اود شیخ الرئیس زیا تره کتابونه او تالیفات ده لیکلی اوتدوین کړی، حتی د ابوعلی سینا د شفا د کتاب د ییاچه ده لیکلې ده او هم ده ابن سینا دې ته وگماړه چی د شفا کتاب یې قالیف کی. د ابو عبید جوزجانی د زده کړې زیاته برخه په ریاضیا توکی وه، اودده له علمی کار و څخه یوهم دابن سینا د نجات د کتاب دریا ضیا تود برخی بشپړول و، چی هغه یې د شیخ الرئیس ابن سینا نه ریاضی کتابو څخه تلخیص کی، اوسر بېره پر هغه یې د دانش نامه علائی د کتاب در ریاضی او موسیقی برخه پر همدې سیاق د نجات د کتاب په پایڅوړ پوری و نیولو له .

دده بل سهم اثر دابن سینا د ژوند پېښو بشپړول دی چی لوسړی برخه یې پخپله ابن سینا لیکلی وه، او ابو عبید پر هغه باندی دابن سینا د ژوند د پېښو هغه برخه زیاته کړې ده چی تر (۳۰۰ هـ) وروسته پېښی سوی دی .

همداراز ابو عبید جوزجانی دحی بن یقظان پر رساله باندی شرح لیکلی ده .

دده په باب کی یو ډېره ویلی دی چی : « کان الحکیم ابو عبید فی مجلس الشیخ شبه سدید لا شبه تلمیذ مستفید » یعنی ابو عبید دابن سینا په مجلس کی سدید ته ورته و، نه داچی گڼه اخیستونکی شاگرد ته دی دخپل استاد تر مړینې لس کاله وروسته په (۳۳۸ هـ) کال په همدان یا په جوزجان کی مړ دی .

دادده خبري دی :

بیا وایی :

«دباری تعالی دذات په باب بشري پیژندنې پای عجز دی دهغه د بشپړ ادراک څخه»

بل مخای وایی :

«وجود خیر دی هر وجود چی وی، او خیر مطلوب دی»

بیا وایی :

«انسان دهغه څیز په لټونه کی سرا بن او حریص دی چی لاس ته راوستل ئې گران وی»

ما خذو نه :

- ۱ - تاریخ الحکما ۶۷ مخ
- ۲ - تاریخ ادبیات در ایران - ۳۱۸ »
- ۳ - کابل مجله - ۳ کال - ۱ گپه - ۳۹ »
- ۴ - دده خدا لغتنامه - ۶۱۹ »

۵۶۹ - ابو عبیده مومر سیستانی :

د خپل وخت نویالی نحوی پوهان داود سیستان له خوا رجو څخه و. په (۲۱۰ هـ)

کال سردی .

دده نامه و شاگرد ابوحاتم سهل سجستانی وایی چی : «ابو عبیده هم خا رچی و، او

څنگه چی زه (ابو حاتم) هم د سیستان له خوا رجو څخه وم، نو ځکه تل وربانندی گران وم»

ما خذو نه :

- ۱ - افغانستان بعد از اسلام - ۸۸۲ ر ۱ مخ
- ۲ - ابن خلکان - ۱۰۷ ر ۱ »

۵۷۰- ابو عثمان سعید بلخی :

دعیسی زوی د حدیثو عالم و، اوحدیشونه ئې د سلمته له زوی حماد څخه زده کړې وو، چې بیالده څخه عباس الدوری او د علی خراز زوی احمد روایت کړې دي .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۹ ر ۸۷ مخ

۵۷۱- ابو عثمان سعید بلخی :

د محمد زوی او د نصرویه نمسی د حدیثو عالم و، چې د حدیثو په زده کړه پسې بغداد ته تللی او هلته ئې حدیثونه دا یې بکر عاصري له زوی محمد څخه لوستلي وو، چې بیا له ده څخه د سخلد دوری زوی محمد روایت کړې دي .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۹ ر ۹۹ مخ

۵۷۲- ابو عثمان سعید تالقانی :

د منصور زوی او د شعبه تالقانی نمسی د خپل وخت له نویالیو محدثینو څخه و په بلخ کې اوسید خواصلاً د تالقان و .

د حدیثو زده کړه ئې له امام سانک څخه کړې وه، او د حدیثو روایتونه ئې د سعد له زوی لیث څخه، او د سلیمان له زوی فلیح څخه، اوله ابو عواته او نورو څخه کړې دي، چې بیالده څخه امام احمد د حنبل زوی، او مسلم د صحیح خاوند، او ابو داؤد د حدیثو روايتونه کړې دي .

قوی حافظه ئې در اودله، لس زره حدیثونه ئې له یادو ولیکل، او د سنن خاوند هم و، د ژوند په پای کې مکه ته ولاړ، او د ژوند تر پایه هلته سجاور و، خو چې د (۲۲۹ هـ) کال د روژې په میاشت کې مړ سو .

دده لیه تنها نیفو څخه دا دوه کتابه مشهور دي :

۱ - تفسیر القرآن

۲ - السنن : په حدیثو کی.

ماخذونه :

۱ - چراغ انجمن - ۱۹ مخ

۲ - هدیه العارفین - ۳۸۸۱»

۵۷۴- ابو عثمان سعید هروی :

دعباس زوی معروف په «قرشی سز کی» دهرات له محدثانو څخه و، دحج له لاری بغداد ته تللی، او هلته ئې په (۳۱۳هـ) کال حد یثونه د فضل نصر وی له زوی عباس، او دخمیر ویه له زوی ابی الفضل هروی، او دیعقوب له زوی ابی حاتم محمد هروی، او دابن العلامیحاری نیشاپوری له زوی ابی سعید محمد، او د حمدان له زوی ابی عمرو، او دمحمد له زوی عبداللہ رازی، او دعباس پوشنگی له زوی منصور، او داحمد از هری له زوی ابی منصور محمد، او داسحاق بغدادی له زوی احمد، او داحمد سرخسی خراسانی له زوی عبداللہ، او دعیسی مالینی له زوی علی، اوله ابی عبداللہ شماخی او نورو څخه لوستلی وو، او یو له ثقا تو څخه و، چی بیاله ده څخه دعباس زوی سعید، دعلی زوی محمد حد یثونه لیکلی و، په (۳۳۲هـ) یا په (۳۳۳هـ) په هرات کی مړ دی.

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱۱۳۹ مخ

۵۷۴- ابو عثمان سهل هروی :

دبشر زوی، او دهانی یهودی نمسی په هرات کی دخپل وخت لوی منجم و، او دا کتا بونه ئې لیکلی دی :

- ١- كتاب الاحكام فى النجوم
- ٢- كتاب الاختيارات
- ٣- كتاب الاعتبارات
- ٤- كتاب الامطار والرياح
- ٥- كتاب الاوقات
- ٦- كتاب تحاويل سننى العالم
- ٧- كتاب تحاويل سننى المو اليد
- ٨- كتاب التركيب
- ٩- كتاب الجبر والمقابلة
- ١٠- كتاب السهمين
- ١١- كتاب العاشر
- ١٢- كتاب الكسوفات
- ١٣- كتاب المدخار الصغير
- ١٤- كتاب المدخل الكبير
- ١٥- كتاب المسائل
- ١٦- كتاب المعانى
- ١٧- كتاب المفاتيح القضاو هوا لمسائل الصغير
- ١٨- كتاب المفتاح
- ١٩- كتاب المو اليد الصغير
- ٢٠- كتاب المو اليد الكبير

۲۱- کتاب الهیلاج والکد خدا

۲۲- کتاب الهیته و علم الحسب

تبصره: دپورته کتا یو یوشمیر دابو معشر جعفر بلخی په تألیفا تو کی کت سب په همدغو نومو راغلی دی ، نو دا څرگنده نه سوو چی دا دنومو یو توارد دی ، او که هدیه العارفين د مؤلف سهوه ده.

ماخذ :

هدیه العارفين ۱ - ۱۲ م مخ

۵۷۵- ابو عثمان شداد بلخی :

د حکیم زوی دخپل وخت له مجد ثینو څخه و، د حدیثو روایت ئی له اسام زفر څخه کړی ، او داسام طحاوی استاد و. د دین د معاندانو سره ئی مبارزه کوله او پری ئی سوند. شپږ میاشتی د بلخ قاضی و، بیائی قضایر یې ووه. په (۲۱۱ هـ - یا ۲۱۳ هـ - یا ۲۱۴ هـ) کال د ۷۹ کلن او یا د ۸۹ کلنی په عمر وفات سوی ، او په بلخ کی شیخ دی . ده ویلی دی: «هر څوک چی د حاجت په وخت کی د درماندگانو لاس ونیسی سبا به دقیامت په ورځ خدا ی دده سل حاجت وړ کړی او په دنیا کی به ئی معزز ولری ، او هغه څوک چی د قدرت په وخت کی د لوید لی سړی لاس ونه نیسی په سپین ږیر توب کی به دده لاس څوک ونه نیسی»

ماخذ:

تاریخچه سزات بلخ - خطی - ۲۲ مخ

۵۷۶- ابو عثمان عمرو کابلی :

د عبید زوی ، او د هاب کابلی نمسی د معتز له فرقې له شیخانو اوله نومیا لیو ستکلمینو

څخه و .

دده نیکه «باب» دینی عقیل دیر بوع دزوی او دمالک دنمسی عراوه له موالیو
خخه و، چی له کابله بندی بیولی سوی و. پلارئی په بصره کی جولائی کوله.
پخپله ابو عثمان په (۵۸۰) کال زیر یدلی او په (۱۳۳ هـ - یا - په ۱۳۲ هـ -
یا په ۱۳۳ هـ - یا - په ۱۳۵ هـ او یا په ۱۳۸ هـ) کال د مکی
او بصری ترمنځ په مران نومی خای کی وفات سوی دی. دده په مړینه بانندی
خلیفه ابو جعفر منصور عباسی ویرنه (رثاً) ویلی ده کتاب التفسیر عن الحق
المصری، او کتاب الرد علی القدریه دده له تالیفاتو څخه دی.

ماخذونه :

۱- وفیات الاعیان- ۳۸۳۱ مخ

۲- انسکلو پید یا آف اسلام - ۳۳۶۱»

۳- کابل مجله - ۳ کال - ۵ گڼه ۶»

۵۷۷- ابو العریان سیستانی : د سیستان د عیارانو اوخوا نمر د انواه
سالارانو څخه و، په (۱۹۲ هـ ق) کال چی امیر حمزه خا رجی سیستانی په بست کی
لشکر غونډه کړ، اود سیستان خواته د عربو د عمالو پر خلاف ولاړ ابو العریان د عیارانو
دیوسالار په حیث ورسره و.

ماخذ:

تاریخ سیستان - ۱۶۱ مخ :

۵۷۸- ابو العزه محمد خراسانی : د محمد زوی، د موهب نمسی، او
د محمد کپوسی مشهور په ابن خراسانی نحوی عالم، اود خپل وخت ښه لیکوال او
شاعر و. په عربی نئی دیر شعرونه ویلی دی. په (۴۹۴ هـ) کال زیر یدلی اود (۵۷۶ هـ)
کال دروژی په میاشت کی مړ دی.

حدیثونه ئی دعلی له زوی ابی عبدالله الحسین، اوله ابن الحسین العباسی، اود سعد له زوی ابی حلی محمد، اود حسین له زوی ابی العباس احمد شیخه ارویدلی وو، او بیما له ده شیخه داخضر زوی عبدالعزیز، اود عبدالله زوی ابوالحسن محمد، اود فرح زوی ابوالفتوح دحدیثو روا یتونه کپی دی .

ده مخنی کتابونه هم درلودل چی مشهورئی داوو :

۱- یو کتاب په عروض کی

۲- تصانیف ادبیه

۳- دشعر دیوان

ماخذ:

بغیة الوعاة - ۱۰۱ مخ

۵۷۹- ابو عصمت عصام بلخی : دیوسف زوی، د مبعون نمسی اود قد امة

حنفی کپوسی فقیه عالم و، په زهد او تقوی کی ئی ساری نه درلود، او د بلخ له مجتهدو پوهانو شیخه وو. د حدیثو روایت ئی د مبارک له زوی عبدالله، او د سفیان ثوری له زوی سعید شیخه کپی دی، او په فقه کی د « مختصر » په نامه یو کتاب لیکلی، په (۲۱۵هـ) کال په غلور اتیا کلنی کی مړ، او د بلخ د نوبهار په د روزه کی شیخ دی خواوس ئی قیر معلوم نه دی، د فتاوی الظهر په خاوند هم دده یادونه کپی ده .

وایی چی هره ورځ به ئی د سهار تر نمانځه وروسته د بلخ شاوخوا گرزیده، نریدلی قبرونه به ئی جوړول، ورنانی لاری به ئی سمولی، او وران پلونه به ئی ودانول .

یوه ورځ د بلخ امیر ورغې، او ورته رویل چی: « هرڅه حاجت چی لری راته ووايه - زه به ئی پرځای کم » ده ورته وویل چی: « زه ناتقه هیڅ حاجت نه لرم، خود اخواوران پریرده، چی ژوندو کی، ستایونو کرسی ولید چی دخپل باز سنگولی ئی د کونړو په وینوسری کپی

اود هغو پروژاؤ ئی رحم ونه کیء هغه وچی امیر حکم و کړ چی تر هغه وروسته باید
دده په قلمرو کی څوک ښکارونه کړی .

ماخذونه :

۱- تاریخچه سزات بلخ - خطی - ۲۲ مخ

۲- هدیه العارفین - ۶۶۳۱ مخ

۵۸۰- ابو عطاء اسما عیل هر وی : د محمد زوی ، اود احمد هروی

نومی د حدیثو عالم و، دهرات په «اوبی» سیمه کی اوسید، ځکه ئی نو «اوبی» هم بولی .

ابوالحسن بشری لده څخه د حدیثو روایت کړی دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۳۶۷۱ مخ

۵۸۱- ابو عطاء نبادانی هر وی : شیخ ابو عطاء خپل وخت درویش

مشربه شیخ او عالم و. دهرات په نبادان کی ښخ دی .

ماخذ :

رساله سزات هرات - ۳۳ مخ

۵۸۲- ابو عقیل سیستانی : د سیستان له آزادی غوښتونکو خوا رجو

څخه و، اود خوار جو تر نامتوس مشر «حمزه» وروسته ئی د سیستان د خوارجو سالاری په غاړه

واخیسته اود سیستان نیم خلگ ورسره سلگری وو؛ اود (۱۹۵ هـ) کال د برات په میاشت

ئې د ماسون خلیفه درالیر لی سوی امیر فتح د حجاج د زوی د لشکر سره و جنگید ، او

د امیر فتح سپه سالار علی ته ئی ماته ورکړه ، او علی د زرنج بنا رته پناه یووړه او د یر

جگر نئی ووژل سول.

ماخذ:

افغانستان بعد از اسلام - ۳۶۶۱ - مخ

۵۸۳- ابوالاعلا ابراهیم تایا بازی پوشنگی: د محمد تایا باذی

زوی کرامیه فقیه اود کرامیه دلی مشرو. د حسن د شقی زوی اود هیة الله نمسی ابوالقاسم علی او نورو روایت کری دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۵۷۲ - مخ

۵۸۴- ابوالاعلا صاعد خراسانی: قاضی امام ابوالاعلا صاعد سلطان

محمود غزنوی په وختو کی د نیشاپور خطیب ، اود سلطان مسعود استادو ، سلطان مسعود دیر په درنه سترگه ورته کتل ، اودده خبره ئی بیه منله . مثلاً هغه وخت چی سلطان مسعود دخپل پلار ترسپینی وروسته له ری څخه نیشاپورته راغی اود نیشاپور د شرانو جرگی ته ئی دخپلی پاچهی دراتلونکی تگک لاری ځینی تگی څرگندول په هغه جرگه قاضی صاعد هم حاضر ؤ ، ابوالفضل بیهقی لیکلی چی :

«امیررضی الله عنه هر کس را از اعیان نیکوئیها سیگفت خاصه قاضی امام صاعد را

که استادش بود ...»

وروسته لیکلی: «وآن اقبال که بر قاضی صاعد و بومحمد علی و بو بکر اسحق محمدشاد

کرامی کرد بر کس نکرد.

پس روی بهمگان کرد وگفت: این شهری بس مبارک است، آنرا و مردم آنرا دوست دارم، آنچه شما گردید در هوای من بهیچ شهر خراسان نکردند...

بیانو سلطان مسعود دینشاپور سمرانوته وویل :

« شغلی در پیش داریم... چون از آن فراغت افتاد نظرها کنیم اهل خراسانرا، واین شهر بزیادت نظر مخصوص باشد، و اکنون میفرمائیم بعاجل الحال تارسمهای حسنیکی نورا باطل کنند و قاعده کارها بنیشاپور در سرا فعات و جز آن همه برسم قدیم باز برند...»

و در هفته دوبار مظالم خواهد بود و مجلس مظالم و در سرا گشاده است، هر کسی را که مظلمتی است ببااید آمد و بی حشمت سخن خویش گفت تا انصاف تمام داده آید...

و فرمان دادیم تا هم امروز زندانهار اعرض کنند و سحرمان را پای برکشایند تا راحت آمدن ما بهمه دلها برسد، آنگاه اگر پس از این کسی بر راه تهور و تعدی رود سزای خویش به بیند»

ابوالفضل بیهقی په دی وخت دقاضی صاعد دیوی غویشتنی یادونه هم کوی چی دسلطان مسعود له خوا په همغه جرگه ومنله سوه، او لیکي:

« حاضران چون این سخنان سلکانه بشنودند سخت شاد شدند و بسیار دعا گفتند، قاضی صاعد گفت: سلطان چندان عدل و نیکو کاری در این یک مجلس ارزانی داشت که هیچکس را جایگاه سخن نیست، سرا یک حاجت است اگر دستوری باشد تا بگویم که روزی همایون است و مجلسی مبارک»

امیر گفت: قاضی هر چه گوید صواب و صلاح در آن است .

گفت: ملک داند که خاندان میکائیلیان خاندانی قدیم است و ایشان در این شهر مخصوص اند، و آثار ایشان پیداست، و من که صاعدم پس از فضل و خواست ایزد عزذکره و پس از برکت علم از خاندان میکائیلیان برآمدم و حق ایشان در گردن من لازم است، و بر ایشان که ساندۀ اندست‌های بزرگ است از حسنک و دیگران که املاک ایشان موقوف مانده است و اوقاف اجداد و آباء ایشان هم از پرگرافتاده و طرق و سبیل آن برگردیده، اگر امیر در این باب فرمانی دهد چنانکه از دیانت و همت او سزد تا بسیار خلق از ایشان که از پرده بیفتاده اند و مضطرب گشته اند بنوا شوند و آن اوقاف زنده گردد، و ارتفاع آن به طرق و سبیل رسد.

امیر گفت رضی الله عنه: سخت صواب آمد. آنگاه اشارت کرد بقاضی مختار بوسعید که اوقاف را که از آن میکائیلیان است بجمعه از دست متغلبان بیرون کند و بمعتمدی سپارد تا اندیشه آن بدارد و ارتفاعات آن را حاصل میکند و بسبیل و طرف آن میرساند و اما املاک ایشان حال آن بر ما پوشیده است و ندانیم که حکم بزرگوار امیر ماضی پدر و مادر آن بر چه رفته است بوالفضل و بوالبراهیم را پسران احمد میکائیل، و دیگران را، بدیوان باید رفت نزدیک بوسهل زوزنی و حال آن بشرح باز نمود تا با ما بگوید و آنچه فرمودنی است از نظر فرسوده آید. و قاضی را دستوری است که چنین مصالح بازمی نماید که همه را اجابت باشد، و چون ما رفته باشم مکتب کند. گفت چنین کنم و بسیار ثنا کردند...»

ماخذ :

تاریخ ییهمی - ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱ مخونه .

۵۸۵- ابو العلاء صاعد غوسفانی هر وی:

دابی بکرزوی، اودابی منصور غوسفانی نمسی دحدیثو عالم و، اوحد یثونه ئی له ابا

اسماعیل انصاری څخه اوریدلی و چی بیا له ده څخه ابوسعد سمع کړې ده.

(غوسنان د هرات یو کلی و)

ماخذ:

معجم البلدان- ۶۳۶-۳۱۴۳۶ مخ

۵۸۶- ابو العلاء طجیب غز نوی:

دغزنویانو په دوره کی دسلطان مسعود له خاصو طبیبانو څخه و، چی په تاریخ

بیهقی کی شوخایه یادسوی دی .

ماخذ:

تاریخ بیهقی- ۶۶، ۲۳۵، ۲۵۰، ۹۲۵ مخونه

۵۸۷- ابو العلاء غز نوی:

دده نوم په «مجمع الفصحا» کی «خواجه حمید ابن یعقوب عطارازی» راغلی دی، خود

«دمية لقصر او عصره اهل العصر» د کتاب مؤلف ابو الحسن علی دحسن باخرزی زوی چی په

(۳۶۷ هـ) کی سپدی، بیا دده نوم اولقب داسی لیکلی دی: «ابوالعلاء بن یعقوب غز نوی»

په هر صورت ابو العلاء دغز نوی دوری له لیکوالو او شاعرانو څخه و، او دسلطان مسعود

د زوی سلطان ابراهیم غزنوی په وختو کی اوسید. په عربی او دری ژبوئی شعر

وايه، او دسلطان ابراهیم په ستاینه کی قصیدی لري، دا ابو الفرج رونی او مسعود

سعد سلمان سره ئی پیژندل مسعود سعد بیادی ستایلی او پر سرینه ئی و یرنه ویلی ده.

دژوند په پای کی له ساسوریته گوښه سوی او دسلطان ابراهیم په امر

هند ته تللی دی او په (۳۷۱ هـ-یا- ۳۹۱ هـ) کی په هند کی سپدی وای چی د عربی

او درى اشعارو يو ديوان ئى درلود، او په ئخينو تذكروكى لكه مجمع الفصحا،
لباب الاب، او دسمة القصر كى دده داشعارو نمونې سته.

ماخذ:

آريانا دائره المعارف ۲-۱۹ مخ

۵۸۸- ابو العلا هروى:

شيخ ابو العلا دهرات له روحانيو نوڅخه و، په هرات كى دخواجه ابوالوا ليد
احمد هروى دقبر تر گنبدى دباندى دقبلى خواته ښخ دى.

ماخذ:

رساله مزارات هرات ۶۷ مخ

۵۸۹- ابو على احمد بازيار خراسانى:

دنصر زوى، او دحسين بازيار خراسانى نمنى دخپل وخت دادب له پوهانوڅخه
و. دسرغانو په روزنه كى ئى لوي لاس درلود، او دالمعتضد خليفه په خدمت كى اوسيد.
په (۳۵۳ هـ) كال مړ دى او دا دوه كتابه ئې ليكلې و و:

۱ - كتاب تهذيب البلاغه

۲ - كتاب السان .

ماخذ:

دد هخدا لغتنامه - ۲۹۳ مخ

۵۹۰- ابو على احمد بلخى:

دسنير زوى او د يوسف نمنى دادب او نحو عالم و، په تاريخ بلخ كى ئې يادونه
سوى ده، او په (۳۱۵ هـ) كال مړ دى .

ماخذ:

بغية الوعاة - ۱۷۱ مٲخ

۵۹۱ - ابو علمى احمد جو يبارى هر وى :

عبدالله زوى، د خالد نمسى، د موسى كپر وسى او د فارس كو سى، او د سرداس
تميمى كودى د هرات په جو بيار كللى كى اوسېد. د حدیثو روايت ئې له ابن عینمه او و كچ
خخه كړى و. د ابو سعد له خولې د «الكذاب الخبيث» په صفت هم يا د سوى دى .

ما خذ :

معجم البلد ان - ۱۷۹۳ مٲخ

۵۹۲ - ابو علمى بو ته گر هر وى :

د خواجه عبدالله انصارى هر وى له معنوى استادانو خخه و، چى د خپل وخت

نوسالى صوفى و .

ما خذ :

زندگى خواجه عبدالله انصارى هر وى - ۳۹ مٲخ

۵۹۳ - ابو علمى جلال الدين با ميانى :

د بهاالدين سام زوى د باسيان له فرمانروايانو خخه و، چى د پلار تر سر پنى وروسته
ئې اووه كاله په باسيان كى فرمانروا ئې و كړه، خو چى سلطان محمد خوارزمشاه له
ماوراالنهر خخه پر باسيان يرغل و كى، او ناخا په ئې پر ابو علمى جلال الدين حمله و كړه
او هغه ئې وواژه او د هغه وطن يى غصب كى .

ما خذ :

د دهخدا لغتنامه - ۶۶۲ مٲخ

۵۹۴ - ابو علمى حامد رقا ع هر وى :

اسام ابو علمى حامد د محمد رقا ع زوى په فقه او نورو علومو كى استاد، او قتل

به وعظ او نصیحت بوخت و. تولو خلائکو په درنه سترگه ورته کتل.
د ابوطاهر احمدی ضبسی هر وی (چه په ۵۳۱۹ کی سپ دی) استا دو، و پیر
هرات له ده څخه حدیثونه اروید لی او روایت ئی ځینی کړی دی. په (۵۳۰۶)
کال سر، او دهرات دینار په پهنه قزان کوڅه کی شیخ دی .

ماخذ:

رساله مزارات هرات - ۲۰ مخ

۵۹۵- ابوعلی حسن بلخی:

دشجاع زوی اودرجا نمسی دحدیثو نویالی حافظو، اودعلم دزده کړی دپاره شام
او عراق او مصر ته تللی، اوحد یثونه ئی له ابی مسهر اود صالح له زوی یحیی
وحاطی، اود ابی مریم له زوی سعید، اوله ابی صالح کاتب، اود موسی له زوی عبید الله
څخه لوستلي ووچی بیا له ده څخه بخاری او ابوزرعتر ازی او د زکریا زوی
محمد بلخی اود علی زوی علی روایت کاوه. د (۵۴۳۳) کال دشوال په نیمائی کی سپردی.

ماخذ:

معجم البلدان - ۲۶۳ ر ۲ مخ

۵۹۶- ابوعلی حسن بلخی:

دعلی زوی، دمحمد نمسی اودجعفر بلخی کپوسی دحدیثو عالم و. په (۵۳۷۱)
کال سر دی اودوه کتابونه ئی لیکلی دی:

۱- الاسالی - په حدیثو کی

۲- کتاب التوقیر

ماخذ:

هدیه العارفین - ۲۷۷ ر ۱ مخ

۵۹۷- ابوعلی حسن جوزجا نی :

دعلی زوی ددریمی هجری پیری په پای اودغلری هجری پیری په سر کی د خراسان له نومیا لیو شیخانوشخه و. دعلی ترسزی دزوی محمد، اودفضل بلخی دزوی محمد سره یې لیدلی اوصحبت ئې ورسره کړی و، اوخو تصنیفو نه ئې درلودل. شیخ فریدالدین عطار وایي چی: دی له سترو مشایخو اودطریقت له خوانمردانو شخه و، چی دکمال په لاره کی ئې زیار یوست، اودحکیم ترسزی سریدو. ده ویلی دی چی: «پر خدای باندى نیک گمان کول دحق دپیژندگلوی غایه ده، اوپرنفس باندى بدگمان لرل دنفس اصلی پیژندل دی»

نوری یې وینا وی هم لری .

دا هم ده ویلی دی :

«الخلق کلهم فی سیادین الغفلة یرکضون، وعلی الظنون یعمدون، وعندهم انهم فی الحقیقة یقلبون وعن المکاشفة یطلقون»

ما خذونه

- ۱ - طبقات الصوفیه - ۲۶۹ مخ
- ۲ - نامه دانشوران - ۱۳۶۳ »
- ۳ - ددهخداغتنامه - ۶۶۲ »
- نفحات الانس - ۱۳۲ »

۵۹۸- ابوعلی حسن جوینی :

سلب به فخر الکتاب دعلی زوی اودابراهیم نمسی به ایکنکی اوپه شام کی داتا بک زنگی له ندیما نو شخه و.

ماخذ :

دهخدا لغتنامه - ۶۶۲ مخ

۵۹۹- ابوعلی حسن خوستی :

دعلی زوی او دحسین فرا بدخشی نمسی دحدیثو عالم و، اصلا دخوست او فرنگ

دسیمو و، خو په سمرقند کی اوسید، دحدیثو روایت ئی دمحمد له زوی ابو الحسن محمد
داحمد نسفی له نمسی څخه کړی دی. د (۵۰۱۸) کال دذی الحجې په میاشت دجمعې
په شپه مړدی .

ماخذونه :

چراغ انجمن - ۲۶ مخ

۲ - معجم البلدان - ۳۸۹ ر ۳

۶۰۰ - ابوعلی حسن شجاعی بلخی :

دطیب زوی، دحمزه نمسی او دحماد کړوسی مشهور په شجاعی بلخی دحدیثو عالم و،

حدیثونه ئی په بغداد کی دخالد له زوی هدیه څخه ، اوله ابی انریع الزهرانی
څخه ، او د عبدالله زوی محمد څخه او دابی شیبه له زوی عثمان څخه، او د نسیر له زوی
قطن څخه ، او د سعید له زوی قتیبه څخه ، او د عمر له زوی حسن څخه ، اوله ابی کامل
الجدری څخه ، او د غیلان له زوی محمود څخه او د حاجر
له زوی علی څخه لوستلی وو ، چه بیاله ده څخه د علی خطیبی
زوی اسماعیل ، او د حسن زوی عبد الخالق ، او د مالک قطعی زوی أبو بکر ، او د محمد
زوی عمر ، او د اسماعیل وراق زوی أبو بکر او د مظفر زوی محمد د حدیثو روایتونه
کړی دی .

دی دسه شنبی په ورځ په (۳۰۷ ه) کال په بغداد کی مړدی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۷ ر ۳۳۳ مخ .

۶۰۱ - ابوعلی حسن فامی بلخی :

د محمد زوی ، د محمد نمسی اود شیطم کړوسى د حدیثو عالم و . په (۸ م ۳۵) کال د بغداد له لاری حج ته تللی ، اود هیثو نه ئی په بغداد کی دسکى بلخی له زوی نصر ، اود عمران د زوی اود عصمة جوز جانی له نمسی محمد اوزور و څخه لوستلی و و اوبیاله ده څخه دارقطنی ، اویوسف قواس ، اودرز قویه ، زوی ا یوحسن د حدیثو روایتونه کړی دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۷ ر . ۴۲ مخ

۶۰۲ - ابوعلی حسن میکال مشهور په حسنک :

د محمد میکال زوی اود عباس نمسی سلقب په « سید الکفاة » اوشهور په « امیر حسنک » د سلطان محمود غزنوی وروستنی نومیالی وزیر ، اود سلطان د خضرا وسفر سلگری و . سلطان محمود دلومړی دنیشاپور ریاست ده ته وسپاره ، او بیاجی دده بته لیاقت ویرڅرگندسو نود غزنوی د دیوان چاری ئی ورو سپارلی ، اود خواجه حسن میوندی تر عزل وروسته ئی دهغه پرځای وزیر وټاکه . اوترڅو چه سلطان محمود ژوندی و ، امیر حسنک ئی ډیر مقتدر وزیر و ، او سلطان محمود ور سره زیاته مینه درلودله ځکه نود سلطان ددر بار شاعر انو هم د حسنک په ستاینه کی اوږدی قصیدی ویلی دی چه یوله هغو څخه فرخی و ، چه دیوئ قصیدی دوه بیتونه ئی د امیر حسنک په ستاینه کی دادی :

گر که خداى شاه جهان خواجه بوعلیست

بس گردنا که او بکنند نرم چون خمیر

ای رو بهان کلمه بیخس در خز ید همین

کامد ز سر غزار و لایت همی زئیر

په (۱۳۱ هـ) کمال امیر حسنکک دحاجیانو دقافلې دمسر په حیث حج نه ولاړ ، او دبیره راگرځیدو په وخت کې مصر ته ورغی او هلته ئی دفاطمی خلیفه الظاهر سره ولیدل ، فاطمی خلیفه دی پیر و نمايځه ، خلعت ئی ورکړی ، او هم ئی دده په لاس سلطان محمود ته خلعت واستاوه ، خو هغه وخت چی غزنی ته راو رسید د بغداد خلیفه چی دفاطمی خلیفه رقیب و ، سلطان محمود ته ولیکل چی : « حسنک فاطمی خلیفه ته ورغلی او قرمطی سوی دی » مگر سلطان محمود د بغداد د خلیفه پر خبره غور و نه نیوه او ابونصر مشکان ته ئی وویل : « بدین خلیفه حرفه شده بیاید نبشت که من از بهر عباسیان انگشت در کرده ام در همه جهان و قرمطی می جویم و آنچه یافته اید و درست گردد بردار می کشند ، و اگر سرا درست شدی که حسنک قرمطی است خبر با امیر - المؤمنین رسیدی که در باب وی چه رفتی . وی را من پرورده ام و با فرزندان و برادران من برابر است ، و اگر وی قرمطی است من هم قرمطی باشم »

(دتاریخ بیهقی ۱۸۳ مخ)

له دی څخه دسلطان محمود نظر د امیر حسنک په باب کې ښه څرگند یزی ، او څنگه چه سلطان محمود په خپل و دو زامنو سعود او محمد کې محمد ته زیاته توجه درلودله نو امیر حسنک هم د محمد خوانیولی وه ، او سعود ته ئی لږ توجه کوله ، چه همدی رو ئی دده اود سعود تر منځ زړه پدی او بدوردن پیدا کړی وه ، او کم وخت چی سعود خپل استازی « عبدوس » امیر حسنک ته ورولیږه چه هغه خپل دی روش ته ملتفت کړی نو امیر حسنک عبدوس ته وویل :

« امیرت را بگویی که من آنچه کنم بفرمان خداوند خود میکنم ؛ اگر وقتی تخت سلک بتورسد حسنک را بردار باید کرد »

(تاریخ بیہقی - ۱۸۰ مخ)

نوبت وخت چہ سلطان محمود برسو ، امیر حسنک د امیر محمد د پاچی پد وخت کی ہم وز یرو ، خو کم وخت چی مسعود پر خیل ورور محمد نری وسوند او پد ہرات کی ٹی د پاچی اعلان وکی ، نو امیر حسنک ٹی لہ بست شخہ تحت الحفظ ہرات تہ وغوشت او ہاتہ ٹی بوسهل زوزنی تہ چی د حسنک پخوانی رقیب و ، وسپارہ ، اوزوزنی بیا دخپل نو کر علی را یض پہ لاس ورکی ، او ہغہ بہ رازراز سپکاوی ورا پاوہ ، اوچی سلطان مسعود لہ ہراتہ بلخ تہ ولار ، حسنک ٹی ہم لہ خانہ سرہ بندی بوتہ ، او بوسهل زوزنی بہ تل لہ سلطان مسعود شخہ غوشتہ چی د حسنک دوژلو اسرور کی ، خو مسعود پد دی کارراضی نہ و ، خو پد پای کی بوسهل زوزنی د بغداد د خلیفہ لہ خوا یو ایک جور کی ، او پد ہغہ کی ٹی حسنک پد قرمطی توپ تورن کی ، او ہغہ د مصر د فاطمی خلیفہ د خلعت ور کو لو خبرہ ٹی یادہ کپہ ، نوزوز نی سلطان مسعود تہ و ویل کہ حسنک پد دارنہ سی ، نو امیر المؤمنین بہ لہ سلطانہ خپہ سی ، ہغہ و ، چی سلطان مسعود سرہ لہ دی چہ ز پہ ٹی نہ غوشتہ د بوسهل زوزنی د دروہ او اصرار پد اثر د امیر حسنک دوژلو اسرور کی ، او ہغہ دانشمندوز یر د (۴۲۲ ھ) کال د صفری پد ۲۸ د چارشنبی پد ورخ پد بلخ کی پد غر غرہ سو ، سرٹی بوسهل زوزنی د یادگار پد توگہ لہ خانہ سرہ وساتہ او بدن ٹی د بوسهل زوزنی پد اسر تراو کالو پد دارخزیدہ ، خو چی ٹی تول پوست او غوشتی تو ی سوی .

وائی چی د حسنک سورٹی دوی دری میا شتی وروستہ خبرہ کپہ ، غمی د بٹخوپہ شان سازدی ونہ ویلی ، بلکہ دایوہ جملہ ٹی وویلہ چی : « بزرگاسر دا کہ این پسر م

بود، که پادشاهی چون محمود این جهان بدو داد، و پادشاهی چون مسعود آن جهان،
یعنی «زما زوی متمر میره و، چی دسمود غوندی پا چا دا جهان هغه ته ور کی
او دمسعود غوندی پاچا هغه جهان»

او شگه چی امیر حسنگ اصلا دنیشا پور و نوپوه نیشاپوری شاعر دده دسپینی
ویرنه داسی وویله :

بیرید سرش را که سران راسر بود.

آرایش دهر و ملک را فسر بود.

گر قمر طی و جهود ویا کا فر بود.

از تخت بدار بر شدن ستر بود .

ابوالفضل بیعتی به خپل تاریخ کی دامیر حسنگ دوژلو صحنه داسی تیبی :

«آن روز و آن شب تدبیر بردار کردن حسنگ در پیش گرفتند، و دو مرد بیک
راست کردند با جامه پیکان که از بغداد آمده اند، و نامه خلیفه آورده که حسنگ
قمر طی بردار باید کرد و بسنگ بیاید کشت، تا بار دیگر بر غم خلفا هیچ کس
خلعت مصری نپوشد و حاجیان را در آن دیار نبرد. چون کارها ساخنه آمد، دیگر
روز چهارشنبه دو روز مانده از صفر، امیر مسعود بر نشست و قصدشکار کرد و نشاط سه
روزه، باندیمان و خاصگان و مطربان، و در شهر خلیفه شهر را فرسوداری زدن بر کران صلی
بلخ فرود شارستان، و خلق روی آنجا نهاده بودند، بوسهل بر نشست و آمد تا نزدیک
دارو بر بالا ئی بایستاد، و میان شارستان رسید، میکا ئیل بد آنجا اسپ بداشته بود
پذیره وی آمده وی را سواجر خواند و دشنام های زشت داد، حسنگ در وی ننگریست
و هیچ جواب نداد، عاصه مردم او را لعنت کردند بدین حرکت فاشترین که کرد

و از آن زشتها که بر زبان راند، و خواص مردم خود نتوان گفت که این سیکائیل را چه کنند، و پس از حسنک این سیکائیل که خواهرا یاز را بزنی کرده بود بسیار بلاها دید و سجنها کشید، و امروز برجای است . . .

حسنگ را پهای دار آوردند نعوذ بالله من قضا السوء، و پکان را ایستاد انیده بودند که از بغداد آمده اند، و قرآن خوانان قرآن می خوانند. حسنگ را فرمودند که جامه بیرون کش، وی دست اندر زیر کرد و از اربند استوار کرد پایچهای از اربند بیست و جبهه و پیراهن بکشید و دور انداخت با دستار، و برهنه با از اربند استوار و دستها در هم زده، تنی چون سیم سفید و رویی چون صد هزار نگار، و همه خلق بدر دمی گریستند خودی روی پوش آهنی بیاوردند عمداً تنگ چنانکه روی و سرش را نپوشیدی، و آواز دادند که سر روی را بپوشید تا از سنگ تباه نشود که سرش را ببغداد خواهیم فرستاد نزد یک خلیفه، و حسنگ را همچنان میدداشتند، و او لب می جنبانید و چیزی نمیخواند، تا خود فراخ تر آوردند، درین میان احمد جامه دار بیامد سوار و روی بحسنگ کرد و پیغماسی گفت که خداوند سلطان میگوید: « این آرزوی تست که خواسته بودی که چون پادشاه شوی ما را بردار کن. ما بر تو رحمت خواستیم، اما امیر المؤمنین نبشته است که تو قرمطی شده و بفرومان او بردار کنند » حسنگ البته هیچ پاسخ نداد. پس آواز دادند او را که بدو، دم نزد و از ایشان نیندیشید، هر کس گفتند: « شرم ندارید؟ مرد را که می بکشید بدار برید » و خواست که شوری بزرگ پهای شود، سواران سوی عامه تاختند و آن شور بنشانند. و حسنگ را سوی دار بردند و بجایگاه رسانیدند بر سر کبی که هرگز نشسته بود، و جلادش استوار بیست و رستهها فرود آورد و آواز دادند که سنگ

دهید (زیند) هیچ کس دست بسنگ نمی کرد ، و همه زار زار می گریستند خاصه
نشابوریان ، پس سستی رند راسیم دا دند که سنگ زند ، و سرد خود مرده بود ، که
جلا دش رسن بگلوفاکنده بود و خبه کرده . این است حسنگ و روز گارش و گفتارش
رحمته الله علیه . . . »

بیائی سر خینی پری کی ، او بو سهل زوزنی دخان سره دیاد گار په توگه
وساته چی دبو سهل زوزنی دزره دقساوت خرگنده نښه وه وایی چی یوه ورخ بوسهل
شراب چینل ، ډېر سریان ورته ولاړ وو ، او سند رخاړ و سندی ویلی ، بوسهل چی
ډېر نشه سو ، نو په لوړ ږغ ئی سجلسیا نو ته وویل چی : «چاماته تازه مېوه را وړی
ده که ئی خوری ؟» «تواو وو یل چی : «خوروئی» پرنو کرانوئی ږغ وکی چی «هغه
دسیوی پتوس راوړی» نو کرانوئی یو سر پو پیلې پتوس را وړ ، چی سر پوش ئی
خینی پورته کی ، داسیر حسنگ سرو ، ټول هیښ حیران پاته سول ، خو بوسهل په
په که خوله وخنډل ، او هغه دشرابو جام چی ئی په لاس کی و ، په بڼی کی وپاشه ،
او نو کرانوئی سر بیرته یو ووړ بوا لعسن خربلی چی د بوسهل ملگری و ، وایی چی
«ما پر هغه کار بوسهل سلامت کی» خوده راته وویل : «تومردی مرغ دلی ، سر
د شمنان چنین باید»

ماخذونه:

۱- تاریخ بیهقی - ۱۷۸ مخ تر ۱۸۷ مخ پوری

۲- سلطنت غزنویان - ۲۹۳»

۳- د دهخدا لغتنامه - ۶۶۵»

۶۰۳- ابوعلی حسن و خشی بلخی :

دعلی زوی ؛ دسجد نمسی اودجعفر کپوسی دخپل وخت ادیب او حافظ و ، حدیثو په لیتونه کی ئی سفرونه کپری دی ، په خراسان کی ئی دالاحم له سلگر و څخه ، او په بغداد کی دسهدی فارسی له زوی اباعمر عبدالواحد څخه ، او په مصر کی دعمر نحاس له زوی اباسجد عبدالرحمن څخه ، او په دمشق کی دسجد له زوی تمام راز او نورو څخه سمع کپری ، چی بهاله ده څخه دسجد سرخسی خراسانی زوی عمر ، او دعلی محمودی زوی قاضی عمر ، او حافظ ابو بکر خطیب روایتونه کپری دی . ابوعلی حسن په (۶۰۶ هـ) کال سپړ دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۸۰۳۰۳۰ مخ

۶۰۴- ابوعلی حسین انصاری هروی :

دادریس زوی ، دسبارک نمسی ، دالهیشم کپوسی او دزیاد کوسی ملقب په حزم دهرات له نوسالیو سجد ښو څخه و ، چی حدیثونه ئی په دمشق کی دعمار له زوی هشام څخه ، او په بغداد کی ذابی شیبانه زوی عثمان او نورو څخه اړویدلی وواو بیا له ده څخه دحیان زوی حاتم او ډیرونورو روایت کپری دی .

ده د کتاب البخاری انکبیر په څپر یو کتاب ، دمعجم حروفو په ترتیب په تاریخ کی تصنیف کپری و ، چی په هغه کی ئی ډیر حدیثونه او اخبارونه راوړی دی او یوله ثقافتو څخه و . په (۶۰۱ هـ) کال سپړ دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۸۵۱۷۸ مخ

۶۰۵- ابوعلی حسین بلخی :

دد او د زوی او او د سعادت نمسی د حدیثو عالم و، په نیشاپور کی او سپده، حدیثونه ئی دعیاض له زوی فضیل، او د مبارک له زوی عبدالله، او دعیاش له زوی ابی بکر، دشمیم له زوی نصر، او د ابراهیم له زوی مکی، او د همام له زوی عبدالرزاق، او د هارون له زوی یزید، او د هدیه له زوی انی هدیه ابراهیم، اوله شقیق بلخی شخه لوستلی وو، چی بیالده شخه په بغداد کی دعباس زوی محمد، او د محمد زوی علی، او د ابراهیم زوی عبدالله او ابوبکر شافعی روایت کړی دی .
په (۲۸۲ هـ) کال په نیشاپور کی سر دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳۸۸ مخ

۶۰۶- ابوعلی حسین خبرینی بستیی :

داللیث زوی او د سد رک نمسی د بست له نویالیو شخه و، چی په (۳۷۷ هـ) کال حج ته تللی . په همغه کال سر دی . (خبرین د بست یو کلی و)،

ماخذ :

معجم البلدان - ۳۹۸ ر ۳ مخ

۶۰۷- ابوعلی حسین خراسانی :

دضحاک زوی او دیا سر نمسی دعر بی ژبی شاعر او معروف په «خلیع» و، په بصره کی او سید خکه ئی نو «ابوعلی بصری» هم باله . په بغدا د کی هم او سپدلی و، او د خپل وخت د خلیفه گانو په ندیما نو کی هم تا کلی سوی و . ابوعلی په (۱۶۲ هـ) کال زبیر یدلی او په (۲۵۰ هـ) کی سر دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۵۳۸ مخ

۶۰۸ - ابوعلی حسین هرزی :

حافظ حسین داد ریس زوی، مبارک نمسی، دالهیشم کپوسی اودحرام انصاری
کوسی بنه حافظ اودتاریخ کتاب البخاری لیکونکی و.
په (۳۰۱ هـ) کال کی سردی .

ماخذ : هدیه العارفین - ۱ ر ۳۰۳ مخ

۶۰۹ - ابوعلی خطیب بلخی :

حسن داحمد زوی دمحمدنمسی، دحسن کپوسی، دهمزه کوسی اود حسین کودی
دحدیثوعالم و .

حدیثونه ئی داحمد دزوی او شادا فقیه بلخی له نمسی دمحمدشخه ، اود ابی صالح
بغدادی له کپوسی اودمحمدنمسی اوداحمدله زوی دمحمدشخه ئی اوستلی وو، او ثقه
محدث و . په (۴۲۳ هـ) کال د بغداد له لاری حج ته تللی .

دی په (۴۳۳ هـ) کال زیږیدلی ، او په (۴۳۰ هـ) کال په بلخ کی سردی .

ماخذ : تاریخ بغداد - ۷ ر ۲۸۰ مخ

۶۱۰ - ابوعلی خلیع خراسانی :

حسین دضحاك زوی، دیاسر نمسی دعر بی ژبی شاعر اصلاً دخراسان و؛ خو په
بصره کی اوسید اودر بیعة باعلی صحابی دزوی سلیمان داوواد له موالیو شخه و .
دشعر په انواعو کی ئی لاس دراود خو په شعر کی گستاخ و . لمړی ئی دهارون الرشید
دزوی دمحمد امین خدمت کاوه (۱۹۸ هـ) بیانی دنورو خلیفه گانوسره هم لار پیدا
کړه او دالمستعین تر وخته پوری ژوندی و . ابن خلکان ئی دشاعرانو له لوسړی طبقی
شخه گڼی، اولیکې چی دده اود ابی نواس ترمنځ خوږی اونه لطفه نه کی مشاعری او
مشاجری پیشی مسوی دی، او دا چی د « خلیع » په نامه یادسوی داعم دده

د پیرونکو له اسله و .

په (۱۶۲ هـ) کال زیږیدلی او په (۵۲۰) کال مړدی .

مأخذونه : ۱ - المعجم الادبى - ۳ ر ۳۰ مخ

۲ - ددهجد الغتنامه - ۶۷۱ رر

۶۱۱ - ابوعلی رسولدار غزنوی :

د غزنویانو په دوره کې د سلطان مسعود د دربار د تشریفاتو مشر و ، چې هر کله به دنورو هیوادو استازی او سیملمانه را تلل د سیماستیواوسوغاتو پرا برول او نور تشریفاتى دود او دستور په ده اړه درلوده ، لکه نوئى « رسولدار » باله .

ماخذ : تاریخ بیهقى - ۲۲۰ ، ۲۸۷ ، ۲۸۸ ، ۳۹۵ مخونه

۶۱۲ - ابوعلی الرفا حامد هروی :

د محمد زوى ، د عبدالله نمسى ، د محمد كړوسى او د سعاذ كوسى معروف په ابوعلی الرفا هروی د حدیثو عالم و . د حدیثو د زده کړې دپاره بغداد ته تللی او تر حج وروسته ئې حدیثونه په بغداد ، کوفه ، سکه ، حلوان ، همدان ، ری او نیشاپوری کې ونوستل دده د حدیثو استادان داوو : د سعید د ارسی زوی عثمان ، د محمد جکانی زوی علی ، د عبدالله یشکری زوی فضل ، د ادریس انصاری هروی زوی حسین ، د عبدالرحمن سامی هروی زوی محمد ، د حسین نیشاپوری زوی داود ، د یحیی خفاف نیشاپوری زوی زکریا ، د ایوب رازی زوی محمد ، د فضل قسطنانی زوی محمد ، د سفیرة السکری همدانی زوی محمد ، د محمد دینوری زوی عبدالله ، د زهیر حوانی زوی ابراهیم ، د موسی زوی بشر ، د حسن زوی اسحاق ، د اسحاق زوی ابراهیم ، د شاذان زوی محمد جوهری ، د علی خراز زوی احمد ، د مثنی زوی معاذ عنبری ، د عبدالله زوی محمد

دعبدالعزیز بغوی زوی علی؛ دسعد عطار زوی سعده؛ دعلی ساغ زوی محمد
سکی، دسمیع الطاک زوی حسین او ابی العباس کدیوی، او بیا له ده شیخه د
رزقو یه زوی ابو الحسن، دحسین زوی محمد، داحمد رزاز زوی علی، دعبده الله محاسلی
زوی احمد، دشاذان زوی ابوعلی اونورو روایت کړی دی او یوله ثقاتو څخه و.

د (۳۵۶ هـ) کال دروژی په ۲۷ جمعی په ورځ په هرات کی سپړدی ..

ماخذ: تاریخ بغداد - ۸ ر ۱۷۲ مخ

۶۱۳ - ابوعلی زاهر سرخسی خراسانی :

داحمد زوی د محمد نسبی او دعیسی سرخسی خراسانی کړوسی نومیالی فقیه او محدث
اوپه خراسان کی دخپل وخت شیخ و. فقه ئی پرابی اسحاق مروزی لوستلی وه،
اودقرآن قرائت ئی دسجاهد له زوی ابی بکر څخه اودادب علم ئی دانباری له زوی
ابی بکر څخه زده کړی و، اواحادیث ئی دادریس له زوی ابی لبید محمد څخه په خراسان
اوله ابی القاسم بغوی او ابن صاعد څخه په عراق کسې اوریدلې وو.

د (۳۸۹ هـ) کال دربيع الاخر دسیاشتی په پای کی دچارشنبه په ورځ د ۹۶

کالوپه عمر سپړدی په حدیثو کی ئی «دالعوالی» په ناسه یو کتاب تألیف کړی دی.

ماخذونه : ۱ - معجم البلدان - ۵ ر ۶۶ مخ

۲ - هدیة العارفين - ۱ ر ۳۷۲ رر

۳ - طبقات الشافعية - ۲ ر ۲۲۳ رر

۶۱۴ - ابوعلی زرگر هروی :

دشیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری هروی دطریقت له استادانو څخه و، او

خواجده هغه نوم په احترام یادوی، نوڅرگندیوی چی ابوعلی زرگر دخپل وخت له

نو سیالیو صوفیانو او پیرانو شخه و .

ماخذ: تفحات الانس - ۳۸۹ مخ

۶۱۵ - ابوعلی سوری:

امیر ابوعلی د امیر محمد سوری زوی د سلطان محمود غزنوی په وختو کی د غور امیرو .
هغه وخت چی دده پلار امیر محمد سوری د غز نوی دولت له اطاعت سر وغراوه او سلطان
محمود دیولوی لشکر سره پر غور یرغل وکړ ، امیر محمد سوری ئی ونیوه ، او دهغه
پرخای ئی دهغه زوی ابوعلی سوری د غور امیرو تاکه ، ابوعلی سوری دخپل پلار
په ژوند لا د سلطان محمود سره دوستانه لیکنی درلودلی .

منهاج سراج پخپل کتاب طبقات ناصری کی دده داسی ستاینه کوی :

«امیر ابوعلی مرد نیکو سیرت وگزیده اخلاق بود، و بحسن اعتقاد موصوف و
در عهدیکه پدرش امارت غور و جبال و سندیش داشت، همه خلق را نظر بروی بود
و محبت او در مزاج ها سرکب، و هر چند پدرش با امیر سپکتگین و سلطان محمود
رحمنا الله تعرد میگرد، امیر ابوعلی مدام بخدست سلطان اخلاص و طواعیت خود ظاهر
میگردانید، و مکتوبات مشتمل بر اظهار فرمان برداری و محبت در قلم می آورد، و
بحضرت غزنین میفرستاد، چون تعرد پدرش از حد اعتدال تجاوز کرد، سلطان از غزنین
لشکر آورد، بعد از کوشش بسیار امیر محمد سوری را بدست آورد، و او را با خود
بطرف غزنین برده، امیر ابوعلی را امارت غور داد» امیر ابوعلی چی د غور امیر سو،
نود خلگوسره ئی ښه کول، په غور کی ئی ډیری ودانی او مدرسی جوړی کړې
او څو جامع مسجدونه ئی ودان کړه، او ډیر اوقاف ئی ورته وټاکل، دپوها نو او
عالما نوسره ئی زیاته مینه وه، زاهدانو او عابدانو ته ئی په درنه سترگه کتل، او

دغور خلکو دده په وخت کې د هوسائې ژوند کاوه، او د ده ورور «شیش» هم دده سره اوسید. خو چې سلطان محمود سر سو، او د غزني پاچهي سلطان مسعود ته ورسیدله، د سلطان مسعود په وخت کې دده دورور زوی عباس ورته پورته سو، او دغور ولایتونه ئې دخپل اکاله لاسه ونيستل او پخپله دغور د امارت پرمسند کښي نوست.

ماخذ: طبقات ناصري - ۱. ۳۲ مخ

۶۱۶- ابو علي سیه مجور خراساني:

سعد المظفر د ابوالحسن یا ابی الحسین زوی، د ابراهیم نمسی او د سیمجور دواتي کړوسی په خراسان کې د سامانی دولت له امیرانو څخه و چې دده د امارت لوسړني پيښي ددی کتاب د لوسړي ټوک په ۱۲ مخ کې د «ابن سیمجور خراساني» تر نامه لاندې راغلي دي، خو دده د ژوند د پای پيښي او دده بنديگرت هلته په نه دی څرگند، ځکه ئې نو داته څرگند و:

ابو علي سیمجور - یا - ابن سیمجور وروسته تر هغه چې په (۳۸۵ هـ) کال ئې له سبکتگین څخه ماته وکړه نو لښکر ئې تیت وپړک سو، او دی په خپله کلات ته ورتبته، د هغه وروسته امیر نوح سامانی دی ونيو، او سبکتگین ته ئې ولیږه او سبکتگین هغه بندي د غزني دگردیز کوټ ته واستاوه هلته بندي و، خو چې په هماغه بند کې سر سو، دده او د سبکتگین د جگړې تفصیل په تاریخ بیهقي کې راغلي دي.

ابوالفرج ساکزي دده په ستاینه کې شعرونه ویلي دي، او پخپله ده ته هم ځیني

اشعار منسوب دي.

ماخذونه:

۱- تاریخ بیتهقی - ۲۰۰، ۲۰۵ تر ۲۰۸ مخ پوری

۲- دهخدا لغتنامه - ۶۷۲ مخ

- ابوعلی سینای بلخی :

پهلوسری ټوك كې دې د «ابن سینای بلخی» نامه ته رجوع وسی .

۶۱۷- ابوعلی شقیق بلخی : د ابراهیم بلخی زوی دخپل وخت له لویو

نومیالیو مشایخو څخه و. دامام زفر شاگرد ، اود امام حاتم اصم استاد ، اود ابراهیم بن ادهم مصاحب و. داهم وایی چی د امام سوسی انکاظم خدمت ته رسیدلی و. په توکل ، زهد او محو امردی کی ئی په خپل وخت کی ساری نه درلود ، اولوسری سړی دی چی په خراسان کی ئی د معرفت په علم خوله پوری کړی ده او په دی باب کی ئی تصنیفونه کړی دی .

دده دتوبی ایستلو دوه حکایتهمورخانولیکلی دی یوداچی وایی :

یووخت دترکانو دبنار وخواهه دتجارت دپاره ولاړ ، هلته ئی یو بودتون (معبد) ولید چی بتان پکښی وو ، دبودتون ساتندوی ته ئی وویل چی «ته پر باطله لاری ، ځکه چی داسمخلوقات خپل خالق لری چی هیڅ شی دهغه په څیر نه دی او هغه د ټولو رازق دی» .

دبودتون ساتندوی ورته وویل چی :

«ستاویل او کول سره یونه دی» شقیق وپوښته چی : «ولی ؟»

هغه ورته وویل چه : «په خوله وایی چی ستاخدای د ټولو رازق دی خو په عمل

کی درزق پیدا کولو دپاره تردی ځایه راغلی یی ؟ ا ؟»

نو شقیق وایی چی : «دهغه سړی خبری برمادونی اغیزه وکړه چی هغه ټول مال

سې صدقه او خيرات كړ او د علم په طلب پسې سوم .

بل حكاييت داسې دي چې: يو وخت په بلخ كې سخته كاڅتي زاغله چې انسانانو يو بل سره خورل ، شقيق يوسرى په بازار كې وليد چې ډير خوشاله او په خداو پوښتنه ئې مخينې وكړه: « خلك له لورې څه حال لري اوته ولې داسې خوشاله يې؟ » مريې ورته وويل: « زما يې په خلكو څه ، زه داسې باډار لرم چې خاص آباد كلي لري او كند وان ئې له غلې ډك دى او ماوړى نه پرېردى » دى خبرې پر شقيق اغيزه وكړه او ويويل: « آهې ! داسې په خپل باډارچى څه غله لري دوسرى ناز يړى او خوشاله دى ، نو ته چې مالك الملوك اوزسونير روزى رسان يې ، سوړ نو څه غم لرو » دسې ئې دذنيا له شغله لاس وويوست ، دنصوح تو به ئې ويستله او دحق لورى ته ئې سرخه كړه ، او په توكل كې دكمال حدته ورسيد ، او تل به ئې ويل چې: « زه ديوه مريې شاگرد يم » وايي چې شقيق دحج په نيت بغداد ته ورسيد ، هارون رشيد دى ورو غوښت او پوښتنه ئې مخي وكړه چې: « ته زاهد شقيق يې ؟ »

ده ورته وويل: « زه شقيق يم ، خو زاهد نه يم »

هارون ورته وويل: « ماته نصيحت وكه » ده ورته وويل: « پام كوه چې حق تعالى ته د صدق پرځاى كښينولى يې ، نو ستا څخه هغه صدق غواړي چې له هغه څخه ئې غوښت ، او د فاروق پرځاى ئې كښينولى يې چې دهغه په شان دحق او باطل فرق وكړي ، او د ذوالنورين پرځاى ئې كښينولى يې چې دهغه په خير حيا او كرم و لري ، او د سترضى پرځاى ئې كښينولى يې چې دهغه غوندې علم او عدل ستا څخه غواړي » هارون وويل: « نور هم راته ووايه » شقيق ورته وويل: « خداى يوسراى لري چې هغه دوزخ بولى اوته ئې دهغه دروازه وان تاكلى يې ، او د رڼ شيمان ئې در كړې دى :

مال، اوتوره او غمچینه اوویلی ئی دی چی په دی در و شیا نو خلک له دوزخه راوگرځو، هرڅوک چی اړوې او تاته راسی دهنه څخه مال سه سیموه، او هرڅوک چی بل څوک ووژنی هغه په دی توره قصاص که، او هرڅوک چی د حق له فرمانه سر وغړوی په دی غمچینه ئی پر لاسم کړه، او که داونه کړی نوته به دد وز خیانو مشریی « هارون ورته وویل: «نورڅه هم راته ووايه» شقیق وویل: «ته چینه یی اوستا تر لاس لاندی کارداران ویالی دی که چینه رونه او پا که وی ویالی هم نه خړی کیږی، او که چینه خړه او پا که سی نودویالو څخه هم میخ د پا کی هیله کیدای نه سی. هارون ورته وویل: «نور هم راته ووايه» شقیق وویل «که په یوه پتی ییا بان کی داسی تیری سی چی سړینی ته نژدی بی، که په هغه وخت کی یو چنک د شربتو او به در پیداسی په څوئی رانیسی؟» هارون ورته وویل: «په هرڅو چی وی» شقیق و پوښته: «که ئی دریا ندې خرڅی نه کړی اوستانیم سلک وغواړی؟» هارون جواب و ر کړ: «ور کوم بی» شقیق ورته وویل: «که هغه اوبه وچنی او هغه ییا ستا له بد نه ونه وزی، او ستا د سړینی بیره پیداسی، او یو څوک درته وواپی چی که دانیم پا ته منکک دی را کوی نوزه به دی علاج وکم څه به ورته وایي؟» هارون وویل: «ور کوم ئی»

شقیق ورته وویل: «نوبه داسی ملک څه نازیدی چی قیمت ئی یو چنک د شربتو اوبه وی چی وئی چینی اویادی له بدنه ووزی»

هارون وژړل: «ییا نو شقیق مکی ته ولاړه او هلته خلک پر راتول سول ده ورته وویل: «دلته روزی لیتول جهل دی او دروزی دپاره کار کسول حرام»

دابرا هيم ادهم سره ئي وليدل ، شقيق ورته وويل : « اي ابرا هيمه !

دمعيشت په کار کي څه کوي ؟ »

ابراهيم ادهم ورته وويل : « که څه راورسيري شکر کوم او که نه راورسيري صبر کوم »

شقيق ورته وويل : « دبلخ سپيان هم داسي کوي چي که څه وه خوشاستدي کوي اولکي

بپوروي ، او که نه وو نوصبر کوي »

ابراهيم ادهم ځيني پوښتنه وکړه چي : « تا سي څنگه کوي ؟ »

ده جواب ورکړ : « که مورته څه راورسيري هغه ايشارو او که نه راورسيري شکر کوو »

ابراهيم ادهم ور پاڅيد د شقيق سر ئي په غيږ کي ونيواوسچ ئي کړ او ورته وويل :

« انت الاستاذ »

ده ويلي دي : « هر څوک چي په مصيبت کي جزع کوي داسي دي لکه نيزه چي ئي اخیستې وي

اود خداي سره جگړه کوي » داهم دده وينا ده : « دطاعت اصل خوف ، رجا او محبت دي ، د خوف

نښه ده ، حاريمو پرېښودل دي ، درجا نښه تل طاعت کول دي اود محبت نښه شوق او انا بت دي »

داهم ده ويلي دي چي : « عبادت لس جزء دي ، نه جزء ئي له خلگو تښتيدل او يو جزا ئي

پټه خوله والي دي . »

اوهم ئي دا ويل چي : « دري شيان فقر ته نژدي دي : دزړه فراغت ، د حساب سپک والي او

دنفس راحت ، اودري شيان د بې ايانوسره تړني دي : د تن رخ ، د زړه شغل او د حساب سختي »

بل وخت ئي ويلي دي : « پرما هيڅ شي تر ميلمانه گران نه دي ، ځکه چي روزي

ئې پر خداي ده او ثواب ئې زما »

شقيق وايي چي : « ساله او سوو پوهانو پنځه پوښتنې وکړي چي : هونيار څوک دي ؟

په اي څوک دي ؟ زير که څوک دي ؟ درویش څوک دي ؟ بخیل څوک دي ؟

هغو اوسوو پوهانو دایو جواب را کړ: هوشیار هغه دی چی دنیا ور باندی گرانه نه وی، بیا ای هغه دی چی دخدای په قسمت راضی وی، زیر که هغه دی چی دنیا ئې ونه غولوی، درویش هغه دی چی په زړه کی ئې دزیا دت طلب وی، اوبخیل هغه دی چی چه دخدای حق او مال له خدایه وسپموی»

هم ده ویلی دی چی: «که یوڅوک زر کبیره گناهونه چی حق الله وی وکړی زما په نزد تر هغه آسا نه دي چی دیوسلمان زړه آزار کړی، اویا ئې غیبت وکړی»

وایی ده یوه بدخویه ماندينه درلودله چی دی ئې ډیر آزاراوه، چاورته وویل چی: «ولی ئې نه طلاقوی چی له آزاره ئې خلاص شی؟» ده ورته وویل: «که زه ئې طلاقه کړم او له دي لاری آزار ورو سوم نو بیا به زه ددي غوندي سم»

په (۱۷۳ هـ) یا په (۱۵۳ هـ) کال دختلان اواشکار ترمنځ په کولان کی دترکو سره په جهاد کی او په بل روایت دتشیع په جرم وژلی سوی، اوقبر ئې دبلخ دینار په بیرون کی دی، خوڅینی وایی چی بدن یی د کولاب په کولان کی ښخ دی سگر سړی دده مخلصانو بلخ ته راوړ او دلته ئې ښخ کی.

درشحات د کتاب خاوند مولانا سفی الدین علی ویلی دی چی دشقیق بلخی قبر ئې پنځه سوه او اتیانجا په زیارت کړی دی.

ما خذونه:

- ۱ - وفیات الا عیان - ۱ ۲۲۶ مخ
- ۲ - دده خدا لغتنامه - ۶۷۳ »
- ۳ - تاریخچه سزات بلخ - خطی ۱۵ »

۶۱۸- ابوعلی عبداللہ بلخی :

د محمد زوی، د علی نمسی، د جعفر کپوسی، د سیمون کوسی، اود زبیر کودی د حدیثو عالم و، حدیثو نه ئې د سعید له زوی قتیبه، اود یوسف ماکیا نی له زوی ابراهیم، اود عبدالوهاب له زوی هدیه اود موسی له زوی یحیی اوحجر له زوی علی، اود یحیی ذهلی له زوی محمد اونورو معاصرو پوهانو څخه اړویدلی وو، چې بیاله ده څخه د شرقی نیشاپوری زوی اونورو خراسانیانو روایت کړی دی، بیا بغداد ته د حدیثو په لټونه پسې تللی و. په (۲۹۵ هـ) کال سپدی، او یو کتاب ئې د «کتاب التاریخ» په نامه او بل په حدیثو کی د «کتاب العدل» په نامه.

ماخذونه:

۱ - هدیه العارفين - ۱ ۳۳۲ هـ خ

۲ - تاریخ بغداد - ۱۰ ۹۳ »

۶۱۹- ابوعلی عصمت اللہ بدخشی :

د عاصم زوی د خپل وخت فاضل امام او د حدیثو حافظ و. د حدیثو د زده کړې د پاره د مصر ته تللی او هلته ئې له ابن ابوسریم او د صالح له زوی عبداللہ څخه د حدیثو روایتونه کړي دي.

ماخذ:

چراغ انجمن ۳۲ هـ خ

۶۲۰- ابوعلی عمر بلخی :

د سیمون زوی، اود رباح نمسی د خپل وخت لوی عالم، اوتر شلو کالو پدیر د بلخ قاضی و. په علم او حلم، په صلاح او فهم ئې شهرت درلود. د حدیثو زده کړه ئې د ابی صالح له زوی سهیل، اود مزاحم له زوی ضحاک، اود زیاد عتکی له زوی کثیر، اود سیمون له زوی خالد اونورو څخه کړې وه، چې بیاله ده څخه دخراسان

یوئی دلی پوهانو روایتونه کپری دی .

بغداد ته هم تللی و، او هلته ئې هم حدیثونه لوستلی اوله ده یوئی دلی عراقیانو لکه
د آدم زوی یحیی، او ابو یحیی حماني، اودسوار زوی شبا به، اود حباب زوی زید، او
دابی بکیر زوی یحیی، او د محمد زوی یونس مؤدب، اود موسی اشیب زوی حسن او د
نعمان زوی سریج، او او د عمر وضبی زوی داود، او د عبدالرحمن زوی محمد خزاعی
روایتونه کپری دی. (د ۱۷۱ هـ) کال دروژي په میاشت په بلخ کی سر دی.

داده وینا ده چی: «هر څو کچی ظالمانو فاسقانو ته وخاندی هغه د اسلام د دین
په وړانی کی زیار باسی»

ماخذونه:

۱- تاریخ بغداد- ۱۱۱۸۲۱ هـ مخ

۲- تاریخچه سزات بلخ - ۱۳ هـ مخ

۶۲۱- ابوعلی فضیل تالقانی:

دعیاض زوی، د مسعود نمسی او د بشیر تمیمی تالقانی کپوسی دخپل وخت له
زاهدانو او دطریقت له خاوندانو څخه و.

په ایبورد کی ئې وده موندلې وه، او دسر و په فن دین کلی کی او سید، بیا
کوفې ته ولاړ، او هلته ئې د حدیثو سمع وکړه، او له هغه څخه یه مکې ته ولاړ، او
دخپل ژوند تر پایه هلته مجاور و، د ځینو او لیاؤ سره ئې لیدلی وو او هم ئې څه
موده داسام اعظم سره صحبت کړی و.

واپی چی په لومړی سر کی یوغل اولارو هونکی و، خو توبه ئې وکړه، سخت
ریاضتونه ئې ویستل څو چی دطریقت خاوند سو، دده د کراماتو کیسې هم په

کتابوکی راغلی دی .

د (۱۸۷ هـ) کال دمحرمی په میاشت په مکه کی مړ دی .

ما خذونه:

۱- چراغ انجمن- ۲۱ مخ

۲- ددهخدالغتنامه- ۶۷۶ مخ

۶۴۲- ابوعلی کوټوال غز نوی:

د سلطان محمود غز نوی په وخت کی دغزنی مقتدر او ویش کټوال و، او د سلطان محمود ترسړینی وروسته چی دسلطان مسعود درانگ خیرله هراته غزنی ته راورسید، ده علاوه پردی چی دغزنی دښار اوشاو خوا دسیمو امنیت ښه وساته دسلطان مسعود په طرفداری ئې زیارویوست چی په دی باره کی هری خواته لیکونه ولیزی، او خلگ دسلطان مسعود په راټگ خبرکړی، دغزنی دښار دکوټ پرسرئی نغاری وډنگولې او د ولونه ئې ووهل، ځکه نو دسلطان مسعود په وختو کی هم دغزنی اعتمادی کوټوال پاته سو، او تر هغه وروسته دافغانستان په هرځای کی چی به کوم مهم یاسیسی بندی و، غزنی ته به ئې رالیزه او ابوعلی کوټوال ته به ئې سپاره، او ده به هم په ډیری وفاداری خپله وظیفه اجرا کوله.

ما خذ:

تاریخ بیهقی- ۶، او نورسخونه

۶۴۳- ابوعلی کمال سیستانی:

دسیستان له نومیالیو ملامتییه شیخانوشخه و. شیخ السلام خواجه عبدالله انصاری په کوچنیوالی هغه لیدلی و، او وایی چی په کراماتو دده ستاینه کیدای نه سی

مخکه چی دی تر کراماتو لوړو .

ماخذ: نفعات الانس- ۳۸۹ مخ

۶۲۴- ابوعلی لویک غز نوی:

داسیر سبکتگین په وختوکی دغزنی دلویکانو دکهاله مشر، او دکابل دپا چا خېش وچی دلوگر په خرخ کی ئی داسیر سبکتگن سره جگړه وکړه، ماته ئی وخوړه، او امیر سبکتگین د(۵۳۶-۵۳۷) کال دبر ات په ۲۷ دغزنی پر تخت کښېنو ست. دی دابوبکر لویک په نامه هم یاد شوی دی.

ماخذونه:

۱- طبقات ناصری- ۲۲۷ ر۱ مخ

۲- افغانستان بعد از اسلام- ۳۶ ر۱

۶۲۵- ابوعلی محمد بلخی:

داحمد بلخی زوی ددری ژبی لیکوال او شاعر چی د څلورسی هجری پېړی تر وروستیو لسو کلو دسخه په بلخ کی اوسید او دی دری ژبی د ادب په تاریخ کی دوهم سړی گنلی سوی دی چی مشوره شهنامه ئی لیکلې، او دعلامه بیرونی په «آثار الباقیه» کی ئی یادونه سوي ده.

داکتر ذبیح الله صفا پخپل کتاب «تاریخ ادبیات در ایران» کی دده دشهنامې په باب داسی لیکي: «چنانکه از گفتار ابوریحان مستفاد می شود شاهنامه این کتابستقن و معتبر و مستند با سناد هم زمان بود، و او از سیر الملوك عبد الله بن المقفع و محمد بن الجهم البرمکی و هشام بن القاسم و بهرام بن سردانشاه و بهرام بن سهران الاصفهانی، و از تاریخ متعلق

بهرام الہروی المجوسی در نگارش کتاب خود استفادہ کردہ وانچہ در باب کیومرث آورده است باروایات مذہبی زرتشتیان بدرستی وفق داردوازینروی باید گفت کہ سہ شاہنامہ ابوعلی ظاہراً بیشتر سبختی و مستندبر روایات مکتوب بود تا روایات شفاهی»
دہد ژوند نورحالات لاس تہ را نغلہ .

ماخذونہ :

۱ - تاریخ ادبیات در ایران - ۶۱۲ مخ

۲ - تاریخ دیالمہ و غزنویان - ۵۱۳ زر

۳ - دہخدا لغتنامہ - ۶۸۰ زر

۶۲۶ - ابوعلی محمد تولکی :

دعباس تولکی زوی دسامانیانوپہ وخت کی دہرات دلشکر مشرو ، چی دسامانیانو پرخلاف پاغید اودتولک حصارئی جورکیء .
ابوالحسن سیمجور دہغہ دسخنیوی دپارہ لوی لشکرورواستا وہ او تولک ئی محاصرہ کی ، تولکی امان وغویش ، اودسامانی لشکر مشر ابو جعفر ہغہ دخانہ سرہ نیشاپور تہ بوت .

ماخذ :

آریانادائرة المعارف - ۲۶۲ مخ

۶۲۷ - ابوعلی محمد سرخسی خراسانی :

داحمد زوی ، داسحاق نمسی ، دابراہیم کپوسی اودسزین کوسی دحدیثواوی عالمو . پہ (۳۴۵ ھ) کال بغداد تہ تللی ، اوحدیثو نہ ئی لہ خپل پلار ، او د عبدالرحمن شامی لہ زوی محمد ، اود عبدالله لہ زوی محمد ، اود المنذر لہ زوی محمد ،

اودسفیان نسائی له زوی حسن څخه لوستلی وو ، چی بیاله ده څخه داحمدزوی محمد
روایت کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱ ۲۷۷ مخ

۶۲۸ - ابوعلی نصرالدین غزنوی :

نصرالدین عالی دابراهیم زوی اوداسماعیل نمسی حنقی فقیه او مفسر و ، په

(۵۸۲ هـ) کال ۸۰۰ دی اودا کتابونه ئی لیکلی دی :

۱ - نقشیر التفسیر - لس توکه

۲ - مشارع الشریع - په فقه کی

۳ - المناجیح - دپورتنی « المشارع » شرح .

ماخذ :

هدیه العارفین - ۱ ۳۵۰ مخ

۶۲۹ - ابوعمرو احمد تالقانی :

داحمدزوی ، دمحمد نمسی اودعبیدالله کپوسی دحدیثوعالم و ، په (۳۲۲ هـ)

کال بغداد ته تللی ، او هلته ئی حدیثونه له خپل پلار ، اودفضل بلخی له زوی عبدا الصمد

اودمحمد بغدادی له زوی صالح معروف په جزره څخه زده کړی ، چی بیاله ده

څخه ابوالحسن الدارقطنی ، اودشاهین زوی ابو حفص ، اودعثمان صفار زوی

عبدا لله ، اودمحمدزوی احمد شهورپه : بن توتو دحدیثوروايت کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳ ر ۳ مخ

۶۳۰ - ابوعمرو ان محمد دور کانی خراسانی :

دجعفرزوی ، دزیاد نمسی اودابی هاشم کپوسی دحدیثوعالم و ، حدیثونه ئی په

بغداد کی دسعد زہری لہ زوی ابراہیم، اودجا برحمنی لہ زوی ایوب، اودانس لہ زوی مالک، اودعبدانہ لہ زوی شریک، اودعیاض لہ زوی فضیل، اولہ ابی شہاب لہ خیا ط خخہ لوستلی وو، چی بیالہ دہ خخہ دمعین زوی یحیی اودابی خیشمة زوی احمد، اودابی اسامہ زوی حارث، اودبشر طیالسی زوی احمد، اوعباس الدوری اود پیرو نورو روا یتونہ کپی دی . د (۲۲۸ ھ) کال پہ روژہ کی مہ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۲ ۱۱۷ ر مخ

۶۴۱ - ابو عمر ان ہوسی جوینی :

دعباس زوی اودمحمد نیشاپوری نمسی مشہور پہ جوینی د خیل وخت لہ محدثیو خخہ و، اودحدیثو پہ غوثینہ پسی دسشق اومکی تہ تللی اویا بیر تہ خیل تاتو بی جوین تہ راغلی . پہ (۳۲۳ ھ) کال مہ دی، اودحجاج قشیری دزوی مسلم پر جامع صحیح بانڈی ئی شرح لیکلی دہ .

ماخذونہ:

۱ - ہدیة العارفین - ۲ ر ۳۷۸ مخ

۲ - کابل مجلہ - ۳ کال - ۲ گتہ - ۱۵۲ رر

۶۴۲ - ابو عمر حفص بلخی :

دعبدالرحمن بلخی زوی د خیل وخت لہ نومیالیو فقہا و خخہ، اود امام اعظم لہ ملگرو خخہ و . دحدیثو روایت ئی لہ اسرائیل اولہ صحاح دارطاط لہ زویہ، اولہ سفیان ثوری خخہ کپی دی، خخہ وخت د بغداد قاضی و، بیالہ ہخہ کارہ پشیمانہ، او پہ عبادت مشغول سو، اونیشاپور تہ راغی ہاتہ اوسید .

دهو پیلدی چه : « هرڅوک چی تل ددشمنانوسره ښهوکړی البته خپلیری او له بدولاس اخلی »

ماخذ :

تار یخچه مزارات بلخ - خطی - ۳۳ - سڅ

۶۳۳ - ابو عمر داود بلخی :

دحسن زوی ، دشعیب نمسی ، دمالک کړوسی ، دخالد کوسی او دسلام کودی په حدیث ، فقه اوزه دکی مقتداو. پلارئی لس حجه کړی او دی په خپله د امام احمد حنبل شاگرد ، اوخواجه حفص کبیر بیا په حدیثو کی دده شاگرد و .
بصری ، بغداد ، مکی ، مدینی او شام ته تلی او دغه ځایو له پوهاو څخه ئی د حدیثو روایتونه کړی دی .

امام حنبل و پیلدی چی : « لده څخه دآ خرت بوی راځی » د تار یخچه مزارات بلخ مؤلف لیکلی چی : « دده زرد دینی علومو کتابونه په یادوو ، اوڅورلس کاله روژه ، او تر هغه وروسته ئی په څلو پیتو ورځو کی یوه خرماخور له ، او په هغه ئی قاعت کاوه ، او په خپل ټول عمر کی ئی له چاڅخه لمع نه وه کړی »
(۳۳۱ هـ) کال سر ، او په بغداد کی ښخ دی .

ماخذ :

تار یخچه مزارات بلخ - خطی - ۱۰ - سڅ

۶۳۴ - ابو عمر زاهد خراسانی : محمد د عبدالواحد زوی ، اودابی هاشم خراسانی نمسی سلقب په « منظر » او معروف په « غلام ثعلب » د لغة د علم له نویالیو اسانوخڅه و . څه موده دابی العباس ثعلب ملگری و ، ځکه نو په « غلام ثعلب » مشهور شوی دي .

په (۱۶۲ هـ) کال په خراسان کی زیږیدلی ، د علومو تر زده کړې وروسته شه وخت د قاضی ابی عمر د زوی اودیونس د زوی محمد بنوونکی و .

ډیر کتابونه ئی لیکلی ، اود ډیر وحدیثو روایتونه ئی کړی دي ، او څنگه چی بیخی ډیر روایتونه ئی کول نودده معاصرواد بیانو دی په غیر ثقه توب تورن کا وه او ویل ئی چی : « که یو سرغه په هوا ونوزی ابو عمر وایی : « ثعلب نه ابی اعرابی څخه روایت کړی چی . . . » اود سرغه د الوتلو په باب کی ، یوڅه وایی - خودده د معاصرا نو دا خبرې تش تورو ، ځکه چی ډیرو محدثانو دی د حدیثو په روایاتو کی صادق او ثقه بللی دي .

د علی زوی اود برهان اسد نمسی عبدالواحد وایی : « هیچاله لوسر نیواو وروستنیو څخه دلغه په علم کی تر ابو عمر زاهد ښه خبری نه دي کړی »

ابو عمر زاهد د (۳۴۵ هـ) یا (۳۴۴ هـ) کال د ذیقعدی په میاشت په بغداد کی مړ ، او د کرخی د قبر مخامخ شیخ دي ، اود اتألیفونه دده دي :

۱- کتاب شرح الفصیح

۲- کتاب البواقیت - یا - یاقوت په لغة کی

۳- کتاب العرجا نی

۴- کتاب الموضح

۵- کتاب الساعات

۶- کتاب یوم و لیله

۷- کتاب المستحسن

۸- کتاب العشرات

- ۹- کتاب الشوری
- ۱۰- کتاب البیوع
- ۱۱- کتاب تفسیر اسماء الشعرا
- ۱۲- کتاب القبا ئل
- ۱۳- کتاب المکنون والمکتوم
- ۱۴- کتاب التفاحه
- ۱۵- کتاب المدخل
- ۱۶- کتاب علل المداخل - یا - حلی المداخل
- ۱۷- کتاب النوادر
- ۱۸- کتاب فائت العین
- ۱۹- کتاب فائت الجمهره
- ۲۰- کتاب ما انکرته الاعراب علی ابی عبید فیما رواه وصفه
- ۲۱- بوجزه - په حدیثو کی

ماخذ:

د دغه خدا لغتنامه - ۶۸۳ - ۶۸۴

۶۴۵- ابو عمر شهر هر وی: د حمدیه هر وی زوی د لغتو او حدیثو د علومو عالم و له هراته عراق ته تللی، حدیثونه ئی له ابن الاعرابی او اصمعی څخه لوستلی وو. د (۲۲۵هـ) کال په شاو خوا کی سړدی، اودا کتابونه ئی تصنیف کړی دي .

۱- غریب الحدیث

۲- کتاب الجبال والادویه

۳- کتاب الجیم فی اللغة

۴- کتاب السلا ح

ماخذ:

هدية العارفين - ۱۸۸۱ م س خ

۶۳۶- ابو عمر صالح جر می : داسحاق زوی دبدخشان دجرم له نو سیالیو

پوهانو څخه و، په تیره بیا په نحو کی ئی پیر شهرت درلود، اود اخفش ساری گنبل

سوی دی. اود معنی سیمی علمی ټولنوښه پیژاند. یو کتاب یی د «تنبیه» په نامه

لیکلی و، او په (۲۲۵ هـ) کال مړ دی .

ماخذونه :

۱- چراغ انجمن - ۲۴ م س خ

۲- آریانا دائرة المعارف - ۲۶۲۲ م س خ

۱- ابو عمر عبد الوالد بدخشی : (د لوسپی ټولک په ۹۶۶ م س خ کی دی

دآلهی بدخشی نامه ته رجوع وسی)

۶۳۷- ابو عمر عبد الوالد حد هر وی : د احمد زوی اود ابی القاسم ملیحی هروی

نمسی لغوی ادیب او محدث، اود محمد زوی احمد هروی شاگرد و.

په (۴۶۳ هـ) کال مړ دی اود ادوه کتابونه دده له تألیفاتو څخه دی :

۱- الروضة

۲- کتاب الرد علی ابی عبیدفی غریب القرآن

ماخذ:

دده خدا لغتنامه - ۶۸۵ م س خ

۶۳۸-۱ ابو عمر عثمان بلخی: دعلی زوی، دابی بکرغز نوی بیا بلخی نمسی
دفته عالم او اصلا دغزنی و، خوبه بلخ کی اوسید، او هلته ئی وده سوندلی د ه .
ده ویلی دی چی «کاسل او مکمل ولی هغه دی چی خپل لمخان دیوعوا می سړی په
خیر کړی، اود صالحانو اوقتیرانو کالی دی داسی اغوندی چی دشهرت سبب ئی نه سی»
په (۵۳۰ هـ) کی م، اود بلخ دنوهار په هدیره کی دننه شیخ دی .

ماخذ:

تاریخچه سزرات بلخ - خطی - ۳۷ مخ

۶۳۹-۱ ابو عمر الفضل ایغانی: داحمد زوی اود متوبه نمسی اود کال-
کویه کړوسی د پنجدده «ایغان» د کلی صوفی عالم و، چی دمحمد له زوی ابی عامر الحسن
قوسمی څخه ئی روایت کاوه، او بیالده څخه داحمد زوی ابوالفتح مسعود روایت
کړی (په ۵۶۱ هـ کی)

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۸۹۱ مخ

۶۴۰-۱ ابو عمر محمد نوقانی سیستانی: داحمد زوی، دمحمد نمسی او
د سلیمان کړوسی د پیر و تصنیف و خواند، اود حبان له زوی ابی حاتم، اوله ابی یعلی
نسفی، اود محمد له زوی ابی علی حاسد، اوله ابی سلیمان خطایی څخه ئی روایت
کاوه، چی بیالده څخه دده ورور ابو سعید عثمان اود ابی یزید زوی ابو بکر روایت
کړی دی. نوقان د سیستان یوه ناحیه وه، خو ځینو «نوقان» ایکیلی دی .

ماخذونه:

۱- معجم البلدان - ۳۰۷۲ مخ

او رر رر ۳۲۷۸ مخ

۲- تاریخ سیستان- ۲۰ زر

۶۴۱- ابو عمر و خلیل بغوی: د عمر وزوی د حدیثو عالم له خراسانه بغداد ته تللی و، او هلته ئې د حدیثو علم د سلمة الجرائنی له زوی محمد، او د جراح له زوی وکیع، او دیونس له زوی عیسی، او د معاویة له زوی مروان څخه لوستلی و، چی بیاله ده څخه د محمد صایغ زوی جعفر، او د حاجب سعدل زوی اسحاق، او د هارون زوی د فظ موسی او د اسحاق زوی علی، او د زکریا مطرز زوی قاسم روایت کړې دی. دی له ثقا تو څخه و.

د (۲۳۲ هـ) کال په صفره کی مړ دی.

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۸ ر ۳۳۵ مخ

۶۴۲- ابو عمر و شبا ته خراسانی: د سوار زوی د حدیثو عالم و، د حدیثو د زده کړې د پاره مدائن او بغداد ته تللی، او هلته ئې حدیثونه له شعبه، او د عثمان له زوی حریر او د عمر له زوی ورقا، او د ابی اسحاق له زوی یونس، او د مسلم له زوی مغیره، اوله ابن ابی ذئب، او د سعد له زوی الیث، او د العلاء له زوی عبدالله څخه لوستلی و، چی بیاله ده څخه د حنبل زوی احمد، او د سعین زوی یحیی، او ابوخیشمة، او د ابراهیم زوی احمد دورقی، او د محمد زوی حسن زعفرانی، او د ابی ربیع زوی حسن، او د عرفه زوی حسن، او د عبید الله زوی محمد سنادی، او د مکرم زوی حسن، او د روح زوی عبد الله مدائنی، او عباس دوری، او د حماد زوی علی او نورو روایت کړې دی. په (۲۰۶ هـ) کال مړ دی.

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۹ ر ۲۹۵ مخ

۶۴۳ - ابو عمر و عثمان حفصا بادی سر خسی خراسانی:
د ابی نصر حفصا بادی زوی د خپل وخت ښه صالح شیخ و، حدیثو ئې د عبدا لملک

له زوی ابا منصور محمد خخه اروبدلی وو، چی بیاله ده خخه ابوسعده سمع کړې وه. په (۵۶۰ هـ) کال زېږیدلی، اود (۵۳۰ هـ) کال په شاوخوا کی مړ دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳ ر ۲ ۳ مخ

۶۴۴ - ابو عمر و عثمان خلمی: د محمد زوی، د احمد خلیلی نمسلی دخپل وخت فقیه امام او د بلخ نویالی خطیب و، چی د شیخ الاسلام مرتبی ته رسېدلی و. فقه ئې د احمد پر زوی امام ابی بکر محمد باندی لوستلی وه، او حدیثو نه ئې د احمد ساگزلی له زوی قاضی ابی سعید خلیل، اود عبد الملک ماسکانی له زوی خطیب ابی بکر محمد، اود احمد بسطامی له زوی ابی المظفر منصور خخه اروبدلی وو. په (۵۲۹ هـ) کال ژوندی و .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳ ر ۲۰ مخ

۶۴۵ - ابو عمر و غز زوی: د سلطان محمود غزنوی د دربار سندر غاړی او مغنی و، فرخی شاعر دده داسی یا دونه کوی :

بونصر تودر پرده عشاق ره می زن

بو عمرو تواندر صفت گل غزل گوی

ماخذ:

دهخدا - ۶۸۷ مخ

۶۴۶ - ابو العو جاء سعید خلمی: د سعید خلمی زوی معر وف په «سعیدان» د حدیثو عالم و، اوله سلیمان تمیمی خخه ئې روایت کاوه چی بیاله ده

عجبه درجاً زوی ابراهیم اونورو روایت کړی دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۳ ۴۵۹ مخ

۶۴۷- ابو عوف سیستانی : د عبدالرحمن زوی د سیستان له آزادی غو -

پتوونکو خوار جو غجبه و ، چی په (۲۱۵ هـ) کال د سیستان د خوارجو مشر و تاکل سو .
دی د سیستان د کرنک په کلی کی اوسېد، چی عربو هغه کلی «ارنج» با له .

ماخذ :

تاریخ سیستان - ۱۸۰ مخ

۶۴۸- ابو عون عبدالملک خراسانی : دیزید زوی په خراسان کی د

عباسیانو د لښکرو مشر و، او په هغو جگړو کی ئې ستره برخه اخیستی وه چی داسویانو
پرضد کیدلې . په (۱۳۱ هـ) کال د زاب په جگړه کی د علی د زوی عبدالله سره سرسته
و کړه، اوداسو یانود لښکری سالار د سفیان د زوی عثمان تر ماتې وروسته په (۱۳۲ هـ) کال
د علی زوی عبدالله دی د علی د زوی مالح سره په مروان پسی مصر ته ولیږه او هلته ئې د مروان
پر لښکر بری وموند ، او پخپله مروان د «ذات السلاسل» په سیمه کی ووژل سو، اود مصر
حکومت د عباسی دولت له لاسه ووت اود ابو عون په لاس کښیوت ، اودی تر (۱۵۹ هـ) کال
پوری د مصر حکمران و ، بیا په عمده کال د امهدی خلیفه له خوا د خراسان ولایت
وروسپارل سو، اوتر یوه کال وروسته په (۱۶۰ هـ) کال معز ول سو .

ماخذونه :

۱- دائرة المعارف الاسلامیة - ۶ ۳۸۵ مخ

۲- ددهجد الغنما مه - ۶۹۳ »

۶۴۹- ابو عیسیٰ خراسانی: دخراسان له راویانو څخه وو، چې دکناز له زوی عبدالله څخه ئې دحدیثو روایت کړی، او بیا له ده څخه دیز یدزوی نافع روایت کاوه .

ماخذ:

دد هخدا لغتنا سه - ۶۹۳ مخ

۶۵۰- ابو عیسیٰ محمد بخاری: دعلی زوی اودحسین نمسی مشهور په «ابو عیسیٰ بزار بخاری» دحدیثو عالم وو. حدیثونه ئې دحازم کوفی له زوی احمد اوله ابی قلابه رقاشی اونورو څخه لوستلی وو، چې بیا له ده څخه دارقطی اودفرج زوی احمد دحدیثو روایت کړی و .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳ ۷۸ مخ

۶۵۱- ابو غانم محمد پوشنگی: دسعید زوی اود هناد نمسی ابو غانم خزاعی پوشنگی دخپل وخت محدث وو، حدیثونه ئې په بغداد کې دعینیة له زوی سفیان، اود فروخ له زوی شیبان، اوله ابوالولید طیمالسی، اود منصور له زوی سعید، اود سعید له زوی قتیبه، اود خلف طرسوسی له زوی یحیی، اود مبارک له زوی عبدالرحمن څخه لوستلی وو، او بیا له ده څخه دابراهیم زوی، اوبکر نیشاپوری، اود مسند زوی محمد دحدیثو روایتونه کړی دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۵ ۳۰۸ مخ

۶۵۲- ابو غانم رخجی کا بلی:

د محمد قصری زوی دعر بی ژبی نویسیالی شاعر و .

ماخذ: معجم البلدان - ۳ ۲۳۱ مخ

۶۵۳- ابو الغنائم اسد بامتنجی: د احمد زوی او د خطیب یوسف با
منجی نمسی دخپل وخت د حدیثوله پوهانو څخه وو، د بادغیس د بامتنج په قصبه کې
اوسید. حدیثونه یې له ابوسعید څخه اوریدلې وو. د (۵۵۳۸) کال د صفری په
میاشت کې مړدی .

ماخذ : معجم البلدان - ۵۶۲ مخ

۶۵۴- ابو الفاتح عبدالکریم هروی: امیر عبدالکریم د احمد حاتمی
هروی زوی درضا قليخان هدایت په قول د نیکومنشو سلاطینو څخه وو، خود لیباب
الالباب مولف عوفی یې د «ابوالفتح» په نامه یادوی او وایی چې په دري او عربي ژبو یې
ډیر اشعار درلودل، او د اشعارو نمونې یې راوړي .

ماخذونه :

۱- لیباب الالباب - ۱ ۳۳ مخ

۲- مجمع الفصحا - ۱ ۸۵ »

۳- دد ه خدا اتمنامه - ۷۰۰ »

۶۵۵- ابو الفتح احمد ازجا هی: د احمد زوی، د محمد نمسی او د معاویه
ازجا هی کپوسی په سرخس کې د «ازجاه» د جامع مسجد خطیب او امام او د فقه لوی عالم
وو. ډیر حدیثونه یې چې د فقه په علم پورې یې اړه درلوده په سرو کې له ابی الفتح
الموفق د عبدالکریم هروی له زوی څخه لوستي وو، چې بیا له هغه څخه په ازجاه کې ابا
حامد، او ابوالفضل عبدالکریم دیونس زوی او د منصور نمسی، او په سرو کې ابوالفرج
عبد الرحمن د احمد رازی سرخسی خراسانی زوی د حدیثو سمع کړی وه، او هم ابوسعید
ازجا هی ور مخنی حدیثونه را نقل کړي وو .

د (۵۴۷) کال درجب په سياشت داز جاہ په کلي کی سر دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۲۱۵ ر ۱ مخ

۶۵۶- ابو الفتح احمد تاشقر غانی :

د محمد خلمی بلخی زوی دخپل وخت د حدیثو له پوهانو څخه وو . فقه او حدیث ئی په بخارا کی لوستلی ، بیابغداد او حجاز ته تللی و ، او هلته ئی حدیثونه اور یدلی وو ، او د (۵۴۰ ه) کال د صفری په سياشت کی سر دی .

ماخذ: آریانا دائرة المعارف - ۲ ر ۳۰ مخ

۶۵۷- ابو الفتح اسحاق بدخشی :

ابوالفتح ظهرالدین اسحاق د ابو بکر زوی د فقه حنفی لوی عالم تیر سوی دی ، او په دینی علومو کی ئی لوی لاس درلود ، ده څو کتابونه لیکلی چی مشهور ئی دا دي :

۱ - فتاوی ظهیر به

۲ - نوازل الاحکام : د دی کتاب ماخذ د امام محمد کتابونه دی .

۳ - کاشف فتاوی ولو اجیه

۴ - آمالی - په فقه کی مشهور دی .

په (۵۷۱ ه) کال سر دی .

ماخذونه :

۱ - چراغ انجمن - ۳۱ مخ

۲ - آریانا دائرة المعارف - ۲ ر ۳۱ مخ

۶۵۸ - ابو الفتح اسعد خراسانی :

د ابی نصر زوی او د ابی الفضل نمسی شافعی فقیه عالم او ملقب په مسجد الدین و . فقه ئی

په سرو کی لوستلی او بیا غزنی ته راغلی اودلته ئی دیر شهرت وموند، نه غزنی څخه بغداد ته ولاړ، اوده واره په نظامیه مدرسه کی مدرسو، یو وار هم د سلطان محمود د سلجوقی له خوا داستازی په توگه مرو ته استولی سوی، او بل وار له بغداده داستازی په ډول همدان ته وایرل شو، خوچی په (۵۲۷ هـ) کال په همدان کی مړ سو.

ماخذ: دده خدالغتنامه - ۷۰۱ مخ

۶۵۹- ابوالفتح بستی: (۱)

د سلطان سعود غزنوی د دربار له نویالیو څخه و، چی سلطان سعود په شپه سترکه ورته کتل، خو یو وخت د سلطان ستروز یر خواجه احمد بن حسن میوندی ورباندی په قهر سوی، او په طویل کئی د ستری په کار سیحکوم کړی و، چی بیاد استاد ابو نصر مشکان په شفا عتو بخښل سو.

ابوالفضل بیهقی دده دبخښنی یادونه دخپل استاد ابو نصر مشکان له خولی داسی لیکي:

« چون قدحی چند شراب بخوردیم گفتم: زندگانی خداوند دراز باد، روزی سعود است حاجتی دیگر دارم. گفت: بخواه که اجابت خوب یا بی.

گفتم: ابوالفتح را با مشك دیدم وسخت ناز بیا ستور بانی است، واگر می بایست که سانشی یابد یافت، وحق خدمت دارد نزدیک خداوند سخت بسیار، و سلطان او را شناخته است ونیکو می نگرد بر قانون اسیر محمود، اگر بیند وی را نیز عفو کند. گفت: کردم، بخوانندش، بخوانند و با آن جامه خلق پیش آمد وزمین بوسه

(۱) دانومیالی هغه مشهور « ابوالفتح علی بستی » نه دی دهغه حالات ترخپل

نامه لاندی ولولئ.

داد و بایستاد ، خواجه گفت : از ژاژ خائیدن تو به کردی ؟

گفت : ای خداوند شک و ستورگه سرا تو به آورد .

خواجه بخندید و بفرمود تاوی را بگرما به بردند و جامه پوشانیدند ، و پیش آمد
و زمین بوسه داد ، و بنشاندش و فرمود تا خوردنی آوردند ، چیزی بخورد و پس
از آن شرابی چند فرمودش ، بخورد ، پس بنواختش و بخانه باز فرستاد ... »

ماخذ : تاریخ بیهقی - ۱۶۷ ، ۹۱ - ۱ - مخونه

۶۶۰ - ابو الفتح حاتمى:

په غزنوی دوره کی دسلطان محمود غزنوی له دییرانوڅخه و ، بیاد تخارستان
« صاحب برید » ویاکل سو ، اودسلطان محمودتر سرینی وروسته دسلطان مسعود
له خوا دبلخ اوتخارستان « مشرفی » ورکړه سوه . بیهقی دده دتاکاو په وخت کی
دسلطان مسعود نظر داسی لیکي :

« پس ابو الفتح حاتمى را آواز داد ، پیش آمد ، اسیر گفت مشرفی می باید بلخ

وتخارستان را وافی وکافی ، و ترا اختیار کرده ایم ... »

په (۴۲۹ هـ) کال کی د هرات د « نایب برید »

په حیث په هرات کی مقرر و ، بیاپه (۴۳۰ هـ) کال عزل اود سلطان مسعود له

خوا په دی جرم چی دتر کمناو سره ئی لاره پیدا کړی وه بندی سو .

ماخذ :

تاریخ بیهقی - ۱۳۶ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۵۸۹ ، ۵۸۳ - مخونه

۶۶۱ - ابو الفتح رازی : دسلطان مسعود غزنوی د دربار له نومیالیو

مستوفیانو څخه و ، خو هغه وخت چی ابو سهل زوزنی له « دیوان عرض = د اینکر

له سشر توب « څخه لیری کره سو، نو سلطان مسعود دی د هغه پرځای د لښکر
سشر وټا که.

که څه هم په اول کی د سلطان مسعود لوسری وزیر خو اجه احمد حسن میوندی
سلطان ته دده په باب کی وو یل چی: «دښی رایى او ښه کفایت خا وند دی، خو
یو عیب لری چی په کار کی سست دی، اودی کار ته یو چټک سپری په کار دي»
سلطان ورته وویل چی: «شاگردان بدزړه او سست کاره وی، خو چی استا دان
اوشهورسی، بیا بل ډول کار کوی، نو باید راوی غواړی او په دی کار ډاډور کړی»
هغه و چی خواجه احمد حسن میوندی دي راو غوښت او د لښکر سشر توب ئی
وروسپاره - بیهقی لیکى: «سردی شهم و کافی بود و تا خواجه احمد حسن زنده بود
گامی فراخ نیارست نهاد، و چون او گذشته شد میدان فراخ یافت و دست بتوفیر
لشکر برد و در آن بسیار خللها افتاد»: بجای خود بیارم هریک «

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹ - مخونه

۶۶۲- ابوالفتح سعید پوشنگی: د محمد زوی، د اسماعیل نمسی،
د سعید کړوسی او د علی یعقوبی کوسی دخپل وخت نویالی صوفی او واعظ و،
په هرات کی اوسید، د حدیثو ښه عالم هم و، اود هرات او نیشاپور ډیر و خلگوله ده
څخه حدیثونه لیکل.

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۰۴، ۳۰۵ - مخ

۶۶۳- ابوالفتح سیستانی: د سیستان له ملکز ادگانو څخه و، په دری
ژبه ئی شعروایه، اود ابیت دده دی:

جدیدہ توفیق میبخوام کہ از خویشم برد

آنقدر کز کاروان پس مانده ام پیشم برد

ماخذ:

شمع انجمن - ۶۸ - مخ

۶۶۴- ابو الفتح عبدالرحمن ایغانی د محمد زوی، د علی نمسی

اود عثمان ایغانی ک روسی مشهور په عثمانی د پنجدہ د «ایغان» د کلی دحدیثو

عالم و جامع ترمذی ئی د علی له زوی ابی سعید محمد بغوی خخه اوریدلی و 'په

(۴۷۰ هـ) زیویدلی او په (۵۴۶ هـ) یاپه (۵۴۷ هـ) کی سړ دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۸۹۱ - مخ

۶۶۵- ابو الفتح عبدالرشید ولوالجی: د ابی حنیفه نعمان زوی

د عبدالرزاق نمسی، اود عبدالله ولوالجی بدخشی ک روسی دخپل وخت لوی فاضل

اوستیجر عالم او امام و .

د غلومو زده کړه ئی په بلخ کی د علی له زوی ابو بکر قزار محمد، اود حسن

بدخشی له زوی علی، اود محمد خلیلی له زوی ابوالقاسم، اوله ابو جعفر سمنگانی

اود منصور له زوی ابو بکر محمد، اود سهل عتایی له زوی احمد خخه کړی وه، او

د حدیثو علم ئی په سمرقند کی لوستلی و.

په (۴۶۷ هـ) کال د بدخشان په ولوالج کی زیویدلی او په (۵۴۰ هـ) کال

سړ دی .

دادوه کتابونه ئی مشهور دی :

۱- الامالی

۲- الفتاوی

ماخذونه:

۱- چراغ انجمن - ۲۹ مخ

۲- هدیه العارفين - ۵۶۸۱ رر

۳- آریانا دائرة المعارف - ۳۲۲۲ رر

۴- معجم البلدان د - ۳۳۲۸ ۴ »

۶۶۶- ابوالفتح عبدالصمد غزنوی :

د قاضی محمود زوی او دیونس غزنوی نمسی حنفی فقیه عالم و، او دا کتابونه

ئې لیکلی دی :

۱- تفسیر الفقهاء و تکذیب السفها

۲- تفسیر القرآن

ماخذ:

هدیه العارفين - ۱ - ۵۷۳ مخ

۶۶۷- ابوالفتح عبدالکریم خاتمی هروی :

دهرات له خوش نو یسانو هخه و، دده یوازی نوم د «احوال و آثار خوش

نویسان» د کتاب په لومړی توک کی چی د « مهدی بیانی» تألیف او په

۱۳۳۵ ه ش په تهران کی چاپ شوی راغلی دی .

بتیابی چه همفه «ابوالفتح عبدالکریم هروی» وی چی دسخه را وپه سو .

ماخذ:

احوال و آثار خوش نویسان - ۱ - ۲۹ مخ

۶۶۸- ابو الفتح عبدالمعز هروى:

دەلى زوى؛ دعبدا لله نمسى، دىحىبى كرو سى، دأبى ثا بت فارسى كوسى د
حدىشو عالم و، حدىشونه ئى د سىا رله زوى قاضى أ با العلا صاعد الكنانى خخه
ارويدلى وو، چى بباله ده خخه ابو سعد سمع كپرى وه. د (۵۰۴۹ ه) كال دجمادى
الاولى په مياشت كى مېر دى او دهرات دسالمين په «باشينان» كلى كى اوسيد.

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۹۲۲ مخ

۶۶۹- ابو الفتح عبدالمملكه كروخى هروى:

دأبى القاسم عبد الله زوى، او دأبى سهل القاسم نمسى او دأبى منصور كروخى كپوسى
د خپل وخت صالح او خيررسوونكى شيخ و؛ حدىشونه ئى په هرات كى دالقاسم
زدى له زوى ابى عامر محمود، اوله ابى نصرتر ياقى اونورو خخه ارويدلى وو. دمكى بجاورو،
خو چى همهلته په (۵۰۳۸ ه) كال مېرشو، دى په (۵۰۴۲ ه) كال په هرات كى زيرويدلى و.

ماخذ:

معجم البلدان - ۲۳۷۷۷ مخ

۶۷۰- ابو الفتح عبدالمملكه كروخى هروى:

شيخ امام صالح ابو الفتح عبدالمملكه دعبدا لله زوى او دأبى سهل هروى كروخى
نمى د خپل وخت نوميالى عالم او محدث و. په (۵۰۴۲ ه) كال د هرات په
كروخ كى زيرويدلى او په هرات كى ئى وده موندلى ده. د شيخ الاسلام
خواجه عبدالله انصارى زلمى او رشتين شاگرد و، دخپل استاد ويناوى به ئى
په ډير دقت او صداقت ليكلى، او د «علل المقامات» عربى رساله ئى له خپل
استاده ارويدلى او په خپل كتاب كى ئى ليكلى وه، بيا ئى د حدىشو په علم

کي په بغداد اومکه کي شهرت وسوند ، او دجامع ترمذي نسخه ئي وليکله او وقف ئي کړه ، ځکه نود جامع ترمذي راوي بالمي سوي دي .
(د ۵۴۸ هـ) کال دذي حجه په مياشت کي مړ دي ، او دخپل استاد
خواجه عبد الله انصاري دسړيني پروخت نولس کلن و .

ماخذ:

دطبقات الصوفيه مقدمه ، دکابل چاپ - ۲۱ مخ

۶۷۱- ابو الفتح علي بستي:

دمحمد زوي ، دحسين نمسي ، ديو سف کړوسې ، دمحمد کوسي اودعبدالعزیز
کودي ملقب په «نظام الدين» دافغانستان دخلمي هجري پيري له نومياليو
ليکوالو ، فاضلانو او شاعرانو څخه و ، چي په نثر او نظم کي ئي لوي لاس درلود ،
او په دري او عربي ئي شعر وايه .

دده دنسب په سلسله کي دسور خانو ترمنځ اختلاف دي ، پورتني سلسله د
ابن خلکان وه چي په خپل کتاب وفيات الاعيان کي ئي ليکلي او دا سلسله ئي
دا بو الفتح بستي داشعارو دديوان په مقدمه کي ليدلي وه ، خو يا قوتحموي بياد
ده دنسب سلسله داسي را وړي : «علي دمحمد زوي ، داحمد نمسي ، دحسين کړوسې ،
دمحمد کوسي او دعبدالعزیز کودي» .

دي لومړي دبست داسير «بايتوز» منشي و ، او څنگه چي هغه کورني دهغه
تړون دما تولو په نسبت چي دناصر الدين سبکتگين سره ئي کړي وه ، له پشوو لويده ،
او بايتوز کمرسان ته وښتيد ، ابو الفتح بيکاره پاته سو ، او ځان ئي گوښه کي ،
خو سبکتگين چي دده له پوهي او لياقت او دبيري څخه خبر سو ، نو ئي را غوښت

و ئی نمازخانه او احتراماً نه ئی له هغه ههغه وغو بته چی دغزنی دد ربارد منشی
گری او دبیری چاری په غاړه واخلی ، خوده عذر وغو بته او ویویل چی : « زما
مخدوم تازه له پنیو لویدی ، او هغه دسبکتگین دینم دی ، که زه اوس دستی دی
کارته غاړه کبیردم مباداچی حاسدان یو داسی چل جورکی چی ماد پاچا په نظر
کی مشتبه و بینی ، او دپاچا زړه ته هم دد وی خبره ولویږی ، نویسه دا ده چی زه
یوڅه وخت په یوه لیری محای کی واوسم خو چی دپاتوز کاری یوی خواته سی ،
او هغه وخت به نود دبیری وظیفه ومنم » سبکتگین دده عذر ومانه او فر مان ئی
ور کړ چی یوڅه وخت دی درنج د و لسوال په توگه هلته و او سی .
ابو القتح دپاچا په اسر رنج ته ولاړ ، دهغه محای بده آب او هوا ، اوزره ورو نکمی
ورشودده زړه یووړ ، او په خپل کتاب ئی فال و اچا وه دا جمله راغله :
« واذانتهیت الی السلامة فی مذاک فلا تجاوز » هلته تر هغو اوسیدشو چی سبکتگین
دی وروغو بته او درسالت دیوان ئی ورو سپاره ، اسیر سبکتگین
ده ته دخپل ژوند تر پایه په خورا درنه سترگه کتل ، او بیا چی سلطان محمود
غزنی پرتخت کچینوست ده تر (۱۰۰۰ ه) پوری همهنه ددیوان رسالت و ظیفه
اجرا کوله ، خو په همدی کال دیوه نامعلوم علت په اثر له سلطان محمود
څخه متو هم سو ، له غزنی څخه ماوراً النهر ته ولاړ ، او هلته دبخار اد « او زگند »
په ښار کی اوسید ، او داسی ښکاری چی په همهنه وخت کی به ئی د ایتونه
ویلی وی :

قل الاسیر ادا م ربی عزه

واناله من فضله سکتونه

انی خبیث (۱) ولم یزل اهل النهی

یهبون للخدام ما یجبونہ (۲)

ولقد جمعت من العیوب فنو نها

فا جمع من العفوا لکریم فنو نه

من کان یرجو عفو من هو فوقه

عن ذنبه فلیعف عن دونه

خودایقینی ده چی دی عذرخه گنه ورونه رسوله اوپه همهغه (۵۴۰۰) کال په
بخاراکی وفات سو. (۳)

ابو الفتح په دواړو ژبو عربی او دری پوخ لیکوال اوشا عرو، اود عوفی په
قول په دواړو ژبو ئی داشعار و دیوا نونه درلوده چی عوفی پخپله لیدلی وو.
دخدیشو علم ئی دحبان له زوی ابو حاتم محمد شخه لوستلی، او بیا له ده
شخه ابن بیح نیشاپوری دخدیشو زده کړه او روایت کړی.

دیتیمه الدهر دکتاب په علم م توکک کی دده ډیری قصیده د عقلی علومو
اوطب اوفلسفی اونجوم په باب کسی را وړه سوی دی چه په
هغو علومو کسی دده سهار ت تخمینی غر گند یری
او هم دهداية العارفین په لوسړي توکک کی لیکلی سوی دی چی ابوالفتح

(۱) په بله نسخه کی «جنیت» راغلی دی.

(۲) په تاریخ یمنی کی ئی «مایجبونہ» لیکلی.

(۳) مجمع الفصحا ئی دسړینی کال (۵۴۰۳) را وړی دی،

اوسمعانی ئی (۵۴۰۱) کال گئی.

بستی پہ فروع کی دالجوینی پر مختصر باندی شرح لری۔
ده دسلطان محمود غزنوی فتح نامی لیکلی، چی نورومؤرخانو هغه په خپلو کتا بو
اورسالو کی راوړي دی۔

په عربی کی ئی بنی عرفانی او اخلاقی قصیدی درلودلی، چی یوه مشهوره نونیه قصیده ئی۔
بدرالدین جاجرسی په پارسو ترجمه کړی ده دا قصیده دهر عصر د بیانو او استاذانو
په یادوله او بیا به ئی خپلوشا گردانو ته په درس بیولو له، او ذوالنون داحمدسرماری
زوی اوسید عبدالله نقره کار ور باندی بیلی بیلی شرحی لیکلی دی، چی دلته به لمړی د
ابوالفتح بستی دغه عربی قصیده اوورپسی به دبدرالدین جاجرسی اصفهانی پارسو ترجمه
راوړو او هغه داده :

د ابوالفتح بستی مشهوره عربی قصیده :

ز یادة المرء فی دنیا ه نقصان

ور بجه غیر محض الخیر خسران

وکل وجدان حظ لا ثبات له

فان معناه فی التحقيق فقد ان

یا عاسراً لخراب الدار مجتهداً

تالله هل لخراب العمر عمران

و یاخر یصاعلی الاسوال تجمعها

انسیت ان سروز المال احزان

دع الفواد عن الدنيا و زخر فيها

فصفوها كدروا لو صل هجران

يا خادم الجسم كم تسعى لخدمته

اتطلب الربح فيما فيه خسران

اقبل على القلب واستكمل فضائله

فانت بالقلب لا بالجسم (۱) انسان

وارع سمعك امثالا فصلها

كما يفصل يا قوت و مرجان

احسن الى الناس تستعبد قلوبهم

فطالما استعبد الانسان احسان

وان اساء مسى فليكن لك في

عروض زلته صفح و غفران

و كن على الدهر معوانا الذي اسل

پر چونداك فان البحر معوان

و اشد ديديك بحبل الدين معتصما

فانه الركن ان خانك اركان

(۱) په بله نسخه کې «لا بالنفس» ر اغلی دی.

من يتق الله يحمد في عواقبه
و يكفه شر من عزو اومن هانوا

من امتعان بغير الله في طلب
فان ناصره عجز وخذلان

من كان للخير مناهاً فليس له
على الحقيقة خلاص و اخدان (۱)

من جاد بالمال الناس قاطبة
اليه و المال للناس فتان

من سالم الناس يسلم من غوائلهم
و عاش و هو قير العين جذلان

من مدطرقا بفرط الجهل نحو هوى
اغضى عن الحق يوماً و هو خزبان

من عاشر الناس لاقى منهم نصيباً
لان سوء سهم بغى و عدوان

من استشار صر و فالدهر قام له
على حقيقة طبع الدهر برهان

(۱) به بله نسخه كى «اخوان و اخدان» راغلى دى .

من كان للعقل سلطان عليه غدا
و ما على نفسه للحرص سلطان

و من يفتش على الاخوان بقلهم
فيجل اخوان هذا العصر خوان

ولا يغر نكك حظ جر ة خرق
فالخرق هدم ورق المرء بنيان

والروض يزدان بالانوار فاعتمه
والحر بالفضل والاحسان يزدان

من حر وجهك لا تهتك غلا ثاه
فكل حر لحر لوجه صوان

و ان لقيت عدو آفا لقه ا بدأ
والوجه بالبشر والا شراق غضان (۱)

من يزرع الشري حصدا في عواقبه
ندامة و لحصدا لزرع ابان

من استنام الى الا شرار نام وفي
قميصه منهم صل و ثعبان

كن ريق البشران الحر همته
صحيفة و عليها البشر عنوان

(۱) په نامه نسخه كى «غضان» راغلى دى .

ورافق الرفیق فی کل الا سور فلم

یندم رفیق ولم یندسه ندیمان (۱)

احسن اذا کان امکان ومقدرة

فلن یدوم علی الاحسان امکان

دع التکامل فی الخیرات تطبیها

فلیس یسعد للخیرات کسلان

لاظلم للمراء یرى من تقى ونهى

وان اظلمته اوراق وافنان

والناس اعوان من والته دولته

و هم علیه اذا عادت اعوان

سحبان من غیر مال باقل حصر

وباقل فوج ثراء العمال سحبان

لا تحسب الناس طبعاً واحداً فلهم

عرا نزلت تحصیها وادیان (۲)

ما کل ما کصد الوارد

نعم ولا کل نبت فهو سعدان

وللاء مورموا قیت سعرة

و کل امر له حد و میزان

(۱) په بله نسخه کبی « انسان » راغلی دی .

(۲) زر زر زر « الوان » زر زر

فلا تكن عجلاً في الا سر تطلبه
فليس يحمد قبل التضحج بحرا ن

حسب الفتى عقله خلا يعا شره
اذ اتحا ما ه اخوان و اخلان

هما رضيعا لبا ن حكمة و تقى
وساكننا و طن ما ل و طغمان

اذ انبا بكر يم موطن (۱) فبه
ورائه في بسيط الارض او طان (۲)

يا ظالماً فرحاً بالعز ما عده
ان كنت في سنة فالدهر يقظان

يا ايها العالم المرضي سيرته
ابشر فانك بغير الماء ريان

ويا اخا الجهل لو اصبحت في لجاج
فانت ما بينها لا شك ظمان

لا تحسبن سروراد انما ابدان
من سره زمن ما ثنته ازمان

(۱) بل نحای «منزل» راغلی دی .

(۲) بل نحای داسی راغلی : وان بنت بك او طان نشات بها فاحل فكل بلاد

اذا جفاك خليل كنت تالفه
فاطلب سواه فكل الناس اخوان

لا تودع السرو شاعاً به مذ لا
فما رعى غنماً في الدوس رحان

لا تخذ شن بمطل وجه عارفته
فالبر يخذ شه مطل ولبان

لا تستشر غير ندب حازم يقظ
قد استوى فيه اسرار واعلان

فلتد ابير فرسان اذار كضوا
فيها ابر و كما للجر ب فرسان

كفى من العيش ما قد سد سن عوز
و فيه للمره غنيا ن و قنيا ن

وذ والقتا عته راض عن سعيشته
وصاحب الحرص ان اثرى فغضبان

ما استمرء الظلم لو انصفت اكله
و هل يلد مذاق المرء خطبان

يار افلاقي (۱) الشباب الوحف منتشيا
من كاسه هل اصاب الرشده نشوان

(۱) بل خای «پار افلاقی ثیاب الوحف» راغلی دی.

لاتعترربشباب وارف خضبل
فكم تقدم قبل الشيب شبان

و يا اخا الشيب لو ناصحت نفسك لم
يكن لشكك في الا سرا ف امعان

هب الشبيته تبلو (۱) عذر صاحبها
ما بال اشيب يستهويه شيطان

كل الذنوب فان الله يغفرها
ان شمع الحرة اخلاص و ايمان

و كل كسر فان الله جابر
و ما لكسر قنائة الدين جبران

خذها سوا ثرامثال مهذبته
فيها لمن يبتغي التبيان تبيان

ماخر صاحبها (۲) و الطبع صايفها
ان لم يصغها قريع الشعر حسان

د بدار لد بن جاجرمي با رسو ترجمه :

هر کما لی که زد نیاست همه نقصانست
هو د کز محض نکوئی نبود خسرانست

(۱) بل خای «تبدی» را غلی . (۲) بل خای «حسانها» را غلی .

تو هران بهره که یابی چو ثباتش نبود

گم شعرا زره معنی که حقیقت آنست

میکنی خانه ویران تو بصد جهد آباد

خانه عمر عمارت کن کان ویرانست

ای حریصی که کنی جمع همه سال جهان

بد رستی که سرور ز رو سیم احزانست

رو بقلب آرو و را کن بفضیلت تکمیل

مرد با قلب شد انسان نه بچشم انسانست

دل زد دنیا بگسل و ز رو سیمش زیرا

روشنش تیره و وصلش بصفقت هجرانست

گوش کن بشنو امثال جدا کرده زهم

آن چنان خوب که یا قوت و درو بر جانست

کن نیکوئی که بدل خلق ترا بنده شوند

کادسی بنده لطف و کرم و احسانست

گر کسی باتو کند بتو بدانائی خویش

جرم او عفو بفرمای که او نادانست

آنکه دارد بتو امید عطا در گیتی

مددش ده که جوانمرد و سخی معاونانست

دست بر زن تو بحبل الله محکم زنهار

کاین چور کن است گرت مستی دوار کانست

هر که ترسد ز خدا عاقبتش محمود است

با ز دارنده بد ها ز پیشیز دانست؟

آنکه از غیر خدا نصرت و یاری طلبد

یاورش عجز و فروما ندگی و خدلا نست

وآنکه او مانع خیر است بتحقیق او را

هیچکس نبود اگر چند که باخوانست

همه کس مایل مالست و هو ادا رسخی

مال فتنه است چنین فتنه شدن خدلا نست؟

هر که یابند از خلق سلامت همه وقت

چشم او روشن و عیشش خوش و دلش شادانست

حرص سلطان نشود بر تن آنکس کورا

عقل سلطان بودش با خردش پیمانست

هر که او چشم گشاید بهو از سر جهل

چشم او بسته شود از حق و آن خزیانست

هر که با خلق بیامیزد بیند کایشان

اصلشان مایه رنج و ستم و عدوانست

وآنکه رایار نماید تو بد شمن گیرش

که بگیتی همه کس خائن و بانقصانست

هر که خواهد بکند مشورت از دهر او را

طمع دهرش بحقیقت بیدی برهانست

هر که او تخم بدی کشت ندامت بد رود
ترسد از عاقبت آنشخص که او دهقا نیست

با بدان هر که بیمار آمد پیرا هن او

از بدیها شان پرمار و پیر از ثعبانست

تازه رو باش که آزاده بهمت چو خطی است

که بر آن نامه و خط تازگیش عنوا نیست

رفق کن در همه کاریکه پشیمان نشود

هر که اورفق کند رفق عظیم آسانست

تو بپر بهره کجای بد رشتی بسناز

خرق هدم آمد در رفق است که چون بنیانست

نیکوئی کن اگر قدرت وامکان باشد

که همه وقت نه آن قدرت و آن امکانست

زینت سرد خردمند بهضلم است و کرم

زینت گاشن وبستان بگل و ریحا نیست

آبر و را تو نگهدار و سد ر پرده خود

کابرو بهتر از آن هر چه بعالم زانست؟

تا زه رو باش عدو را چو ببینی ز پیراک

پژ مرد خصم چو بیند دولیت خندانست

ترک کن کاهلی اندوره خیرات که نیست

نیکبخت آنکه بخیرات تنش کسلا نیست

گر بود سایه زطویش بود بی سایه
سرد مان یاورانند که دولت با اوست
باقبل است از بمثل سال ندارد تسجیان
را زد رسینه غما زو دعت بمنه
تو مپندار که یک طبع بود مردم را
نیست هر آب بمانده صدا که خورند
تو بمخراش بعشوه رخ نیکی راز آنک
سستشار تو اگر با خرد است و هشیا
وانکه تدبیر سوار است ترادر میدان
کارها را چو موافقت بقدر کردند
نیست تعجیل پسندیده بهر کار از آنک
گر بسد رمقی سرد بسا زدا ز قوت
سرد قانع بکفافی که بیابد راضی است
از جوانمرد چو یارانش بیکسوی شوند
دور ضیعتد بهم حکمت و تقوی چونانک
چون یکی از وطنی رنج کشد گو بگذار
ای ستمگار! تو در خوابی و شادان از بخت
سرد کز تقوی و ز دین و خرد عریانست
دولتش چون بسر آمد سخنش هدیانست
و بود با قل با مال دوم سحیانست
زانکه رازت بره و راعی تو سر حانست
زانکه خوی و صفت خلق جهان الوانست
هر نباتی که بود سبز نه چون سعدانست
هر که او عشوه کند نیکی او پنهانست
بی شک از مشورتش فایده بی پایانست
تا ظفر یا بد و ز معرکه با جولا نیست؟
همه کاریرا از آن روی حد و بیژانست
پیش از نضح نکون نیست اگر بحرانست
گر چه درویش بود تاج سرا عیانست
صاحب حرص که با مال بود غضبانست
خردش یاروندیم است که به زیشانست
ساکن اندروطنی خواسته با طغانست
آن وطن را که همه روی زمین او طانست
دهر بیدارت بر حالت تو گر یانست

نبود ظلم گوارنده گرانصاف دهی
 مؤده بادت ز من ای عالم نیکوسیرت
 گرتو ای جاهل در لجه دریای باشی
 تو سپندار زمانی که دلت شاد بود
 ای که از کاس جوانی شده مست مدام
 بجوانی تو مشوغره که پیش از پیران
 گرت نصیحت کنی ای پیر تو خود را نکنی
 گرت بود عذر جوان را بجوانی چه بود
 چون گناهی بکند بنده بیامرزندش
 هر چه نشکست چو دین هست شود باز درست
 توفرا گیر ز من این همه امثال نکو
 چه ضرر دارد اگر طبع من این شعر آراست
 یارب آن شاعر بستی را کاین نظم آراست
 وانگهی بخش همان شاعر کاین ترجمه کرد
 خواهی محمود کز ویافت بها دولت و دین
 یاریش سلطنت و عز و بقا افزون باد
 سایه اش کم زسراهل صفاهان نشود
 داوه دا بو الفتح بستی هغه مشهوره نونیه
 قصیده او دهنی با سو ترجمه چی له هنی
 خخه دابو الفتح بستی د فکر لور والی او متانت په شنه
 تو گه خمر گندیری .
 په تاریخ عتبی کی دده دشعر له پوی توتوی
 خخه خمر گندیری چی ابو الفتح بستی په

کی دهد لذت آنچه که چون خطبانست
 که تو سیرابی و بی آب رخت ریابست
 تشنه مانی که دلت غافل و نافر مانست
 کاز که شادست زمانی دور مان پڑمانست
 کی بهوش آید آنست که سرگردانست
 رفت بسیار جوان وین مضم دورانست
 هیچ اسراف که اسراف زیان جانست
 عذر این پیر که حیرت زده شیطانست
 گرت با خلاص و یصداقش بخدا ایمانست
 دین اگر سست شود گرت شکنی تاوانست
 که از عقل ترافایده و تیبانست
 گر چه بهتر ز سخنها سخن حسانست
 غرق غفران کن کور خور صد غفرانست
 بدر جاجرسی کور سخن را کوانست
 و ز سعادتی و هنر همچو پدر سلطانست
 که بفضل و کرم وجود و هنر نعمانست
 که زانصافش چون جنت اصفاهانست

فقه کی دامام اعظم ابوحنیفہ پیرو ، اوپہ مذہب کی دکرامیہ لہ فرقی شخصہ و ،
ہغہ توتہ ئی دادہ :

الفقه فقه ابی حنیفہ وحدہ

والدین دین محمدین کرام

ان الذین اراہم لم یومنوا

بمحمد بن کرام غیر کرام

زوزنی چی دده دسرینی نیتہ بہ یوہ نظم کی پتی داسی ئی ستایی:

شیخ عالی قدر مجدد الدین ابوالفتح آنکہ بود

مقتدای اہل فضل و سرو راہل کلام.

چہار صد باسی؟ چو از تاریخ احمد در گذشت (۱)

در مہ شوال رحلت کردتا دارالسلام

منو چہری دی پہ خپلہ یوہ قصیدہ کی دشہیدا ورود کی او ابوشکور

بلخی پہ لہ کی راوری چی وایی:

از حکیمان خراسان کوشہید ورود کی بوشکور بلخی و ہوافتح بستی ہکذی

گویانید و ببینید این شریف ایام را تا کند ہرگز شمارا شاعری کردن کری

ہمدارنگہ ابوریحان بیرونی ددہ ہستائینہ کی یوہ قصیدہ ویلہ دہ چی دوہ بیتونہ ئی دادی:

ابوالفتح فی دنیا ی مالک ربقتی فہات بذکراہ الحمیدۃ کاسیا

فلا زال للدنیا وللدین عامراً ولا زال فیہا للخواۃ مواسیا

(۱) دانیتہ دنورو سورخانود نیتی سرہ توپیراری ، لککہ چی پہ تاریخ یمینی کی

چی دا عتقاد ورتا ریخ دی دابوالفتح دسرینی نیتہ (۵۰۰ھ) کال لیکلی

سوی دہ خسو سمعانی (۵۰۱ھ) کال گہلی او مجمع الفصحا (۵۰۳ھ)

نوٹا یی چہ زوزنی دسجمہ الفصحا نیتہ پتی، او «سی» د «سہ» مصحف وی .

د مسو سسی ا لسطو لسی زوی عمران هم د ده په
ستا ینه داسی وایی :

اذا قيل ای الارض فی الناس زینة اجبنا وقلنا ابهج الارض بستها

فلو ا ننی ادر کت یو مآ عمید ها لزمت یدا لبستی دهر ا و بستها

ابوالفضل احمد د محمد الصغری زوی هم دی په قصید و کی ستایی دی، او علی

د حسن شمیم حنی زوی په خپلو ځینو اشعارو کی دده پیروی کړې ده، او « انیس المجلس

فی التجنیس » ئې هم د ابو الفتح بستی په پیروی جوړ کړی دی .

دا دده عربی جملي دی :

۱ - من اطاع غضبه اضاع اذ به

۲ - اجهل الناس من كان الاخوان سذلاً وعلی السطان سذلاً

۳ - من اصلاح فاسده ارغم حاسده

۴ - حد العفاف الرضا بالكفاف

۵ - الرشوة رشاء الحاجات

دده یو بل عربی شعر دای:

نصحتکم یا ملوک الارض لاتدعو کسب المکارم بالاحسان والوجود

و انفقوا بینکم و النجم فی شرف لایختفی باختلاف البیض و لسود

هذا ذخا ئر محمود قدا نتهت و لانتها علنا فی ذکر محمود

او دابو شکور بلخی دادوه درې بیتونه ئې:

از دو ر بیدار تو اندر نگرستم مجروح شد آن چهره پر حسن و سلاح

وزغمزه تو خسته شد آزرده دل من وین حکم قضا ئیست جراحت بجراحت (۱)

به عربی ٹی داسی ترجمہ کپری دی :

رہیتک عن حکم القضا بنظره
 فلما جرحت اخذ منك بمقلتي
 ودري شعر نمونه ٹی داده :

یکہ نصیحت من گوش دارو فرمان کن
 همه بصلاح گرای و همه مد ارا کن
 اگر چه قوت داری و عدت بسیا ر
 نہ ہر کہ دارد شمشیر حرب باید رفت (۳)
 کہ از نصیحت سود آن کند (۱) کہ فرمان کرد
 کہ از مد ارا کردن ستودہ گردد سرد
 بسوی صلاح گرای (۲) و بگرد جنگ نہ گرد
 نہ ہر کہ دار دہا ز ہر زہر باید خورد
 در چشم تو از گران همه چغز آید
 ہر چند کہ درویش پسر فغ زاید

دسبکتگین پہ مرینہ ٹی پہ عربی ژبہ یوہ و بزہ و یلی او ہغہ دادہ :

تو کل علی اللہ فیکل ما
 ولا یخذ عنک شرب صفا
 فان الزمان یذل العز
 الم تر ناصر دین الالہ
 اعدا لغیول وقاد الخیول
 وحف الملوک بہ خاضعین
 فلما تم کن فی اسرہ

تجاولہ و اتخذه و کیلا
 فانمی قیلا واروی غلیلا
 یزو ویجعل کل جلیل ضیلا
 و کمان المہیب العظیم جلیلا
 وصیر کل عزیز ذلیلا
 وز فوا الیہ رعیلا رعیلا
 وصار لہ الشر ق الا قلیلا

(۱) د «کند» پر نحای «برد» ہم را غلی.

(۲) د «گرای» پر نحای «در آی» ہم را غلی.

(۳) د «رفت» پر نحای «ساخت» ہم را غلی.

او همه العز ان الزمان
اتته لمنية بعنا صة
فأم يغن عنه حماة الرجال
كذلك يفعل بالسا متين
اذا راسه ارتدعه كليلا
وصلت عليه حما ما صقيلا
ولم يجد قبل عليه قتيلا
ويقنيهم الدهرجيلا فجيلا

سريره پردی خینی نور عربی اشعار نبي دامير خلف سيستاني او سلطان محمود
غزنوی په ستاينه کی او نور دده خدا په لغتتا مه کی را غلی دي .

ماخذونه:

- ۱- الاعلام- دزر کلی-
 - ۲- وفیات الاعیان -
 - ۳- مفتاح السعادة -
 - ۴- مجمع الفصحا -
 - ۵- هدية العارفين -
 - ۶- قطب الارشاد -
 - ۷- دتاریخ يمینی ترجمه-
 - ۸- تاریخ ادبیات در ایران-
 - ۹- لباب الالباب -
 - ۱۰- سلطنت غزنویان
 - ۱۱- دده خدا لغتتا مه-
 - ۱۲- آریانا دائرة المعارف-
- « ۱۳۳۵ م خ
» ۵۰۷ ر ۲
» ۲۲۹ ر ۱
» ۱۵۰ ر ۱
» ۶۸۵ ر ۱
» ۵۲۱ ر ۰
» ۲۹ ر ۰
» ۳۵۷ ر ۱
» ۶۳ ر ۱
» ۲۸ ر ۰
» ۷۰ ر ۰
» ۳۰ ر ۲

۶۷۲-۱ ابو الفتح محمد اشکیند با نی هر وی :

د عبدالله زوی او د حسین اشکیند با نی زوی د حدیثو عالم و ، او داشکیند با نی په کلی کی چی د هرات او پو شنگ په منځ پروت دی او سید حدیثو نه ئی په همدان کی د سعد له زوی ابی الفضل احمد ، او له ابی الوقت عبدالاول ساگری څخه اړو یدلی وو ، او په (۵۵۹۰) کال په مکه کی مړ سو .

ماخذ :

مجم البلدان - ۱ ۲۶۰ مخ

۶۷۳-۱ ابو الفتح محمد بغوی :

د ابی الطیب احمد زوی ، د محمد کړوسی او د عبدالعزیز بغوی کوسی محدث و ، حدیثو نی د موسی اسدی له زوی بشر ، او د حسن له زوی احمد ، څخه زده کړی ، او د المعجم الکبیر د کتاب روایت ئی له خپل نیکه عبدالله بغوی څخه کاوه ، چی بیاله ده څخه درز قویزه وی ابو الحسن او نورو حدیثو نه را نقل کړی دی .
د (۳۵۳ ه) کال د محرم په اتلسمه دیکشنبی په ورځ مړ دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳۱۳ مخ

۶۷۴-۱ ابو الفتح محمد شوری سرخسی خراسانی :

د عمر شیرزی زوی فقیه عالم ، او نومیالی ادیب و ، په لغه کی ئی لوی لاس درلود ، حدیثو نه ئی له خپل پلار څخه په سر و کی ، او د محمد ساحانی له زوی ابانصر محمد ، او د عبدالوحد د قاق له زوی عبدالله محمد څخه په نیشاپور کی اړو یدلی وو ، او له ده څخه بیابوسعد لیکلی وو .

د (۳۸۹ ه) کال د ذی القعدة په میاشت په سر و کی زیږ یدلی ، او د (۵۳۸ ه)

کال در جب په اسمه د پنځشمې په ورځ د غز له لاسه ووژل سو:

ماخذ:

معجم البدان - ۳۲۳ ر ۵ مخ

۶۷۵- ابو الفتح محمد غوری:

د سام زوی د غور نویالی پاچا و (د دی کتاب د «غ» په ردیف کې دی د «غیاث

الدین غوری» نامه ته رجوع و سی)

۶۷۶- ابو الفتح مختار پو شنگی:

د عبدالحمید زوی، منفی نومی، د محمد کړوسی، او د علی کوسی مشهور په

پوشنگی نویالی محدث او ادیب و، په (۵۹۶ هـ) کال مړ دی، او یو کتاب ئی

د «وفیات الشیوخ فی التاریخ و التراجم» په نامه لیکلی دی.

ماخذ:

هدیه العارفین - ۴۲۳ ر ۲ مخ

۶۷۷- ابو الفتح مختار پو شنگی:

د عبدالحمید زوی، د منصفی نومی، د محمد کړوسی او د علی کوسی د پو شنگ نو میالی

ادیب او عالم و، په خط ئی درلود، په هرات کې او سید، د شیخانو د سپر ینی ډیر

تار یخونه ئی یو محای کړی او لیکلی وو د (۵۳۶ هـ) کال در وژن په ۱۵ په

اشکیز بان کې مړ دی.

ماخذ:

معجم البدان - ۳۰۵ ر ۲ مخ

۶۷۸- ابو الفتح مسعود غز نوی:

د محمد د سعید زوی مشهور په ابو الفتح مسعود د غز نوی له نویالیو مشایخو څخه

و، چی اوس ئې هم په غزنی سزار شهرت لری. په (۵۴۳۰ هـ) مړ دی، او پز قبری داسی لیکلی سوی دی: «الشیخ الاجل عمیدالدوله ابو الفتح مسعود محمد بن سعید غفر الله له و ابو الدیه»

ماخذ:

تاریخ مخصوص غزنین - خطی - ۱۸۹ مخ

۶۷۹ - ابو الفتح مودود غزنوی:

د سلطان مسعود غزنوی زوی او د سلطان محمود غزنوی نمسی ملقب په «شهاب الدوله» و. (ددې کتابد «میم» په ردیف کی دی د «مودود غزنوی» ناسه ته رجوع وسی)

۶۸۰ - ابو الفتح نصر سمنگانی:

د احمد زوی، د محمد نمسی، او د سزاحم سمنگانی کپوسی له ثقه محدثانو څخه و. له سمنگان څخه بغداد ته ولاړ، حدیثونه ئې له ابو علی حسن د احمد زوی، او د شادان بزاز له نمسی څخه واورېدل، چی پیا له ده څخه د عبد الباقی انصاری زوی ابو بکر محمد د حدیثو روایت کپری دی.

د (۵۴۳۳ هـ) کال د جمادې الثانی په میاشت په عراق کی وفات سو.

ماخذ:

چراغ انجمن - ۲۷ مخ

۶۸۱ - ابو الفتح نصر هروی:

د ابراهیم هروی زوی د خپل وخت نویالی محدث او حافظ او د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری شاگردو، چی د «المسند فی الحدیث» په نامه ئې په درزی توکه کی پوهنو حدیثو کتاب لیکلی دی چی شیخ الاسلام تخریج کپری و. په (۵۱۰ هـ) کال مړ دی.

ماخذونه:

- ۱ - د طبقات الصوفیه مقدمه - ۲۱ مخ
- ۲ - اسماء المؤلفین - ۳۹۱ ر ۱ »

۶۷۳- ابو الفتح نصر هر وی:

د ابراهیم زوی حنفی عالم او محدث و، په (۵۱۰ هـ) کی مړ دی. په حدیثو

کی ئې «المسند» تصنیف کړې دی.

ماخذ:

- هدیه العارفین - ۳۹۱ ر ۲ مخ

۶۸۳- ابو الفتح نیروزی:

د امیر ابو جعفر احمد له خوا په نیروز کی سپه سالار، او د تاریخ سیستان د

مؤلف په قول ډېر هوښیار او فعال سړي و، خو په پای کی د امیر ابو جعفر پر خلاف

د ظاهر د زوی او د محمد بن عمرو لیث دنمسی ابو العباس سره ودرېد، مگر څنگه چی

د پست ترکان د امیر جعفر ملاتړ ته راوړمید نو ابو الفتح ماته وکړه، او په (۵۲۲ هـ)

کال په نیشاپور کی مړ، او درجب په شپږمه د پنجنشپې په ورځ ئې تابوت نیروز

ته را وړه سو.

ماخذ:

- تاریخ سیستان - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ مخونه

۶۸۴- ابو الفتح داؤد لودی (۱):

د سلطان نصر لودی زوی، او د سلطان حمید لودی نمسی دخپل پلار تر مړینې وروسته

دسلطان پر تحت کښینوموت. دده په وختو کی چی په (۳۸۷ هـ) کال سبکتگین مړ سو

(۱) داؤد پېچیه داستاد رشاد له «لودي پېنتانه» غځه اخستلی سوې ده.

دغزنی او ملتان د پاچهيو مناسبات سره وړان سول، اود غزنی سلطان محمود پر ملتان بریدونه وکړه، دېر خلکک ئې ووژل، اود دې بریدونو لومړې سبب دا و، چې سلطان محمود غزنوی په (۵۳۹۵ هـ) کال غوښته چې دهند د «بهنندی» له سوېې څخه غزنی ته دراستیدوپه وخت کې خپلې لښکرې دملتان له لاری دگوسل د درې له لاری لنډې غزنی ته ورسوی، خو ابوالفتح سلطان داؤد اودی دسلطان لښکرې پرې نه ښودلې چې دده له خاوری څخه غزنی ته تیرې سې ځکه نو سلطان محمود دملتان د لودیانو د پاچهی زنگولو ته ملا وتړله، اود (۵۳۹۶ هـ) کال په پسرلی ئې د پېښور له لاری خپلې لښکرې پرملتان دیرغل دپاره وخوځولی، اود ویهندله پاچا «انند پال» څخه ئې وغوښته چې دده لښکر وته اجازه ورکړی چې دده له خاوری څخه دملتان خواته تیرسی، انند پال نته وکړه، او دملتان پرسيله (حمایت) کلک ود رید او د غزنی د لښکر ودمخ نیوی دپاره ئې خپلې لښکرې د پېښور خواته وخوځولی، مسخته جگړه ونښته اود ویهند لښکر وماتی وکړه، انند پال د کشمیر خواته وتښتید، او سلطان محمود ترچنابه ورپسې و، انند پال چې د کشمیر غروته وخوت دغزنی لښکرو ملتان ته مسخه وکړه، او په دی پلمه چې سلطان داود لودی په الحاد تورن سوی او خپل رعیت دالحاد خواته بولی پرملتان یرغل وکی، سلطان داود چې خبر سو، خپلې لښکرې ئې پریشوولی، او په خپله له خزانوسره داباسین یوی جزیری ته ولاړ، دسلطان محمود لښکر چې ملتان ته ورسیدلې دسلطان داود لښکرود ښار ورونه ورته وتړل او ملتان کلا بند سو. تر اووورځو کلا بندې وروسته خلاق تومځ سره وگرځیدل، پردی، روغه وسوه چې دملتان پاچا په کال کېنې شل زره سره درهمه په شل پلادغزنی حکومت ته ورکوی، دښار ورونه چې دغزنی د لښکرو پرمخ

پرا نیستل سول سلطان محمود توره ونبله او هوسره خلگه ئی د قر مطیا نو په نامه ووژل چی دملتان دبنار ترلاهوری دروازی وینی راو بهمد لی اود سلطان لاس دتوری په سوتی پوری له ډیر ووینو خخه داسی نبتی و، چی خوتودی اوبه ئی پرتوی نه کړی دده لاس دتوری له سوتی خخه بیل نه سو .

سلطان محمود لاغوبته چی دسلتان نورشا وخوا هم ونیسی ، خو خککه چی پر خراسان دایلكه خان ترکمن دیرغل خیر ورته راو رسید نوملطان ئی پر پنبووه ، او په مناه غزنی ته ستون سو ، اوابوالفتح سلطان داود لودی بیرته ملتان ته راغی او دحکومت واگی ئی په لاس کی و نیولی .

په (۵۴۰۱) کال بیا سلطان محمود غزنوی پرملتان یوغل وکی ، ملتان ئی ونیو ، ډیر ئی ووژل ، او ډیر نامتو مشران ئی په کلا وکړی بندیان کړل چی هلته پسې سره شول ، او پخپله سلطان داؤد لودی ئی بندی غزنی ته راوست او د غورک په کلا کی ئی (چی دکندهار شمال غربی لورته پنځه پنځوس میله لیری پرتو وه) ترمرگه بندی کی ، او په دی توگه دلودیانو پښتنو پاچهی په ملتان کی پای ته ورسید له .

ماخذونه :

۱- لودی پښتانه - له ۱۹ مخ خخه تر ۲۱ مخ پوری

۲- پته خزانه - ۲۳۹ مخ

۳- تاریخ یمنی - ۲۹۰ زر

۴- زین الاخبار گرد پزی - ۵۳ زر

۵- حیات سلطان محمود - ۱۰۲ زر

۶۸۵- ابوالفرج رونی :

د مسعود رونی - یا - رونه ای زوی د غز نویا نو
دوخت له نویا لپو شاعرانو څخه وه، او دده قصیدې زیاتره د سلطان مسعود
د زوی سلطان ابراهیم اودهغه د زوی دوهم سلطان مسعود په ستاينو کې دي،
اودی پلار اوزوی ده ته په درنه سترگه کتل او تل ورباندې سهریا نه وو.

عوفی او امین رازی او بدایونی دی اصلا د لاهور «رون» کې ته منسوب بولی
چی بیا غزنی ته راغلی او د سلطان ابراهیم اودهغه د زوی ستايندوی (مداح)
سو. خو حمدالله مستوفی په تاریخ گزیده کې ابوالفرج د خراسان د «رونه» د کلی
گنې چی دا کلی د خراسان په خاوران کې دی. علی قلی خان واله دا غستا نی
دریاض الشعرا مؤلف، او لطف علی بیگ آذرد آتشکده مؤلف هم د حمدالله مستوفی
قول ته ترجیح ورکړی ده، او د آتشکده خاوند لاداهم زیاتوی: «ترهغه وروسته
چی سلطان ابراهیم له مسعود سعد سلمان څخه خواشیني سو، او هغه یی بند ی
کې نو ابوالفرج له بیري د لاهور خواته ولاړ، او هلته میشته سو، او هغه وخت چی
سلطان وروستی پلاهغه ته توبیائی ابوالفرج په ندیما نوکی شامل سو» خود مجمع
الفصاحم اولف هدايت «رونه» د نیشاپور یو کلی بولی، او دا هم زیاتوی چی: «از
اشعار امیر مسعود سعد سلمان گرگانی چنان استفاد میگردد که مؤظن سلطان باوی
وگرفتاری او درحصار نای بسعایت ابوالفرج بوده ..»

رشید یاسمی د مسعود سعد د دیوان په مقدمه کې د هدايت د خبره منلی ده
(چی تفصیل به ئی «د مسعود سعد» ترنامه لاندی راوړه می) خواستاد ناصح
دهدايت خبره رد کړې ده او بالعکس ئی د ابوالفرج رونی او مسعود سعد پرتینگی
دوستی ئی مستند دلیلونه راوړی دی (د مجمع الفصاحد لومړی ټوک ۱۵۲ مخ ته دی

(رجوع وسې)

استاد ناصح ليکي چې: «ابوالفرج دلاهور د «رونه» کلي و، او په (۵۱ هـ) کال
ئې په شاعري او د سلطان ابراهيم بن مسعود په ستاينه خوله پوري کړې ده، او
وروسته تر هغه چې سلطان ابراهيم په (۸۱ هـ) کې مړ سو، دهغه د زوی مسعود
بن ابراهيم ستاينه ئې کوله، او دده د شاعري دوره نه دېرش کاله وه، او د سړيني په
وخت کې ئې عمر ۶۳ کاله وه.» دده په نظر ابوالفرج د پنځمې پېړۍ له سترو
قصيده ويونکو څخه وه، داشعارو اسلوب ئې پوخ دی، سستی او حشو او اطناب
پکښې نسته، په تيره بيا په ستاينه کې لوی لاس لري، او بدیع کلمات راوړي .
ناصح دده ډيره قوي قصيده هغه بولې چې د «زرير شيباني» په ستاينه کې ئې
ويلې ده، او دهغې مطلع دادی :

ای شیردل ای زریر شیبانی

ای قوت بازوی مسلمانی

د ابوالفرج داشعارو د دیوان بیتونه (۳۰۳) ته رسېږي چې (۱۱۳) ئې رباعی
اونور ئې قصیدی، قطعې او غزلی دی. خو رضا زاده شفق ليکلي دی چې ابوالفرج د
مخلورو زرو په شاوخوا کې بیتونه لري .

دده چاپې دیوان چې په (۱۳۰۳ هـ) کال د روسی مستشرق چاپکین په زیار او
سمون داستادانه پایڅوړسره داستاد محمد علی ناصح په نوی تصحیح چاپ سوی تر
دووزرو زیات بیتونه لري، او یو وار هم دده دیوان په هندوستان کې د عنصری د
دیوان په حاشیه کې خپور سوی دی.

د ابوالفرج رونی له ځینو اشعارو څخه څرگندېږي چې دی د سلطان ابراهيم له خوادڅه

سو دی دپا ره مغضوب سوی او یا بنایسی چی بندی شوی
هم وی، او د اسی معلو مییری چه تر مغضوبیت یابند یگرت د مخه
ئی لور رسمی مقام هم درلود چی دلباب الالباب مؤلف هم دده نوم د «عمید» د لقب
سره مرادف راوړی دی، اودی پخپله خپل عزل ته د اسی اشاره کوی :

این بنده چه کرده است که بی زلت و بی جرم
از بیم فح حادثه چون مرغ رمیده است

کم داهییه مانده است که آنرا نه بسو ده است
کم زاو یه مانده است که دروی نخز یه است

درویش ندیدند که محسود بود هیچ

محسود بدینگونه که بنده است که دیده است

پل خای سلطان ابراهیم ته خطاب کوی:

خسر و ابنده از اریکه ظلم

شاهر خهای سخت خورد از پیل

گشته گریان ز بنده تا آزاد

سانده عریان ز سوزه تا ستدیل

بی عمل عزل دهدا ز بالین

بی گنه سنگ یافت در قندیل

با د اقبال حضرت عالیت

گر نجستی بر این فقیر معیل

شخص اورا حیات نفزودی

جز به آواز صور ارافیل

ابوالفرج رونی اوسعودسعدسلطان :

د (۵۴۸۰) په شاوخوا کې سلطان ابراهیم پرخپل زوی سیفالدوله محمود
با نندی بدگمانه سو، او هغه ئی دهغه د صبا حبانوسره چی مسعود سعد
سلطان هم پکښی ؤ، بندی کړ، څنگه چی مسعود سعد په یوه قصیده کي
چی تر لس کاله بندوړوسته ئی سلطان ابراهیم ته لیرلی وه، ددر با: دیوه بی نومه سداح
څخه شکوه کړی، اود هغه رشک اوحسد ئی دجان دپند یگرت سبب ښوولی نو
مخینو تذکره لیکونکو داسی اټکل کړی دی چی هغه سداح ښایي چی ابوالفرج رونی
وی، مسعودسعد پخپله قصیده کی داسی ویلی دی

بزرگوار خدا یا چو قرب دهسا لست

کی می بکا هدجان من ازغم وتیما ر

چرا زد ولت عالی تو بیچم روی

که بنده زاده این دو لثم بهفت تها ر

نه سعد سلمان پنجاه سال خدمت کرد

بدست کرد برنج این همه ضیاع وقا ر

بمن میردو زمن بستند فر عونا ن

شدم بعجز و ضرورت ز خان ومان آوار

بحضرت آسدم انصاف خواه و داد طلب

خبر نداشتم از حکم ایزدادار

همی ندانم خود را گنا هی و جر می

مگر سعایت و تلبیس دشمن بکا ر

زمن بترسد ای شاه ، خصم فاحق من
که کار بدح بمن باز گردد آخر کار
ز پارگین بشنا مند بحر د ر آگین
ز تار میخ بداند ابر گو هر بار
سهر فگندو ندیده بدمت من شمشیر
بداد پشت و نبوده میان ما پیکار
در آن هزیمت تیری گشاد درد بده
مرا بخست چون من داشتم گشادش خوار
په تیره بیا چی بل نحای سعود سعد سلمان په بشکاره او صریح ډول د « بوالفوج »
نوم یاد کړی او وایي :

بوالفوج شرم نایدت که زخبت
در چنین حبس و بندم افکندی
تاسن اکنون ز غم همی گریم
تو بشا دی زدور می خندی
شد فراموش کز برای تو باز
من چه کردم ز نیک پیوندی
مرا ترا هیچ باک نامد از آنک
نوزده سال بوده ام بندی
ز آن خداوند من که از همه نوع
داشت بر تو بسی خداوندی

با همه دشمنانش سو گدی	گشته اورا یقین که تو شده ای
تا تو او را ز بیخ بر کندی	چون نهایت بر چمن بنشانند
پارسی را کنی شکاوندی	وین چنین قوتی تر است که تو
نکنند سا حرد ما و ندی	وانچه کردی تو اندرین معنی
در مسلمانان و خرد مندی	تو چه گوئی چنین روا باشد
گریکی زین کند تونپسندی	که کسی با تو در همه گیتی
نیست اندر جهان چو خرسندی	بقضائی که رفت خرسندی (۱)
تا تو زین کرده ها چه برندی	کرده های تو ناپسندیده است
بر تخمی که خود پراگندی	زرد خواهی درود بی شبهت

خوشینی نورادب پوهان او شپرونکی دا خبره رد وی، او وایی چی به پورته
اشعارو کی د مسعود سعد خطاب ابو الفرج رونی ته نه دی بلکه مخاطب ئی
ابو الفرج نصر د رستم زوی دی چی د سلطان مسعود د دربار
له غتا نوغچه و، ا و داد لیل را و ری چی مسعود سعد پخپلو
اشعارو کی غوخوایه دا بو الفرج رونی یادونه اوستا ینه کپی ده سشلا وایی:

بو الفرج ای خواجه آزاد مرد	هجر و وصال تو سرا خیره کرد
دید ز سختی تن و جان آنچه دید	خورد ز تلخی دل و جان آنچه خورد
سخت بدردم ز دل سخت کرد	نیک بر نجم ز دم نیک سرد

(۱) بل های دا مصرع داسی راغلی ب: قضائی که رفت خرسندم

پیر شدم ازدم دولب همی
گر چه بصدد دیده بجیحون درم
بسته یکی شورم و گوئی بجای
روز و شب اینجاه بقمار اندرم
مهره اومی سیه و سی سپید
عمر همی بازم و بازم همی
ای بیلندی سخن شاعران
روی توام از همه چیز آرزوست
بل محای سعود سعد خیل محان دابو الفرج رونی شاگرد بولسی

ا و ا یی :

ای خواه بلفرج نکنی یا دمن

تا شاد گردد ایندل ناشاد من

دانی که هست بنده آزاد تو

هر کس که هست بنده و آزاد من

نازم بدان که هستم شاگرد تو

شادم بدان که هستی استاد من

ای رونی ای که طرفه بغدادی

دارد نشستگاه تو بغداد من

مانا نه آگهی که باران اشک

از بن همی بشوید بنیاد من

د رکوره ز آتشش غم تافته است

نرم آهن است گوئی پولاد من

هیچ فراموش مکن از باد خویش

زیرا که نه فراموشی از یاد من

همدارنگه ابو الفرج رونی هم په یوه قطعه کی چی دمسعود سعد دیونسانی

په ستاینه کی ئی ویلی ده دمسعود سعد داسی ستاینه کوی:

بلفرج وادراین بنا که در آن

اختلاف سخن فراوان گشت

سخنی چند معجیبت که عقل

برو قوفش رسید و حیران گشت

گو یداین در بهشت یک چندی

روضه دلگشای رضوان گشت

چون به آدم سپرد رضوانش

منزل آدم اندروان گشت

بز سین آمد از بهشت آدم

غربت او بکام شیطان گشت

بویه منزل بهشتش خواست

گرچه دشوار بود آسان گشت

عرضه عمر آدم آخر کار

حالی آورد و تنگ میدان گشت

غیرت غیر برد بر نکند

ز آرزو خواستن پشیمان گشت

خانه زان شخص با ز مانند ولی

مدتی غوطه خورد و پنهان گشت

گرد او و هم گشت و نتوانست

گرد اسرار غیب نتوان گشت

اندرین عصر چون پدید آمد

قصر مسعود سعد سلمان گشت

تا جهان است او نگهبان باد

این بنا را که او نگهبان گشت

په همدی وزن بیا مسعود سعد سلمان دابو الفرج رونی جواب داسی وایی:

خاطر خواه بلفرج بدرست

گوهر نظم و نثر را کان گشت

هنر از طبع او چو یافت قبول

جان ما جسم و جسم ما جان گشت

ذهن با و یک بین دو راندیش

سخن او بدید و حیران گشت

رونق و زیب شعر عالی او

جشن اسلام و سوره ایران گشت

مشرکش چون بدید لفظی گفت

که بدان مؤمن و مسلمان گشت

شاعران را ز لفظ و معنی او

لفظ و معنی همه دگرسان گشت

راه تاریک مانده روشن شد

کار دشوار بود آسان گشت

معجز خامه اش چو پیداشد

جادویی های خلق پنهان گشت

راست آن آیتی است پنداری

که عصابود و باز شعبان گشت

زان دل و خاطر دلیر سوار

که همی گرد جیفه نتوان گشت

هر سوار دلیر نظم که بود

کند شمشیر و تنگ میدان گشت

خاطر من چو گفته ی او دید
از همه گفته ها پشیمان گشت

من چه گویم که آنچه او گفته است

شرف سعد فخر سلمان گشت

له پورته بیتو سخه دابه خرگند پول بنکاریری چی دمسعود سعد سعایت
ابوالفرج رونی نه دی کپی بلکه هغه بل ابوالفرج و، خکه ابوالفرج رونی او
مسعود سعد سره نردی او تینگک دوستان و و، حتی مسعود سعد شوخله دابوالفرج
رونی دشعرو استقبال او تقاید کپی دی - شلا دمسعود سعد هغه قصیده چی
مطلع ئی دادی :

قوت روح خون انگور است

تن بر او فتنه گشت و معذور است

دابوالفرج رونی دهغی قصیدی په اقتفاده چی لومپی بیت ئی دادی :

روزگار عصیر انگور است

خم ازو مست و نیکک مخمور است

او مسعود سعد دقصیدی په پای کی وایی :

این بر آن وزن و قافیت گفتم

روزگار عصیر انگور است

انوری ددری ژبی نامتو شاعر دابوالفرج رونی

داسی ستا ینه کوی :

زندگانی مجلس عالی در اقبال تمام
چون اهد بی منتهی بادو چو دولت برد وام

آر زومندی بخدمت بیش از آن دارد دلم
کاندین خدمت توان کردن بشرح آن قیام

باد معلومش که من بنده بشعر بوالفرج
تا بدید ستم ولوعی داشتستم بس تمام (۱)

شعر چند الحق بدست آورده ام فیما مضی
قطعه ای ز عمر و وزیدو نکته ای از خاص و عام

چون بدین راضی نبود ستم طلب میکرده ام
در سفر وقت مسیرو در حضور وقت مقام

دی همین معنی مگر بر لفظ مس خادم برفت
با کلیم الدین که هست اندر کرم فخر کرام

گفت من دارم یکی از انتخاب شعر او
نسخه ای بس بی نظیر و شیوه ای بس با نظام

(۱) در جمع الفصحی در ۱۳۵۱ مخ په حاشیا کی د ابیت داسی را غلی:

اندر ان مجلس که من داعی بشعرالفرج

تا شنیدستم ولوعی داشتستم بس تمام

عزم دارم کان بروزی چند بنویسم که نیست

شعر او مرغی که آسان اندر ان افتد بدام

بل نحای انوری دابو الفرج روئی دشعر به باب کی وای :

از متانت خیل اقبال چو شعر بوالفرج

وز عز و بت مشرب عیشت چو نظم فرخی

انوری دابو الفرج زیاتره مضامین به خپلو اشعار وکی را وړی دی .

ابو المعالی شیرازی هم چی دابو الفرج روئی له معاصرینو څخه و، دکلیله و دمنه

په کتاب کی دابو الفرج روئی زیات اشعار دتمشیل او شاهد په توگه راوړی دی

دابو الفرج روئی هم ښه: دده د مړینی نیته یقینی معلومه نه ده،

که څه هم تقی الدین کاشی دده د مړینی کال (۵۳۸۹ هـ) بنوولی، او هم د

روضه الصفا مؤلف دنادر الزمانی دتاریخ یوی هاشمی ته حواله ورکړی او دده

دمړینی کال ئی (۵۳۸۲ هـ) لیکلی دی، خود ابو الفرج له هغو قصایدو څخه چی

دسلطان ابراهیم دزوی سلطان سعود په ستاینه کی ئی ویلی دی څرگند یوی

چی ابو الفرج روئی تر (۵۳۹۳ هـ) کال پوری یقینی ژوندی و، ځکه چی په (۵۳۹۲ هـ)

کال ئی دسلطان دجلوس په مناسبت یوه مدحیه قصیده ویلی ده، نو په دی وجه دی

یقیناً تر (۵۳۹۳ هـ) کال وروسته مړ دی .

دابو الفرج روئی دشعر څوموئی :

(۱)

پسر لئی شعرا و مدحیه

نوروز جوان، کرد بدل پیرو جوان را ایام جوانیست زمین را و زمان را

هرسال درین فصل بر آرد فلك پیر
چون طبع جوانان جهان دوست جها نرا
گر شاخ نوان بود ز بی برگی بی برگ
از برگ نود اد قضا شاخ نوان را
انواع نبات اکنون چون مورچه در خاک
از جنبش بسیار مجد رکند آن را
سرخ از طلب دانه فروداند که دانه
در خاک همی سبز کند روی مکان را
بگرفت شگوفه بچمن برگذرباغ
چون آنکه ستاره گذر کاهکشان را
آن غنچه گل بین که همی ناز دبر باد
از خنده دزدیده فرو بسته دهان را
و آن لاله که از حرص ثنا گفتن خسرو
آورد برون از لب و از کام زبان را
محمود جانگیر که بسته ست جها ندر
بر ناصیه دولت او حکم قرآن را
چون تیر همی راست رود گردش بام
تا باز وی عدلش بخیم آورد که ما نرا
روز یکجه اجل سست شود در طلب عمر
وقتی که اجل بسته دهد تیغ و سنا نرا

گیرد ز فزع روی سواران و دلیران
کردی که عدیل آید رنگ یرقانرا

ابلیس کشف و ارآرد بکتف سر

چون میر برآرد بکتف گرزگزانرا

از نیزه او بینی بی آگهی او

آویخته چون شیر علم شیر زبانرا

-۴-

دسلطان ابراهیم غزنوی ستاینه

سپهر دولت و دین آفتاب هفت اقلیم

ابوالمظفر سلطان مظفر ابراهیم

کشید رایت منصور جانب لا هور

بطالعی که تولا کند بد و تقویم

غبار لشکر او بسته راه بادوزان

شهاب صولت او خسته جان دهور جیم

سینه کند بگشاده خدنگ دید ه مور

چنانکه نوك قلم در شتاب حلقه سیم

ز نعل خنگش روی زمین گه ناورد

پراز پشیزه شود همچو پشت ماهی شیم

خیال تیغ وی آند رمیان پشت پدر
عدوی دولت و دین راسیان زند بدو نیم

نعوذ بالله از آن آب رنگ آتش فعل
که باد زخم دهد زو بخاک رنگ ادیم

بیرق مانند کس برق راند پدم سکون

بیاد مانند کس بادر اندیده ز خیم

فرو خورد حشرات زمانه نیزه او

چنانکه جادوئی جادو ان عصای کلیم

بگاہ صلح سبک روح تر ز حلم شجاع

پرو ز حرب گرانمایه تر ز خشم حلیم

اسیر بوده او بی نفس چو سنگ صدف

یتیم کرده او بی عقب چو در یتیم

- ۳ -

دسیف الدوله محمود غزنوی ستاینه

بدیع نیست بشب دیدن ستاره در آب

پرو ز بین که سپهر یست پر ستاره تراب

زمن چو آینه صورت نمای گشت مگر

ز گل نمائند میان هوا و آب حجاب

گل غنوده بیوی از بهشت یافته بهر

چون نه یکبختان بر خاست با نشاط از خواب

کسیکه رنگ غرابش نما ند اند بر سر
رزوی عقل نما ند بر اود لیل شباب
چگونه شد که جوان شد از آن سپس که نما ند
درخت را بر شاخ بر نشان غراب
یکی بمستی بستان نگاه کن گوئی
که ابرساحت اورا شراب داد و نه آب
تو این طراوت و این خرمی بدشت و بیاب
ز سعی سیخ میدان و زمین شاه بیاب
که میغهای دژم را بخشک سال نیار
یمین شاه معونت کند بفتح الباب
اسیر عادل محمود سیف دولت و دین
که پیشکار دل و دست اوست بحر و سحاب
اگر چه در همه کاری به از شتاب در رنگ
بجودش اندر باری به از درنگ شتاب
مگر که فرع قوی حال تر ز اصل از انک
عقاب گیرد تیرش همی پیر عقاب
دل مخالف ملک از نهیب ناخن او
چو تو ز نمیست بر او تافته بشب سها ب
زدست آتش سیماب رنگ شمشیرش
روان دشمن او شد جهنده چون سیماب

- ۱۴۳ -

روان رستم اگر با زره بجزرت شود
گریز خواهد از و چون کبوتر از مضراب

خدا یگانه فرمان تو بر اند و بد است

زمان بدست عنان و زمین بیای و کباب

توئی که سهم تو بر تابدا از حوادث چنگ

توئی که خشم تو بستاند از نوایب ناب

فرو گرفته چپ و راست بد سگال ترا

سپاه هیبت تو چون حرف را اعراب

همیشه تا به تموز و بدی بکار شود

لباس تیزی و کتان و قاقم و سجاب

بزیر چتر تو چون سایه ملک را آرام

ز پیش عدل تو چون تیر ظلم را پرتاب

- ۴ -

پسر لی

روز بازار گل و نسری نیست
باد چون خاک عبیر آگینست
گلین آرامته حورا لعینست
که گلشن را شبه و پروینست
گوی آتشکده بر زینست
همچو پرکار هر پرچینست

جشن فرخنده فروردینست
آب چون آتش عود فروزست
باغ پیرا سته گلزار بهشت
برج نور است سگر شاخ سمن
گردستان ز فروغ لاله
آب چمن یافته در حوض از باد

بط چینی که ستادست در او و
چون پیاده است که بانعلین دست
بچه ماند هر و سی عالم
که سبک روح و گران کاینست

-۵-

آمد از حوت بر نهاده . ثقل
پیشوای ستا رگان بحمل
هر لطایف نموده عرض هوا
در ظرایف گرفته طول جبل
کرده بر آب و بادو خاک طباع
آتش او هزار گونه عمل
روز و شب را بمسطر انصاف
استو داد . چون خط جدول
زود بینی کنون ز اشهب روز
اد هم ناب شب شده ارجل
نافه های تبت گشاده صبا
روضه های بهشت زاده طلل
باقلی های شگوفه آورده
راست چون چشم اعور و احول
لاله و گل کفیده روی بروی
چون سما کین راسخ و اعزل

-۱۴۴-

راغ هارا کمال نعمت حق

بسته در سبزه دامن منهل

باغها را جمال حضرت شاه

کرده پرگوهر آستین اصل

-۶-

ساقی

بیارای پسرای ساقی کرام

از آن شمع قنینه چراغ جام

از آن لعل که زردی بزد ز روی

از آن نوش که تلخی دهد بکام

ز گرمیش همه ناز عیش گرم

ز خاشیش همه کار عقل خام

از او برده بهر کس طرب رسول

برو برده ز هر دل هوا پیام

بطبع اندر چون طبع سازگار

بجان اندر چون جان شاد کام

خردن نعمت صاحب شناختیش

اگر خوردن او نیستی حرام

-۷-

صنما

بیامدی صنما برد و پای بنشستی دلم زدست برون کردی و بدرجستی

نه مست بودی پنداشتم که چون سستان
همی بچیله شناسی بلندی از هستی

سه روز شد پس از آن تا ز درد فرقت تو
نه هوشیاری دانم که چیست نه هستی

درست گشت که جان سنی بدان معنی
که تا زمین بگسستی به من نپیوستی

بجان جانان گرتو بدست خویش دلم
چنانکه بردی امروز با ز نفرستی

- ۸ -

ر ب ا ع ی ا ت

تا یک نفس از حیات باقیست مرا
در سر هوس شراب و ساقیست مرا

کاری که من اختیار کردم این بود
باقی همه کار اتفاقی است مرا

که تیک بگفتار بر فروخت مرا
که سخت بکردار جگر سوخت مرا

چون بستن گفتار بیاموخت مرا
بر تخته عشق کرد و بفروخت مرا

هر تیر که در جعبه افلاک بود

آماجگهش این دل غمناک بود

تا چرخ چنین ظالم و بی باک بود

آسوده کسی بود که در خاک بود

در عشق تو خوشدلی زمن بیزار است

روشاد نشین که بر سرادت کار است

تو کشتن سن میطلبی وین سهاست

سن وصل تو میجویم و این دشوار است

مه بر سر روی نهاده کاین روی نیست

وز مشک ز ره شکسته کاین سوی نیست

از خلد دری گشاده کاین بوی نیست

آتش بجهان در زده کاین خوی نیست

ای کرده گران غمت سبکباری من

خندان دولت زگر یه و زاری من

دیوانه شدم در یخ هشیاری من

ای خفته میا زمای بیداری من

از درد فراقت ای بلب شکر ناب

نی روز مرا قرار و نی در شب خواب

چشم و دل من ز هجرت ای در خوشاب

صحرای پر آتش است و در یای پر آب

سر مست بکوی دوست بگذر شتم دوش
برداشته چون شیفتگان جوش و خروش
آمد خرد و سرا فرو کوفت بگوش
کای عاشق تهمت زده بگذر خاموش

از گرمی خورشید رخ روشن او
رنجور تراست از دل عاشق تن او
یک روز که فرصت بود از دامن او
چون سایه درون شوم بپیر او

چونست که عشق اول از تن خیزد
زو بردل و تن هزار شیون خیزد
آری بخورد ز ننگ همی آهن را
هر چند که ز ننگ هم ز آهن خیزد

ای عشق بخویشتن بلا خواسته ام
و آنگاه بار زو ترا خواسته ام
تقصیر مکن کت بدعا خواسته ام
تا خود بدعا بلا چرا خواسته ام

با هجر من ضعیف را تاب نماند
آرام نماند با من و خواب نماند
در سر حله ها مسجد و میحراب نماند
کز من بگذر زاشک غرقاب نماند

ما خذوزنه:

- ۱ - مجمع الفصحاً - ۱۵۱۱ مخ
- ۲ - تاریخ ادبیات در ایران - ۲۲ « ۳۷۰
- ۳ - تاریخ دیالجه و غزنو یان ۵۸۸ «
- ۴ - لباب الالباب - ۲۳۱۲ «
- ۵ - دیوان مسعود سعد - ۷۲۸ «
- ۶ - دابو الفرج رونی ددیوان مقدمه
- ۷ - سلطنت غزنویان - ۳۲۹ «
- ۸ - آریاناد اثره المعارف - ۲۳۳ مخ «

۶۸۶- ابوالفرج ساغزی سیستانی:

دغزنو یانو ددوری نویالی ادیب او شاعرو، دده د ادبی مقام دپېژند لود پاره همد اېس ده چی دغزنو ددربار دملک الشعرأ عنصری او منو چهر شصت کله استا دو. دشعر په فن کی ئی شوگپور کتابونه لیکلی دی چی اوس ئی څرکک نسته .

په لمړی سرکی دسمجورد کورنی ستانیدوی او مداح و، په تیره بیا د امیر ابو علی سمجورد حکومت په وخت کی په خورا درنه سترگه ورته کتل کیده او پیر حشمت او جاه ئی درلوده. خو هغه وخت چی سلطان محمود غزنوی خراسان و نیو، او امیر ابو علی سمجور ئی له پنیو وچاوه ابو الفرج ئی هم بندی او دوژلو حکم ئی پرو کی دا ځکه پنی ابو الفرج د سمجور د کورنی په نغوته دسلطان په هجو کی شعرونه ویلی و، خوده سلطان ته عنصری شفیع کی، او

سایطان هم دعنصری په شفاعت دی او دده قول مال عنصری ته و بخیل، او
عنصری دده نیمې مال بیرته ورکی .

وایی چی ابو الفرج تر پیره ژوندی و، او د یوسل او شلو کالو عمر ته ورسید .
ددولت شاه سمرقندی په قول ده پیر آتا ردرلودل، مگر اوس بی له دوو درو بیتود
د ده دنورو آثارو څرک نسته .

د آتشکده آذر په قول دابو الفرج ساگزی یوازی دوه بیته سوپته را رسیدلی
دی او دبل هر شعر نسبت چی ده ته و سی هغه د «ابوالفرج رونی» دی دده
نه دی، خو په لغتنامه کی ئی دری بیته راوړه سوی دی چی دوه بیته هغه او یو

بل پر زیات سوی دی او هغه دا دی :

عنقای مغر هست درین دور څر سی

خاص از برای محنت ورنجست آدمی (۱)

چندانکه گر د صورت عالم بر آمدیم (۲)

غمخوا را دم آمد و بیچاره آدمی

هر کس بقدر خویش گرفتار محنت است

کس را نداده آند برات مسلمی

(۱) بل نحای داصرع داسی راغلی :

خاص از برای محنت وغم زاد آدمی

(۲) بل نحای دا مصرع داسی راغلی :

هر چند گر دعالم صورت برآمدیم

ماخذونه:

- ۱- لغتنامه دهخدا - ۱۶۶۱ ۷۱۶۱ مخ
- ۲- آتشکده آذر - ۶ هـ
- ۳- تذکره دولتشاهی - ۲۲ هـ
- ۴- روز روشن - «۲۲ مخ»
- ۵- آریانا دائرة المعارف - ۲۰۳ هـ ۱۰۳ هـ

۱۶۸۷- ابو الفرج عالی غز نوی :

د غز نویانو په دوره کې له نویالیو پو هانو اوادیبا نوڅخه و ، دسلطان
ابوشجاع فرخزاد دناصرالدین دزوی په وختو کې دسملکت «اشراف» شغل په
ده اړه درلودله ، بیهقی دده په ستاینه کې لیکلی :

« وخواجه ابو الفرج عالی بن المظفر ادم الله عزه که امروز در دولت فرخ
سلطان معظم ابوشجاع فرخ زاد بن ناصرالدین اطال الله بقائه ونصر اولیائمه شغل
اشراف سملکت او دارد ونا ثبات او ، او مردی است در فضل وعقل وعلم وادب
یگانه روزگار...»

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۲۴۲ مخ

۱۶۸۸ ابو الفرج عبدالرحمن سرخسی :

داحمدزوی، دمحمد نمسی ، داحمد کپوسی ، د عبدالرحمن کوسی اود «زاز» نویزی
کودی شافعی مذهبه د فقه عالم و ، د (۵۴۹ هـ) کال دربع الآخر په دوولسمه
په مرو کې مړې . ده په نوسواو لغاتو کې تصنیفو نه درلوده ، چی مشهوره ئې دا وو :

۱ - کتاب الامالی

ماخذونه:

۱ - هدیة العارفين - ۵۱۸۱ مخ

۲ - معجم البلدان - ۶۵۵ »

۶۸۹ - ابوالفرج عبدالسلام بدخشی :

مشهور په روانی له لویو پوهانو څخه گڼل کیده، دروان په بنار کی قاضی او په

تقوی سره مشهور و .

حدیثونه ئې دظهير له زوی ابوسعید اسعد څخه اړو بدلې، چی بیاله ده څخه ابوسعید

سمعا نې فقه نو ستلی وه . په (۵۵۳۰) کال مړ دی .

ماخذ:

چراغ انجمن - ۲۹ مخ

۶۹۰ - ابوالفرج فارسی :

دسلطان مسعود غزنوی له خوا په کرمان کی دغزنوی لشکر مشرو، چی له بلخ

څخه دکرمان دوالی احمدعلی نوشتگین سره هغی خواته ولاړ، دا هغه وخت و، چی په

کرمان کی څیمنی دیلمان یاغی سوی وو،

ابوالفرج فارسی دخلور وزرو سپر و سره چی دوه زره هندوان، او یوزر ترکان، او یوزر

عرب او کرد او پنځه سوه پلې وو کرمان ته ولاړ، او سلطان مسعود دسیستان والی ته

فرمان واستاوه چی دوه زره ساگزی پلې هم ورسره کړې، هغه و، چی کرمان ئې و نیو،

دیلمان و تنبیدل او نور خلک آرام سول . د بغداد د امیر دسلطان مسعود له دې هڅی

څخه خوابدی سو، سلطان ته ئې اخطار راولمیره، خو سلطان داسی جواب ورکئی چی :

«دکرمان ولایت له دوو خواو څخه زموږ د ولایت سره نښتی دی او د هغه ځای خلک له

مفسد انو خخه فریادی راغلی وو، نودا زموږ فریضه وه چی مسامانان وژغورو، اوبلی
دچی امیر المومنین مورته فرمان را کړی دی چی داسی ولایت چی خبتن او غمخورنه
لری با یدوئی نيسو . . .»

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۳۰ مخ

۶۹۱ - ابو الفرج محمد غوری :

د فارس زوی معروف په ابن باغندی د حدیثو عالم و، چې حدیثونه ئې د جعفر له زوی
أباحسین احمد، او د محمد مصری له زوی علی او د سلیمان بخادله زوی احمد او نورو خخه
اوریدلی وو صالح او صادق محدث و چه بیا له ده خخه د مخلص زوی محمد روایت
کړی دی . د (۹۰۰ هـ) کال د شعبان په میاشت کی سر دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۶ ر ۳۱۳ مخ

۶۹۲ - ابو الفضل آجنکانی سر خسی :

د عبدالواحد آجنکانی زوی د خپل وخت لوی عالم و، او د سرخس په آجنکان
نومی کلی کی او سید.

ماخذ:

معجم البلدان - ۱ ر ۵۵ مخ

۶۹۳ - ابو الفضل احمد پو شنگی :

د احمد زوی، د ابراهیم نمسی، د سهران کړوسی او د مسر کو می د حدیثو
عالم و، حدیثونه ئې په بغداد کی د عینیته له زوی سفیان، او د عیاض مدینی له زوی ابی
ضمره انس خخه زده کړی وو، چې بیا له ده خخه د محمد زوی، علی سواق، او قاضی

و کعب، او قاضی محاسلی، او د سخلد عطار زوی محمد د جدید پوښنه، روایتونه کړي دي.

ماخذ:

تاریخ بغداد - م ۸ مخ

۶۹۴- ابو الفضل احمد خراسانی:

د ابی طاهر خراسانی زوی ادیب او مورخ و اصلاً خراسانی خو په (۲۰۳ هـ) کال

په بغداد کښی زېږیدلی، او په (۲۸۰ هـ) کال مړی.

تر دیر شوئی زیات کتابونه لیکلی چی مشهوره دا وو:

۱- کتاب المنثور والمنظوم

۲- کتاب المؤلفین

۳- کتاب مرتبة هرمزین کسری انوشیروان

۴- کتاب خبر الملک العالی فی تدبیر المملکة و السیاسة

۵- کتاب ملک المصلح والوزیر المعین

۶- کتاب الملک البابی والملک المصر الباغیین والملک الحکیم الروسی

۷- کتاب مفاخرة الورد والنرجس

ماخذ:

دده خد الغتنامه - ۲۸۹ مخ

۶۹۵- ابو الفضل احمد خراسانی:

د طیفور خراسانی زوی دخپل وخت مورخ او بلیغ لیکوال او راوی و. اصلاً

د خراسان خوز زېږیدلی او م په بغداد کی دی. تقریباً پنځوس کتابه ئې لیکلی چی

مشهوره ئې دادی:

۱- تاریخ بغداد: په شپږ ټوکو کی چاپ سوی دی

۲- المنثور والمنظوم: په څورلس جزء كې چې يوازي دوه جز نې پاته دي.

۳- كتاب المؤلفين

۴- سرقات لشعرا

۵- سرقات البحتري من ابى تمام

۶- فضل العرب على العجم

۷- اخبار بشار بن برد

شعر نې هم وايه، او يوه قطعه نې د « بلاغات النساء » په نامه چاپ سوي ده

ماخذونه:

۱- الاعلام زر كلى - ۱۳۸۱ مخ

۲- معجم الادباء - ۱۵۶۱

۳- تاريخ بغداد - ۲۱۱۳

۶۹۶- ابو الفضل احمد سرخسي:

دمنصور زوى، او د ابى الفضل نسي د فقه نوميالى عالم و، فقه نې په بغداد كې

له شيخ ابى حامد اسفراينى څخه زده كړه او هم هلته او بيا په خراسان كې

حديثونه وروپدل، همدا شان له لويو واعظانو څخه و. په (۳۷۰ هـ) كال زيږيدلى

او تر (۳۵۰ هـ) كال پورې ژوندى و.

ماخذ:

طبقات الشافعيه - ۳۷۳ مخ

۷۹۷- ابو الفضل احمد لوگرى:

خپل ځان نې د هارون رشيد له اولادى څخه باله، هغه موده په سيستان كې قاضى

و، او هغه وخت نې هم په غرجهستان كې د وزارت شغل درلود، اود خليفه القا در

بالله در بارتہ ہم تلمی و .

پہلا رئی محمد رشیدی لوگری نو سید ، اہ . پخپلہ «تاج الدولہ وزین الکفاة»
پہ لقب یا دیدہ ، پہ عربی ژبہ ئی شعرونہ ویل ، ہعہ وخت چی تر کمنان پر بلخ
مسلمت سول ډیر خواشیني سو، او داتو تہ ئی وویلہ :

اری الاحرار کلہم حیاری

کانہم ولحیا تہم سکاری

واضحی الا فضلون من البرایا

بایدی الغیر فی بلخ اساری

کان المسلمین وقد جبو ہم

محبوس او یہود او نصاری

دشمس الکفایة خواجہ احمد ابن حسن سیوندی پہ ستا ینہ کی ہم خوشکلی
توتی لری .

خدا ما :

سلطنت غز نویان - ۳۵۵ مخ

۶۹۸- ابو الفضل اسماعیل سمارہروی :

دا حمد زوی ، او د محمد نمسی د حدیثو عالمو ، پہ ۳۱۳ ھ کال ترحج وروستہ

بغدا د تہ تلمی ، د معرفتہ او فضل خاوند او ثقہ شیخ و .

پہ عربی ژبہ ئی شعر ہم وایہ ، دا خلور بیتونہ ددہ دی :

کا بیض وضاح صحیح مدور

سیحصل ماتر تادواسح تصدر

وما أرسل الا قوام فی نیل حاجتہ

فأرسلہ مر تا د آ و أ یقن بأ نہ

ولانعمد شیاً سوی الدرہم الذی

ینال بہ المحروم حظ الموفر

فما درہم فی فعلہ غیر مرہم

و مداء هم عن ذؤاد مجیر

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۱۳۶ م س

۶۹۹- ابوالفضل تاج الدین سیستانی:

د طاهر زوی د سیستان له اسیرانو څخه و، چی د سلا چکانو په زمانه کی ئی نیمه خپلو اکی د رلودله، دغزانو په جگړه کی د سلطان سنجر سره اسیر، او بیا بیر ته ایله سو، سیستان ته راغی او د سپر یمی تر بخته پوری اسیر و. دده وروسته پا ته کسان هم په سیستان کی د سغاور تر سلطی پوری دهغه ځای اسارت درلود.

ماخذ:

دده خدا لغتنامه - ۷۲ م س

۷۰۰- ابوالفضل جعفر خراسانی:

د علی زوی، د سری نومی او د عبدالرحمن کپوسی مشهور په جعفران د عربی ژبی شاعرو، پلار ئی له خراسانه بغداد ته تللی، او دی په بغداد کی زیږیدلی دی. دده کورنی د فضل او ادب کورنی وه. د شعر نمونه ئی په تاریخ بغداد کی سته.

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۶۳۷ م س

ابوالفضل حسن میکال:

د میکال زوی د سلطان محمود د غزنوی له خوا خوا رزم ته لیږلی سوی و، چی شیخ الرئیس ابن سینا او علامه بیرونی او څو نور پوهان چی د خوارزم شاه په د ربار کی او سید ل غزنی ته راوړی. او دده نوم په دستور او زور کی حسین ابن میکال راغلی دی.

ماخذ:

دهخدا لغتنامه - ۷۲۳ مخ

۷۰۲- ابوالفضل سوری:

د معزز زوی دغزنو یا نوله خوا دخراسان حکمران و، چی دناستو لیکوال وزیر نظام الملک ابوعلی حسن طوسی پلار دده په خدمت کی و، او بیادده له خوا د طوس حکومت وروسپارل سو، چی هلته ئی بنخه وکړه او همهلته نظام الملک وزیرید.

ماخذ

تاریخ ادبیات در ایران ۲۰۳ - ۹۰ مخ

۷۰۳- ابوالفضل شجاع بغوی:

دوحدیثو عالم و حدیثونه ئی هلته له هه وشیم ، او د علیة له زوی اسماعیل ، او دعینة له زوی سفیان ، او د سلیمان له زوی عبدة ، اوله وکیع ، او د معاویه له زوی مروان ، اوله ابی عاصم النبیل خخه لوستلی و، چی بیا له ده خخه د عبدالله زوی محمد منادی ، او د اسحاق زوی ابراهیم حر بی ، او د هارون زوی سوسی ، او د حسین زوی احمد ، او د محمد زوی حامد بلخی ، او د محمد زوی عبدالله بلخی روایتونه کړی دی .
د (۳۵ هـ) کال د صفری په میاشت په بغداد کی سرا و د بابا لنین په هدیره

کی شیخ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۲۵۱ - ۲۹ مخ

۷۰۴- ابوالفضل عباس بلخی:

د حسین زوی د حدیثو عالم و، او په بغداد کی اوسید . حدیثونه ئی هلته د حوشب له زوی اصرم ، او د عامر له زوی اسود ، او د نمیر له زوی عبدالله او د دیا و د خریبی له زوی عبدالله ، او د عبدالله انصاری له زوی

محمد، اود عبدالوارث له زوی عبدالصمد شیخه لوستلی وو، چی بیاله ده شیخه مطین کوفی روایت کړی دی .

په (اته پنځوس کلنۍ) کی مړ دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱۲ ر ۱۳۰۰ مخ

۷۰۵-۱ ابو الفضل عباس بلخی : د محمد زوی، د عبداللہ نسبی او د

هلال کپوسی د حدیثو عالم و، په بغداد کی اوسید، او په (۳۱۱ هـ) کال ئی په جامع الرصافة کی د عبدالجبار عطار له زوی احمد شیخه حدیثو نه لوستلی وو .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱۲ ر ۱۵۵ مخ

۷۰۶-۱ ابو الفضل عبدالکریم ازجاهی : دیونس زوی، د محمد

نسبی اود منصور کپوسی د سرخس د ازجاه د کلی نومبالی فقیه و . په (۳۸۶ هـ) کال مړ دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۲۱۵ مخ

۷۰۷-۱ ابو الفضل عبداللہ میکالی : د احمد زوی او د علی میکالی نسبی

د خراسان له اسیرانو شیخه و، چی هم اسیر و، هم لیکونکی او هم شاعر .

تعلیبی دده دخزانې دپاره « ثمارالقلوب » لیکلی دی، او هم دده د نشر و نظم محاسن په « یتیمۃ الدهر » کی راغلی دی . یو کتاب د « المخزون » په نامه دده له رسالو شیخه چون او غوره سوی دی . دفوات الوفیات خاوند د « عبدالرحمن بن احمد په نامه یاد کړی دی ، خوله هغو اشعارو شیخه چی ده ته ئی منسوب کړی دی دا

تا کيڊ سوي ده چي دا دوازه يو سړي دی، دده په نامه داسؤلفات يادسوي دی:

۱- مخزون البلاغة

۲- المنتحل

۳- ملح الخواطر ومنح الجواهر

۴- ديوان رسائل

۵- دده د شعر ديوان

په كشف الظنون كې دځينو دې كتابو مؤلف عبیدالله داحمد زوی بنوولی سوي دی

لكه په «ثمارالقلوب» او «اليتيمه» كې چي راغلي دي .

ماخذونه :

۱- الاعلام زرکلی - ۳۳۳ رر مخ

۲- ثمارالقلوب - ۳۶۳ رر

۳- يتيمه الدهر - ۲۳۷ رر

۴- كشف الظنون - ۱۶۳۸ رر

۵- فوات الوفيات - ۲۵۲ رر

۷۰۸ - ابوالفضل عثمان هر وی :

داحمد هر وی زوی دخپل وخت بڼه عالم او اديب او دعوفي (دلباب الالباب د مؤلف)

معاصر و. عوفي دده په باب كې ليكي چي: «دې دخراسان له لطيف طبعانو څخه و، كه

څه هم ده شعراوشاعري ته نسبت نه درلود، خو څنگه چي دده اشعار او ادبيات متين

اولطيف وه، نو لكه دشاعرانو په ډله كې راوستل سوي دی»

بيا زياتوی چي: زه څه موده په نيشا پور كې وم اودده په گاوند كې آسوده وم،

دده اورفیع تر منخ مشا عری سوی دی، رفیع دی «کرگس» باله ده رفیع ته «طبل» وایه
خکه رفیع ډیر خوړل، او په دی رباعی کمی ئې هغه هجو کړی دی :
گرد می طبل توای رفیع پرست
ازچه سبیلش همه بسوی خورست

چون دهل درشکنجه بادی از آنک
طبل توود ره خوا ره پرست

گردهل نیست کردنت چونست
که زکا خش مدام کم سپرست
دا رباعی گانی د ده دی :

دی گفتش ای گشته دل از سهر توخون
برسیب توچست نقطه غالیه گون

گفتا زلطافتی که درسیب منست
آن دانه بود که می نماید زد رون

سعشوقه که عمرش باد دراز
اسرروز تلافی دگر کرد آغاز

بر چشم من افکنده سی چشم و برفت
یعنی که نکوئی کن و در آب آند از

گفتم گهرار سفته بود اولیتر
و آن نرگس اگر خفته بود اولیتر
گفتا ز دو فتنه عالمی بر خیزد
گر زان دو یکی خفته بود اولیتر

ماخذ:

لباب الالباب - ۲ ۳۳۶ مخ

۸۰۹ - ابوالفضل عمر هراتی :

د ابراهيم زوى، د اسماعيل نمسى، د محمد كړوسى، د احمد كوسى اود عبدالله كودى دخپل وخت محدث و، حدیثونه ئې دخمپرويه له زوى ابى الفضل، اود يعقوب فقيه له زوى ابى حاتم محمد، اود ابى بكر جوهرى له زوى محمد، اود محمد مزنى له زوى بشر، اود احمد خياط له زوى محمد، اود اسحاق له زوى احمد هروى، اوله ابى منصور از هرى هروى او پير ونور و جرجانى، مروزى، نيشاپورى، سالىنى، كوفى او موصلى پوها نو څخه لوستلى وو، او يوله ثقا تو څخه و. به (۵۳۳۸ هـ كال ل زيريدلى او په (۵۳۲۶ هـ) كال په هرات كې سړدى .

ماخذ

تاريخ بغداد - ۱۱ ر ۲۷۳ مخ

۷۱۰ - ابوالفضل محمد بيهقى

د حسين زوى د سلطان محمود غزنوي د ديوان رسالت نوميالى اوفاضل دبیر، او دستر او ناستو دبیر خواجه ابو نصر مشكان د سلطان محمود د ديوان رسالت درئيس شاگرد، او په دري ژبه له خورا مشهورو مورخانو څخه و، او د تاريخي پيښو د حقيقت په ليكلو كې ئې سارى نه درلود. په (۵۳۸۵ هـ) يا په (۵۳۸۶ هـ) كال د خراسان د بيهق د حارث آباد په كلي كې زيريدلى دى، ځكه چې د (۵۴۰۰ هـ) كال د پيښو ليكلي په وخت كې ليكي: «عمر من بشت و پنج آمده» چې په دى حساب بايد (۵۳۸۵ هـ) كې زيريدلى وى، خوبل بخايد (۵۴۰۲ هـ) د پيښو په وخت لځان شچار س كلن بولى چې په دى حساب نو بايد په (۵۳۸۶ هـ) كې دنيا ته راغلى وي (۱)

لو مړینی علمی زده کړه، ئې په نیشا پور کې کړې ده، بیانې دال سېکټګین دربار ته لا روموند له، او په ۲۷ کلنۍ کې دسلطان محمود غزنوی درسات په دیوان کې دابو نصر مشکان ترلاس لاندې دد بیر به حیث وټاکل سو.

دسلطان محمود ترمړینې وروسته چې سلطان مسعود له اصفهانه دغزنی خواته راتی ابوالفضل بیهقی دخپل استاد ابونصر مشکان سره پر هغه کار پاته و، او بیا نو دا استاد او شاگرد دسلطان مسعود په ټولو سفرو کې ورسره وو.

ابوالفضل بیهقی دخپل استاد ابونصر مشکان ډیر نژدی معتمدو، ا و نولس کاله ئې دهغه سره کار کړی، او دخپل استاد ټول سهم لیکونه ده پاکو یسول، او هغه وخت چې دد استاد دپه (۳۳۱ هـ) کې مړ سو، نودی خپل نژد یوالی هغه ته داسې بیانوی:

« و چون سراعز یزداشت ونوزده سال در پیش او بودم عز یز تراز فرزندان وی و نواختها دیدم ونام و مال و جاه و عز یافتم واجب داشتم بعضی را از حساسن و معالئی وی که مراسم گشت باز نمودن و آن تقریر کردن . . . و باقی تا ریخ چون خواهد گذشت که نام بو نصر بنشته نیاید . . . » (تاریخ بیهقی - ۵۹۷ صخ)

داستاد ابونصر مشکان ترمړینې وروسته سلطان مسعود ددیوان رسالت چاری

ابوسهل زوزنی ته وسپارلی، او ابوالفضل بیهقی ئې دهغه نایب وټاکه، او دا دابونصر مشکان وصیت و، چې سلطان ته ئې ویلی و، چې «ابوالفضل رانگاه باید داشت» سلطان به ویل: «که ابوالفضل زلمی نه وای نو ما داشغل ده ته سپاره»

که څه هم په هغه وخت کې دابوالفضل بیهقی سن پنځه څلوېښتو ته رسیدلی و

خود داسی هر گند پیری چی دهغه وخت ددارالانشأ چاری تجربہ کار و زرو خلگو ته سپارلی کېدلی، که شه هم بوسهل زوزنی ددارالانشأ دچاروسره چندانی آشنا نه و، او دهغه ریاست ټول کارونه یوازی دابوالفضل بیهقی په غاړه وو.

له بلی خوا ابوسهل زوزنی داستاد ابو نصر سشکان مخالف و، نوځکه ئې دهغه دشاگرد ابوالفضل بیهقی سره هم جوړه نه وه، چی حتی یو وار بیهقی دهغه له لاسه استعفا هم کړی وه، خو سلطان مسعود دبیهقی ساتند وی و، او تل به ئې ابوسهل زوزنی ته دده سپارښتنه کوله، بیهقی دا قصه پخپله داسی لیکلی:

«وشغل دیوان رسالت وی را امیر داد در خلوتی که کردند بخواجه بوسهل زوزنی چنانکه من نایب و خلیفت وی باشم و در خلوت گفته بود که اگر ابوالفضل سخت جوان نیستی آن شغل بوی دادیمی چه، بونصر پیش تا که گذشته شد درین شراب خوردن و اسپین با ما پوشیده گفت که:

«من پیر شدم و کار باخر آمده است اگر گذشته شوم بوالفضل را نگاه باید داشت»

و وزیر نیز سخنان نیکو گفته بود و من نماز دیگر نزدیک وزیر رفتم بدرگاه بود شکرش کردم گفت «سرا شکر من شکر استادت را کن که پیش از سرگ چنین و چنین گفته است و امروز در خلوت می باز گفت» و من دعا کردم هم زندگان را و هم سرده را و کار قرار گرفت و بوسهل می آمد و درین باغ بجانبی می نشست تا آنگاه که خلعت پوشید خلعتی فاخر با خلعت بخانه رفت وی را حقی بزرگ گزاردند که حشمتی تمام داشت، و بدیوان بنشست با خلعت روز چهارشنبه یازدهم ماه صفر و کارراندن گرفت سخت بیگانه بود در شغل، من آنچه جهد بود بحشمت و جاه می کردم، و چون

لختی حال شرارت و زعارت وی دریافتیم و دیدیم که ضد یونصرمشکان است بهمه چیزها رقتی نبشتم بامیر رضی الله عنه چنانکه رسم است که نو یسنند در معنی استعفا از دبیری گفتم بونصر قوتی بود پیش بنده و چون وی جان به مجلس عالی داد حالها دیگر شد، بنده راقوتی که در دل داشت برفت، و حق خدمت قدیم دارد نباید که استادم نامازگاری کند که سرد بدخوی است، و خداوند را شغل های دیگر است اگر رأی عالی بیند بنده بخد متدیگر مشغول شود، و این رقت باغاجی دادم و برسانید و باز آورد خط امیر بر سر آن نبشته که: «اگر بونصر گذشته شد ما بجاییم و ترا بحقیقت شناخته ایم این نوییدی بهر چراست؟»

من بدین جواب ملکانه خداوند زنده و قوی دل شدم، و بزرگی این پادشاه و چاکر دارای تابد انجام بود که در خلوت که باو زبرد داشت بوسهل را گفت: «بوالفضل شاگرد توییست او دبیر پدرم بوده است و معتمد، وی را نیکو دار، و اگر شکایتی کنی همدستان نباشم» گفت: «فرمان برادرم» و پس وز بر را گفت: «بوالفضل را بتوسپردم از کاروی آندیشه دار»

(تاریخ بیهقی - ۶۰۰ مخ)

نو ترغوچی سلطان مسعود ژوندی و، بیهقی هم له هر گزنده په امان و، خود سلطان مسعود ترمزینی وروسته اوضاع بل دول سوه، اود بیهقی او بوسهل تر منخ دیر خه پینس سوی دی چی تفصیل ئی په لاس رانغنی، یوازی بیهقی یو خای لیکمی چی: «این استادم مرا سخت عزیز داشت و حرمت نیکو شناخت تا آن پادشاه بر جای بود، و پس از وی کار دیگر شد که مرد بگشت، و در بعضی مرا گناه بود و نوبت در رشتی از روزگار در رسید و من بجوانی بقفص باز افتادم و خطا هارفت

تا افتادم و خاستم و بسیار نرم و در شت دیدم و بیست سال برآمد و هنوز در تبعیت
آتم و همه گذشت ... « دعوفی په روايت ابوالفضل بيهقي د عبدالرشيد په زمانه
که در سات دديوان رئيس سو، خوترخه سودي وروسته ددر بار يانو درقابت او
دسيسو په اثر معزول او بندي سوي دي، او دده اسوال « تومان » يا « يونان » نوسي
سريي د پاچا په حکم چور کړه، چي په هغو سالو کي شايي دده خيني هغه سهمي
او قيمتي تاريخي ليکني هم وي، چي دده په قول که هغه ليکني له منځه نه وای تللي
تاريخ بيهقي به بله بڼه غوره کړي وای، اودي دهغوليکنو پرتلف کيدو داسي
خواشيني څرگند وي: « ... و همه نسختها من داشتم و بقصد ناچيز کردن و دريغا
و بسيار بار در يغا که آن روضه های رضواني برجای نيست که اين تاريخ بدان چيز
نادرشدی، و نو مييد نيستم از فضل ايزد عز ذکره که آن بمن باز رسد تا هه
نبيشته آيد »

(تاريخ بيهقي - ۲۹۳ مخ)

په (۳۳۳ هـ) کال چي طغرل کافر نعمت عبدالرشيد ته پورته سو، او هغه
ئي وواژه او دهغه ددر بار ډير نوکران ئي بنديان کړه چي په هغو کي يو هم
ابوالفضل بيهقي و، چي دغزني دقاضي له حبسه - يا - دسلطان له حبسه و پوست
دقلعه حبس ته ئي وليږه .

بيا ئي ديهقي دژوند دپيښو تفصيل معلوم نه دي، خودوني څرگندې چي له
زندانه تر را ونلو وروسته نور ژوند ئي په غزني کي خپل په کور کي دانزوا په
توگه تير کړي، او دخپل کتاب په ليکلو بوخت و، څو چي د (۷۰۷ هـ) کال
دصغري په مياشت دي نوميالي مورخ اوناستو ليکوال له جهان اوژونده دابددياره
سترگي پټي کړي - خدای دی و بخښي .

د بیهقی آثار : دده ډیر مهم او زیات مشهور اثر «تاریخ بیهقی» دی، چې دا کتاب دهغه لوی کتاب یوه برخه ده چې په دېرش ټوکو کې د آل سبکتگین د پاچاهو د پیلو تاریخ لیکلی و، او له بده مرغه هغه اوس ورک دی، او یوازی دا برخه ئې د «تاریخ بیهقی» په نامه پاته ده، چې زیاتره د سلطان مسعود اوڅه هم د سلطان محمود د ژوند پیلې پکښې را وړلې سوي دی.

دا کتاب سر بېره پر تاریخي اهمیت د دري ژبې د ادب له مخې هم د زیاتې ستاینې وړ دی، او نه یوازی د دري ژبې د ادب له مخې بلکه د جغرافیا او سیاسي نظره هم په خپل وخت کې ساری نه لري، په تېره بیا چې زیاتې پیلې ئې پخپلو سترگو لیدلې او یا ئې له باوري او معتمدو پوهانو او کسانو څخه اړوېدلې دي، دی پخپله لیکي:

«منکه ابن تاریخ را پیش گرفته ام التزام این قدر بکرده ام تا آنچه نویسم یا از معاینه من است یا از سماع درست از سردی ثقه» (۱) یل نحای بیاد سلطان مسعود د کوچینوالی دوخت د پیلو د لیکلو په باب کې لیکي:

« همیشه میخواستم که آنرا بشنوم از معتمدی که آنرا برای العین دیده باشد و این اتفاق نمی افتاد تا چون در این روزگار این تاریخ کردن گرفتیم حرص زیادت شد بر حاصل کردن آن چرا که دیر سال است تا من در این شغلم و میاندیشم که چون بر وزگار مبارک این پادشاه رسم اگر آن نکته ها بدست نیامده باشد غمینی باشد از فایت شدن آن (۲) »

دا خکه چی ابو الفضل بیهقی دتا ریخی پینو لو مری شرط دهغو پینو دخبر ثقه
توب بولی ، او دی په تاریخی پینو کی دخرافاتو او زیاتی بی حقیقتی مبالغی
طرفدار نه دی ، دی لیکلی :

«اخبار گذشته را دو قسم گویند و سه دیگر نشنا سندن - یا از کسی باید شنیدویا
از کتابی باید خواند و شرط آنست که گوینده باید ثقه و راستگو باشد ، و
نیز خود گواهی دهد که آن خبر درست است و نصرت دهد کلام خدا آنرا که
گفته اند . لانه صدق سن الاخبار سالایستقیم فیہ الرای و کتاب همچنانستکه
هر چه خوانده آید از اخبار خرد آنرا رد نکنند و شنونده آنرا باوردارد و خرد سندن
آنرا بشنوند و فراموشانند و بیشتر سردمانه آنند که باطل مستمع را دوستتر
دارند چون اخبار دیو و پری و غول بیابان و کوه و دریا احمقی هنگامه سازد و
گروهی همچو گرد آیند و وی گوید در فلان دریا جزیره بی دیدم و پانصد تن
جایی فرود آمدیم ، در آن جزیره نان پختیم و دیگرها نهادیم چون آتش تیز
شد و تپش بدن زمین رسید از جای برفت نگاه کردیم مایه بود و بفلان کوه
و چنین و چنین چیزها دیدم و پیر زنی جادو سردی را خر کرد و پیر زنی دیگر
جا دو گوش او را بروغنی بیندود تا سردم گشت و آنچه بدین مانند از خرافات که
خواب آرد نادانان را چون شب بر ایشان خوانند ، و آن کسان که سخن راست
خواهند تا باور دارند ایشان را از دانا یان شمرند و سخت اندک است عدد ایشان (۱)
نیکو فرستاند و سخن زشت را بیندازند» ابو الفضل بیهقی پخپله لیکنه کی تعصب
او شخصی میل ته لاره نه ور کواله ! که چی لیکلی : «در تاریخی که میکنم سخنی نرانم که

آن بتعصبی و میلی کشد و خوانندگان این تصنیف گویند: شرم بادا این پیر را، بلکه آن گویم که تا خوانندگان با من در این موافقت کنند و طعنی نزند « به دی تر تیب نمود ابو الفضل بیهقی تاریخ هم فقه دی او هم دهغه وخت دتاریخی، ادبی، سیاسی کلتوری او اجتماعی مسئلورونه هینداره او هم دخیر ونکو دپاره دیر مهم او کتور سد رک او مأخذ، او هم دده دلیکلو سبک د پنجمی هجری پیری د د رباری منشا نمود لیکنویوه غوره نمونه ده دی پخپله لیکي:

«چنان دانم که خرد سندان هر چند که سخن دراز کشیده اند بپسندند که هیچ نبشته نیست که آن بیکبار خواندن نیر زد و پس از این عصر مردمان عصرها بان رجوع کنند و بدانند» ابو الحسن علی انصاری بیهقی معروف به ابن فندق چی دشپرسی هجری پیری ددوهم نیمائی ناستو مورخ، منجم او حکیم و، په خپل کتاب «تاریخ بیهقی» کی د بیهقی دی اثر ته داسی اشاره کوي: «از تصانیف او تاریخ ناصری است از اول ایام سبکتگین تا اول ایام سلطان ابراهیم روزرورز تاریخ ایشان بیان کرده است، و آن هماناسی مجلد چند منصف زیادت باشد از آن مجلدی در کتابخانه سرخس (خراسان) دیدم مجلدی چند در کتابخانه مدرسه خاتون بهنوعه عراق رحمة الله به نیشاپور و مجلدی چند در دست هر کس و تمام ندیدم» ده یو بل کتات د «زینة الكتاب» په نامه لیکلی و، چی بها بی دکتابت اولیکنی د آد ابو په باب کی به و، خو دا کتاب اوس نسته.

داکتر ذبیح الله صفا پخپل «تاریخ ادبیات در ایران» کی لیکي چی د ملکه د کتابخانی په یوه خطی مجموعه کی خو پانی ابو الفضل بیهقی ته منسوبی دی چی په هغو کی دخیلو لغا تو شرح سوې ده.

بیهقی به تاریخ بیهقی کی دوه بخایه مقامات « یا مقامات محمودی » به نامه کتاب
یا دونه کوی، مثلاً یو بخای لیکن « . . . » ونسخت سو گند ننه و آن سو اضعه
بیاورده ام در مقامات محمودی که کرده ام ، کتاب مقامات و اینجا تکرار نکردم
که سخت دراز شدی «

(تاریخ بیهقی ۱۵۳ سَخ)

دآثار الوزرأ مؤلف یو بل کتابد «مقامات بو نصر شکان» به نامه بیهقی ته

منسوبوی چی شایي همهغه «مقامات محمودی» به وی .

ما خذونه :

۱- دتاریخ بیهقی مقدمه دد اکثر فیاض به قلم

۲- تاریخ ادبیات در ایران - ۸۹۰ ر ۲ - سَخ

۳- تاریخ بیهقی - ۱۵۳، ۲۹۳، ۶۰۰، ۶۰۱، او نور سخونه

۴- تاریخ دیالمة و غزنویان - ۳۶۳ سَخ

۵- دد هخدا لغتنامه - ۷۲۱ سَخ

۷۱۱- ابو الفضل محمد جاردی هروی : داحمد زوی او د محمدنمسی

د حدیثو عالم او حافظ و .

حدیثونه ئی د محمد الرفأله زوی اباعلی جامد، او دعبد الله سلیطی له زوی
محمد ، اوله اباسحاق القراب ، او د حسین بصری له زوی عبد الله ، او د احمد
طبرانی له زوی سلیمان ، او د علی له زوی محمد ، او د نجید سلمی له زوی اسما عیل
او دیر ونورو خخه به نیشا پور ، ری ، همدان اصفهان ، بصره ، بغداد او حجاز کی
اوریدلې وو ، او بیا له ده خخه ابو عطاء سلیمی ، او د محمد انصاری له زوی عبد الله

سلب به شیخ الاسلام دحدیشو روایتونه کبری دی. د (۳۱۳ هـ) کال د شوال په ۲۳ مری .

ماخذ:

طبقات الشافعیه ۳-۴۷۳ مخ

۷۱۴- ابوالفضل محمد ختلی خراسانی: د حسین ختلی زوی د

خلرسی هجری پیری دپای اود پنځمی هجری پیری دسرله نومیا لیوعار فانو او پوهانو څخه و. په تفسیر اوروایاتو کی ئی لوی لاس درلود، اود غزنویانو په وختو کی په ټول خراسان کی مشهور و .

ابوالحسن علی هجویری دعثمان غزنوی زوی (دکشف المحجوب خاوند)

دده مرید، ده بیاد «حصری لاس نیوالی» او په تصوف کی دجذیده مذهب و، خود صوفیا نوکالی ئی نه اغوسته اود هغو له رسومو سره مخالف و.

علی هجویری په کشف المحجوب کی لیکلی دی چی: شیفته کاله له خلکو

گوښه گزید او زیاتره دلکام په غره (۱) کی اوسید دی زیاتوی چی: «ما په طریقت

کی په ده پسی اقتدا کړی وچه دظاهری او باطنی علمو عالم و، او په تفسیر

اوروایاتو ښه پوهید» او هم وایی چی: «ما هیڅوک ترده هیمتناک نه دی

لیدلی او هر چا چی به دی ولید تر تاثیر لاندی ئی راتیء، اود دخبر و توان ئی

ورسره نه درلود»

دکشف المحجوب خاوند زیاتوی چی: «یو ورځ حضرت شیخ اودس تازه کاوه

اوساد هغه پر لاسو او به اچولی، زما په زړه کی راوگرزیده چی کارونه خو په تقدیر

(۱) په لبنان کی یو غردی

او قسمت پوزې تپلی دی نوځلک و لې د پیرانو خدمت کوي او په دې لار کې زحمتونه گالی؟ شیخ ساته وکتل، او ویل: ای هلی! څه چې ستایه زه کې درو گرزیدل په پوه سوم، نوته هم باید پوهی چې هر کار دیوه علت معلول دی، او کله چې حق و غواړي چې د خا ورو یوه بنده ته د مملکت خول و رپرس کړي نو لوسري توبه په و کارې او د خپل یو د و ست خدمت ته ئې وگماری خو چې دا خدمت ئې د کرامت سبب سی، ده به ویله چې: «الد نیا یوم ولنا فیها صوم» دده دسرینې نیته نوروند کړه لیکونکو نه ده لیکلې یوازی دخزینة الاصفیا لیکونکی دنفحات الانس دخطی نسخی پرڅنډه دده دسرینې کال (۵۳۵۳) سوندلی او هغه ته ئې اعتبار ورکړی دی

د کشف المحجوب خاوند ایکی: «هغه ورځ چې زما شیخ سر کیده سر ئې زما په غیر کې و، زه خواشینې وم، ده راته ویل: هلکه! زه به داعتماد یوسم مسئله درته وو ايم که په هغه عمل وکړی له ټولو خواشنيو څخه به خلاص شې، هغه دا چې په هر حال او په هر ځای کې خدای نیکه او بد پیدا کوی باید د هغه په کار خواشینې نه سې بې له دې بله خبره ئې ونه کړه او زوج ئې والووت .

دده سرینه په بیت الجن کې وه، چې د عقبه اود شق ترمنځ یو کلی دی

ماخذونه:

۱ - کشف المحجوب - ۱۷۳ مخ

۲ - کابل مجله ۳ کال - ۲ گڼه - ۱۶۰ »

۳ - آریانا دائرة المعارف - ۲ ر ۱۰۳۷ »

۷۱۳- ابو الفضل محمد سجا وندی غزنوی :

د طیفور سجا وندی غزنوی زوی دخپل وخت له نومیالیو پوهانو څخه و، په تیره ئی بیا دقرائت په علم کی لوی لاس درلود .

ده خو تالیفونه کړی وو، چی مشهوره ئی دادی :

- ۱- کتاب وقوف : په قرآن کی دوقف دځایو په شرح کی .
 - ۲- کتاب الوقف والابتداء : دوقف دډولونو په شرح کی .
 - ۳- کتاب الموجز : چی داهم دوقف دډولونو په باب کی دی .
 - ۴- کتاب عین المعانی : دسبع المثانی په تفسیر کی .
- په (۵۶۰ هـ) کال مړ دی .

مأخذ : تاریخ ادبیات در ایران - ۲۵۲۲ مخ

۷۱۴- ابو الفضل محمد سرخسی «خراسانی» :

د حسن ، یا حسین سرخسی زوی دخپل وخت له نومیالیو عارفانو څخه تیر شوی چی دابو نصر سراج مرید او دشپخ ابو سعید ابو الخیر پیرو . هر وخت چی به شپخ ابو سعید ته دطبیعت قبض پیدا سو، دابو الفضل قبرته به ورتی . دده قبریه سرخس کی دی ، دڅلرمی هجری پیری په پای کی اوسید . دا دده وینا ده :

«الماضی لایذکر ، والمستقبل لاینظر ، وما فی الوقت یعتبر»

ماخذو نه :

۱- نفعات الانس - ۳۲ مخ

۲- آروانادائرة المعارف - ۱۰۳۶ «

۳- دده خدا لغتنامه - ۷۲۹ «

۷۱۵- ابو الفضل محمد عمادینی بلخی :

دعادت زوی او د حرب نمسی معروف په عمادینی د حدیثو عالمو، حدیثو نه ئی په بغداد کی د سلمة اللقی له زوی علی شخه زده کړی او بیا له ده شخه د علی زوی محمد مقری روایت کړی و .

ماخذ :

تاریخ بغداد د - ۲۸۸۲ مخ

۷۱۶- ابو الفضل محمد هروی :

دابی الحسین زوی ، د محمد نمسی او د عمار کپوسی معروف په ابن ابی سعد هروی ثقة محدث و، او د بغداد له لاری حج ته تللی دی، حدیثو نه ئی په بغداد کی د عبدالله له زوی محمد انصاری هروی شخه زده کړی، چی بیا له ده شخه د مظفر زوی محمد ؛ او د احمد زوی محمد کوفی د حدیثو روایت کاوه .

مخینو دده نوم ایبه الحسن بلخی، او په (۵۳۱۷) کال چی قرطبی ابن ابی سعید جنابی مکی ته داخل سو، دی او دده ورور ئی په مسجد الحرام کی تر ترویبه د شخه وواژه .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۲۳ ۶۲۲ مخ

۷۱۷- ابو الفضل محمد هروی :

دابی جعفر سنذری زوی د حدیثو د علم عالم و، په (۵۳۲۹) کال سردی .
دا دوه کتا بونه ئی لیکلی دی :

۱- نملتقط

۲- نظم الجمان

ماخذ :

هدية العارفين - ۳۵۲ مخ

۷۱۸- ابوالفضل محمد هروی :

محمد زوی او دعمار نمسی دحد یثو عالم و حدیثونه ئی په بغداد کی دداود له زوی ابی یحیی زکریا خفاف نیشا پوری او دابی علمی مصری له زوی علی خخه لوستلی وو، او د موسی زوی محمد المثنی الداودی النهر وانی بیاله ده خخه روایت کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد ۳۱۶ مخ

۷۱۹- ابوالفضل مسرور تالقانی :

محمد زوی د سلطان محمد غزنوی دوخت ددری ژبی شاعر او دهغه سلطان ستایو نکي، او هم دسلطان محمود دستر وزیر خواجه احمد حسن سیو ندی په ستاینه کی قصیده لری (ددی کتاب د « میم » په ردیف کی دی « مسرور تالقانی » ته رجوع وسی)

۷۲۰- ابوالفضل نصر سیستانی

داحمد زوی دسیستان له نومیالو امیرانو اومخورو خخه و، چی دتاریخ سیستان مؤلف ئی د « امیراجل سید ابوالفضل بن احمد سولی امیرالمومنین » په نامه یادوی. د (۵۴۱ هـ) کال په بحر مه دسلطان محمود غزنوی له خواد عزیز پوښنگی پر خای دسیستان والی وټاکل شو اودسیستان خنک دده په تا کلو ډېر خوشاله سوه، او ویل به ئی چی: « دولت بیه مخ راښکاره کی چی زموږ دینار یومشر ئی زموږ سالار وټاکه » اوزر ونه ئی په ده ډاډه او قوی سول .

خود همدي کال دربيع الآخر په ۲۳ د پنجشنبې په ورځ چې سلطان محمود سپرو
سلطان مسعود ابوالفضل ته ليک ورو لپره اودی ئې ځانته وروغوښت. دی هم دخپل
لښکر او وييلانو سره هغې خواته وخوځيد، اود سيستان ښار د سيستان عيا رانو ونيو،
د تعصب جگړه شروع سوه، په چور او چپاولاس پوری سو په ښار اور لگيد .

سلطان مسعود له خپلې خوا بيا عزيز پوښتگي سيستان ته وليږه چې د (۵۴۳ هـ) کال دروژنې
په پنځلسمه سيستان ته راغی، خو په (۵۴۵ هـ) کال بيا سيستان ابوالفضل ته ورکړه، او
امير ابو الفضل د هغه کال درجب په اوله د سيستان د والي په حيث د سيستان ښار ته ننه
ووت، او تر (۵۴۷ هـ) کال پوری د سيستان والي و شو چې د خراسان تر کمانو پر سيستان
يرغل وکړ، او ابوالفضل د ښار په ارگ کې بندي او ابو سعد حيمرت د سيستان والي
وټاکل شو.

په (۵۴۹ هـ) کال بيا سيستان ابوالفضل ته وسپارل سو، او د ذی الحجې په سياشت
د جمعې په ورځ د سيستان ښار ته ننه ووت، او د سخالفه نوسره چې دوه زره تنه ئې پر ځان
را غونډ کړي وو، جنگونه وکړه هغه ئې وټيښتول او ځينې شران ئې ځينې بنديان
کړه، او په (۵۴۰ هـ) کال ئې د سيستان د ښار د کلا حصار چې وران سوی و، بېرته ودان
کړ او دا کار په (۵۴۲ هـ) کال کې بشپړ سو .

دا وخت بيا تر کمانو پر سيستان يرغل وکړ، امير ابو الفضل له سلطان مسعود
څخه لښکري مرسته وغوښتله، هغه مرسته ورته راوا نستوله، نو ابو الفضل
مجبور سو د ترکانو سره ئې روغه وکړه او د هغوسره ئې لاس يو کړ، تر کمانو هم سيستان
بېرته ده ته وسپاره او پخپله خراسان ته ولاړل. هغه وخت چې سلطان مسعود ووژل سو
نو امير سو د دودوه واره يو وار په (۵۴۲ هـ) او بيل وار په (۵۴۳ هـ) کې زيات لښکر

سیستان ته ولیرلر، خواسیر ابوالفضل دسلطان مسعود دسرمتی دنه استولو په سبب
خوابدی و، داسیر مودود د لیکر سره جگړه و کړه او هغه ئې مات کي، دیرجگړن
ئې ووژل، سوه او یاله تندی په بیابانو کی مړه سوه او یخینی هم غزنی ته ولاړه، و د (۵۳۳۷)
کال په ربیع الاول کی امیر ابوالفضل هم په مودودی لیکر پسی بست ته ولاړ، بست
ئې چور کي، او بیرته سیستان ته ولاړ او د طعزل تر راتگه (۵۳۳۳) پوری ئې په ډیره
آرامی اسارت وکي، بخو بیاله هری خوایر غلونه شروع سوه او ده به کله په جگړه او کله
به په روغه له سیستان څخه دفاع کوله او د سیستان خلگک ئې له زیان څخه
ژغورل (چی تفصیل ئې د «تاریخ سیستان» په ۳۷۱ مخ کی تر ۳۸۳ مخ پوری راغلی
دی) امیر ابوالفضل د (۵۳۶۵) کال د جمادی الاخر په ۲۳ مړ دی.

ماخذ:

تاریخ سیستان - له ۳۶۲ مخ څخه تر ۳۸۳ مخ پوری .

۷۴۱- ابوالفضل هر وی:

د هرات له فاضلانو څخه وه، اولکه چی حمدالله مستوفی لیکلی دی، دا فاضل په
هرات کی زیږیدلی، او همدلته ئې د غلوسو زده کړه کړی وه، او په ۳۲۸ هـ کال کی
مړدی، د «سفاخر المقاله» کتاب دده تالیف دی، ددم دنا مه او د پخیم دودنخای په یاب
کی نورغه معلومات لاس ته رانقله .

ماخذ:

آریانا دائرة المعارف - ۲ و ۳ - ۱۰۳۸ مخ

۷۴۲- ابوالفضل هر وی:

د هرات له پخوانیو پوهانو څخه وه، یو کتاب ئې د «معجم الشموخ» په نامه لیکلی و.

ماخذ :

دده خدا لغتنا مه - ۷۳۵ مخ

۷۳۳- ابو الفیض قتالی سیاوشانی :

سیرابو الفیض قتالی سیاوشانی دسیرابو زرخلف الصدق و، چی دنسب سلسله ئی

سلطان ابراهیم قتال ته رسیری، اود خپل وخت خورا نوسیالی عارف صوفی او عالم و .

د (۱۲۲۱ هـ) کال درجب په دولسمه د غور په ساخر کلی کی زیږېدلی ، اود

(۱۲۹۰ هـ) کال دربيع الاول په پنځلسمه دیکشینی په ورځ دهرات د کبرزان په کلی

کلی مړدی، اوپر جنازه ئی دده پر مړیدانو اومخلصانو سر بریره دامیر شیرعلی خان زوی

محمد یعقوب خان هم حاضر و، اوپخپله دده دوصیت سره سم د سیاوشان په کلی کی د

د خپل پسرلا د قیصر خننگت تسه شیخ سو ،

چی د «کنجان» پله ته نژدی پروت دی ده فقه، تفسیر او حدیث پر خلیفه ملا

عبدالاحد سلجوقی باند ئی لوستلی و، قرآن ئی په یاد کړی او بیا ئی په تصوف کی په

قادر په طریقه کی شاقه ریاضتونه ایستلی وو څه سو ده له هراته د کند ها رد میر

بازار مولوی محمد جان صاحبزاده ته چی په شمس المشایخ ملقب اود حضرت غلام علی

شاه دهلوی خلیفه و، ورغلی و، اود میر بازار صاحبزاده بیاد خپل باغ ساتنه چی په سخری

کی و، ده او آخوند ملا علی محمد اسفزاری ته سپار لی وه، او ترڅه سو دی خدمت

وروسته له کندهاره هند ته ولاړ، او هلته ئی دوه کاله اودری میاشتی د مجدد الف

ثانی پر مزار تیر کړه، بیا بیر ته دهرات خواته را رهی سو، او او وه کاله ئی په

عزیز آباد داخوند ملا علی محمد خلیفه خدمت وکی، بیادهغه له خوا د خلیفه په

حیث هرات ته ولاړ او په هرات کی ئی دنقاشی مسجد ته نژدې په ارشاد خوله

پوری کړه په رساله مزارات هرات کی دده خوکر استونه هم راوړه سوی دی

ماخذ:

رساله مزارات هرات - ۱۶۷ مخ

۷۲۴-۱ **ابوالقاسم**: د پښتو ژبی یو نوم وړ کی شاعر تیر سوی دی، چی

یوازی یوه غزله ئی یادری هیوز پخپل کتاب «کلیدافغانی» کی را وړی ده،
اوله دی غزلی هڅه څرگند پیری چی د پښتوله متوسطو شاعرانو هڅه وه. هغه غزله داده:

داسی میاشت وه چی می را غله په خلوت کښی

که د یوه شو ه را ته بله په ظلمت کښی

د محنت خاوری می واخوی (۱) په اوبو

اوس می گل زیری په گل دخپل محنت کښی

پس له مرگه که می یا ر په قبر را شی

گلستان به می پیدا شی په تربت کښی

قمر هم زما له نوره منور شو

همر ه نور ئی خدای پیدا کړه په طلعت کښی

ما خپل خان کړ د آشنا د کوخی خاوری

که هر خو می طعن کا ندی په خدمت کښی

له کښی می رقیب سپی د آشنا بولی

ولی دی لقب ئی لاکرم په عزت کښی

(۱) واخوی - دا خپل له سصد ره مشق دی یعنی «ومی اخپلی» .

د ابو القاسم غرض د یا رو سال دی
خدای ئی لابرکت کپړ ده په همت کښی
ما خذونه :

۱- کلید افغانی - ۳۸۰ - سڅ

۲- پښتانه شعرا - ۳۰۷۱ - زر

۳- طلوع افغان د ۱۳۱۳ هـ کال ۱۶ گڼه - ۳ - سڅ

۷۲۵- ابو القاسم آ بگینه گرهر وی : خواجه ابو القاسم آ بگینه گر
د خپل وخت له نویالیو څخه و، او د ابو مسلم روزي په وختو کی ئی ډیر شهرت
درلود، او روحانی فیض ئی خلکو ته رسیده، د هرات د بازار خوش دروازې ته نژدی پڅ دی
ما خذ :

رساله مزارات هرات - ۵۲ - سڅ

۷۲۶- ابو القاسم ابراهیم حصیری غزوی : د ابی بکر عبد الله

حصیری زوی د سلطان محمود او سلطان مسعود غزنوی د دربار له نویالیو او
باوری ندیانو څخه و، چی پر سلطان محمود ډیر گران و، او تل به ئی د سملکت په
سوالجو کی دده سره مشوره کوله، او سلطان مسعود پرده بانندی ډیر با ورد ولود،
اود «اخی» او «معتمدی» په نامه ئی یاد اوه .

په (۳۲۲ هـ) کال چی سلطان مسعود په بلخ کی و، او غوښته ئی چی د پلا رتر
سپینی وروسته د لومړی ځل د پاره د ترکستان خان قدرخان ته لیکک و استوی او د پلا ر
د وخت د دوستی تړون بیانوی کی، نو همدا ابو القاسم حصیری ئی د خپل خاص
استازی په توگه کاشغر ته واستاوه چی هم ئی زور تړون نوی کی، او هم ئی د قدرخان

لور چی پيخواد امير محمد په نامه وه د سلطان مسعود په نامه كړه .
سلطان مسعود په هغه ليك كې چې قدرخان ته ئې ليكلي و، د ابو القاسم حصيري
په باب كې داسې ويلي و :

« درين وقت اخي و معتمدی ابوالقاسم ابراهيم بن عبدالله الحصري را ادام الله
عزه كه از جمله معتمدان مجلس ما است در درجه نديمان خاص وامير ماضي پد رسا
انارالله بر هاندهوي راسخت نيكو وعزيز داشتې و از احوال مصالح ملك باوي سخن گفتي
واسرور ما را بكار آمد ترياد گاريست و حال مناصحت وكفايت وي ظاهر گشته است
برسولي فرستاده آمد تا سلام و تحيت ما را اطيبه از كاه ، بخان رساند واندر آنچه
أورا مثال داده آمده است شروع كند تا تمام كرده آيد ...»

(تاريخ بيهقي - ۲۱۲ مخ)

ابوالقاسم حصيري د (۵۴۲ هـ) كال دربيع الاول په لسمه د پنځشپي په ورځ د قاضي
بو ظاهر تېاني سرچې د سلطان مسعود د وخت له نوسيا ليو پوهانو او قاضيا نوڅڅه و،
له بلخه د كاشغر خواته رهي سو، خو د قدر خان دمړينې په سبب كار وځنډېد،
او څلور كاله په كاشغر كې پاته سو، خو چې د بغرا خان د خاني په وخت كې
د قدر خان د لور «مهد شاه خا تون» او د بغرا خان د لور سره غزني ته راغې چې
د قدر خان لور د سلطان مسعود او د بغرا خان لور د سلطان مسعود د زوی مودود په نامه
نكاح كړه سوې وي ، چې د دې پېښو تفصيل او هغه پروگرام چې سلطان مسعود
د ابو القاسم حصيري په نامه ليكلي وړ كړي و، په تاريخ بيهقي كې راغلي دي .

ابوالقاسم حصيري د مسعود د زوی فرخزاد تر وخته ژوندي و .

ماخذ:

تاریخ بیهقی-۸۳، ۱۹۷، ۲۱۲، ۲۲۳، مخونه

۷۲۷- ابوالقاسم ابوالحکم غزنوی: د سلطان محمود غزنوی

او دهغه د زوی سلطان مسعود له خوا په هند وستان کی «صاحب برید» وچی سلطان مسعود هغه ستایلی او خپل معتمد ئې گڼلی دی.

ماخذ: تاریخ بیهقی-۶۹، ۷۰، مخونه

۷۲۸- ابوالقاسم ابی جعفر غزنوی: د احمد زوی او د محمد

مقري نمسی او د ابو عبدالله مقري ورور دخرا سان له نومیالیو مشایخو څخه و، چی په غزنی کږیڅ، اومزاریی «د سید جعفر مجرد» په نامه مشهور دی، او د قبر پر شتابخته ئې نیکلی سوی دی چی: «هذا قبر ابی جعفر محمد بن احمد عفر الله له» په (۵۳۷۸) کال مړ دی، شیخ سلمی ویلی دی چی: «ما په طریقت کی دده ساری نه دی لیدلی»

دابن عطا جریری، او ابوعلی رود باری، او ابو بکر بن سعد ان او ابو بکر ممشأ

سره ئې کتلی و.

ماخذ: تاریخ خصوصی غزنین خطی-۱۹۰، ۱۹۱

۷۲۹- ابوالقاسم احمد بلخی:

دحاتم زوی او د عصمت صفار بلخی نمسی دبلخ له نومیالیو پوهانو او فقیهانو څخه و، دپیر شاگردان ئې درلودل او له ده څخه ئې علمی گټی اخیستلې.

(۵۳۲۶) کال د کوچنی اختر په میاشت په ۸۷ کلنی کی مړ، او په بلخ

کی د شیخ عثمان سیار قبرته نژدی شیخ دی.

ماخذونه:

- ۱- تاریخچه سزارات بلخ - خطی - ۳۰ مخ
- ۲- آریانا دائرة المعارف - ۱۰۳۹۲

۷۳۰- ابوالقاسم احمد بلخی:

د محمد-یا-د عبدالله خلیلی زیادی بلخی زوی دبلخ دشیمخ الاسلام قاضی خلیل
د احمد سنجری د زوی شاگرد و، د حضرت نبوی دشمایلو ده روایت کړی دی، او
لکه چه سمعانی لیکلی په (۱۹۱ هـ) کال په بلخ کی مړ دی.

ماخذونه:

- ۱- سمعانی - ۲۰۶ مخ
- ۲- کابل مجله - ۳ کال - ۵ گڼه - ۶۱ مخ
- ۳- آریانا دائرة المعارف - ۱۰۳۹۲ »

۷۳۱- ابوالقاسم احمد خراسانی:

د حسن زوی د سلطان محمود غزنوی په وختو کی د خراسان د دیوان رسایل

مشرو.

عوفی لیکلی: «د اوایل ایام دولت سلطان یمین الدوله محمود بخراسان
صاحب دیوان رسایل بود، و بفصاحت قلم و سماحت شیم از اقران و اکفا در گذشته
و بدست همت بساط رفعت فلك ائیر در نوشته در فضل بمشابتی که صاحب عباد ابا او
اسکان عناد نبودی و صابی در خدمت او صبی نمودی، و چون دولت سلطان بالا گرفت
و کار ملک قرار یافت او را عارض ملک خود کرد (۱) و وقتی که عارض بود کف
او معارض عارض بود . . .»

(۱) د غزنویانو په دوره کی د «عارض» حیثیت اوسنی «وزیر حرب» ته نژدی و:

هغه وخت چی ابو العباس فضل احمد د سلطان محمود وزیر په بندیخانه کی منو و وزارت ابو القاسم ته وسپارل سو. ده په عربی اودری دواړو ژبو اشعار درلودل، عربی اشعار ئی په «یتیمه الدهر» کی راغلی دی، او د ادبی بیته ئی د دری شعر نمونه ده:

این جوانی مرا نگر که چه گفت

گفت ای پور من چه فرمایی

گفتم ای دوست ساعتی بشین

گفت من رفتم و تو زود آیی

بشراب و کباب و رنگ خضاب

باز ناید گذشته برنایی

ماخذ: لباب الالباب-۱۳۱-۶۳۱ مخ

۲۴۲- ابو القاسم اسماعیل تالقانی :

د عداد زوی، د عباس نمسی، د عباد کپوسی، د احمد کودی، او دا دریس تالقانی کودی د خپل وخت له نوسیا لیو پوها نو او فاضلا نو څخه و. د (۱۳۴۴هـ = ۱۹۳۵م) کال په ذیقعد ه میاشت کی زیږېدلی دی دادبیه علوموزده کړه ئی له ابن فارس او ابن العمید او خپل پلار څخه پای ته رسولې وه. سیوطی لیکلی دی چی دی سخی او کریم النفسه سړی و، او اتلس کاله در کن الدوله د زوی مؤیدالدوله او دهغه دورور فخرالدوله په دربار کی ئی د وزارت مقام او بی ساری اعتبار درلود. ده څو گټور علمی کتابونه تصنیف کړی دی چی مشهوره ئی دادی:

۱- المحيط باللغه په لس توکه کی

۲- رسالة الكشف عن مساوی المحتنبی

۳- جوهر الجمهره

۴- داشعارو دیوان- او یوشمیر نور کتاپونه او رسالې.

ابوالحسین محمد دحسین فارسی زوی لیکلی چه امیر نوح دمنصور سامانی زوی ده ته یو خاص لیک ولېږه، او وعده ئې ورکړه چی دسامانی دولت وزارت به وروسیاری خوده ونه منله او معذرت ئې وغوښت. د (۳۸۵ هـ) کال دصفری په میاشت دجمعی په شپه په «ری» کی سر دی، او بیایې سړی په ډیر احترام اصفهان ته یووړه سوی دی.

ماخذ: آریانا دائرة المعارف- ۲- ۳۸۷ ۱۰ مخ

۷۲۲- ابوالقاسم امامزاده: دامام جعفر صادق زوی، او د امام محمد باقر نمسی او دامام زین العابدین کپوسی، او دامام حسین کوسی دی چی هد یره ئې دهرات دسرخ په کهندز کی ده. ډیر خلگ ئې زیارت ته ورځی. د سړینی کال ئې څرگند نه دی خو قبر ئې د عبدالله معاویه د گنبدی لمر ختیزی خوا ته دی، تیر وپاچهانو ورباندى یوه گنبد جوړه کړی، وه خواوس هغه دورانى په حال کی ده. دده نوم ځینو تذکره لیکونکو «محمد» او کنیت ئې «ابوالقاسم» لیکلی دی چی بیایې دابه همغه «محمد بیاج» دامام جعفر صادق زوی وى چی ها رون عباسی په خراسان کی بندی ساتلی و، او همدلته سړ او یاشهید سوی دی، خو په عوامو کی د «شهزاده قاسم» په نامه شهرت لری. دده پرمزار له پخوا څخه یوه گنبد وه، چی دسلطان ابوسعید په وختو کی په (۹۳۱ هـ) کال ترسیم سوی ده، بیا وروسته په (۱۳۲۵ هـ ق) کال دامیر جیب الله خان په امر له سره دترسیم لاس پکښی وهلی سوی دی خوانڅوراو نقاشی ئې نیمگړی پاته سوی ده.

دده دقبر سر او پښوته دسرسر دډیرو دوی پکلی شناختی (لوحی) دنایب الحکومه

سعدالدین خان په وختو کې درولې سوی دی چې د سیرزا گوهری هروی بیتونه ورباندې
دمحمد عمر خان بردرانی هروی په بشکلی ایکه کیند لې سوی دی، د سرد شناختی
بیتونه ئی دادی :

ای حریمت ر شک فردوس برین

عرشیان را چشم سوی این زمین

مرحبا ای خاک پاکی کز شرف

درتو شد این گنج یزدانی د فین

حبزای سرزمین با صفا

که صد فگشتی با این درتمین

ای مکان جا نفزا بر خود بیا ل

زانکه داری این چنین شاهی مکین

شاه زاده قاسم از آل رسول

قره العین اسام ششمین

عم شاه مملک دین یعنی رضا

قبله هفتم اسام هشتمین

طوف این صبح و سوا ازواجبات

بر کسی کو باشد از اهل یقین

زین همایون بقعه احمد بر خیر

داد در سراج جبریل امین

چاره ساز جمله بیچارگان

کلاساز زمره اندوهگین

سایه رافت بفرق حسبتگان
مایه شادی به دلهای غمین

کوکب رخشنده صبح امید
ز آسمان رحمة للعالمین

دستگیر عا جز ان نا توان
همچو جد خود امیر المؤمنین

بهر چاروب درش سزگان حور
می سزد با شهپر روح الامین

تا برو بندش از ان گرد ضریح
تا کشد این بر رخ فرش زمین (؟)

جمله شاهانند محتاج درش
عالمی دارند گر زیر نگین

حاجتش گردد روا از روی صدق
هر که آید بر درش از زایرین

من چه گویم وصف آن عالیجناب (۱)
هست این پس راست قول طاهرین

سال طرح بقعه گرجویی بود
واحد تسع ما ئه با اربعین

حال آمد پانی این نقش و لوح
والی این ملک نایب معددین

آنکه دارد طینت پاک از ازل
آنکه دارد کوکب سعد از جبین
گرد بس لوح دگردر هر سزار
نصب از اخلاص و از رای زرین
نایب الحکم امیر از کابل است (۲)
عبدالرحمن پادشاه مسلمین
آنکه بهر شهودم از تائید حق
نصرت آید از یسار و از یمین
آنکه رو آورد بهر جا عزم او
گر همه در کوه و گر حصن حصین
دشت سازد کوه های سر بچرخ
نرم سازد قلعه های آهنین
قهر او بدتر بود از زهر مار
لطف او خوشتر بود از انگبین
گاه بذل و جود از فرط کرم
بچرها باشد و رادر آستین

(۱) داصبرع تضمین ده .

(۲) مرحوم فکرسلاجوقی ایکلی دی: «این نخستین لوح مزار است که مرا بنظر

رسید که در مزار سرده ای تعریف زنده ای را نویسند .»

تا که باشد یادگار اندر جهان
تا زبانی ماند این لوح چنین

سال نقش لوح را بر خاص و عام
گوهری گفتم زغین و هاوشین

(۱۳۰۵ هـ ق)

ماخذ:

رساله سزارات هرات - ۱۰، ۳۷ مخونه

۷۳۴ - ابوالقاسم استی :

دهیلمند دبست له نومیالیو پوهانوڅخه و، څو کتابونه ئې لیکلي چی مشهوره

ئې داوو :

- ۱ - کتاب الاشجار والنبات
- ۲ - کتاب وصف هوأ جر جان
- ۳ - کتاب جوا به فی قدم العام
- ۴ - کتاب فی علتہ الوزیر الموجه بوجهین
- ۵ - کتاب صون العلم و سیاسة النفس
- ۶ - کتاب رسالته فی سیر العضوالرئیس

من بدن الانسان

ماخذ:

ددهخداغتنامه - ۷۳۵ مخ

۷۳۵ - ابوالقاسم بلخی :

دخپل وخت لیکوال و، اود « محاسن خراسان » په نامه ئې یو کتاب لیکلی دی

مأخذ : ددهخدا لغتنامه - ۷۳۵ مخ

۷۳۶- ابوالقاسم بلخی :

دخپل وخت د بلخ نومیالی عالم و، په (۲۷۶ هـ) کال ئې بو کتاب د « کتاب مقالات » په نامه تألیف کړی دی، او امام محمد ذکر یا رازی دده پرد و و کتابو ردلیکلی دی .

ماخذونه :

۱ - ددهخدا لغتنامه - ۷۳۵ مخ

۲ - تاریخ الحکماً - ۲۷۳ مخ

۷۳۷- ابوالقاسم بلخی :

دخپل وخت نومیالی مفسر و، او د « تفسیر قرآن » کتاب ئې لیکلی دی .

مأخذ :

ددهخدا لغتنامه - ۷۳۶ مخ

۷۳۸- ابوالقاسم جعفر بلخی

د محمد زوی او د علی نمسی مشهور په « وراق » د حدیثو عالم و، حدیثونه ئې د عثمان عسکری له زوی سهل بخخه، او د حمید رازی له زوی محمد بخخه لوستلي و، او بیاله ده بخخه د سخلد زوی محمد، او عبدالصمد طسنتی د حدیثو روا یتونه کړی دی .
د (۲۸۳ هـ ق) کال دروژی په میاشت کی مړ دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۷ و ۱۹۰ مخ

۷۳۹- ابوالقاسم جعفر مقری خراسانی :

د احمد زوی، د محمد نمسی اود ابو عبدالله محمد مقری خراسانی ورور د خراسان له

سترومشایخو شخه و. په خپل وخت کې ئې په طریقت، او همت کې ساری نه درلود .
شیخ سامی دده په باب کې ویلی دی چې : « کسی ندیده ام ازشایخ درست ووقار
او ونشست وی » دابوالعباس عطا او جریری او ابن سعدان او بو بکر سمتاذ ، او
بو علی رود باری سره ئی صحبتونه کړې وو . په (۳۶۷ ه) یاپه (۳۷۸ ه) کال
په نیشاپور کې مړ سو .

ماخذ :

طبقات الصوفیه - ۳۷۷ مخ

۷۴۰- ابوالقاسم جویر بلخی :

دسعید بلخی زوی دحدیثو عالم و، له بلخه بغداد ته تللی، او هلته ئې دمزامحم له
زوی ضحاک، اود واسع له زوی محمد شخه دحدیثو روایت کړی دی، چې بیاله ده شخه
ثوری، او عمر، او ابوسعویة ضریر دحدیثو روایتونه کړی دی، خور وایت ئې ضعیف بللی شوی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۲۵۰ ر ۷

۷۴۱- ابوالقاسم حاتمک :

دسلطان مسعود غزنوی ددربار له دبیرانو شخه و، چې دخواجه احمد حسن میوندی

په سپارښتنه دبلخ د «صاحب برید» په حیث وټاکل سو

د (۴۳۰ ه) کال دربیع الاول په دیار لسمه دجمعی په ورځ مړ دی .

ماخذ :

تاریخ بیهقی - ۳۵۶، ۳۹۲، ۴۳۱ مخونه

۷۴۳-۱ ابوالقاسم حریش :

دسلطان مسعود غزنوی ددربار له منشیانو او شاعرانو څخه و. حریش یاجریش

دده دو رنیکه نوم و .

ماخذونه :

۱ - تاریخ بیهقی - ۷۸ مخ

۲ - لغتنامه - ۷۳۶ »

۷۴۳-۱ ابوالقاسم حسن عنصری :

دغزنویانو په دوره کې ددری ژبی نامتو شاعرو. (ددې کتاب د«ع» په ردیف

کې د«عنصری» نامه ته رجوع وسی)

۷۴۴-۱ ابوالقاسم حسین باسپیا نی بلخی :

دمحمد زوی دخپل وخت نومبالی عالم و، بغداد ته تللی او هلته ژبی دعبداالله له

زوی ابراهیم الکجی البصری څخه روایت کړی (باسپیان دبلخ یو کلی دی)

ماخذ:

معجم البلدان - ۲ ر ۳۶ مخ

۷۴۵-۱ ابوالقاسم خاص غزنوی :

عمید الملک عمادالدوله ابوالقاسم خاص دسلطان ابراهیم غزنوی له مقربانو څخه و،

چی د(۵۴۸۹ هـ) یا (۵۴۹۰ هـ) په شاوخوا کې ددری ژبی نامتو شاعر مسعود سعد سلمان دده

په شفاعت له زندانه اېله سو، اوس مسعود سعد په یوه قصیده کې دابوالقاسم خاص داسی

ستا ینه کوی :

خاصه پادشاه روی زمین

باد فرخنده بر عمید اجل

که بیاراست روی ملک بدین

عمده دین و سلک ابوالقاسم

گر بتو نیستی قوی دل من
از تو بودی همه تعهد من
چگدی زهره من مسکین
جان تو دادی سراپس از ایزد
گاه محنت بحصنهای حصین
اندرین حبس و بند با ز پسین

«دبسعود سعد سلمان نامه ته دی رجوع وشی»

مأخذ:

تاریخ ادبیات در ایران - ۳۸۷ ر ۲ - مخط

۷۴۶- ابوالقاسم خلف بلخی:

داحمد زوی اهل بلخ و، خوپه بغداد کی ئی دامام اعظم قیرته نژدی تد ر یس

کاوه خینی واهی چی نوم ئی «عزیز بلخی» و.

په هر حال دی په بلخ خراسان او عراق کی لوی سجدهد اود را بی خاوندو په

(۵۱۵ ه) کی سر دی .

مأخذ:

تاریخچه سزارات بلخ - خطی - ۳۸ مخط

۷۴۷- ابوالقاسم رازی جوینی:

دخپل وخت فقیه عالم و . یو کتاب ئی د «کتاب الضحایا» په نامه لیکلی دی ه

مأخذ:

لغتنامه - ۷۳۷ مخط

۷۴۸- ابوالقاسم زاهد بلخی:

عبدالرحمن د محمد زوی ، داحمد نمسی او د ستویه کړ و سی مشهور په

«ابوالقاسم زاهد» د حدیثو عالم و . حدیثونه ئی د محمد له زوی ابا شهاب معمر

بلخی ، اود اسحاق صاغانی له زوی محمد ، اود صالح ترمذی له زوی محمد ، اود

محمد له زوی عبدالله حافظ او نورو څخه ارویدلی وو، په (۵۳۰) کال د حج په نیت بغداد ته تللی او هلته ډیروله ده څخه سمع کړی وه، او یو له ثقاتو څخه و، او تر (۵۳۵) کال پوری ژوندی و.

ماخذ

تاریخ بغداد - ۱۰۹۳ مخ

۷۳۹- ابوالقاسم صفار بلخی

د شیخ الاسلام احمد حسین مروزی د زوی استاذ، او دخپل وخت له مجتهدو پوهاو څخه و، د بلخ په بازار کې ئی مسگری کوله، اوله دې کسبه ئی ډوډی پیدا کوله. ده ویلی دی چی :

« دعا له نوفساد له طمع څخه دی، او داسیرانو فساد له ظلمه، او د فقیرانو فساد له کبره، او دعواو فساد له بی علمی څخه دی » وایی چی په څلو یشتو ورځو کې ئی یوه خرما خوړله او په دو ولس کاله کې ئی یوه جامه اغوستله. په (۵۳۳) کال کې مړ دی.

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ - خطی - ۳ مخ

۷۵۰- ابوالقاسم ضحاک بلخی

د مزاحم زوی دخپل وخت نومیالی مفسر او محدث او نحوی او د کوچنیانو روزونکی و. وایی چی په خپله مدرسه کې ئی درې زره کوچنیان درلودل، دابن عباس او ابوهریره سره ئی صحبت کړی و، او تفسیر ئی د جبر له زوی سعید څخه لوستلی و، خو عبدالملک دسیره زوی وایی چی ده ابن عباس لیدلی نه و، مگر د جبر زوی سعید ئی په ری کې لیدلی، او تفسیر ئی ځینی لوستی و.

په (۱۰۵ یا ۱۰۶ هـ) کئی سردی.

ماخذونه

۱- معجم الادباً - ۳۷۲ مخ

۲- لغتنامه - ۷۶ مخ

۷۵۱- ابوالقاسم عبدالرحمن ساغزی (سجزی)

د محمدزوی محدث و، د حدیثوپه زده کړه پسې بغداد ته تللی، او هلته

ئی حدیثونه د احمد له زوی محمد څخه لوستلی وو، اونورو بیاله ده څخه د حدیثو

اخیستنه کړی وه.

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۰۱ مخ

۷۵۲- ابوالقاسم عبدالرحمن سرخسی (خراسانی)

د حسن زوی دخپل وخت محدث و. نورحالات ئی لاس ته راغله .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۲۹۶ مخ

۷۵۳- ابوالقاسم عبدالله بغوی:

د محمد زوی، د عبد العزیز نمسی، د مر زبان کپوسی، د شه شاه کوسی، او

د بنت احمد کودی اصلاً د بغشو د بنار و، چی د هرات او مرور و د ترمنځ پروت دی،

خو په (۵۲۳ هـ) کال په بغداد کی زیږیدلی، د حدیثو نوسیا لی عالم و، د حدیثونه

ئی د جعد له زوی علی، او د هشام بزازه زوی خلف، او د محمد له زوی عبیدالله،

او د حنبل له زوی احمد، او د مدینی له زوی علی اونورو څخه اړویدلی، چی

بیاله ده څخه د محمد زوی یحیی، او د قانع زوی عبد الباقي، او د عمر جعابی زوی

محمد، او دارقطنی، او ابن شاهین، او ابن حیویه او ذیر و نورو روا یتونه کپری دی. دی له ثقافتوخڅه بلل شوی دی.

(۱۷ ۵۳ هـ) کال دکوچنی اختر په شپه دیوسل او درو کالو په عمر سپ او د اختر په ورځ د «باب التبن» په هدیره کې ښخ سو.

ما خذونه:

۱- معجم البلدان - ۲۳۵۲ مخ

۲- تاریخ بغداد - ۱۱۱۱

۷۵۴-۱ ابو القاسم عبدالله کعبی بلخی:

دا حمد زوی او د محمود نومی معروف په «کعبی» د بلخ له سترو متکلمینو او نومیالیو پوهانو څخه و، چی په معتزله کې ئی یوه خاصه ډله د «کعبیه» په نامه ښخ ته راوستله. دالمقتدر بالله دخلافت په زمانه کې بغداد ته تللی او هلته د معتزله مذهب مشرو. دده او د زکریای رازی د زوی محمد تر ښخ دیو بل په رد کې د دواړو له خوار سالی لیکلی سوی دی، او دده دوه کتابونه مشهورو، یو «تجویدا لجدل» او بل «تحفة الوزا» چی دا دوهم ئی یو گټور اجتماعی کتاب دی، دده کتابونه په بغداد کې خپاره سوی، او دی د تاریخ بغداد د مؤلف په قول له بغداده بیر ته بلخ ته راغلی او دلته د (۳۱۹ هـ) کال د برات په میاشت کې مړ دی.

ما خذونه:

۱- الاعلام زرکلی - ۵۳۳۲ مخ

۲- تاریخ بغداد - ۳۸۴۹ مخ

۳- تاریخ ابوالفدا - ۸۶۲۲ مخ

۴- تاریخ ادبیات در ایران- ۱۰۷۱ هـ مخ

۵- کابل مجله- ۳ کال- ۷ گنیه- ۱۰۵ مخ

۶- آریانا دایرة المعارف- ۲۹۲۳ هـ مخ

۷۵۵- ابوالقاسم عبداللّه هروی:

دایما جور زوی شبه پوه منجم و، دقطنی په قول په هرات کې اوسید، د اتالیقات

دده دی:

۱- کتاب القن

۲- کتاب الزیج المعروف بالخالص

۳- کتاب زاد المسافر

۴- کتاب الزیج المعروف بالمزتر

۵- کتاب الزیج المعروف بالبديع

۶- کتاب الزیج السندهند

۷- کتاب الزیج الممرات

ماخذ: دده خدا لغتنامه- ۲۹۲ مخ

۷۵۶- ابوالقاسم عبداللّه هروی:

د محمد زوی، د عبدالعزیز نومی، د سرزبان کپوسی، د شاهنشاه کوسی او د بنت

احمد کودی وچی هغه د منیج بغوی زوی و. دی په اصل کې د هرات د نهرمان

د بغشورو، خو په (۲۱۳ هـ) کال په بغداد کې زېږېدلی، او په (۳۱۷ هـ) کال مړ دی

د خپل وخت د حدیثو عالم و، حدیثونه یې د الجعدله زوی علی، اوله خلف هشام بنزاز

او د محمد له زوی عبیدالله او د حنبل له زوی احمد، او د مدینه له زوی علی شیخه

اور بدلای و وچی بیالدهه خخه د محمد زوی یحیی د صاعد نمسی، او د قانع زوی عبدالباقی
او د عمر جعانی زوی محمد، او دار قطنی، او ابن شاهین، او ابن صبیوه او ذیر و نورو
د حدیث و روایتونه کپری دی. دی ثقه او مکترا و فهیم بللی سوی، او ده ته حکمه بغوی
هم وایی چی دده ورنیکه د سنج زوی په بغشور کی اوسید.

ماخذ: آریانا دائرة المعارف - ۱۳۱۲ م. ۱

۷۵۷- ابو القاسم عبید الله بلخی:

داحمد زوی، او د عبد الله نمسی، معروف په «ابن بلخی» دخپل وخت له سجد ثانیو
خخه و، حدیثونه ئی له ابا اسماعیل ترمذی، اوله ابا مسلم الکجی، او د هارون له زوی
موسی، او د ایوب له زوی محمد او د عباس له زوی حسن رازی، او دابی طالب نیشاپوری
له زوی ابراهیم خخه اروب دای و وچی بیالدهه خخه دار قطنی اونورو روایت کپری دی.
(د ۳۴۶ م) کال دروژی په ۱۹ د دوشنبی په ورځ سر، او شارع المنصور په
پای کی یتخ دی.

ماخذ: تاریخ بغدادی. - ۳۵۵۱ م

۷۵۸- ابو القاسم عبید الله تاجر سر خسی خراسانی:

د عبد الله زوی، د محمد نمسی او داحمد کپوسی او د اسحاق کوسی معروف په
تاجر د حدیث و عالم و حدیث و سمع ئی د عبد الرحمن د غولی له زوی محمد، او د اسحاق له زوی
احمد سر خسی خراسانی؛ او د محمد له زوی عبد الله، د محمدو په له زوی محمد سر زوی او
داحمد سر زوی له زوی عمر، او د محمد له زوی عبد الله او دنورو پوهانو خخه کپری وه، او
د پرو بیا له ده روایتونه کپری.

(د ۳۸۰ م) کال درجب په پنجمه د پنجشنبی په شپه په بخاری کی مردی.

ماخذ: تاریخ بغدادی. - ۳۶۳۱ م

۷۵۹- ابوالقاسم علی تونی پوشنگی :

دظاهر زوی دپوشنگ دتوت دکلی دحدیثو عالم و ، حدیثونه ئی په بغدا دکلی له ایی محمدجوهری څخه اوریدلی وو ، او په (۸۰۸ هـ) کال پخپل کلی کی سپړدی .

ماخذ : معجم البلدان - ۲ ۳۳۲ مخ

۷۶۰- ابوالقاسم علی نوکی :

دغزنوی دربار له نویالیو دبیرانو څخه و ، سلطان محمود غزنوی ور بانندی دیر باور درلود ، اودستر دبیر ابونصرمشکان نژدی دوست و ، اودبیهقی په قول « میان ایشان دوستی چنان دیدم که از برادری بگذشته بود »

اوهم لیکلی چی : « امیرمحمود را بر بوالقاسم درین سیر اعتمادی سخت تمام بود »

دسلطان مسعود غزنوی دسلطنت په لومړی کال دغزنی « صاحب برید » و ،

او په (۴۲۲ هـ) چی سلطان مسعود له بلخه دلومړی ځل دپاره دسلطان په حیث غزنی

ته تپه ، ابوالقاسم علی نوکی او ابوعلی کوتوال ترششگاو پوری سخی ته ورته

راغلی وو ، اوهمدراز دسلطان ابوشجاع فرخ زادابن ناسردین په وختو کی درسات

دیوان ورسپارلی سوی و .

د (۴۲۶ هـ) کال دبرات په ۲۳ دشنبی په ورځ سپړدی .

ماخذ : تاریخ بیهقی - ۲۵۵ ، ۲۷۲ ، ۵۰۱ مخونه

۷۶۱- ابوالقاسم فارس غوری :

دمحمد زوی ، دمحمدنسی اودعیسی کپوسی دخپل وخت دحدیثو عالم و ؛

حدیثونه ئی دعبداخالق وراق له زوی احمد ، اودمحمد باغندی له زوی محمد او

نور وڅخه روایت کاوه ، چی بیاله ده څخه دده زوی ابوالفرج محمد ، اورزق زوی

ابوالحسن اوفورو روایت کړی ، او یوله ثقاتو څخه و، چې په (۵۳۴۸) کال کی
مړ دی .

ماخذونه : ۱ - معجم البلدان - ۶ ر ۳۱۳ مخ

۲ - تاریخ بغداد - ۱۲ ر ۳۹۱ مخ

۷۶۴- ابو القاسم قصوری :

په غلورسی هجري پېړۍ کی « قصر احنف » یعنی « ینګی قلعه » کی اوسید ،
اود جنید له لویو سلګرو څخه و ، اود خپل وخت ستر روحانی باله کیده . دده ډیر
ګرامه تونه لیکلی سوي دی ، شیخ عبدالله حنیف دی لیدلی ، اود دده ګراماتو یادونه
ئی کړی ده .

ماخذ : چراغ انجمن - ۴۰ مخ

۷۶۴- ابو القاسم کابلۍ :

په ترکستان کی زیر بدلی او په کابل کی لوی سوی دی . د باهرو ځای هیایون
چې له ایرانه کابل ته راغی نودی ئی ونازاوه اوشاهی خلعتونه ئی ور کړه ، خود
عمر په پای کی ئی عزالت غوره کړ - په درۍ ژبه ئی شعرونه ویل - دا بیتونه
دده دی :

چشمه که می زاید ازین خا کلدان

اشک مقیمان دل خا کلدان

نر گس شهلا نبود پر بسها ر

آنکه بر وید بلب جویبار

چشم بتانست که گرد و نودون
برسر چوب آرد از گل بیرون

مأخذ: روز روشن - ۲۳، ۲۵ سخونه

۷۶۴- ابوالقاسم کمال

دسلطان مسعود غزنوی ددر بار طبیب او جراح و او هغه وخت چی سیه سالار
آسفته کین غازی په یوه جگره کی تپیی سوی و، هم ده ئی دارودرسل کپی و، لکه
بیهقی چی لیکي :

« ودر ساعت ابوالقاسم کمال را آنجا آوردند تا آن تیر از وی جدا کرد و دارو نهاد،
و بیمار اسید »

مأخذ: تاریخ بیهقی - ۲۳۴ مخ

۷۶۵- ابوالقاسم محمد خراسانی :

دابی العباس فضل زوی اود احمد نمسی دغزنویانو ددوری نومیالی ادیب و،
په بلاغت او براعت کی ئی ساری ته درلود، اودده نظم او نثر په ټول خراسان خپورسوی
دی خو په زلمیتوب کی سر دی .

پلار ئی خواجه ابوالعباس دسلطان محمود غزنوی وزیر و .

دده یوسعاصر شاعر دده پرمړینه په عربی ژبه داوبر نه ویلی ده :

یا عین جودی بدم ساجم علی الفقی الحرابی القاسم

قد کادان یهد منی فقهه لولا التسلی با بی القاسم

مأخذ

دده خدا لغتنامه - ۷۶۶ مخ

فرخی وایی :

شاه ابوالقاسم ابن ناصر دین آن نبرده ملک نبرده سوار
(د «سیم» پهردیف کی دنی «محمود غزنوی» ته رجوع وسی)

۷۶۶- ابوالقاسم محمود غزنوی :

دسلطان محمود غزنوی لقب و، فردوسی وایی :

ابوالقاسم آن شاه پیر و زبخت نهاد از برتاج خور شید تخت

۷۶۷- ابوالقاسم منصور اسفزاری :

داحمد زوی، دفضل نمسی، دنصر کپوسی اود عصام اسفزاری کوسی معروف په
«سهاجی» دحدیثو عالم و، حدیثونه ئې دخپل وخت دحدیثوله پوهانو څخه اړو بدلې وو،
چی بیا ئې د عبدالواحد له زوی ابی عمرو ملیحی څخه ددلائل الجوة د کتاب روایت
کړی چه مؤلف ئې ابی بکر قفال شاشی و .

ابوالقاسم داسلام دشعائرو په حفظولو کی ساری نه درلود، سبه خوړژبې واعظ او
په سخاوتواضع مشهور و، د بې وزلانو غمخوراود مظلومانو د اغوښتونکی و، جاپروسلا-
طینو ته به ورتلو، او هغوی ته به ئې د ښو کارو امر کاوه اوله بدو کارو څخه به ئې منع
کول، اود حق ویلو په لاره کی ئې د جبارانو د جبر پروانه کوله، څو چی د (۵۵۰۲)
کال دشوال په څورلسمه په همدان کی دظالمانو له خوا د ابی بکر مقری دخانقاه په وره
کی شهید کړه سو .

مأخذ :

معجم البلدان - ۱ ر ۲۲۹ مخ

۷۶۸- ابوالقاسم منصور کثیر هروی :

دابو الحسین محمد زوی، د ابی منصور کثیر نمسی، اود احمد کپوسی مشهور په

«ابوالقاسم کثیر» دغزنویانو ددورې نومیالی وزیر، اودسلطان محمود غزنوی ددربار «صاحب دیوان عرض»، وچی په اوسنی اصطلاح باید «دلیبرکشر» یا «دجنگ وزیر» وباله سی په هرات کی زیږیدلی او پلازنی دسامانیا نو وزیر و.

دسلطان محمود ترمنځنی وروسته چی امیرمسعود په اصفهان کی و، دامیرمحمد دپاچا کولو په جرگه کی ئې هم گډون دراود، بیادسلطان مسعود په وخت کی هم «ددیوان عرض» مشر و. اوسلطان مسعود به تل دلیبرک په باب کی دمسره مشوره کوله اوپه دخراسان «صاحب دیوان» سوخو په (۵۴۲ هـ) کال چی خواجه احمدحسن میوندی دسلطان مسعود په امر له بنده رالیسه سو، اوله هند، بلخ ته راغی، او بیرته دوزارت پر کرسی کښینوست نوابوقاسم کثیر ئې دعارضی له شغله معزول کی اوترسخت تفتیش لاندی ئې ونیو (چی تفصیل ئې په تاریخ بیهقی کی راغلی دی) سگریبیا هم سلطان مسعود ورته په ډېره درنه سترگه گتله لکه بیهقی چی لیکي: «هرچند بوالقاسم کثیر معزول بود اما حرمش بزرگ بود» اودسلطان مسعود دشراپو په مجلس کی به دندیمانویه کتار کی کښیناستی، دده سره دخواجه احمدحسن میوندی مخالفت ښایې پردې خبره و، چی خواجه دسلطان محمود په وخت کی دخپل بندی کیدولو په کار کی دابوالقاسم کثیر لاس باله، خو هغه وخت چی ابوالقاسم کثیر دسلطان محمود هغه فرمان وروښود، چی دخواجه دوزلو امر ئې کړی، اوابوالقاسم کثیر ئې داجرا مانع سوی و، نو بیرته ئې دانتقام پر اور اوبه توی سوی وې (دا خبره هم په تاریخ بیهقی کی په تفصیل سره راغلی ده اوددې موضوع علاقه مندان ئې هلته لوستلای سی)

ابوالقاسم کثیر دمنوچهری داغانی شاعر ممدوح و، او په یوه قصیده کی ئې ښه

ستا یلی دی چی دهغی قصیدې یو بیت دا دی :

مرغان دعا کنند بگل هر سپیده دم
برجان وزندگانی ابوالقاسم کثیر
اود عربی ژبی شاعر اصمعی ئی بیا داسی ستایی :
صدرالوزارانت غیر کثیر
لاء بی الحسین محمد ابن کثیر
همدارنگه دابرا هم باخرزی زوی ابوالعباس محمد دی په یوه شعر کی ستایی او
دده دنیکه وزارت ته ئی هم اشاره کړې ده چی وایی :
قل للاء میرالسید التحریر فقت الوری وفضلت کل امیر
ان شمتان یزداد ملک بسطة بو زیر ابن وزیر
فعلیک بالشیخ العمید المرتضی منصور بن محمد ابن کثیر
ماخذونه:

۱ - تاریخ بیهقی - ۱۶۰۹۴، ۱۸۳، ۳۶۲، مخونه

۲ - دده خدا لقتنا مه - ۷۷۳ مخ

۷۶۹- ابوالقاسم منصور هروی:

د محمد زوی، د محمد نمسی او د طیب علوی کړوسی منا ظرفیه عالم و
حدیثونه ئی په هرات کی له خپل مورنی نیکه ابی العلاء صاعدی څخه، او په نیشاپور
کی ئی له ابی القاسم قشیری او نورو څخه اړیدلی، اوله ده څخه بیاد ده زوی
ناصر اوسلنی اود بوش زوی یحیی د حدیثو اخیستنه اوارویدنه کړی ده.
په هرات کی د «رئیس العلماء» په لقب یادیده، د (۳۴۳ هـ) کال دربیح الاول په
میاشت کی زیږیدلی، اود (۵۲۷ هـ) کال دروژی په میاشت په هرات کی مړ دی.

ماخذ:

طبقات الشافعیه - ۳۳۳ مخ

۷۷۰- ابوالقاسم نجشی یا نجشبی :

دشاهرخ دزوی النج بیگک دلشکر له سا لارانو څخه و؛ چی یو وارد النج بیگک له خوا دباد غیس او مزورود دلشکر سره دسرپل داسه حکام او دازبکو دلشکر دتیری دمخنیوی دپاره دسرغاب درود تر غاری پوری تللی و، او دسلطان حسین میرزابه وختو کی هم داسیرانو له دلی څخه باه کیده، او بیا چی خراسان دشیبک خان لاس ته ورغی هغه هم په ښه سترگه ور ته کتل، او هغه وخت چی محمد تیمور سلطان له خراسانه فرار سو، نو ابوالقاسم په هرات کی اوسید، او کم وخت چی دهرات ځینو ډارنو کسانو دلو مری شاه اسماعیل صفوی په طرفداری ږغ پورته کی، نو ابوالقاسم دهنو په مخالفت پاشید، کړوخ او دغیس ته ولاړ، اوله هغو ځایو څخه ئی نژدی دوه زره سپاره او پلې سره راغونډ کړه او دهرات خواته ولاړ او دهرات په نیم فرستگي دسرافراز په باغ کی ئی وارول، او دهرات ښار ئی کلابند کی. خواجه شهاب الدین غوری هم له ښاره راووت او دده سره یو ځای سو، او امیر نظام الدین عبدالقادر مشهدی هم دننه په ښار کی دیوی دلی سره په خپلو کور وکی سنگرونه جوړ کړه او دابوالقاسم دسلا تر ږغ ئی او چت کی، او بله ورځ امیر نظام الدین عبدالقادر هم دابوالقاسم سره یو ځای سو، خو چی ترڅو ورځو جگړی وروسته ابوالقاسم غرجهستان ته ولاړ، او داسیردوا نشاه ذراو توپه لوسه یو ورځو کی ووژل سو.

ماخذونه :

۱- حبیب السیر - ۲۶۲ ۳ مخ

۲- دده خدا لغتنامه - ۷۳۵ مخ

۷۷۱- ابوالقاسم نمکین هروی :

دهرات له میدانو څخه و، چی دهند مغلی پاچهانو اکبر او جهانگیر په دربارو کی
ئی ماسوریت درلود، بیا ئې هغه پریښوو، او دسند په بهکر کی ئې یوزمینداری
پیدا کړه، او په سکهړکی ئې یوشاند ارسسجد ودان کی ء چی تراوسه دده په نامه
پاته دی اودده او لاده دشا هجهان، عالمگیر او فرح سیر، بره نو کران وو .

ماخذ:

قاموس المشاهیر - ۳۶۱ مخ

۷۷۲- ابوالقاسم هروی :

مولانا ابوالقاسم د مولانا درویش حسنین طبیب زوی دی
چی د مولانا درویش علی طبیب و رور اوداسیر علیشیرطبیب و.
مولانا ابوالقاسم د طب په کلیا توشه پوهیده او په جز ئیا توکی ئې هم
لاس درلود. په دری ژبه ئې شعرهم وایه - دامعما د«نور» په نامه دده ده :
ندارم باورم ای لاله رخسار

که گشتم از غم عشق تو بیمار

او دابیت هم ده ته منسوب دی:

بسکه دایوانه ام از هجر رخ یا رامشب میکنم ناله و فریاد، من زار امشب
په سپین ږیرتوب مړ او په بخاراکی دخپل پلار پښو ته ښخ دی .

ماخذ:

مذکر احباب - خطی - ۱۰۹ مخ

۷۷۳- ابوالقاسم یحیی باخی :

دعبد الوحد زوی، اودا حمد ابومیت انصاری نمسی دخپل وخت له نومیا لیبو

محمد ثانو، فقیها نو او زاهد انوشخه و . پلار ئی له بصری شخه بلخ ته راغلی او پخپله ابو القاسم یحیی په بلخ کی زیر یدلی و . دو لس زره حد یشونه ئی په یادوو ، او دده دو عظ په مجلس کی به ددووزو په شاوخوا کی خلگک حاضر . یدل ، لککه نو دبلخ والی ابن سلیم چی په مذ هب معتزله و ، دا لوی عالم له باخه ویوست ، نوله هغه لایه دحج په نیت نیشاپور ته ولا ، اوهمهاته سړو . وایی چی دامام مالک شاگرد ، او دامام موطا کتاب ئی په یاد کړی و ، او او هم دکرامت او خارق العاده کار وخبتن و .

ده دری شپيته کاله وعظ کړی او پنځوس واره حج ته تللی ، او دوولس کاله په په مدینه کی او سیدلی و . په (۱۷۹ هـ) کال دیوسلو دیر شو کالوپه عمر سړدی .
ماخذ :

تاریخچه سزارات بلخ - خطی - ۱ مخ

۷۷۴- ابو القاسم یونس بلخی :

دطاهر زوی ، دمحمد نمسی او دیونس کپوسی دسلطان محمود غزنوی په وختو کی دبلخ شیخ الاسلام و ، حدیثونه ئی له شیخ ابو القاسم او شیخ محمد د علی جنا دی له زویه اړویدلی وو ، او لوسړی سړی و ، چی په بلخ کی په شیخ الاسلامی مشهور سو ، ژوند ئی به لوړه او فقر تیر اوه ، ده ویلی دی چی : «خوک چی دوه کمیسه ولری دا یمان خونده به ونه سوسی ، اودد وو جاسو خاوند به دیوی جاسی تر خاوند پنځه سوه کاله وروسته جنت ته چی »

دپاچها نو او امیرانو پر وائی نه درلودله ، وایی چی : یو وخت سلطان ته یوه پوښتنه پیدا سوه چی هیخ عالم ئی جواب ونه سوند ، سلطان ده ته یو غوک واستاوه او د پوښتنی جواب ژر ونه لیکه ، د سلطان استازی خپه سو ، غزنی ته ولا ، او سلطان ته ئی

له ده هخه شکایت و کئی، سلطان چی دده به دیانت خبرو، دازیمیت له مخی ئی هغه استازی ته وویل چی بلخ ته ورسه او د ده کور چور که، هر څه چی دی و سوندل هغه ئی سنا، استازی د شیخ کور ته ورغی، چه ئی کتل هله یی له یوه زاړه پوزی او یومات خاورین کنهولی او یوه ماته زړه سشوای بل څه نه وه، بیرته راغی او سلطان ته ئی هغه حال ووايه-سلطان وو یل: «ای نابوهه او ناقص العقله! یو عالم او شیخ چی داسی عالی صفات ولری، او سره له دې ډېر قدرت او منزلته بیا هم په داسی لږ وشیانوقانع او له دنیا هڅه پرهیزوی نو داسی زمانه ډیری او سنا له بریتو هڅه بیره او پر والری؟ ولار سه، عذر څینی وغواړه، او فتوی څینی راوړه» استازی ورغی او څلور سیاشتی وروسته دفتوا اخیستلونوبت ورورسېد.

په (۱۱۱۰ م) کال سر، او د خواجه نه گنبدان فبرته به خاسخ شیخ دی. ده د «کتاب بهجت» په نامه یو کتاب دا. ا. م اعظم د سلگرو په باب کی تالیف کړی دی او نور آثار ئی هم دراول.

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ-خطی-۳۸ مخ

۷۷۵-۱ بو قدامه عمید الله سرخسی خراسانی:

د سعید سرخسی خراسانی زوی د حدیثو عالم و، چی د غیاث له زوی ابوالبید محمد

خراسانی ئی د حدیثو روایت کړی دی.

ماخذ: لغتنامه-۷۷۷ مخ

۷۷۶-۱ ابو کامل مظفر خراسانی:

دمدرک زوی د حدیثو او ی عالم و، د سعید زوی یحیی له ده هڅه د حدیثو روایت

کړی دی.

دی په اصل کی دخراسان و، خو په بغداد کی اوسېد .

ماخذ : لغتنامه-۷۸۶ مخ

۷۷۷-۱ بولپیده حمد خراسانی :

دغیاث خراسانی زوی دحدیثو لوی عالم و، دسعید ابو قدامه زوی عبیدالله:

ده څخه دحدیثو روایت کړی دی.

ماخذ : ددهخدالغتنامه-۷۸۸ مخ

۷۷۸-۱ ابواللیث پوشنگی هروی :

شیخ ابواللیث پوشنگی د خاورمی هجری پېړی له نومیالیو عارفانو اوبزرگانو

څخه و. دهرات په پوشنگ کی اوسېد، او دخپل وخت نورو عارفانو دته په بڼې عقیدې

درلودلې، په تیره بیله شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری چی دی ئې په ژوند هم

لیدلې و، او د ده تر سر بڼی وروسته به هم د ده سزار ته تلو، او د ده له روحه به ئې

مرسته غوښتله او هم ئې د ده دژوند په باب کی یوه شرح لیکلې وه .

محمد د عبدالله گا زر هروی زوی ویل چی: «دا هر څه ښېگڼی چی زه په خان

وینم دا دهغه یو راز برکت دی چی شیخ په ما کی اېښی دی او دمړدنی تر وخته

به ئې خوند هېر نه کړم.»

شیخ دخپل وخت له تاضا نو څخه و، چی په اوږه ئې ژوند کاوه او اخی پېښې به

کړخېد، ځکه نو په زیاتو تذکرو کی (د پای برهنه) په ناسه یاد سوی دی.

دی وایی چی: «دحال په شروع کی یوه ورځ له پوشنگه دهرات خواته تلیم، یوی

هدیرې ته ورسیدم هلته سی یوه ښځه ولیدله چی پریو قبرباندی ساندی وایی، او په

د پروزاربو اوژبا ئې داېغ له خولې وزی چی:

«دسور کي ژونده ادمور کي يوه دانه! دې ساندی پرماژوره اغيزه وکړه او په ما کي ئې هوشور او حال پيدا کي.»

بيا هغه وخت چي شيخ د هرات په سيند کي ډوب سو، او د خان ژغور او د پاره ئې لاس او پښي وهلي، شيخ وايي چي ماسناجات وکي ء او وسي ويل: «الهي! که ما وژغوري نو زه به دري واړه دا خلاص سوره ولولم» خدای دی وژغوره، نو تر هغه وروسته به شيخ ويل چي «دانه کاله کيږي چي زه غواړم هغه نذر پرخاي کم» پرخاي کولای ئې نه سم. دا حکم چي هروخت دا خلاص سوره شروع کړم اود «احد» پر کلمه راسم پويغ واورم چي ساته وايي: «ته پوهيږي چي «احد» څو کدی؟» دا بزغ په سا کي داسي ذوق او شوق او وجد پيدا کړي چي نور نو د نذر د تما سولو او دا خلاص دسورې د پای ته رسولو مجال راته پاته نه سي» شيخ ډېر ملگري او پيروان درلودل چي دده تر مړيني وروسته ئې دده په قبر څلور طاقه ودان کړه، او يو يو چي مړ کيده دخپل گران شيخ تر څنگه به بنځيده. خواجه عبدالله انصاري به تل دده د ملگرو وفا ستايله. د څلرمي هجري پيړي په پای کي مړ، اود هرات دخپايان د «تل قطبان» په هديره کي دانجيل دويالي پر غاړه پريوه لوره غونډی بڼخ دی. دسړيني نيټه ئې څرگنده نه ده، خودوني معلوميږي چي تر خواجه عبدالله انصاري لږ دمخه مړ اود شيخ عموم معاصرو.

ماخذونه:

- ۱ - نفحات الانس - ۳۹۸ مخ
- ۲ - رساله سزارات هرات - ۲۰»
- ۳ - کابل مجله ۳ کال ۲ گنه - ۱۵۸»
- ۴ - آريانا دائرة المعارف - ۲ ر ۱۰۳۵»

۷۷۹- ابو الملیث نصر خرما بادی بلخی:

دسیار خرما بادی زوی دخپل وخت نویالی فقیه او عابدو. د حدیثو په زده کړه او غوښتنه
پسې عراق او حجا زاو مصر ته تللی، او د حدیثو علم ئی په هغو ښارو کې لوستلې و .
ماخذ:

معجم البلدان - ۳ ۲۳۳ مخ

۷۸۰- ابو مالک حماد خراسانی:

د مالک زوی د خراسان له محدثینو څخه و، چې له ده څخه دعوف الحمصی زوی محمد
روایت کړې دی .

ماخذ:

لغتنامه - ۷۹۲ مخ

۷۸۱- ابو مجاهد علی کابلې:

د مسلم کابلې زوی او درقیع نمسی د دریمې هجری پیری له لویو پوها نو او
محدثانو څخه و. د حدیثو اخیستنه ئی په بغداد کې دعبدالله ربذی له زوی موسی، او د
اسحاق له زوی محمد څخه کړې وه، چې بیاله ده څخه د حنبل زوی احمد، او د مسعود
زوی صلت جحدری، او د ایوب زوی زیاد او نورو د حدیثو زده کړه کړې وه .

ماخذونه:

۱- معجم البلدان - ۲۰ ۲۳۷ مخ

۲- سکینه الفضلا - ۲۰»

۱- ابوالمجدد محمد و د غزنوی:

«د سنائی غزنوی» نامه ته دی رجوع وسی .

۷۸۲- ابوالمحاسن:

د سلطان محمود غزنوی او دهغه د زوی سلطان مسعود په وختو کې د گرگان او

اوطپرستان رئیس و .

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۳۰ مخ

۷۸۳- ابوالحسن احمد تالقانی :

دخیل زوی اود منصور تالقانی نمسی مشهور په «ابن خالویه» د تیغ تابعینوله دلی
شخه و. د علویو د زده کړی دپاره بغداد او شام ته تللی و، او امام قتیبه د سعید بغلانی
زوی اونور ولده شخه د حدیثو روایت کړی دی . په (۵۲۰۰) کال کی مړدی .

ماخذ:

چراغ انجمن - ۳۱ مخ

۷۸۴- ابوالحسن عبدالله خمقري :

د سعید زوی، د محمد نمسی، د موسی کړوسی اود سهیل خمقري کوسی په خپل وخت کی
په فضل او علم مشهور و، حدیثونه ئې د عبدالوارث شیرازی له زوی هبة الله شخه اړوبدلی
و و. په (۵۰۳۵) کال مړدی .

(خمقري د خراسان د پنجه دوهم نوم دی، شایي چی داد «خمس قرأ» لنه یزوی)

ماخذ:

معجم البلدان - ۳ ۲۶۵ مخ

۷۸۵- ابوهامد محمود جوهری هر وی :

د عمر زوی د د ری ژبی نو میا لی شاعر و، د سلطان محمود غزنوی
په وختو کی کله په غزنی او کله په هرات کی اوسید (دده نوره پیژندنه او اشعاردی
د «جیم» په ردیف کی د «جوهری هر وی» تر نامه لاندی ولوستل سی)

۷۸۶- ابوالحماد محمد غزنوی :

د مسعود زوی، د محمد نمسی اود زکی غزنوی کړوسی ملقب په «سیدالعلماء»

د غزنی له نومیالیو پرهانوو څخه و.

ماخذ: دده خد الغتنامه - ۷۹۵ مخ

۷۸۷- ابو محمد بدخشی:

دنوح بدخشی زوی دحد یثو عالم و، دا حد یثو روایت ئې دجراح له زوی وکیح، او الیاس څخه کړې، چې بیاله ده څخه د فضل بلخی زوی محمد او نورو حدیثو روایتونه کړي و. د (۳۱۹ هـ) په شاو خوا کې ئې ژوند کاوه.

ماخذ: چراغ انجمن - ۲۲ مخ

۷۸۸- ابو محمد احمد معقلی هروی:

د عبدالله زوی، د محمد نسبی د عبدالله کړوسی، د محمد کوسی او د بشر بن معقل کودی مشهور په «ابو محمد مزنی معقلی هروی» او ملقب په «باز الایض» یعنی سین باز دخراسان له نومیالیو پوهانو څخه و، په تیره بیا په حدیثو کې ئې لوی لاس درلود. حدیثونه ئې په هرات، نیشاپور، سرورود، گرگان، نسا، بغداد، بصره، مکه، بصره او اهواز کې وروپدل، څه وخت ئې په مکه کې خطبه ویله، بیا سره له دې چې په هرات کې ئې د وزارت رتبه درلودله دخپل وخت په علوسو کې امام و دعبده زوی ابوالعباس او ابوبکر ضبعی او قفال شاشی له ده څخه روایتونه کړي دي. په عربي ئې شعر هم وایه او د (۳۵۶ هـ) کال دروژی په ۱۷ سر دی.

ماخذ: طبقات الشافعیه - ۲-۸ مخ

۷۸۹- ابو محمد حمید باهیانی:

دحسین زوی، دعلی نسبی او دسلیمان سلمی باهیانی کړوسی دحدیثو عالم و، چې دابراهیم له زوی مکی څخه ئې دحدیثو روایت کړې و.

ماخذ: معجم البلدان - ۶-۹۹ مخ

۷۹۰- ابو همدان زهر بر جمینیی بلخی :
د بلخ برجمینی زوی دخپل عصر نومیالی عالم و، او د علم د زده کړی دپاره عراق
او حجاز ته تالی، اوله وکیح څخه ئې روایت کړی دی.
(برجمین د بلخ یو کلی دی)

ماخذ: معجم البلدان- ۱۱۲۲ مخ

۷۹۱- ابو محمد اسحاق د ابراهیم زوی او د اسماعیل بستی نمسی د حدیثو عالم
و، حدیثونه ئې د عمار له زوی هشام، او دخالد ازرق له زوی هشام، او د سعید له زوی
قتیبته او نورو څخه اورېدلی وو، چی بیا له ده څخه د حیان زوی ابو جعفر محمد، او
د عبدالله زوی ابو حاتم احمد او نورو روایتونه کړی دی. په (۷۳۰ هـ) کال مړدی
او په حدیثو کی ئې د «المسند» په نامه یو کتاب لیکلی دی.

ماخذونه:

۱- معجم البلدان- ۱۷۱۲ مخ

هدیه العارفین- ۱۹۹۱ مخ

۷۹۴- ابو اسماعیل قراب سر خسی خراسانی هروی :
د ابراهیم زوی، د محمد نمسی، د عبدالرحمن کپوسی د فقه لوی عالم او د حدیثو امام
و. فقه ئې له دراکی څخه زده کړی وه، او حدیثونه ئې په جرجان کی له ابی بکر
اسماعیلی، او په هرات کی د عباس له زوی منصور، او په بغداد کی د محمد له
زوی احمد او نورو څخه لوستلی او اورېدلی وو، چی بیا له ده څخه د «ذم الکلام»
د کتاب خاوند انصاری او د عبدالواحد زوی ابو عطاء عبدالاعلی او نورو روایتونه
کړی دی.

ده ډېر تصنيفات درلودل چې مشهوره ئې دا وو:

۱- کتاب مناقب شافعی

۲- کتاب حافل

۳- کتاب درجات التائبین

۴- کتاب الشافعی- په قراة کې

۵- کتاب الکافی

۶- کتاب الجمع بین الصیحين

ماخذ: طبقات الشافعیه- ۳ره ۱۱ مخ

۷۹۳- ابو اسما عیل سرخسی خر اسانی:

د احمد زوی او د فرات نمسی د سرخس له نویالیو پوهانو څخه و. په مذهب شافعی او یو کتاب ئې د «درجات التائبین ومقدمات الصدیقین» په نامه لیکلی او په (۵۳۱۳) کال مړ دی.

ماخذ: آریانا دائرة المعارف- ۲ره ۳ مخ

۷۹۴- ابو محمد بدیع بلخی:

د محمد زوی او د محمود نمسی په بلخ کې د درې ژبې له شاعرانو څخه و. عوفی لیکلی چې: «شعر بدیع مصنوع رفیع است و در زمره ارباب هنر و طبقات شعر از اساتیل اعیان است»

د امیرابویحیی طاهر د فضل صغانی د زوی په ستاینه کې ئې قصیده ویلی ده چې

شو پسته ئې دادی:

هوار وی زمین را شد مطرز
 بفا فی آبد ریای قرمز
 فقیرا بر فروردی بر آمد
 زبا ننگ مرغ با ننگ رودعا جز
 بدان سنگر که می منع است میخور
 لوقت الورد شرب الخمر جایز
 نگاری باید اکنون خلخی زاد
 برخساره بت چین را سجا هن
 بمیدان نشاط اندر خرا مید
 نبشته بر قدح هل من مبارز
 بیا د سید حران عام
 ابویحیی الذی یحیی به العین
 مگر دای چرخ گردان جز به نیکی
 برین رستم دل حاتم جوایز
 دا دوه بیته هم ده دی:

چه پوشی جوشن غفلت که روزی
 تو باشی تیر محنت را نشانه
 امل با عمرت اندر نه بمعیار
 نگه کن تا کجا گردد زبانه

ماخذ: لباب الالباب - ۲۲۲ مخ

۷۹۵- ابو محمد بطامی:

د سلطان محمد غزنوی او دهغه زوی سلطان مسعود غزنوی له خوا دگرگان

نومیالی قاضی و.

ماخذ: تاریخ بیهقی - ۳۴ مخ

۷۹۶- ابو محمد بندار بغوی:

عبید الله، د عبدالله زوی، د محمد نمسی او د ابی سمره کپوسی د حدیثو عالم و،
 حدیثونه ئې د ابی الاخول حمصی له زوی احمد، او د محمد بلخی له زوی حامد،
 او د بوسی حاسب له زوی اسماعیل، او د محمد له زوی حسین، او د محمد له زوی
 محمد باغوندی او د ډېرو نورو پوها نوڅخه اورېدلی وو، په روایت اسین او ثقه و.
 د (۳۶۷ هـ) کال په ربیع الاخر کې مړ دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳۵۸۱۰ سخی

۷۹۷- ابو محمد تالقانی :

د محمد تالقانی زوی له تغه راویانو څخه و، عراقین او نور د پربنارونه ئی لیدلی وو.

په (۱۵۰ هـ) کال شام ته تللی او حدیثونه ئی له ابونصر سینی څخه لوستلی وو.

او د «صو» په بار کی چی د پوهانو تاتوی و، میشته سو، او هلته ئی بیا حدیثونه

له ابوبکر محمد خطیب بغدادی او ابو عبدالله حمیدی او نورو څخه زده کړه.

ماخذونه :

۱ - چراغ انجمن - ۲۳ سخی

۲ - آریانا دائرة المعارف - ۳۸۲ »

۷۹۸- ابو محمد چشتی هروی :

خواجه ابو محمد د ابی احمد ابدال چشتی زوی لوی روحانی عالم و، د پلار تر مړینی وروسته د پلار پر روحانی مسند کبینه و، که څه هم څلرو یشت کلن و، خو

ددینی علومو زده کړه ئی پای ته رسولی وه. گو ښه نشینه زاهد و، او دنیا ته ئی

شا کړې وه. د هغه ویل : « څنگه چی اول او آخر باید دنیا پریشو دوله سی نو

لڅکه باید دهغی له غرور او دروه څخه باید لڅان وژ غورل سی »

هغه وخت چی سلطان محمود غزنوی د سونات غزاته تللی و، خواجه ابو محمد

چشتی هم ورسره و، او په او یا کلنی ئی دغو درو پشانو سره په هغه غزاکنی پر څه

اخیستی وه. په چشت کی ښخ دی.

ماخذ :

رساله سزارات هرات - ۱۲۹ سخی

۷۹۹- ابو محمد حاتم بلخی :

دمحمدزوی دحدیثو نویالی عالم و ، بغدادته تللی او حدیثونه ئی هلتهدسعید
بغلانی له زوی قتیبه ، اودعبدالوهاب خوارزمی له زوی عبدالله خخه لوستلی و و ،
چی بیاله ده خخه دمخلدزوی محمد روایت کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۸ / ۲۶۶ مخ

۸۰۰- ابو محمد حریر سجستانی :

دعبدالله کوفی زوی دبغداد له شعبه گانو خخه یو عالم و ، خوشنگه چی ئی دمیستان
په سیمو کی ډیر وخت ئی په تجارت تیر کړی و ، نوځکه په سجستانی معروف او
ابومحمد اردی هم ورته و یلی سوی دی . په (۵۲۲۹) کال سپړی او دا
کتابونه ئی تصنیف کړی دی :

۱ - کتاب الزکاة

۲ - کتاب الصلاة

۳ - کتاب الصیام

۴ - کتاب النوادر

ماخذ :

هدیه العارفين - ۱ / ۲۶۳ مخ

۸۰۱- ابو محمد حسن بلخی :

دمحمدزوی دحدیثو عالم و ، بغدادته تللی او هلته ئی حدیثونه دعلی دزوی اود
طرخان بلخی له نمسی محمد خخه لوستلی وو ، چی بیاله ده خخه دعمر سکری زوی
علی روایت کړی دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۷۱۸۲ ص ۲۱۸

۸۰۴- ابو محمد حسن بلخی:

دعلی زوی او دابی طالب حسینی نمسی ملقب په شرف الدین دخپل وخت له نومیا لویو عارفانو څخه و ، په بلخ کې دده په نامه یو لوی مسجد ودان و ، چې د پوهانو او بی وزلانو ټاټوبی بلل کیده . په سخاوت او همت کې ئی ساری نه درلود . ده ویلی دی : « هر څوک چې دیوی شپږی ډوډی په کور کې وساتی او چاته ئی ورته کې بخیل دی ، او هر څوک چې تر ورځنۍ قوت زیاد په کور کې وساتی په شریعت کې ملعون دی . په (۵۰۳ هـ) کې وفات سوی ، او د نو بهار تر دروازی د باندی ښخ دی .

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ - خطی - ۳۶ ص

۸۰۴- ابو محمد حسن جکرانی سیستانی:

دفاخر زوی او د محمد کرابسی نمسی ، حدیثونه ئی دقاضی حسن له زوی ابا سعید محمد سیستانی څخه اوریدلی وو ، چې بیاله ده څخه دعلی زوی ابو جعفر حنبل ساگری په هرات کې روایت کړی دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۱۱۸ ص

۸۰۴- ابو محمد حسن سرخسی خراسانی:

دسپیل زوی او د عبدالله سرخسی نمسی د خلیفه مأمون خسرا و هم د هغه نومیا لی وزیر و ، چې تر ور وروسته ورته هغه منصب سپارای سوی و . ښکاري چې ډیر بدای او متمول او هم خورا خراج او سخی سړی و . ابن خلکان دده دلو رخد پچه پوران دواډه په قصه کې لیکي چې خلیفه

مأسون و روسته تر هغه چی دده لور په نکاح کړه نو نولس (۱۹) ورځی دابو محمد حسن په کور کی و، چی په هغو ورځو کی د مأسون اود مأسون دوسره خلکو او لیکر ټول خرڅ پرده و، او پنځوس زره واره زر دره ه (حسین الفائف د رهم) ئی خرڅ کړه .

په پای کی سودایی اولیونی سو، او په خپل کور کی بندی و ساتل سو، خو چی د (۵۲۳۵) (یا ۵۲۳۶) کال د ذی الحجی په میاشت مړ سو.

ماخذ: وفيات الاعیان - ۱۳۱۱ مخ

۸۰۵- ابو محمد حسن نیهی سیستانی

د عبدالرحمن زوی، د حسین نمسی، د محمد کړوسی، د حسین کوسی اود عمر بن حفص نیهی کودی شافعی فقیه عالم او په شافعی مذهب کی امام و. فقه ئی د محمد پر زوی قاضی حسین لوستلی وه، بیا پخپله د فقه مدرس سو، او دا حمد مروزی زوی ابی اسحاق ابرا هیم دده شاگرد و. حدیثونه ئی له خپل استاذه د محمد له زوی حسین اود محمد بغوی له زوی، ابی عبدالله محمد اونور وڅخه اړویدلی وو، اود (۵۳۸۰) کال په شاوخوا کی مړ دی.

ماخذ: معجم البلد ان - ۳۶۹۸ مخ

۸۰۶- ابو محمد حسین بغوی :

د سعود زوی او د محمد نمسی معروف په «فرا بغوی» ملقب په «یحیی السنه» نومیالی شافعی فقیه، محدث او مفسر او دابن خلکان په قول «بحر العلوم» و. فقه ئی له زوی قاضی حسین څخه لوستلی وه، او بیا ئی پخپله تدریس کاوه، حمد ارازی د حدیثو مشکلات توضیح کول، د پیر کتابونه ئی لیکلی و، چی مشهوره ئی داوو :

۱- کتاب التهذيب : په شافعی فقه کی - خطی

۲- کتاب شرح السنة : په حدیثو کی - خطی

۷- مصابیح السنة :

۴- الجمع بین الصیحةین .

۵- معالم التنزیل : دقرآن تفسیر دی چی په هغه کی ئی له پخوا نیو

تفا سیرو وڅخه استفا ده کړی ده ، او خو واره چاپ سوی دی .

۶- کفایة : دا کتاب حاجی خلیفه په «کشف الظنون» کی معرفی کړی

دی ، چی یوه خطی نسخه ئی دتهر ان دپوهنتون په کتابخانه کی د «کفایة فی

الفقه بالفرسیة» په نامه سته ، او په هغه کی مؤلف زیارا یستلی دی چی د

عربی اصطلاحاتو پرځای فارسی اصطلاحات را وړی .

حاجی خلیفه داسی لیکي : «وللا مام محیی السنة حسین بن سعود القرأ البغوی

المتوفی ۵۱۶ ست عشرة و خمساً ته کفا فی الفروع بالعجمیة» د (۵۱۰)

کال په شوال کی مړ ، او په طالقانی هدیره کی دخپل استاد قاضی حسین

قبرته نژدی بیخ دی .

زر کلی دده دزیریدنی کال (۵۳۶ هـ) بیولای دی .

ماخذونه :

۱- الاعلام زر کلی - ۲۸۳ ر ۲ مخ

۲- وفیات الاعیان - ۱ ر ۱۴۵ مخ

۳- تاریخ ادبیات در ایران - ۲۸۰ ر ۲»

۴- تهذیب ابن عساکر - ۲۳۵ ر ۳»

۵ - کشف الظنون - ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹ بند

۶ - دد معمد الغتنامه - ۸۰۳ مخ

۸۰۷ - ابو محمد حسین هر وی :

دعبدالرحمن زوی اود حسین نمسی دخپل وخت دحدیثو عالم و، حدیثونه ئی په بغداد کی له خپل پلار اوبیاد جبلة له زوی کنانه څخه لوستلی وو، چی بیاله ده څخه دمخند زوی محمد روا یت کړی دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۵۸۸ مخ

۸۰۸ - ابو محمد خا لدهر وی :

دمحمد زوی، دعبدالرحمن نمسی اود محمد مدینی کپوسی مشهور په معدل دحد یثو عالم و، اود هرات د «زغرتان» کلی ته منسوب دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۳ ر ۳۹۲ مخ

۸۰۹ - ابو محمد خا لدخرانی :

دعبدالله خراسانی زوی دخراسان له محمد ثانو څخه و .

ماخذ :

اغتنامه - ۸۰۶ مخ

۸۱۰ - ابو محمد دلج ساغزی سیستانی :

داحمد زوی، دلج نمسی اود عبدالرحمن کپوسی مشهور په «معدل» دحد یثو عالم و، اود حدیثونه ئی په خراسان، ری، حلوان، بغداد، کوفه، بصره، اوسکه کی اړوپدلی وو، دپرسخی سپری و، په بغداد، مکه اوسیستان کی ئی دمحدثینو دپاره خاص اوقاف تا کلی

وو. خه وخت دد کی مجاورو، او بیا په بغداد کی میشته سو، او هلته حدیثونه د عمر حشری له زوی محمد، د نصر جارودی له زوی محمد، د محمد تر کنیشاپوری له زوی جعفر، دشیر- و په نیشاپوری له زوی عبدالله، د سعید داری له زوی عثمان، د محمد جگانی له زوی علی، د ابراهیم پوشنگی له زوی محمد، د سفیان نسوی له زوی حسن، د ایوب له زوی محمد، د حسین له زوی له علی د زهیر حلوانی له زوی ابراهیم، د روح بزاز له زوی محمد، د احمد له زوی محمد عبدی، د قاسم له زوی احمد جوهری، د شاذان له زوی محمد جوهری، د سلیمان باغندی له زوی محمد، د موسی اسدی له زوی بشر او پیر و نورو څخه لوستلی وو، چی بیاله ده څخه د حیو په زوی ابو عمر او ابو الحسن دار قطنی روایت کړی دی، او یوله نقادو څخه و، او دده د سخاوت قصی په تاریخ بغداد کی راغلی دی. په (۲۶۰ هـ) کال کی زبیر بدلی اود (۳۰۱ هـ) کال د جمادی الاخره په شلمه یا نولسمه د جمعی په ورځ مړ دی.

ماخذونه:

۱- تاریخ بغداد - ۸ ر ۳۹۱ مح

۲ - طبقات الشافعیه ۲۲۲ »

۸۱۱- ابو محمد سعید بلخی:

دیاسین زوی، د عبدالله نمسی اوداعین کپوسی معروف په «وراق» محدث و، حدیثونه ئی د عمر له زوی حسن، اود عمر له زوی عبدالله، اود منصور له زوی حسین اود اسحاق سهمی له زوی محمد، اود سعید له زوی قتیبه څخه لوستلی وو، چی بیاله ده څخه د سخلد زوی محمد، اود عباس زوی محمد، اوعبدالصمد الطستی، او ابن قانع روايتونه کړی دی.

ماخذ

تاریخ بغداد - ۹ ۹۸۸ مخ

۸۱۲ = ابو محمد سعید فریزی هر وی: دزید زوی ا و د ابی نصر فریزی نمسی دهرات د «فریزن» دکلی دحدیثو عالم وچی ده دابی طالت محمد له زوی ابی حسن علی خوارزمی شخه روایت کاوه، اوله ده شخه بیاد عبد الله عمری زوی ابوالفتح سالم روایت کړی اوپه (۵۳۹۱) کال مړ دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۷۳۶ مخ

۸۱۳ = ابو محمد سلم بلخی: دسالم زوی دخپل وخت له محدثانو شخه و. چه ابو عبدالرحمن بلخی لیکلی دی. دحدیثو په زده کړه پسې بغداد ته تللی او هلته ئی حدیثونه د عمر له زوی عبیدالله عمرې، اود ابی سریم له زوی ابی عصمة نوح، او دطهمان له زوی ابراهیم اودزید القمی له زوی عبدالرحیم، اوله ابن جریج، اوسفیان ثوری شخه زده کړی وو، چی بیا له ده شخه دا بر اهریم زوی مخول انهدی، او دیونس زوی سربج، اودمنیع زوی احمد، اود عبید زوی یعقوب نهر تیری، او دخا قان زوی موسی، اودعرفة زوی حسن، اودنصر زوی سعدان او نور وروا یتونه کړی دی .

لوی عابد اوزاهد هم و، داسحاق زوی محمدلولوی ویلی دی چی: «دسالم زوی سلم خلویبیت کاله بی داختروله ورځو روژه و، په خلویبیت کاله کي دی پر بستر غځیدلې نه و، اونه ئی سرد آسمان خواته پورته کړی و.»
ابا مقاتل سمرقندی ویلي دی چی: «دسالم زوی سلم په منځکه د خدای له

چینوخته یوه چینه ده ، او دې زموږ په زمانه کې داسې دی لکه عمر بن خطاب
یخپه زمانه کې «

دهارون په وخت کې په بغداد کې بندی سوی و، خوچې هارون سر سوډی هم له
بنده خلاص سو ، او بیا حج ته ولاړ .

د (۱۹۳ هـ) کال د ذی الحجې په میاشت په سکه کې مړ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۳۰۹ مخ

۸۱۴-۱ بوم - حمد سوید هر وی: د سعید زوی، د سهل نمسی او د شهر یار

کړوسی د حدیثو عالم و ، حدیثونه ئی په بغداد کې دانس له زوی مالک ، او د میسره
له زوی حفص ، او د عبدالله له زوی شریک ، او د سعد له زوی ابراعیم ، او د مسهر له
زوی علی ، او د ذکریا له زوی یحیی او د عینیه له زوی سفیان اوله ابو سعاده
الضریر څخه لوستلی وو ، چې بیا اده څخه دهانې زوی ابراهیم نیشا پوری ، او
د شیمته زوی یعقوب ، او عبدالله زوی محمد حضر سی ، او ابو علی سعمری ، او د احمد زوی
عبدالله ، او عبید العجل ، او د محمد زوی احمد او ابن الجعد الوشا ، او د حسن زوی احمد ،
او د محمد زوی عبدالله ، او د محمد زوی محمد باغندی او ابو القاسم بغوی روایتونه کړی دی .

د (۲۳۰ هـ) کال د شوال په میاشت مړ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۲۸۹ مخ

۸۱۵-۱ بوم - حمد شقیقی بلخی: د حنبل شقیقی زوی او د قتیبه بن سعید

بغلانی اکادخپل وخت نویالی فقیه اولوی عابد و .

ده ویلی دی: «هرخوگ چي سترگي له ناوړو څخه وساتي دزره خاوند به سي، او که سترگي ونه ساتلای سي دين ته ئي خطر پيښيږي»
په (۱۸۰ هـ) کال سر، اود بلخ دنوبهار تردروازی دباندي د يعقوب قاري دقبرڅنگ ته شيخ دی .

ماخذ:

ناریخچه وزارت بلخ - خطی - ۱۸ - مخ

۱۸۱۶ - ابو محمد عبد الله لر حمن نیهی سیستانی:

دعبدالله زوی، دعبدالرحمن نمسی، دحسین کپومی، دمحمدکوسی اود حسین بن عمر کودې دشافعی مذهب فاضل امام او زاهد مفتی و. په سروردکی اوسید، او فقه ئي دمسعود بغوی پرزوی حسین لوستلی و، اوحديثو نه ئي له خپل استاد د مسعود بغوی له زوی حسین اودحسین طیبی له زوی ابامحمدعبدالله، اودمحمد اصغها ئي له زوی ابا الفضل عبد الجبار، اودحسان منیعی له زوی ابا لفتح عبد الرازق اود عبد الواحد دقاق له زوی اباعبدالله محمد څخه اړویدلي وو، چي په اله ده څخه ابوسعید سمع کړی و. د (۵۳۸ هـ) کال په شعبان کی سر دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۶۹۸ - مخ

۱۸۱۷ - ابو محمد عبد الله لر حیم خر اسانی:

دحبيب زوی اود عمر نمسی دخپل وخت نومیالی محدث و. حدیثونه ئي په خراسان اوساورا النهر کی لوستلی وو، اوبه فاریاب کی اوسید دیحیی له زوی اسماعیل تمیعی اودپان السیرافي له زوی صالح، اودالمجبر له زوی داود، اودعبادة له زوی روح څخه

ٹی روایت کا وہ، چہ بیالہ دہ شخہ دعلی الابار زوی یوسف، اودعمارزوی احمد خیاط
اودعمید سمرقندی زوی محمد اونورو روا یتونہ کبری دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۱ ر ۸۶ ص ۸

۸۱۸- ابو محمد عبد السلام للمغانی (لمغانی):

داسماعیل زوی، د عبد الرحمن نمسی، اودحسن لمغانی (لمغانی) کپوسی دخپل
وخت له نومیا یو فقہا و شخہ و . پد بغداد کی اوسید؛ اوحنفی فقہ ٹی پرخپل پلار اوپر
خپل اکادسوق العمید پد مدرسه کی لوستلی وه، اوحدیثونه ٹی دحسن الوبئی له زوی
حسین اونورو شخہ اوربدلی و و .

خه سوده دقاضی القضاة ابی طالب علی البخاری اوقاضی القضاة ابی الحسن علی
بن عبدالله بن سلیمان نائب و . بیائی د بغداد دسوق العمید پد مدرسه کی تدریس کاوه
بنه مستدین، فاضل اومتواضع سړی و .

په الجواهر المضية کی دده د نسب سلسله داسی لیکلی سوی ده :

«عبد السلام بن اسماعیل، بن عبد الرحیم بن حسین اللمغانی» خو په «الجامع
المختصر فی عنوان التواریخ و عیون السیر» اومعجم البلدان کی هغه پورتنی سلسله
چی تر عنوان لاندی راوړه سوه راغلی ده .

په (۵۲۰ ه) کال د بغداد دابی حنیفه په مجله کی ز پربدلی، اود (۵۶۰ ه) کال
درجب په میاشت د شنبی په ورځ هلته سړ اود «خیزرانیه» په هدیره کی یتخ دی .

ماخذونه =:

۱ - معجم البلدان - ۷ ر ۳۱۶ ص ۸

۲ - الفقها المغنا نیون فی بغداد - ۱۳ »

۳ - تاریخ مدارس بغداد - ۷۴ مخ

۸۱۹- ابو محمد عبد الهزیز اندرابی :

دعید زوی، د محمد نمسی اود ابو عبید اندرابی کپوسی د حدیثونه ثقه راویانو و نقادانو
خخه و حدیثونه ئی د سعید انصاری له زوی یحیی اود ابو عمرو خخه لوستلی وو،
چی بیاله ده خخه امام حنبل، او ابن سعین اود سنن خاوند اود روایتونه کپی دی .
د (۱۸۶ هـ) کال د صفری په سیاشت سپردی .

ماخذ:

چراغ انجمن - ۲۴ مخ

۸۲۰- ابو محمد عبد الله باوردی خراسانی :

د محمد زوی اود عقیل باوردی نمسی د خراسان معتزلی عالم و، او زیاتره په
اصفهان کې اوسید، او هملته ئی د حدیثو روایت کپی دی - په (۵۲۰ هـ) کال سپردی .
(باورد سرخس اونسو ترمخ د خراسان یو شارو)

ماخذ:

معجم البلدان - ۲ ر ۵۳ مخ

۸۲۱- ابو محمد عبد الله بلخی :

د محمد زوی، او د سورة نمسی، اود ابراهیم کپوسی معروف په «مت» په بغداد کې
اوسید اود حدیثو نویالی عالم و. حدیثونه ئی په بغداد کې دا برهیم بلخی له زوی
مکی، او د محمد حنظلی له زوی علی، اود حسان سروزی له زوی عبد الصمد، اود
شماس سمرقندی له زوی ابراهیم، اود یوسف له زوی قاضی عصام خخه لوستلی وو،
چی بیاله ده خخه دابی الدنیا زوی ابوبکر، اود هارون زوی سوسی، اود منخلد زوی
محمد روایت کپی دی، او پوله ثقا تو خخه و .

دده دسړینې نیتیه دتاریخ بغداد مؤلف داسی لیکلی ده: « مات ابو محمد بن
سورة صاحب مکی بن ابراهیم فی جمادی الاخرة سنة ثمان وخمسين »
ماخذ:

تاریخ بغداد - ۸۰۱۰ مخ

۸۲۳- ابو محمد عبد الله بلخی:

دمحمد زوی، د عمر نمسی، د میمون کړوسی او در ساح کوسی د بلخ قاضی، او
دامام احمد حنبل د درس سلگرنی و. وایی چی په څلورو میاشتو کی ئی یووا رافطار
کاوه، او په څلویښتو ورځو کی ئی یووا راوبه چشلی. فاطمه خا تون د ده سوربه تل
ملا ستاوه چی: « ته اوی عیب لری، پلاردی په څلور کانه کی یووا رافطار کاوه او په
دوو کالو کی به ئی یووا راوبه چشلی، اوزه هم ستاد پلار په پیروی د غسی کوم. »
په (۱۹۰ هـ) کال سر اوپه نیشاپور کی ښخ دی .

ماخذ:

تاریخچه سزات بلخ - خطی - ۲۰ مخ

۸۲۳- ابو محمد عبد الله بلخی:

د ابراهیم زوی د حدیثو عالم اصلا د بغداد و، خویا بلخ ته راغلی او دلته اوسید،
او همدلته ئی حدیثونه د عینیته له زوی سفیان، او د ایمان له زوی داود جرجانی، او
د عبدالله زوی عبدالرحمن، او د زفر له زوی عثمان کوفی څخه لوستلی وو، چی بیاله ده
څخه ابو عباس سراج نیشاپوری، او د صقر زوی جعفر روایت کړی دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۰۳۹ مخ

۸۴۴- ابو محمد عبداللہ بر مکی:

جعفر زوی، دیجی نمسی او د خالہ بر مکی کپوسی د حدیثو عالم و حدیثونہ ٹی دعیمی لہ زوی معن قزاز، اودنمیرلہ زوی عبداللہ خارفی شخہ اوریدلی وو، چی بیالہ دہ شخہ ابوداؤد سجستانی، اود حجاج زوی مسلم نیشاپوری، اود حسین زوی علی رازی، اود محمد زوی جعفر فریبی، اود زکریا زوی قاسم مطرز روایت کپی دی، او یولہ ثقاتو شخہ و .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۲۷۹ ص مخ

۸۴۵- ابو محمد عبداللہ بز ازہروی:

د ابراہیم زوی، د محمد نمسی، د عمرو کپوسی، اود ہرثمہ کوسی دہرات لہ پوهانو شخہ و، بیالہ بغداد تہ تللی اوحدیثونہ ٹی د داؤد بلخی لہ زوی حسین، اودابی اسامہ لہ زوی حارث، اود حسین لہ زوی موسی نسائی، اولہ ابی العباس الکدیعی، اود شاذان لہ زوی محمد جوہری، اود سثنی لہ زوی سعاذعبری، اود اسحاق لہ زوی قاضی اسماعیل، اود سلیمان لہ زوی محمد باغندی، اود سنین لہ زوی اسحاق ختلی، اود نوروخدہ لوستلی وو، چی بیالہ دہ شخہ یوسف قواس، اوابن الیلاج، او ابواحمد فرضی اودرزقویہ زوی ابوالحسن روایت کپی دی، او یولہ ثقاتو شخہ و .

پہ (۳۳۳ھ) کال مہ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۶۷۹ ص مخ

۸۴۶- ابو محمد عبد الله بغلانی :

د محمدویه زوی دخپل وخت له مسجد ثانیو څخه و، د حدیثویه زده کړه پسی بغداد ته تللی ، او هلته ئی حدیثونه د آدم له زوی محمود مروزی ، او د عباس له زوی اسماعیل څخه لوستلی وو ، چی بیالوده څخه د سید زوی محمد دوری او د جعفر زوی احمد ختلی روایت کړی دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۳۶۹۹ - مخ

۸۴۷- ابو محمد عبد الله پوشنگی :

د محمد زوی ، د یعقوب نمسی ، د محمد کړوسی او د زید کوسی د حدیثو عالم و ، چی له دده څخه ابن الشلاح روایت کړی دی . حج ته د بغداد له لاری تللی او په بغداد کې ئی په (۳۳۰ هـ) کال حدیثونه له «سوق یحیی» کې لوستلی وو .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۱۰ - ۱۲۷۷ - مخ

۸۴۸- ابو محمد عبد الله پوشنگی :

د حسن زوی ، او د زید نمسی دخپل وخت له مسجد ثانیو څخه و ، د بغداد له لاری حج ته تللی ، او بیا ئی په بغداد کې حدیثونه د عبد الرحمن له زوی محمد نسائی څخه لوستلی وو . دده دا وستنه په (۳۸۸ هـ) کال کې وه .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳۳۷۹ - مخ

۸۴۹- ابو محمد عبد الله تالقانی :

د بشیر زوی او د عمیر تالقانی نمسی د حدیثونو سیالی عالم و ، په نیشاپور کې او سید ، اوله امام محمد حنبل ، او د حجری له زوی علی ، او د علی جهضمی له

زوی نصر شخه ئی دحد یثور وایتونه کپری وو، چی بیاله ده شخه ابو عمر و
سستملی او ابو بکر جارور دی او دعلی زوی ابراهیم روایت کاوه .

د(۵۲۳۷) کال در جب په میاشت سپردی .

ماخذ:

چراغ انجمن - ۲۲ مخ

۸۴۰- ابو محمد عبدالله تالقانی:

د عمر زوی او دالسکن نمسی د حدیثو عالم و، په (۵۳۱۳) کال د بغداد د لاه
لاری حج ته تللی، او په حریبه کی کښته سوی و. حدیثونه ئی د ابراهیم هروی
له زوی عبدالرحمن شخه لوستلی و و .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۱۰ ر ۲۲ مخ

۸۴۱- ابو محمد عبدالله تالقانی:

د عمر زوی او د سعید نمسی معروف په «قطان» محدث و، بغداد ته تللی او
هلته ئی احادیث د عبد المجید تالقانی له زوی عمار شخه لوستلی وو، چی بیاله
ده شخه د شاهین زوی ابو حفص روایت کپری دی .

ماخذ: تاریخ بغداد - ۱۰ ر ۲۲ مخ

۸۴۲- ابو محمد عبدالله جوینی:

دیو سف زوی، د عبدالله نمسی، دیو سف کپری و، د محمد کوسی او د حیویه
جوینی کودی د فقه لوی شافعی عالم او د امام الحرمین هلازو . په (۵۳۰۰) کال
په «جوین» کی زیوریدلی، ادبی علوم ئی په خپل وطن زده کپری، بیانیشاپور
ته ولاړ، هلته د ابو الطیب سهل سغلوکی سره و، اوله هغه څخه په مروته ولاړ،
او د قفال خدست ئی کاوه، او فقه ئی د امام شافعی پر مذهب ولوستله او

بشپړه نى كړه ، بېرته نيشاپور ته ولاړ ، هلته ئى په تدريس او تصنيف لاس پورې كړ - او په (۵۳۷۵ هـ) كال مړ سو .

ماخذ: ددهخد الغتنامه - ۸۰۳ مخ

۸۳۳- ابو محمد عبدالله خراسانى :

داسحاق زوى ، دابراهيم نمسى ، دعبدالعزیز كپوسى او د موزبان كوسى ملقب په عدل او معروف په ابن خراسانى دده پيشو نو ميالى عالم او د عبدالله بن محمد بن عبدالعزیز بغوى د اكاږوى و . حد پشونه ئى د محمد له زوى عبدالرحمن حارثى ، او د ابى طالب له زوى يحيى ، او د عبید له زوى احمد ، او د حسن له زوى عبدالله هاشمى ، او داسحاق له زوى احمد وزان ، او د سلام له زوى حسن سواق ، او د يوسف له زوى محمد ، اوله ابا قلابة الرقاشى ، او دهيشم له زوى ابراهيم بلدى ، او دروح له زوى عبدالله مدائنى ، او د ابى خيشمة له زوى احمد او د نورو نورو خخه ارويدلى وو ، چى بياله ده خخه ارقضى او نورو روايت كړى دى .
په (۲۶۱ هـ) كال زيږيدلى ، او د (۵۳۳۹ هـ) كال درجب په نولسمه دجمعى په شپه مړ دى .

ماخذ: تاريخ بغداد - ۱۳۹۹ مخ

۸۳۴- ابو محمد عبدالله سرخسى خراسانى :

د عمر سرخسى خراسانى زوى مشهور په ابن حمويه سرخسى دخپل وخت نومياى مياح عالم و . په شام كى ئى وده موندلى ، او بيا اقلس ته تللى ، او يوه سيا حتنامه ئى ليكلې ده چى په هغى كى ئى د پاچهانو او پوهانو د ژوند حالات راوړى دي . سر بېره پر سياحتنامى ئى نور كتابونه هم ليكلي دي چى مشهوره ئى دادى :

۱- کتاب فی اصول الا شیا

۲- کتاب فی سیا سته الملوک

۳- کتاب المسالک والممالک

۴- کتاب عطف الذ یل

په دمشق کی سر دی .

ماخذ: لغتنامه - ۳۰۳ مخ

۸۴۵- ۱ بو محمد عبد الله سر خسی خراسانی :

د احمد زوی او د حمویہ سر خسی خراسانی نمسی د حدیثو عالم، اود صحیح بخاری راوی و .

ماخذ: لغتنامه - ۸۱۱ مخ

۸۴۶- ۱ بو محمد عبد الله غز نوی :

د دوغ آبادی زوی د سلطان مسعود غزنوی په «دیوان رسالت» کی لیکوال و .

ثعالبی دی ډبر ستایلی دی، په عربی ژبه ئې شعر هم وایه او دا ټوټه ئې د سلطان

مسعود په ستاینه کی ویلی ده:

لا یطمعن احد فی الملک یملکه

والسيف فی ید مسعود ابن محمود

سقی الکلمات کئوس الموت نزعته

علی غناء صهيل ا لضمراقود

ماخذ: سلطنت غزنویان - ۳۵۶ مخ

۸۴۷- ۱ بو محمد عبد الله ناصحی غز نوی :

امام ابو محمد عبدالله د حسین ناصحی زوی د سلطان محمود غزنوی په وخت و

کی دسلطان مسعود تروخته پوری «قاضی القضاة» و. په حدیث او تفسیر اوفقه کی
نې لوی لاس درلود، او ده ته نې دغه وخت دحنفی مذهب امام ویل، خو چی د
مسعود د زوی فرخزاد په وخت کی په (۵۴۴هـ) کال په غزنی کی سر دی .

ماخذ: تاریخ خصوصی غزنین-تالیف علی محمد شالیزی-خطی-۱۲۵ مخ

۸۳۸- ابو محمد عبدالله وراق بلخی:

دابی سعد زوی په بغداد کی اوسېد، او هلته نې حدیثونه دسجد مروزی له
زوی حسین، او د عمرو له زوی معاویة، او د مسلم له زوی عفان، او د حرب له زوی
سلیمان، او د نعمان له زوی سریق، او د خلیفه له زوی هودة، او د سلیمان له زوی
سعید، او د صالح عجللی له زوی عبدالله، او د داود هاشمی له زوی سلیمان، او د جعد
له زوی علی، او د سجد عیسی له زوی عبیدالله، او نور وڅخه لوستلی وو، چی بیاله ده
څخه دابی الدنيا زوی عبدالله، او د سجد بغوی زوی عبدالله، او د خلف زوی سجد
مرزبان، او د عبدالرحمن سکری زوی عبیدالله، او ابو مزاحم خاقانی او د پرو نورو
روایتونه کړی دی، او یو له ثقاتو څخه و .

په (۵۱۹۷هـ) کال زبیر بدللی، او په (۵۲۷۴هـ) کال سر، او د واسط په ختیز کی شیخ دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۲۵۱۰ مخ

۸۳۹- ابو محمد عبدالله هر وی:

حافظ ابو محمد عبدالله دعروة زوی او د زبیر سجد هر وی نومی دخپل وخت
له مصنفانو څخه و . یو کتاب نې د «کتاب الاقضیه» په نامه تصنیف کړی، او په
(۵۳۱۱هـ) کال کی سر دی .

د ماخذ: هدیه العارفین - ۴۳۳۱ مخ

۸۴۰- ابو محمد عبدالله هر وی :

دهندی زوی، او دیزید نمسی حنفی عالم او محدث و حدیثونه ئی په بغداد کی د عبدالله قصار کوفی له زوی ابراهیم شخه زده کړی وو، چی بیاله ده شخه دجعفر زوی احمد روایت کړی دی .

ماخذ: تاریخ بغداد- ۱۷۹۱مخ

۸۴۱- ابو محمد عبدالله ملک لغمانی :

دحسین لغمانی (لغمانی) زوی دحنفی فقه نویالی عالم و په بغداد کی اوسید. حدیثونه ئی دعلی الزینی له زوی ابانصر محمد شخه اوربدلی وو، چی بیاله ده شخه دحسن ابو هیبة الله زوی ابوالقاسم علی د مشقی سمع کړی وه .

د(۲۲۷ هـ) کال دروژی په میاشت مړ دی .

ماخذ:

الفقهاء المغا نیون فی بغداد - ۱۷ مخ

۸۴۲- ابو محمد عبدالله ملک نعمانی کابلی (۱) :

دعبد السلام زوی اودابن حسین نعمانی کابلی نمسی په ادبی فنونو دخپل وخت بی ساری عالم و دبرمشایخ ئی لیدلی او علوم ئی خینی زده کړی دی چی یوله هغو شخه د علی زوی ابونصر محمد و .

په حدیثو کی دحسن زوی ابوالقاسم علی دهبة الله حافظ د مشقی نمسی دده شاگرد و .

د(۵۳۷ هـ) کال دروژی په میاشت په بغداد کی مړ دی .

ماخذ: مکینة الفضل - ۲۸ مخ

(۱) نیایی چی همغه پور تئی «ابو محمد عبدالله ملک لغمانی وی» که شخه هم دسپړنی

نېته ئی تو پیر لر ئی .

۸۴۳- ابو محمد عثمان سیستانی:

دعقان زوی دیعقوب بن البلیث په وختو کی د سیستان لوی قاضی، خطیب او ستر فقیه عالم، اود خپل وخت صالح او خیر غوښتونکی امین سپری و. د (۲۵۵ هـ) کال دشوال په اوله سپدی، اولوسپری خطیب و، چی دیعقوب بن البلیث په نامه ئې خطبه ویلې وه.

ماخذ:

تاریخ سیستان - ۲۰۹، ۲۱۳ مخونه

۸۴۴- ابو محمد فقیه بلخی:

امام قاسم زرین د بلخ له امامانو څخه و، کنیت ئې ابو محمد فقیه، اود قاضی ابو مطیع زوم و. په (۲۰۱ هـ) کال مړ او په بلخ کی ښخ دی، خواوس ئې قبر نه دی معلوم.

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ - خطی - ۲۱ مخ

۸۴۵- ابو محمد قایینی:

د غزنوی دورې له نویالیو دبیرانو څخه و، چی د سلطان محمود غزنوی په وختو کی د خواجه احمد حسن میوندي خاص دبیر و، بیاجی خواجه احمد حسن میوندي بندی سو، نویبائی د سلطان محمود په امر د خواجه ابوالقاسم کثیر دبیری کوله.

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۱۵۷ مخ

۸۴۶- ابو محمد محمود تالقانی:

د خدش زوی نوموالی محدث په اصل کی د بلخ او سرورود ترمنځ د تالقان و، خو په بغداد کې ئې وده سوندلې وه، د حدیثو روایت ئې د هارون له زوی یزید، او ابن المبارک او فضل څخه کسړی و، چی بیا له ده څخه ابرا هیم حر بی او ابو یعلی موصلی

روایت کړې دی .

د (۲۵۰ هـ) کال د برات په میاشت د ۹ کالو په عمر مړ دی .

ماخذونه :

۱ - د دهخدا لغتنامه - ۸۱۶ مخ

۲ - معجم البلدان - ۸۷۶ »

۳ - چراغ انجمن - ۲۵ »

۸۴۷- ابو محمد مکی استاذی بلخی :

دهبه الله زوی او د عبدالصمد استاذی نمسی د حدیثو عالم و حدیثونه ئی د محمد له

زوی اسماعیل اصهبانی څخه لوستلی وو .

ماخذ :

معجم البلدان - ۱ ر ۲۲۳ مخ

۸۴۸- ابو محمد وسیم بغلانی :

د جمیل بغلانی زوی او دامام قتیبه اکادخپل وخت له پوهانو څخه و . په سترگو ئی

څه نه لیدل ، په (۱۸۲ هـ) کال په بلخ کی مړ او د نوبهار په دروازه کی ښخ دی .

ماخذ :

چراغ انجمن - ۱۷ مخ

۸۴۹- ابو محمد هاشم سروانی :

د زید سروانی بستی زوی د پښتو ، دری او عربی نویالی فاضل و . په (۲۲۳ هـ) کال

دهیلمند سروان په کلا کی زیږېدلی دی ، او په بست کی ئی دهغه وخت له پوهانو او

ادیبانو څخه د علوسو زده کړه کړې ده ، بیا عراق ته تللی ، او هلته ئی څو کاله له لویو

ائمه و څخه سمع و کړه ، او د عربی ژبی د نامه تو شعرا بی العیناسره په بغداد کی اوسید ،

اوله ابی العینا خخه ئی د عربی بلاغت او اشعار و لوستل، او په (۱۹۳۴ هـ) کال بیرته خپل هیواد ته راغی او درې کاله وروسته دهیلند په بست کی مړ سو .

په عربی، دری او پښتو ژبه ئی شعرونه ویل، او دخپل استاد ابی العینا ډیر عربی شعرونه ئی په پښتو ترجمه کړی دی، او یو کتاب ئی «د سالوړمه» په نامه د عربی شعر په فصاحت او بلاغت کی لیکلی و . وایی هغه وخت چی دده استاد ابی العینا په سترگو روند سو، نوده به ئی خدمت کاوه، ابی العینا چی یو ظریف ادیب و . په یوه شعر کی ئی درهم ستایلی دی، چی ابو محمد هاشم سروانی بیا هغه په پښتو ژبه را رولی دی، دلته به لومړی د ابی العینا عربی شعر او وروسته د سروانی پښتو ترجمه را وړو، چی دده د پښتو شعر نمونه هم کیدای سی:

د ابی العینا عربی شعر:

من كان يملك درهمين تعلمت

شفتاه انواع الكلام فقل لا

و تقدم الفصحاً فاستمعوا له

ورايتهم بين الوری سختا لا

لو لا دراهمه التي في كيسه

لرايتهم شر البرية حالا

ان الغنى اذا تكلم كاذباً

قالوا صدقت وما نطقنا مجالا

واذا الفقير اصاب فالوالم تصب
وكذبت يا هذا وقلت ضللا لا

ان الد را هم فى العواطن كلها

تكسوا لرجال مهاجرة و جلا لا

فهى اللسان لمن اراد فصاحة

وهى السلاح لمن اراد قتالا

داپو محمد سروانی پښتو ترجمه :

دخاوند په لاس کې زړا و د رهمونه	ژبه هم ښه و ینا کاندې چې ئی وینه
د درهم خاوندان تلوی په ویاړونه	ژبو رورله ورځی و ینا ئی اروی
پرنړی ئی وی په خړو پیژندونه	که درهم ئی ځنی وړک سو، سی نټلی
دا وینا ده رښتیا ینه له رښتونه	که بهای سونې و بولی خلق وایې
نور وایې دا خوسونې دی تیرونه	که بی و زلی و وایې رښتیا خبره
د درهم دخاوند هرځای پر تمونه	هو، درهم ښندی هرچاله لویه برخه
ده وسنه که څوک په کاندې قتالونه	د درهم ژبه ده که څوک ژبور کیری

ماخذونه:

۱- پته خزانه - ۵۹ مخ

۲- معجم الادبا - ۶۱۷ مخ

۸۵۰- ابو مسلم خراسانی :

عبدالرحمن د مسلم زوی مشهور په ابو مسلم خراسانی د خراسان خورا ستر شخصیت
اوملي زعيم و، چې د بغداد د اوسويانو د خلافت ماني ئی و نړوله ، او د عباسيانو د خلافت

دودانی لومړی خښته ئی کښمېښووله ، اوورسره ورسره ئی دخراسان دخپلواک دولت اود خراسا نیانو دخپلواکی غوښتلو ملی مفکوره په ټینگه وروز له .

دپلار نوم ئی « بندادهرمزد » یا « وندادهرمز » و، چی تر مسلمانید وروسته د « مسلم » په نامه یادسو (۱) اودخراسان دمروود « ساخان » دکلی مشرو، چی کله کله به ئی دکوفی سره دخارویوتجارت هم کاوه ، خود ژوندپه پای کی آذربایجان ته ولاړ ، اوهم هلته مړ دی .

سورئی « وشیکه » یا « وسیکه » یا « وشيله » نوسیدله ، اودسخه ترهغه چی دابو مسلم مانیینه سې په کوفه کی د « آذین بنداد » د « وسیحان » دزوی په کورنی کی اوسیدنه .

ابومسلم په (۱۰۰ هـ) کال (۲) دخراسان په « سپیدنگ » کلی کی وزیږید (۳) ځینی وایی چی دده لومړی نوم عثمان اوڅوک وایی ابراهیم و، چی وروسته ئی دعاسیا نو دخلافت د داعی امام ابراهیم په مشوره ئی خپل نوم په « عبدالرحمن » واړاوه .

(۱) څوک وایی تر مسلمانیدو وروسته ئی نوم « عثمان » اولقب ئی « مسلم » و .

(۲) ځینی دابو مسلم زیږیدنه په (۱۰۲ هـ) کی گڼی ، خوزیاتره سورخان ئی په (۱۰۰ هـ) کی بولی .

(۳) استاد غبار په خپل کتاب « افغانستان در مسیر تاریخ » کی دکلی دافغانستان دشمالی سیمې په اوسنی « سرپل » اوپخوانی « انبار » کی ښی ، خوځینی نورسورخان ئی د « خرقان » مرکز او د « سرو » یو کلی گڼی .

د « البدو والتاریخ » مولف مطهر مقدم سی بیا دابو مسلم دزیږیدنی ځای اصفهان لیکي اودی اصفهانی بولی ، حال داچی په عرب او عجم ، په شرق او غرب کی دی د « ابومسلم خراسانی » په نامه یادیری نو یقیناً خراسا ئی دی .

د ابوسلم د کوچنیوالي ورځې شپې د معقلې عجلې په کورنۍ کې معقل د زوی عیسی سره تیری سوی دې؛ چې دا کورنۍ د عباسی خلافت په وختو د بغداد د کرخ دنومیالیو اسیرانو کورنۍ وه 'په توره ، قلم او پوهه کې ئې شهرت د رلود، نو دا ابوسلم پلارته چې کله حادثه پېښه سوه 'د ابوسلم سور وسپکه ئې عیسی ته سپارلې وه او ابوسلم دهغه په کور کې روزلې سوی اولوی سوی و 'د عیسی د زامنو سره ئې په مدرسه کې درس ووايه 'څو چې ادیب او حافظ سو 'او د عربی ژبې د یسر اشعار او لغات ئې په یاد کسې ' او دخلکو اشعار لیه وگرځید (۱) هغه وخت چې امیر عجلې د عراقینو د امیر خالد بن عبدالله قسری له خوا په کوفه کې دخراج د باقیاتو په سبب بندی سو، نو ابوسلم دخپل مربی دلید و دپاره هاته ولاړ ، او کله چې به د عیسی دلید و دپاره زندان ته ورغی هلته به ئې د محمد بن علی الاسام ځینې خراسانی پیروان او نقیبان لیدل چې هغوی به هم د عیسی پوښتنې ته ورغلي وو 'په هغو کې د کثیر خزاعی زوی سلیمان ، او د قریظ تمیمی زوی لاهزین او د شیب طا ئی زوی قحطبه دنامه خاوندان وو 'دوی به د ابوسلم خبر و او کفایت ته همیشه حیران پاتیدل ، او د اد کوفی په زندان کې د خراسانی و طنذا را نو سره د ابوسلم لومړی کتنه وه ، چې د ابن اثیر په قول تولو ابوسلم ښه وپېژاند ، دده عقل او پوهې ، خبرو او ادب ته همیشه تلمی وو 'او بیا چې ابوسلم په دی پوه سو ، چې دوی د آل عباس دخلافت غوښتونکی

(۱) له دی ځایه د ابوسلم د ژوند د پېښو په لیکنه کې زیاتره داستا دحبیبی

له «تاریخ افغانستان بعد از اسلام» څخه استفاده سوی ده .

دی او دین اسیه دخلافت دستمگرا نو دسلطی پسر ضد
 زیار باسی نو دی هم ورسره بلگری سو داددی دپاره چی دهغوښته
 داسو یانو او عباسیانو له اختلاف څخه دخراسان دخلگو دخلو اکی دستمگوری
 په گټه استفاده وکی. د(۱۲۳ هـ) په شاوخوا کي چی عیسی او دهغه ورور ادریس
 دکوفی له زندانه وتبیتیدل نو ابو مسلم هم دهغو سره مکی ته ولاړ، او هلته ئی
 دامام ابراهیم بن محمد سره چی دپلار تر سریني وروسته دآل عباس دخلافت
 دغوښتنو نیکو مسام و وکتل. او داسو یانو دخلافت
 پرخلاف ئی دامام ابراهیم سره تړون وکی.

هغه و، چی څلور کاله وروسته په (۱۲۸ هـ) کال کي هغه تړون بیا نوی سو
 او امام ابراهیم په خراسان کي دابو مسلم امارت ومانه او په خراسان کي
 ئی خپللو تلو لوبیرو او نوټه په یسوه لیک کي
 «دآل عباس د طرفدارانو داسیر په حیث معرفی کي او هغه ټول ئی دا بو مسلم
 اطاعت ته وروبلل، او په دی توگه ابو مسلم دامام ابراهیم له لیک سره
 خراسان ته راغی او داسو یانو دستمگرو حکمرانو پرضد ئی ملا وتړله او په ښکاره د
 مبارزی دگرتنه راوووت، او د(۱۲۹ هـ) کال دروژی په ۲۵ د پنجشنبی په شپه
 ئی «دسپیدنگ» په کلی کي تور کالی واغوستل (۱) او یولوی اور ئی بل کي چی
 لمبی ئی له لیری ښکارید لی، او دهغو لمبو په رڼا کي ئی هغه لو اچی «ظل-
 سیوری» نویسه ده دجهوا رلس گزی نیزی پرخو کسه، او بل

(۱) څنگه داسو یانو رسمی کالی شنه وو، نو ابو مسلم وغوښته هغه رنگ په

تور ایش کړی.

توریرغ د «ساب» اوریش، په نامه د دیراس گزیزی نیزی پر شو که ورپول چی دادوازه
اسام ابراهیم ورته رالمتولی وو، او د آل عباس د خلافت د خو سو و د اعیانوا او د
خراسان دیو زیات شمیر آزادی غوښتونکو په منځ کی ودرید، اوداسوی خلیفه
خلع ئی اعلان کړه، او خپل محان ئی دخراسان شهنشاہ و باله .

او اسلامی خلافت ئی دعبا سیانو حق وښود، او خپلو ملگرو ته ئی وویل :
«تاسی مظلومان یاست، او په دی لاره کی جنگیړی، نو خدای به پری درکړی»
بیا نو ابو مسلم له یوی خواد ملی لښکر په تنظیم او دنظامی استحکاماتو په
جوړولو بوخت سو، او له بلی خوائی خپل دانمایندگان دخراسان شاوخوا ته
د تبلیغ دپاره ولیږل

۱- تخارستان او د بلخ را کسوزی خوا ته

د اعین زوی با عمرو .

۲- آمال او بخارته : د صبیح تبیمی زوی نصر، د تمیمی غزی د زوی شریک سره .

۳- قالدان ته : د سلیم زوی ابو عاصم عبدالرحمن .

۴- خوارزم ته : د عطیه زوی ابو جهیم .

۵- ایبورد او نسا ته : د کعب زوی موسی .

۶- سرو رود ته : د خزیمه خازم .

څنگه چی دخراسان خلگک دابوی حکمرانوله ستموڅخه ډیر په تنگسوی
وو، او سخته کړ که ئی څینی کیدله، نو په ډیره مینه او اخلاص ئی دابو مسلم
خراسانی بلنه ومنله او دخراسان د آزادی غوښتونکو له پلوی دده تر بیرغ
لانندی را غوښتل، چه په لومړی د سرو د آزادی غوښتونکو

نه سوه پلي او څلورسپاره او تر دوو وړخو پوري يو زراودري سوه پلي او شپاړس سپاره ورسره يوځای سول، او هم ابو العباس مروزي د تکبير دنا ورسره په سپيد ننگ کې دابومسلم لښکر گاه ته ورغی .

تر ټولو لوسړی چې ئی دابو مسلم تور بيرغ ومانه، او داسويانو د خلع اعلان ئی وکړی د«نسا» په ښار کې دعبد الله زوی «اسيد» ياد سرورود او سرو د ښار څلگو تو رير غونه پورته کړه او دابو مسلم دلښکر سره يوځای سول .

ابومسلم چې داسوی حکمرانانو سره جگړې ته چمتو و، نولوسړی ئی په خراسان کې داسوی دولت والی نصر بن سيارته فرمان واستاوه، او هغه ئی دآل عباس دخلافت سره بيعت ته راوباله، خو نصر سيار ددې پرځای چې هغه بلنه ومني بولوی لښکري دخپل پوه سړی په مالازی چې يزید نومېد دابومسلم د مقابلي دپاره وگماره او ابومسلم هم د آزادي غوښتونکو بولښکر دمالک بن هيشم خزاعي او مصعب بن قيس په مشرۍ ديزيد د غوښتو دپاره واستاوه، چې دواړه لښکر د«آلين» پر کلی سره مخامخ سول، او سره ونښتل، ديزيد لښکر ساته وکړه، او پخپله يزید تپي او دابومسلم دلښکر په لاس کښېوت، خو ابومسلم هغه تر درملو او علاج وروسته ايله کړ، او بيرته ئی نصر سيار ته ولېږه، او چې يزید خپل بادار نصرته ورسېد نو دابومسلم او دهنه دملگرو په باب کې ئی ورته وويل:

«د ابومسلم پيروان نمونځونه پر خپل وخت، په اذان او اقامت سره کوي، قرآن لولي، او خدای ډير يادوي او خلگ د خدای د رسول اطاعت ته بولي، او ډير

چټکک پریڅ ځی، او که ته زما بادارنه وای نوزه کورټ نه راگرځېدم او د هغو سره پاتېدم، ابو مسلم دخپل دیوان رئیس ته امر وکړی، چی د جگر نو اودهغود پلرونو او ځایو او کلیونوسونه دهغودنسب او ونښو سر په دیوان کی ثبت کړی، نو تر ثبتېدو وروسته څرگنده سوه چی د ده د جگر نوشمېر او وزرو (۷۰۰۰) تنو ته رسېدلی و. د (۱۲۹ هـ) کال د ذیقعدې د میاشتی د ابو مسلم یوبل سالار چی خازم بن خزیمه نومید په سرورود کی دهغه ځای حاکم چی بشر بن جعفر سعدی ئې باله او دنصر سیار له خوا مقررو، وواژه او دهغه ځای دفتح زیری ئې ابو مسلم ته ورواستاوه.

د همدې کال په پای ابو مسلم خپل یوبل سالار نصر بن نعیم ضبی هرات ته ولېږه او هغه هرات داسوی حاکم له لاسه چی عیسی بن عقیل لیثی نومېد وپوست او عیسی دنصر سیار خواته وټټېد او هرات هم د ابو مسلم د سالار په لاس ورغی. ابو مسلم دوه څلوېښت ورځی په سپیدنګ کی و، او د (۱۳۹ هـ) کال د ذیقعدی په ۲۱ د چارشنبی په ورځ د سپید نګ لښکرګاه څخه «ماخان» یا «ماخوان» ته ولاړ، او هلته د عثمان د زوی ابو اسحاق خالد کره کښته سو، او دلښکر د ساتنی دپاره ئې یو خندق وکینه، چی پریوه څو اټی د قیس حنفی زوی مصعب، او دایاس نضبی زوی بهدل او پریله خواتی ابو بشراحیل او ابو عمرو اعجمی څارنه کوله.

د لښکر سالاری ئې د ابو نصر مالک بن هشیم په لاس کی وه، او د څارو نکو د ټولی قوماندان د عثمان زوی ابو اسحاق خالد و، دلښکر د دیوان مشر د مظفر زوی کاسل و، او دیوان رسایل د صبیح زوی اسلام اداره کاوه، او د قضا او وعظ چاری د مجاشع تمیمی زوی قاسم ته سپارلی سوی وی، چی هرمازیگر به ئې لښکر ته پرېنی امیه بانندی دې

بني هاشم فضایل بیانول، اودنمانخه اسامت به ئی کاوه، اوسالیه بیاد کراز زوی داؤد تولوله .

به (۱۳۰ هجری) کال ابومسلم دخراسان دارالاماره «سرو» ته چی دامویانووالی نصر بن میار پکینی اوسید ستوجه سو نصر بن سیار چی دابومسلم خراسانی قوت لیده چی ورخ به ورخ زهاتیده نواسوی خلیفه سروان ته ئی ددی خطر به باب ولیکل او دابیت ئی هم ورته ولیکه :

اری جز عا ان یثن لم یقور یض علیه فبادرا قبل ان یثنی الجذع (۱)
یعنی: «زه یو کوچینی بچوری ویشم، هغه ایل کره، محکمه چی که لوی سویا د هیجا لاس نه پر بر کیری»

خو خلیفه سروان چی دخواجوسره په جگره اخته و، هیخ جواب ئی ورته کئی اودلته دابومسلم خراسانی دیرغل خطر نصر بن سیار دیروار خطا کړی و، اوهم په خراسان کی ورخ به ورخ داسوی خلافت پر ضد خلک اودخلگوا حاسامات یاریدل نو نصر بن لیک سروان ته ولییر، او په هغه کی ئی دابیتونه ولیکل:

اری بین الرما د و میضن جمر
فاه حج بان یکنون له ضرام

فان العار بالعودین تذکی
وان الحرب سبدها الکلام

(۱) جذع: دلومر بودو و تورو په زور دپسه دوه کلن وری، اود غوا یی دوه کلن کیلگی، او دآس دری کلن بهان، اوداوپن پنخه کلن جونگی ته وایی (ستهی الارب)

فان لسم يطفها عقلاء قوم
هكون وقودها جثت وها م

فقلت من التعجب لمت شعري
اا يقاظ اميسه ام نيسام؟

فان يك قومنا اضحوا انيا ما
فقل : قوموا فقد حان القيام

يعنى: »زه په ايروكى سو لهند اووښم ، اودا اور به بلى لمبى ولى ، لڅكه
چى اور په دوولر گو بليداى سى ، او دجگړى سرخبرى دى .

- كه دقوم پوهان هغه سر نه كړى ، نو غښتلى بد نونه به د هغه لرگى وى ،
- كاشكى زه پوهيدلى واى ، چى بنى اميه ويښى دى كه بيده ؟

- كه زسور دسهار پر وخت بيده وي نو ورته ووايه چى پورته د قيام وخت دى
دليك چى سروان ته ورسيد نو هغه ونه سو كولاى چى نصرته لښكرى سر مته راوليږى
پوازي ئى دونى دنصر په جواب كى وليكل :

» هغه څه چى دپښو ليدونكي وى غايب سړى هغه نه سى ليدلاى ، نو لڅنگه
چى كولاى سى دادردوا كړه ، دا جواب چى نصرته راورسيد زوده خپل ملگرو ته
ووويل :

» منامى دپادارله دى جوايه ښكاري چى برى به ئى په برخه نه سى » هغه و ، چى
په (۱۳۰ هـ) كال ابو مسلم دخراسان دهغه وخت پدارالاماره «سرو» بازدى د
حملى ترقيبات ونيول ، يرغل ئى پروكړى ، او د نصر سيار داسو يا نووالى تر لږ
دقاومت وروسته مات و كړه .

و کره، له سرو خخه و تبتید (۱) او ابو مسلم خراسانی د همدې کال د جمادی الاخر په ۲۱ د پنجشنبې په ورځ د سرو بشارته ننه ووت، او په همدې کال د کعب زوی موسی د ابو مسلم له خوا ایور دته ولېږل سو، او هغه خای ئی و نیو، او همدارنگه ابو داؤد خالد د ابو مسلم له خوا د بلخ نیولوته وگمارل سو، او هغه په جوزجان کی د بلخ د حاکم زیاد بن عبدالرحمن قشیری سره جگړه و کره، او د بلخ حاکم ئی مات کئی، او بلخ ئی و نیو، د بلخ حاکم ترمذ ته و تبتید، او په دی توگه د خراسان ټولې سیمې د ابو مسلم په لاس کښیو تلې، او ده خپل دا کار داران د خراسان سیمو ته ولېږل .

۱ - سمرقند ته : د نعمان از دی زوی سباع

۲ - تخارستان ته : د ابراهیم زوی ابو داود خالد

۳ - طبرستان او پارس : د اشعث زوی محمد

۴ - نیشاپور ته : د مجاشع زوی قاسم

۵ - طوس ته : د شیب زوی قحطبه دیزید د زوی ابو عون عبد الملک، او د

حکیم عکمی د زوی مقاتل، او د برسک بلخی د زوی خالد، او د خزیمه د زوی خازم، او د عبدالرحمن د زوی منذر سره .

او امنیه لوی قوماندان ئی د «قاید شرط» په نامه د هیثم زوی مالک و ټاکه .

په (۱۳۱ هـ) کال ابو مسلم خراسانی دا فغانستان ټولې مسلمانې سوی سیمې

د اموی دولت له ادارې او تسلط خخه آزادی کړې، او په خپله له سرو خخه نیشاپور ته

ولای، او له هغه ځایه د ابو مسلم لښکر د قحطبه په مشرۍ تر اصفهان او همدا ان اونه او نند

پوری پرمخ ولاړ .

(۱) نصر سیار د (۱۳۱ هـ) کال د ربیع الاول په میاشت همدان ته نژدې په ساوه کی سر سو .

هغه وخت چې د خراسانیانو لښکر دشامیانو د خورا لوی لښکر سره چې د عراق او ایران دامیر یزید بن عمر له خوا د ابومسلم د پو پنا کو لود پاره رالیږل سوی و، مخامخ سو نودشامیانو زیاتوالی او د جهز والی خراسانیان لږ شانته پریشانه کړه خو په همدې وخت کې د دوی قوماندان قحطبه دوی راغونډ کړه او په یوه بلیغه او اغېزه ناکه وینا ئې دوی پر پشانی په هیجان تبدیله کړه — ده ورته و و یل :

« اې د خراسان خلکو ! ایا پوهیږی چې د څنگه قوم سره مخامخ یاست او جنگ به کوی ؟

د ادشام خلک او د هغه قوم پایڅوردی چې د خدای کورته ئې اوراچولی (د حجاج او ابن زبیر هغی جگړې ته اشاره ده چې کعبه پکښی وړانه سوې وه) اې خراسانیانو ! خراسان ستاسی دنیکه گانو هیواد دی ؛ ستاسی پلرونه دنیا و ، عدل ، احساس او ښه سیاست له امله تل پر خپلو دشمنانو او بدخواها نو بر یالی او غالب و ، خو څنگه چې ئې خپل ښه خو یونه په ظلم او دښمنی ایش کړه خدای پر دوی په قهر سو ، عزت او پاچهئ ئې له دوی څخه واخیسته او دوی ئې د پر و بد و خلکوته وسپارل او خدای داسی خلک پرتاسی او ستاسی پر هیواد مسلط کړل چې ستاسی نعمتونه ئې در څخه چور کړه ، ستاسی ښځی ئې په جبر بوتلی ، او ستاسی اولادونه ئې مریان او سینځی کړه او ستاسی هرڅه ئې در څخه واخیستل .

دوی لمړی د عدل او نیا و تړون وکی خو پخپل عهد ئې وفا ونه کړه او خپل تړون ئې مات کي ، اود ظلم او ستم خواته ئې دخپل سیاست ښځه واړوله . دوی د رسالت د کورنی پر هیز کاران بیرولی او پر پشانه کړی دی او د خدای د حکم پر خلاف حکومت کوی . ځکه نو خدای وغوښته چې تاسی پر هغو تسلط کړی

څوچي د مظلومانو مقتولانو دوینو کسات او انتقام واخلي.
اسام ماته وويل چي تاسي به په دغسي ورځ د دینمن مقابله وکي او پري به وسوسي
هغوی به ووژني او تبت او پرک به ئې کي-»
په دی وخت کي ئې د ابومسلم خراساني د ليک يوه برخه واوستله چي ليکلي ئې و:
«بسم الله الرحمن الرحيم.

له ابومسلم څخه قحطبه ته: اما بعد- د دینمن په مقابل کي پښي تنگي کي،
او چي بري سو وموند نو په وژلو کي له افراط څخه ځان مه ژغوري خدای ستاسي
سره مرسته کوي»

خراسانيان د دی ليک په اوريدلو سره په هيچان راغلل، او د ذاجچي په لمړي ورځ
ئې پرشاميا نو سخته حمله وکړه، او تر سختي جگړې وروسته د اسوزو شاميانو په
منځ کي ئې دهغوی سپه سالار «نبايه بن خنظله» واژه او قحطبه دهغه سر پرې کي
ابومسلم ته ئې وليږه، او بري د خراسانيانو په برخه سو.

د (۱۳۲ هـ) کال د محرم په مياشت ابوعون عبدالملك خراساني او د طريف زوی
مالك خراساني د څلوروزرونو جگړو سره «د زور» تيارونيو، او په همدی کال د قحطبه لښکر
د دجله او فرات سواحلوته ورسيد، خو قحطبه له دجلې څخه د پور يوتلو په وخت کي
د وب سو، نو خراسانيانو دهغه زوی «حسن» د ځان مشراو امير وټا که او حسن د
ديرشو زرو جگړو نو سره، محمد بن خالد په مرسته چي پلار ئې د عراق او اکائي اسد
د خراسان اميران وو، او پخپله ئې د ابومسلم شاعرمنلي و، کوفه ونيوله، او د خپل
پلار قحطبه د وصيت په اساس د ابوسلمه خلال همد ا ني چي هغه وخت
د اسويسا نولو لسه بيمري پسسه کسو فسسه کسي پټ و

په لیون کی سو، هغه ئې له کوره راویوست او دابو مسلم فرمان ئې ورو سپاره، او دخیل پلار قحطبه پر آس ئې سپور کړه، او دابو مسلم د فرمان سره سم ئې د «وزیر» په عنوان دتولو چارو واگی وروسپارې، او دی په اسلامی نړی کی داسلامی دولت دتاسیس له ابتدا څخه تر هغه وخته لومړی سړی دی چی د «وزیر» په نامه وټاکل سو، او وروسته ئې د «وزیر آل محمد» لقب وموند ابو سلمه دابو مسلم فرمان د کوفې خلکو ته ولوست، او هغه ئې دابو مسلم خراسانی د هداياتو عملی کولو ته وروبلل، او بیانی نو د (۱۳۲ هـ ق) کال دربيع الاول په لسمه د جمعې په ورځ داسام ابراهیم (۱) ورو راوبالعباس عبدالله لقب په «سفا ح» د خلافت پر بسند کېښاوه، او د ابو مسلم خراسانی په حکم ئې بیعت ورسره وکړه، او له همغښی ورځی څخه د عباسیانو د خلافت بنسټ د خراسانیانو په لاس کېښوول سو، چی ددې ستر تحول راوستونکی (یعنی له بنی امیه څخه د خلافت اخیستونکی او آل عباس ته د خلافت ورکوونکی) دتولو په سر کې «ابو مسلم خراسانی» و، چی د خراسان له تخار او سمرقنده رانیولې بیاد کوفې تر دروازو پوری داسوی دولت دستمگرو امیرانو، والیانو او حاکمانوسره ئې مبارزی وکړې، او له خراسانه ئې دامویانود تسلط او اقتدار کمبله ټوله کړه، او د «امین آل محمد» په لقب یاد سو.

ابوعلی محمد بلعمی دسامانی امیر منصور وزیر (۲۲۹-۳۲۵ هـ) دطبری د مشهور

تاریخ په حواله داپینې داسی لیکې:

(۱) اسام ابراهیم د (۱۳۱ هـ ق) کال په پای کی په دې پلمه چی دابو مسلم خراسانی کم لیک ورسره سوندلی سوی و، داسوی خلیفه سروان په حکم دحران په زندان کی بندی، او بیانی همهلته سرد آهکو په بنی کی دننه کړه سو، او په دې توگه ووژل سو.

«و کار ابومسلم هر روز بالا می گرفت و بیم او اندر دل‌های سردمان همی افتاد و او را یاری همی کردند، و ایدون گویند که سببرها که خطبه کردند گفتندی:

اللهم اصلح الامیراسین آل محمد (ص) ،

و سردمان بخراسان میل به ابو مسلم کردند، و فرمان او بردندی، و خراج بدو دادندی... حسن بن قحطبه بکوفه اندر شد با افزون از سی هزار سرد، و ابوسلمه بن حفص بن سلیمان الخلال و او را وزیر آل محمد گفتند آنجا بود، و ابوسلمه بنزد یک پسر قحطبه شد چون حسن او را بدید برخواست...

ابوسلمه بر نشست و حسن نیز با او بر نشست و فرمود که سردمان برگرد آمدند اندر مزگت (مسجد) ، هیچ بزرگواری و هاشمی نبود که در آن روز در مزگت جامع حاضر نبود، و خلق نداستند که ایشان را از بهره چه همی خواهند کرد؟...

و بکوفه در آن روز گروهی بودند از علویان، و بعضی چنان پنداشتند که بیعت فرزند آن ابوطالب راست، پس ابوسلمه بر منبر شد، و خطبه برخواند، و خدای عزوجل را حمد و ثنا گفت و گفت: ای سردمان! هیچ کس سباده که نه سلاح بر تو اند گرفت یا برستور نتواند نشست که نه سیاه پوشد و فردا به جامع آید، تا بیعت کنیم، آنکس را که سزاوار است، پس آل ابوطالب تو میدشدند، و سردمان به خانه‌ها باز شدن و علم‌ها سیاه کردند و هنوز روز نبود که همه سیاه پوشیده بودند سردمان به مزگت جامع آمدند، و طلبها برزدند، تا علمها برپای کردند و تکبیر گفتند، و ابوسلمه وزیر آل محمد بود بر منبر شد، و بر خدای عزوجل ثنا گفت، بر پیغمبر خدا (ص) درود فرستاد، پس گفت: ای مسلمانان! شما همداستانید

بد آنچه من میکنم ؟

گفتند : بگوی آنچه خواهی !

ابو سلمه گفت : اسین آل محمد (ص) ابو مسلم عبد الرحمن نامه نوشته است و مرا فرموده است که خلیفتی از بنی هاشم بر پای کن ، تا خلاق بر هند از جور بنی امیه و بیداد کردن ایشان ، ومن نگاه کردم اندر دیوان های بنی هاشم و هیچ مردی ندیدم بز رگوار تر از عبدالله بن محمد بن عباس . فاضل تر است و نیک مرد است و من پسندیدم و شما نیز پسندید . ایشان گفتند : صوابست و توفیقی یافتی ، و خدای ترا مزد دهد ، کار ما تابع کار تست .

سر دمان تکبیر گفتند و ابو سلمه کس فرستاد ، و ابوالعباس بن محمد را بیاوردند ، و او بیامد بر ماده شتری نشسته بود ، و عمامه سیاه بر سر نهاده ، و جامه سیاه پوشیده ، و روز آدینه بود بمزگت اندر شده ، و بفرمود تا سوز نان بانگ نماز گفتند . پس ابوالعباس بن محمد بر منبر شد ، و خدای عزوجل را ثنا گفت ، و بر پیغامبر (ص) درود فرستاد ، و خطبه خواند و گفت : خدای عزوجل بگماشت از گروه ما اندر خراسان ، تا قدر ما بدانستند و کینه ما باز خواستند ..

پس از منبر فرود آمد و اندر پیش شد و نماز آدینه کرد ، چون از نماز بپرداخت بنشست و سردمان با او بیعت کردند و آن روز دهم ربیع الاول بود ، و سال صد و سی و دو بود از هجرت ، و این نخستین خلیفتی بود از آل عباس رضی الله عنه (۱) «
خوا ابوالعباس سفاح لومرئی عباسی خلیفه سر له دیچی دا بو مسلم خراسانی دایکیر په زور ، او دا بو سلمه خلال همدانی په غویشتنه خلافت ته رسیدلی و ، بیا هم

(۱) دبلعمی دتاریخ طبری فارسی - ترجمه ۳۶۷ ۷۳۳ مخ

دخپل خلافت له لومړي ورځې څخه د دې دوو سترو نوميا ليو له نفوذ او معنوي قدرت څخه په تشويش کې و، ابو مسلم خراساني ئې خپل يوازينی رقيب باله او بوسلمه مقتدر وزير ته ئې د شك په نظر كاته ، اوغو پته ئې په هر ډول چې وي دا دوه غچتلي او ستر شخصيتونه له منځه و باسي ، خو څنگه چې د عباسيانو د واک لاپوره استقرار سوندي نه و ، نو په ښكاره ئې ممد د دوي پر خلاف اقدام نه سو كولاى ، ځكه نو دچم او دروه له لارې راواندي سو ، او دخپل جلوس په همغه لومړي كال ئې دخپل ورور ابو جعفر منصور خراسان ته په ښكاره د دې دپاره وليږه چې دا بوسلم خراساني په سرته له خراسانيانو څخه بيعت واخلي ، خو په پته ئې دا غرض و ، چې ابو مسلم د بوسلمه په نسبت بد بينه كړي ، اوله بوسلم څخه د بوسلمه دورك كولو اجازه واخلي ، هغه چې ابو جعفر خراسان ته ورسيد ، او د سرو له ښار د باندي ئې پخپله ابو مسلم ښه هر كلى وكى ، او ابو جعفر هم وليده چې هيڅوك ئې مخالفت نه كوي ، ډير خوشاله سو ، خو په خبرو كې ئې ابو مسلم ته وويل چې : «يا ابو مسلمه ! سو ډ د حفص له زوى بوسلمه څخه گيا له لرو ، هغه پر امير المؤمنين جور او كبر كوي ، او دهغه خلافت هيڅ نه گڼي ، او پر سوو اعتراض كوي ، او تر خپل حد تير يږي - نو والله چې امير المؤمنين ستا له خاطر ه د ه څخه نه و ابي ، ځكه چې تا هغه وزير كړى دى » ابو مسلم ځان مجبور گانه چې دخلافت د دربار په چارو كې خپله بې طرفي ښكاره كړي ، نو ځكه ئې ابو جعفر صرف دونى وويل چې :

«زه تا او امير المؤمنين ته اجازه در كوم چې هر څه غواړي دهغه سره ئې وكى (۱)»
په ئې ابو جعفر منصور په خورا درناوي او د ادينه دخورا ډيرو سوغاتو سره رخصت

(۱) د تاريخ طبري په ترجمه كې د «دستور» كلمه راغلي چې دلته په اجازه ترجمه سو

کبی، او هغه چی عباسی دربار ته رسید، اودابو مسلم له خوانی خلیفه سفاح ته یاد ورکی، نو په هماغه کال درجب د سیاشتی په یوه شپه ئی بوسلمه خلال په پته اواسرار آمیزه توگه وواژه او دهغه پر مخای ئی دبرمک بلخی زوی خالدد عباسی دربار وزیر وپا که. خوابوجعفر منصور چی له خراسانه ولاړهغه خلیفه سفاح ته داهم ویلی و: «ترخو چی ابو مسلم ژوندی دی ته به خلیفه نه یی. نو باید هغه ووژل سی» سفاح که څه هم دخپل ورور ددی خبری سره موافق و، خو سمدستی ئی ددی اسرار له خرگندولو څخه سخت منع کی.

له بلې خوا ابو مسلم خراسانی په همدی کال سیستان او سند ته خپل حاکمان واستول او هغه سیمی ئی هم و نیولی، د سیستان امارت ئی د عباس زوی عمر ته ورکې، اوسند ته ئی مغلس عبدی سیستانی د یواند کرمه ولیزه چی په «دیل» کی داسوی امیر «منظوره سره و جنگید او هغه ئی وواژه، خو وروسته په هغه جگړه کی چی د منظور دورور منصور کلیبی سره ئی وکړه بندی اویاد منصور په امر ووژل سو، او ابو مسلم د هغه پر مخای د کعب تمیمی زوی موسی د سند والی وپا که اود شلو زور و جگړه نوسره ئی سند ته واستاوه، اود هغه ډیر زور او مدبر سړی و، او چی هلته ورسید په قنډاییل (اوسنی گنداوه) کی تم سو، اود سند د یاغی والی منصور کلیبی د ملگرو سره ئی لاره پیدا، او هغه ئی ټول د خان کړه، بیاله قنډاییل د سند د سیند غاړی ته ورسید، اود منصور سره کلکه جگړه وکړه، او دهغه ئی په لاس کښی ووت او ئی واژه، او په (۱۳۳ هـ) کال ئی منصوره و نیوله، او ترهغه وروسته نو په سند کی هم دا مویا نو د نفوذ کمنه ټوله سو، او ټول سند د ابو مسلم خراسانی د حکمران تر لاس لاندی سو، او موسی تر (۱۴۰ هـ ق) کال پوری په سند کی د ابو مسلم خراسانی حکمران پاته سو.

که خه هم سندیانو یوه جرگه دسفاخ دربا رته وایر له ، خو هغه جرگه دا سی وخت هلته ورسیدله چی دری ورخی وروسته سفاخ مړسو، او جرگی ته کمه نتیجه په لاس ورنغله . خوپه سیستان کی وروسته تر هغه چی د ابومسلم خراسانی ور استولی سوی حکمران دعباس زوی عمریه (۱۳۳ هـ) کال ووژل سو ، نو ابو مسلم د هغه پر خای ابوالنجم عمار سیستان ته د حکمران په حیث ولیره ، مگر په د غه وخت کی بو عاصم بستی له بست خنجه دلوی لیکر سره سیستان ته مخ وکړه ، اودا بو النجم عماره سره و جنگید ، ابوالنجم ماته وکړه ، او بو عاصم بستی د سیستان خپلواک حکمران سو ، چی بیاله هغه بخایه دلوی لیکر سره دخراسان دنیولو په نیت وخوئید ، خو له هغی خوا ابوداؤد چی د ابومسلم له خوا دخراسان والی و ، د عبد الله کندی زوی سلیمان له لوی لیکر سره د بو عاصم بستی دمخنیوی دپاره دسیستان خوا ته ولیره ، اود سیستان خلگو هم یولیکر دعلاد زوی عبید الله اود ربیع زوی حنین په مشری دا بو مسلم خراسانی دوالی ملا ترته وامتاوه ، او په فراه کی سخت جنگ ونبت ، بو عاصم بستی ووژل سو ، اود (۱۳۸ هـ) کال په ربیع الاخر کی سلیمان پر سیستان لاس و سوند ، اودا پیمبه هغه وخت وسوه چی ابومسلم خراسانی حج ته تلمی و .

په بخارا اوماورالنهر کی هم له (۱۳۳ هـ) کال خنجه د ابومسلم خراسانی پر خلاف ځینی سازشونه وسوه خو ټول دنا کاسی مړه بخا مخ سول ، مثلاً په (۱۳۳ هـ) کال په بخارا کی د شیخ مهر زوی « شریک » د دیر شو زرو جگړو سر د آل علی په پسه طسرفسدا ری اود آل عباس پسر خلاف پورته - سو ، خوا بو مسلم خراسانی لس زره جگړن د صالح خزاعی د زوی « زیاد » په سلاپی هغی خواته ولیرل ، خو چی ئی شریک وواژه ، اود « بخارا خذاة » په

کومک ئی ماورأ النهر مطیع کی .

اوپه همدی کال دابوسلم له خوا دابراهیم زوی « ابوداؤد خالد » له وختش څخه ختلان ته واستول سو ، اود هغه ځای سلك ئی چی دسبل زوی « حیش » نوسید دهغه ځای دیوی ډلی دهقانانو (مشرانو) سره کلابند کی ، څوچی دشپي دهغود دهقانانو اوخپلوانو کرانو سره د « فرغانه » خواته وتښتید اوچین ته ولار ، او ابو داؤد بلخ ته راغی .

بیا په (۱۳۴ هـ) کال همدی ابوداؤد پر « کش » یرغل وکی ، اودهغه ځای ملک « اخیزید » ئی وواژه ، او ډیر نفیس او ښکلې اوښی اوچینی مذهبه او انځور سوی ظروف دنورو قیمتی کالوسره لاس ته راوړه ، اوهغه ئی ابومسلم خراسانی ته چی په سمرقند کی و ، یووړه ، او پر « کش » ئی د اخیزید ورور « طاران » حاکم کی اوپخپله ابومسلم مرو ته راغی ، اود سمرقند د حصار دودانولو اسر ئی وکی ، اود صالح زوی « زیاد » ئی د سعد او بخارا والی وټاکه ، خودی زیاد د عباسی دربار په لمسون په (۱۳۵ هـ) کال د ابومسلم خراسانی له اطاعته سر و غراوه ، اود نعمان ازدی زوی سباع څخه د ابومسلم سره و ، د عباسی دربار له خوا وگمارل سوچی هر ځای چی ئی لاس ورسیری ابومسلم خراسانی ووژنی ، په دی وخت کی د تالقان یوی ډلی راوند یانو په ترمذ کی دهغه ځای حاکم وواژه ، او ابومسلم دهغه فتنی دسړولو دپاره « آمل » ته ولار ، اوچی هلته د عباسی دربار په دسیسه خبر سو ، نو « سباع » ئی د جنید زوی حسن د آمل حاکم ته وسپاره ، چی سل غمچینی ئی ووهی ، او بیانی ووژنی تر هغه وروسته نوا بومسلم له آمله بخارا ته ولار ، اود زیاد لښکر ته ئی ماته ورکړه ، اود « ارکث » دهقان دز یادسړ پرې کی او ابومسلم ته ئی ولیږه ، بیانو « کش » او

شاوغر هم فتح سو، او ابو مسلم خپل پایتخت سر و ته وگرځید له یلي خوا د غور پښتنو
اسیرانو د ابو مسلم خراسانی ملا تړوکی، هغه وخت په غور کی د سور یانو کورنی
حکومت کاوه، اوچی ابو مسلم خراسانی دینی امیه امیران له خراسانه ایستل په غور کی
امیر پولاد امیرو، او هغه د غوری پښتنو ویولښکړ د ابو مسلم خراسانی مرستی ته ورواستاوه
چی د پتهی خزانی مؤلف محمد هوتک ئی داسی یادونه کوی :

« امیر پولاد په هغه دعوت کی شریک و، چی ابو العباس سفاح، دینی امیه سره
جگړه کړله، او ابو مسلم ئی هم مرستی و » د محمد هوتک له لیکنی څخه داسی
څرگند پیری چی په هغه مرسته کی د امیر پولاد زوی امیر کروړ جهان پهلوان هم برخه
درلودله، او خپل مشهور حماسه شعر ونه ئی په همدی سناسبت ویلی دی، محمد لیکمی:
« په تاریخ سوری محمد ابن علی البستی داسی کښلی دی: چی د عباسی دعوت
په جنگو کی چی امیر کروړ دیری سوبی و کړلی نو ئی د ابیتونه وو یل، چی «ویاړنه»
ئی بولی، هغه دادی چی شیخ کتبه علیه الراحمه له تاریخ سوری را نقل کړی دی:
زه یم زسری، پردی نری له ما اتل نسته

په هند و سنده و پر تخارا و پر کابل نسته

بل په زا بل نسته

له ما اتل نسته

غشی دمن سی لخی، بر یښنا پر میر خمنو باندي

په ژو بله یونم، بر عالم پر تبتیدونو باندي

په ما تیدونو باندي

له ما اتل نسته

زما دبریو پرخول تاو یری هسک په نمنخ وپه ویاړه
د آس له سووسی مڅکه ریږدی غرونه کاندې لټار
کرېم اېوادونه اوجاړ
له ما ا تل نسته
زما دتوری ترشپول لاندی دی هرات له وجروم
غریج و باسیان و تخار بولی نوم زما په اودوم
زه پیژ ندویم په روم
له ما ا تل نسته
پر سروز ماغشی لونی داری د بین راغخه
هر یوالر و دپرخنده وحم تېشتی پلن راغخه
ر بهی زړن راغخه
له ما ا تل نسته
دزرنج سو به سی توری په صخسو رو کره
په باداری سی اور اوی د کول دسور و کره
سترسی تر پورو کره
له ما ا تل نسته
خپلو و کره و لور پیر زو ینه کوم
دوی په داپینه ینه باس ینه ئی روزنه کوم
تل ئی و د نه کوم
له ما ا تل نسته

پر لو یو غرومی وینا دروسی نه په خنډو په تال

نړۍ زما دهنوم می بولی پردر یخ ستا یوال

په ورځو ، شپو ، میا شتو کال

له ما اتل نسته (۱)

منهاج سراج جوز جانی هم د امیر پولاد او د ابو مسلم خراسانی سره د هغه د ملاتړ یادونه کوی اولیکي:

« امیر فولاد د غوری یکی از فرزندان ملک شنسب بن خرنک بود ، اطراف جبال غورد در تصرف او بودند ، و نام پدران خود احیا کرد . چون صاحب الدعوت العباسیه ابو مسلم مروزی خروج کرد ، و امراً بنو امیه را از میانک خراسان ازعاج و اخراج کرد امیر فولاد حشم غور را بمدد ابو مسلم برد ، و در تصرف آل عباس و اهل بیت نبی ، آثار بسیا نمود ، و مدتها عمارت مندیش و فر ما ند هی بلا د جبال و غور مضاف بدو بود (۲) »

په (۱۳۶ هـ) کال ابو مسلم خراسانی له خلیفه سفاح څخه اجازه وغوښتله چی عراق ته ورسې او بیاله هغه لخواه حج ته ولاړسې ، سفاح ددی دپاره په دېرشوق اجازه ورکړه چی ابو مسلم ئې له نژدې څخه تر نظر لاندی وی ، او ابو مسلم دیوې پلې خراسانیا نوسره د عراق خواته وځو لېد .

په دې وخت کی د سفاح ورور ابو جعفر منصور بیا خلیفه ته وویل:

« وروره ! زما خبره واروه او وئې مننه ، هغه د لچر ترخود اسرې پر کاروی سوربه له دې

(۱) پټه خزانه - ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۵ مخونه

(۲) طبقات ناصری - ۱ ، ۲۲۳ مخ

کاره هيڅ گټه وانه خلو، نو زمانصحيث واروه اودى ووژنه او که نه وى دى به سوره ووژنى»
خليفه سفاح ورته وويل: «دده نفوذ او قدرت ددې کار سانغ دى، او بيا داسې زسود
دپاره تر سر تېر سوي دى څنگه ئې ووژنو؟»

ابو جعفر وويل: ده چې هرڅه کړې دى زسود د قدرت او تبليغ په اغېزه کې ئې کړې
دى، که سوره دده پرځاى يوه پيشوهم استولې وای همدا تائير ئې پيدا کاوه» بيا ئې نوسفاح
ته وويل: هغه وخت چې ابو مسلم تا قه راسى زه به توره راو باسم او هغه به ووژنم
سفاح ورته وويل: «دده سلگرو، او پيروانو سره به څه وکړو؟ هغه به هروسرودده
دکسات اخيستلو دپاره راته پورته سى؟»

ابو جعفر وويل: «هغوى چې دده په وژلو خبر سى ټول به تيت او پرکک سى،
سفاح وويل: «دده پيروان دى پرستى او ټول دده سره تينگ و فاداران او فداکاران دى»
ابو جعفر وويل: «ترڅو چې دى ژوندى وي همدا سى ده، خودده تر مړينې وروسته به
هيڅکله ونه پور پېرى - نو که کولای سې وئې وژنه، او که نه وى تابه ووژنى»
په پای کې خليفه سفاح خپل ورورته وويل: «ستادى په خداى قسم دى که نه دا خبره
بيا تکرار وي، او دا مهال خيال نه سره لېرى کړه»

په هر حال! ابو مسلم خراسانى د سفاح دربار ته ورسېد، او سفاح ئې پيرينه هرکلى وکړى
خوداسې څرگند پېرى چې ابو مسلم د ابو جعفر منصور په بد نيت خبر سوي و، څکه نود
هغه په مقابل کې يې اعتنا و، حتى يوه ورځ چه ابو مسلم د سفاح دربار ته ورغى،
د سفاح ورور ابو جعفر منصور هم حاضر و، مگر ابو مسلم هغه ته ونه کاته او سلام ئې
وروا نه چاوه، سفاح د هغى يې اعتنا ئې د سبب پوښتنه وکړه، ابو مسلم خراسانى
جواب ورکړى چې:

«هو، مادی واید، خود خلیفه په حضور کی به بل شوک د احترام مستحق نه وی»
بیانو ابو مسلم خراسانی د زرو تنو ملگرو او د پرو خزانو سره د حج په نیت رهی سو، خو خلیفه
سفا ح خپل ورور ابو جعفر منصور د «امیر الحاج» په حیث ورسره ملگری کئی، او ابو مسلم
ته ئې وویل: «که زما ورور ابو جعفر د حج نیت نه درلود ای نو هر ورسو سی د حج په
وخت کی ته دخپل والی او امیر الحاج په حیث قما کلبی»
وای چی ابو مسلم په جواب کی ورته وویل: «ایا دده حج زما د حج سره مستمخ سوی دی؟»
اوله دې وخته د ابو جعفر سره کهنه د ابو مسلم په زړه لا زیاته شوه، او هم دا ابو مسلم
وروستی خبری د ابو جعفر د زړه کینه لا تازه او قوی کړه .

خلیفه سفا ح خپل ورور د ابو مسلم د کارو د بخارنی دپاره دهغه سره و لپره، او
دهغه په غیاب کی ئې هغه دخلافت ولیعهد کئی او یو فرمان ئې په خپل مهر او دخپلی
کورنی په موافقه د ابو جعفر دولعهدی په باب ولیکه او هغه فرمان ئې دخپل درباریو
باوری سخور د موسی زوی عیسی ته و سپاره، او پخپله ابو العباس سفا ح عباسی خلیفه د
(۳۶ هـ) کال د ذی حجه په ۳ د یکشنبی په ورځ د عراق په انبار کی د کوی (چیچک)
په ناروغی سر، او همهلته بشخ سو .

د موسی زوی عیسی په همغه ورځ په انبار کی د عراق له خاگوڅخه د ابو جعفر
منصور په نامه بیعت واخیست، او هغه بیعت د یوه لیک سره د حصین عیدی د زوی
محمد په لاس سکې ته و استاوه په دې وخت کی د حاجیانو کاروان په «زکیه» نومی خای
کی اولی و، چی له عراقه لیک اوبیعت هلته ورسید، حاجیانو او ابو مسلم خراسانی هم
ورسره بیعت و کئی او د منصور خلافت ئې ومانه، خو منصور چی له پخوا لادا بو مسلم
سخت مخالف و، دخپل خلافت له لومړی ورځی څخه تر هر څه د سغه ابو مسلم خراسانی د وژلو په

فکر کی ولوبد، مگر ابوسلم دخیلو تېر و خدستو په اتکا دا تصور نه کاوه چې د پرژ ردی د نوی خلیفه د خطر او انتقام سره مخامخ سی نو ځکه کم وخت چې د سفا ح تر سر بی وروسته د علی زوی عبدالله منصور اکا په شام کی پورته سو؛ او د خلافت ادعا ئې وکړه، نو ابو مسلم خراسانی د ابو جعفر منصور په غوښتنه دا و او سو زو خراسانی جگړنو سره دشام خواته و خو ځېد. ابو مسلم لاپه مکه کی و، چې ابو جعفر منصور ده ته استا زی او لیک ورو استاوه او ورته لیکلی ئې و چې: «ستا ښه اغېزه زو سر په دولت کی څرگنده ده، ددې لیک په رسېدو سره باید دشام خواته و خو ځېرې، او د علی د زوی عبدالله سره جنگ و کړې خو چې اطاعت ته غاړه کېښېر دی، او بیعت وکړی، که نه و، نو سر ئې پر لیکه» منصور غوښته چې د دېمن سرد دېمن په لاس و کو تې، او ابو مسلم خوش باوړه خراسانی هم د منصور په غوړه ژبه وغولېدا و شپږ میاشتې ئې د عبدالله سره جگړه وکړه، او عبدالله دخپل لښکر خراسانی جگړن چې شمیر ئې اوو، یا او ولسو زو تنو ته رسیده له دی پیری خلع سلاح کړه او تول ئې په یوه ورځ و و ژل چې د ابو مسلم خراسانی دلته کرسره یو ځای نه سی، خو ابو مسلم د (۱۳۷ هـ) کال د جمادی الاخری په اوومه عبدالله ته ماتو و رکړه، او دا دعبا سی خلافت مخالفینو ته دا بو مسلم خراسانی وروستی فاتحا نه ضربه وه، خوددی په صله کی ئې څه ولیدل؟

واپی چه یوه ورځ منصور دخپل یو باوری در باری دقتیبه زوی مسلم سره د ابو مسلم خراسانی په باب کی مشوره کوله، مسلم ورته دقرآن د ایتو وایه:

«لو کان فیهما آلهة الا الله لفسد تا»

منصور چې هغه واروید مسلم ته ئې وویل: «ستا مشوره سی و منله»

نو هغه وخت چې ابو مسلم خراساني دخلافت مدعی عبدالله سات کي، نو
 ډير سالونه او قيمتي جواهر په هغه جنگ د خراسانیا نولاس ته ورغلل، منصور
 چې ډير بخيل و، اوله همغه سببه ئي «ابو دوا نيق - دانه شمير و نکي» باله
 نو ابو الخصيب ئي دساليو او لږو شميرته ورواستاوه، چې ابو مسلم له هغه
 کاره سخت په قهرسو، او ويويل: «دمسلمانانو پر وينو تويولوا مين يم، او پر سالونه!»
 او ابو الخصيب چې د ابو مسلم خراساني قهر وليد په دې پلمه چې ايلچي ته نه بند
 سته نه زندان دهغه له سنگولو ئي خان وژ غوره، او چې د منصور در بازته ورسيد
 دا ابو مسلم حال ئي ورته بيان کي، او ويويل چې مبادا خراسان ته ولاړسي،
 نو ځکه ئي د منصور له خوا يوليک «ديقطين» په لاس ابو مسلم ته واستاوه،
 او ورته و ئي ليکل چې: «پر شام او مصر والي اوسه، او داکار تا ته تر خراسان
 بڼه دي، او هر څوک چې غواړي پر مصر ئي وگماره، او ته پخپله په شام کي
 کښينه، خو چې امير المؤمنين ته نژدي يي، او هروخت چې تا ورو غواړي
 ژرور ورسپړي» داليک چې ابو مسلم ته ورسيدلا په غصه سو، او ويويل: «زه
 ئي د شام او مصر والي کړم، حال دا چې خراسان زما دي»
 يقطين ته ئي بد وويل، او په خپله په ډير قهر د خراسان دتلو په تکل کي سو.
 منصور چې د يقطين را پور وارويد له انباره مداین ته ولاړ، او ابو مسلم ئي خانته
 ور وغوښت، خو ابو مسلم هغه ته داسي وليکل:
 «دآل ساسان له پاچها نو څخه روايت سوي دي چې: دخلکو دارا مي په وخت
 کي وزيران ډيري سره مخامخ دي، نو سوړ هم ستا څخه تپتو، خو له ليري پر
 خپل قول ولاړ يو، او پر خپل عهد وفا دار او فرمان وړ و نکي يو، او ډيري

اطاعت دسلامتی سره سلگری وی، نو که په داسی وضع راضی یی، موږ ستاښه بندگان یو « دابو مسلم دلیک چی منصورته ورسید هغه ئی په جواب کی ولیکل: «ستا لیک کی می ولوست، ته دهغو ککړ و وزیر انوپه خیر نه یی چه د خپلوږ یر و جر مو په سبب تل د دولت داضطر آب غیله کوی، او ددوی هوسا ینهد خلکو د نظام په تیتید وکی وی، اوته ولی خان د هغو وزیرانو په خیر بولی؟ حال دا چی دخلافت چاروپه بڼه زغم کی دی تل داطاعت اونیکخواهی له لاری زیار ایستلی دی! او امیر المومنین دسوسی زوی عیسی ته امر کړی دی چی تا ته ډاډ اوتسل در کړی، او هیڅ دلیل نسته چی ستا دنیت دفساد سبب سی- نو څکه له دی وروسته څخه چی ستا هر منځ پرانیستی دی راسه!»

منصور سربیره پر دی لیک د ابو مسلم خراسانی یوه ورنژدی او باوری دوست د زید بچلی زوی جریر چی ډیر هوښیار سپری و، هم ورو راستا وه چی ابو مسلم دخراسان له تگه راستون کی، ابو مسلم دخپل دوست جریر په خبرو و غواید، او حلوان ته ولاړ، خوله هغه محایه ئی بیا منصورته حال ولییره چی په حلوان کی پاته سی، مگر منصور بیا دغوړه مالی لیکونه ورو لیرل، او په همدی توگه ټولوبنی ها شمیانو خطونه ورواستول او په پای کی ئی خپل اکاعیسی ورو استاوه، اوله بلای خوا منصور دخراسان ولایت دابو مسلم خراسانی یوه گماشته ته چی دابراهیم ذهلی زوی ابو داؤد خالد نوید وسپاره اوغنه هم خراسان ونیو، دا خبر چی ابو مسلم ته ورسید نو دی ئی ډیر ودر د اوه، بیا ئی هم زړه نه و، چی ورسی.

هغه و، چي منصور ددې ټولو کوششو په پای کې د ابومسلم خراساني یو وطندار چي ابی حمید سرور دی نومېد د یوه لیک سره وروستاوه او سپارښت ئې ورته ورکي چي لوسړي ئې په غوره ژبه او پستو خبرو وغولوی او ورته ووايي چي که دروغی له لاری راسی خلیفه به ده ته ډېر لوړ مقام ورکړی چي بل چاته به سیسرنه وی، او که نه راتې، نو ده ته دی وویل سی چي امیرا لمؤمنین وایی:

«څنگه چي اوس ته دعباس نه یې، نو محمد(ص) ته زما غاړی خلاصی دی او ستا سره جگړه او مقابله بل چاته نه سپارم که په بحر نوزې هلته به دی و موسم، او که ځان اورته واچوی هلته به د رسم خوچي تاووزنم، او یا زه ووژل سم» ابوحمید د ابومالك او یوي ډلی نورو خراسانیا نوسره په حلوان کی ابومسلم ته ورغلل او ورته وپویل:

«خلک د امیرالمؤمنین له خوداسی خبری * تاته رسوی چي هغه نه دی ویلی او دکینې له سخی غواړی هغه خداوندی نعمت چي ستا په برخه سوی دی ستا څخه واخیستل سی، حال داچي ته اوس هم «امین آل محمد» یې، او خلک دی په همدی صفت پېژنی، او د خدای اجر به هم تردې لالوی وی. لوسړی تا سوړدې لاری ته او د نبی د اهل بیت او د بنی عباس اطاعت ته راوبللو، اسردی وکی، چي ددوی د مخالفانو سره وجنگېر و- اوس چي دخپلو آرزوگانو پای ته رسیدلی یو، اود هغو پر اطاعت او سینه راغوند سوی یو، غواړی چي زموږ کاروران، او زموږ ډله تپته کړي؟ ایا سوړ ته دی ویلی نه و، چي که څوک په دې لاره کسی ستا مخا لږ سی هغه ووژنی، که څه هم زه مخالف سم سا هم سر کی؟»

ابومسلم چي دخپلو خراسانی وطندارانو دا خبری وارو ډلې دخراسانیا نو یویل

مشر ته چی «نیزک» نومېد پیغام واستاوه چی: «ترتاسی بل هوښیار نه دی لیدلی، ته په دې کی څه وایی؟» نیزک مشوره ورکړه چی: «خلیفه ته مه ورځه، ری ته راسه چی دخراسان اوری ترمنځ دا سیمه ستا ده، او ددې لځای خلک ستا لښکر، او یو به هم ستاله امره غاړه ونه غړوی، او ته به دخپل لښکر په منځ کی خوندي بی»

ابومسلم دنیزک رایه خوښه کړه، او ابوحمیدئې جواب کی. .

خلیفه منصور په خراسان کی ابو داود خالد ته وعده ورکړه چی ترڅو ژوندی وی خراسان به دده وی په دی شرط چی خراسان ته دابومسلم دورنگ مخ ونیسی ابو داود خالد چی په لومړی سر کی د ابومسلم له خوا مقررو، ابومسلم ته یو تهدید آمیزه لیک و ایکه او اخطا رئی و رکی چی د خلیفه او د پیغمبر د اهل بیت سره مخالفت ونه کړی، او د خلیفه بی اجازې خراسان ته رانه سی.

له بلی خوا پخپله د ابومسلم دساتونکو قوماندان ابواسحاق چی د ابومسلم ډېر باوری ملگری و، د خلیفه منصور له خوا د خراسان په حکمرانی په دی شرط تطمیع سو چی ابومسلم د خراسان له تکه راوگرځوی، یوی ډلی بنی هاشم هم ابواسحاق دی کارته وگمازه او هغه ابومسلم ته ورغی ورتنه وویل:

«تول بنی هاشم ستا برحق اعتراف او ستا تعظیم کوی، او هغه څه چی لځانته غواړی پرتائی هم پېرزو لری، نو باید امیر المؤمنین ته ورسی» څنگه چه ابواسحاق دده باوری ملگری او قوماندان و، د ابومسلم نظرئې وگرځاوه او وې غوښته چی خلیفه ته ورسی، نو نیزک ورتنه وویل:

ماللرجال مع القضاء محالة

ذهب القضاء بحيلة الاقوام

يعنی «خلگك د قضا سره جگړه نه سی کولای، او قضا په اقوامو کی خپل کار کوی»
او هم ئې داسی مشوره ورکړه:

«اوس چی دن اراده کړی ده، چی منصور ته ورسی، نوچی ورو سپدلې هغه ووژنه
او هرڅوک چی غواړې هغه خلیفه کړه، ځکه چی خلگك به ستا له رائې ونه گززی»
خوله بلی خوا خلیفه منصور چی دا بومسلم وروستی لوستلی و، نو خپل وزیر ابو ایوب
تورانی ته ئې ویلی و، چی:

«په خدای قسم دی چی که ابومسلم وویم دستی به ئې ووژنم»

په داسی حال کی اجل نبولی ابومسلم دمداين خواته رهی سو، چیرې چی د خلیفه
منصور لښکر گاه وه. د (۵۱۳۷ ق) دبرات په ۲۵ دسه شنبی په ورځ دمداين په
رومیة کی دخلیفه منصور لښکر گاه ته ورسید، منصور دی ونما نڅه او ډاډ
ئې ورکړه. و رته ویویل: «ننه شپه راحت وکړه، حمام
ته ولاړسه، دسفر ستر پالیری کړه اوسبا بیا راسه!»

بله ورځ خلیفه منصور څلورتنه خپل ساتونکي دهغوی د مشر عثمان بن
نهیک سره چی په هغو څلور وتنو کی شیب بن واج سر وړودی، او ابوحنیفه
حرب بن قیس هم وو، دخپل تخت د پردی شاته پټ کړه، او هغو ته ئې ویل:
«هروخت چی مالا سونه وټکول تاسی راووزی، او ابومسلم په تورو ووهی!»

ابومسلم چی در بارته ورغی، ودرید، منصور د ده توره ځینی و غوښتله چی
هغه وگوری، ابومسلم خپله توره له غاړی وبستله او د منصور په مخ کی ئې
کښیښووله، منصور پوښتنه ځینی وکړه:

«دا تیغ زما د اکا عبدالله دی؟» ابومسلم جواب ورکړه: «هو، یا اسیر المؤمنینه!»

منصور وويل: «داتېخ زما سره بيا نېرى»
بيا ئى نوبه سپكه او تنده لهجه ده ته دابو مسلم پر لىحاى دى ابو مجرم
خطاب وكىء، او ورته وويل: «ايا داته وى چى په ليك كى دى خپل نوم
زما تر نامه د مخه زاو ږى؟ د الاڅه چى زما خور «امينه» دى غو بېتى وه
چى په دى وسيله دى خپل خان دعباس زوى عبدالله ته منسوب كړى و؟ او ولى
دى د كشير زوى سليمان چى زسوپله مخكې شو بېلغا نوڅخه و، وواژه؟
ابو مسلم دهرى پوښتنى جواب وايه او چى د سليمان دوژلو پوښتنى ته راو رسيد
ويويل: «هغه مغرور سوى و، او زما له سره ئى تمرد كاوه، نو ساواواژه»

منصور وويل: «هو، د عصيان او تمرد كيږ وژل دى، نو خداى دى
ساوو ژنى كه تاونه وژنم» بيا ئى لا سونه وټكول او هغه پنځه تنه د پر دى له
شاڅخه راووتل، په دى وخت ابو مسلم منصور ته وويل: «اى اميرالمؤمنين!
مادخپلو دښمنانو دپازه وساته»

منصور وويل: «تر تالوى دښمن نلرم» او په هغه كرز چى په لاس كى ئى و،
ابو مسلم ئى پرسرواوه او بيا ئى چمغى كړى چى: «لا سونه مو پرې سه - په
تورونى وهىء!» هغو هم په تورو واوه خو چى سر سو، او دا پېښه د (۱۳۷ هـ)
كل دبرات په ۲۶ د چارشنبى په ورځ وه، او په دى توگه خليفه منصور
خپل زور خراسانى رقيب چى د آل عباس دخلافت د جوړولو او ټينگولو دپاره ئى
له درى سووزو څخه تر شپږ سوه زرو تنو پورى وژلى وو، له منځه يو وىء او دده
پر سرى ئى دا بېټونه وويل:

ز عمتان ا لدين لا يقتضى

فاستوف با ليكل ابا سجرم

صقيت كما ما كنت تسقى بها

امر فى ا لخلق من ا لعلقة-م

يعنى: «تاداسى انگيرلى و چى د خلگو پور به د ر شخه وانه خيستل سى ،
اى دگناهکا رانو پلاره ! اوس په همهغه اندازه خپله جزا ووينه ! لځکه چى هغه
تريخ جام چى تا په خلگو چينلى وه اوس پخپله په تا و چينل سو»

وايى دعباسى دربار يو مخور چى د ابو مسلم سړى وليد ، نو خليفه منصور
ته ئى وويل :

«اى اميرالؤمنينه ! همدا ورځ ستا دخلافت لومړى ورځ وگڼه !» بيانو
منصور دى د پاره چى د ابو مسلم خراسانى دملگرو او طرفدارانو شخه خوندى
پاته سى نو دخراسان جگړه نو ته ئى خورا ډير سوغاتونه د يوه کال د تنخا سره
ورو بخښل ، او د خراسان سپاهيانو په کسر کسه او
اجبار سره هغه اخیستل او پخپل منځ کى به ئى سره ويل :

«موږ خپل بادار په پيسو خرڅ کى»

دا ابو مسلم بڼه او خوى: ابو مسلم په ونه تيمت ، غنم رنگه ، سالگين ، د پلن

تندى ، اوږدو ويښتا نولهو پو نه هو ، او تيزو سترگو خاوند او په خبرو کى فصيح ژبورو .
په عربى او فارسى ئى شعر وايه . هيڅکله ئى توکى نه کولې ، او هيڅوخت ئى نه خندل
مگر دجنگ په وخت کى ئى پخپلو فتوحاتو اولويو کار و خوشالى نه غرگندوله ، او
ددښمن په برى او هم له خطرنا کو پيښو شخه نه په قهرېده او نه خوا شينى کېده .
دده غمچينه توره وه او دانتقام په وخت کى ئى زړه سوي نه درلود ، زړور ، غيرتمن اوسخى

سری و یوز رطبایخان ئی درلودل، اوهره ورخ دده به سطح کی درې زره منه دو دی پخېد له، او یوسل او د بر ش پسونه به ئی له غو یوا او مرغا نو حلا لېدل او دده د مطبخ لو پنی او سامان پر یوز را و دوه سوه بود او گانو بارېدل، او په هغه کال چی حج ته ئی د حایا نو په قافله کی جارو واهه چی: «هرخوک کی په دې قافله کی ددو دی دپاره اوربل کړی زه ئی له وینو یزاره یم» یعنی خون ئی پخپله غاړه دی، او د قافلې ټولی اړتیا وی ده ور بشپړی کولې .

دخپل حرم دینجو په حجاب کی تر حد زیات سخت گپرو، د حرسرای ورو نه به تل ترلی و، او هیچا واک نه درلود، چی د حرم دینجو سره خبری وکی، او حتی هغه مادایانه ئی چی دده دواده په شپه ناوې پرسپره سوې وه ووژله، بیا ئی وسوخله او ایرې ئی بادته ورکړی چی بل څوک پرسپور نه سی، اودی په دې عقیده و، چی پنځوته نژد بکت یو د ول لېونتوب دی او دیوه نارینه د پاره په یو کال کی یو ا ر لېونتوب بس دی .

او بومسلم د توری قهرمان او د غشی و پشتلو پهلوان او د آس د سپر لی ما هر و، بی رکا به پر آس سپریدی، خو تر دې ټو لسو بهم ئی د آزادی غوښتلو فکر و، چی غوښته ئی خپل هیواد خراسان او د خراسان خلک د عرب له تسلط څخه وژغوری او په خراسان گلی یو خپلواک او آزاد دولت جوړ کړی، او په دې فکر ئی د پر خلک وروزل چی دده تروژ لو وروسته هم هغه سفکوره سره نه سوله، او د خراسان د پر آزادی غوښتو نکي دده په پیروی د عربو د تسلط پر خلاف پورته سول لکه «سپاد زردشتی» او نور .

عباسی خلیفه ماسون د اهو مسلم په باب کی ویلی و، چی :

«د جهان د پر لوی پاچهان درې تنه وو، چی د دولت دروند هار ئی پراوړ واخیستی و:

«اسکندر، اردشیر، اوابو مسلم» الذهبي ليکلي دی چي: «ابو مسلم عجيبه شان خاوندو، د نولسو کالو زلمي هلکک په خراسان کي د ليو کفاف سره په خره سپور پيدا سو خو تر لسو کالو وروسته چي له مرو ووت د غرونو په شان ايشکرو سره و، يو دولت ئي واپاوه او بل دوات ئي جوړ کي، او د اولسونو غازي ورته تپتي سولي، او دده د توري ترسيوري لاندی شپږ سوه زره اولا زيات تنه وو.»

په «الروض المعطار» کي راغلي دي چي: «کم وخت به چي دي ووت دخلو رو زرو تکبير و نو ريغ به پورته سو، او دده د وار و خواو ته به تر يوفرسخ پوري سپاره او اردليان وو»
د «البدو والتاريخ» مؤلف ليکي چي:

«ابو مسلم هيخ طامع سړي نه و، او چي سړو نه ئي کورد رلو د، نه مخکه نه سړي او نه دينا»

په «مجمل التواريخ» کي هم راغلي دي چي: «له ابو مسلم څخه هيخ مال او عمار او سړي او نور څه پاته نه سو، يوازي پنځه خدمتگاري مينځي پاته سولي»

د عمران زوي محمد مرزباني چي په (۵۳۷۸) کي مړ دی د ده د ژوند په باب يو کتاب د «اخبار ابي مسلم» په نامه په سلو مخو کي ليکلي دی.

ابو مسلم دري ماندينی، دوی لونی درلودلی، چي يوه لور ئي «فاطمه» او بله «اسما» نو سيد لي، او يوزوی «حمزه» او يو ورور ئي «يسار» نو سيد ه.

فاطمه لور ئي چي د ابراهيم د زوي سحرز ماندينه وه هغه ميرمن وه چي خرميانو عقیده درلودله چي ددی له پيښته به داسي يوسړي پيداسي چي جهان گير به وي، اوله آل عباس څخه به پاچهي ونيسي او هم دی طایفي د فيروز پر زوي مهدی چي د همدی فاطمي له اولادی څخه و، درود وايه، خو دخواجه نظام الملک ابوعلی

حسن په قول دفاطمی څخه یوزوی پاته و، چی فیروز نومیده، او خرم دینا نو
«الفتی العالم» یعنی پوه زلمی باله او در ودئی پروایه .

دابو مسلم په نامه سزار دافغانستان په لوگر کی: دسجاوند او برکی برک

ترسوخ دجلوزی په کلی کی یومسمو ره باغچه وقف ده چی په غنی کی د«ابو مسلم»
په نامه سزار سته چی خلک ئی د «ابو مسلم خراسانی» په نامه یا دوی .
بنا غلی محمد ابراهیم خلیل ددری ژبی اوسنی نومیالی فاضل شاعر پخپل خطی
کتاب «سزارات لوگر» کی لیکي: «درقریه جلوز ایی بین سجاوند وبرکی برک
درین یک ده سرسبز وشا داب با غچه وقفی می باشد که سزار ابو مسلم در آنجا
است . دو در بند دارد ، از در بند اول که بگذرید بدر بند دوم سزای است کلان
وعریض از گل خامه بنا یافته بطرف سراین سزار سنگی بصورت پایه که در بالای
آن نقشهای خوبی است ویک طرف آن بخط عربی زیبا «سبحان ربك رب العزة
عما یصفون الخ» تحریر امت نصب می باشد و بطرف پای سنگی نسبتاً کوچکت
که نقش ونیشته ندارد نصب است . در وسط قبر سنگ سرسبز نقش است که در
وسط آن آیات بینات قرآن ویکطرف آن این ادبیات مرقوم است:

چهل سال ابو مسلم پهلوان تیر گفت بر فرق مروانجان
ز حد سمرقند تا مصر وری بر انداخت تخم خوارج زپی

بطرف دیگرش بخط زیبای عربی کلمه طیبه وایات مبارک سورۀ فتح ودر دشریف مرقوم است «

ماخذونه :

۱- افغانستان بعد از اسلام - لومړی ټوک ، دپوهاند حبیبی تالیف له ۲۳۵

مخ څخه تر ۲۹۵ مخ پوری

۲ - الاعلام - زر کلی - ۱۱۲۳ مخ

- ۳- دابن خلکان و فیات الاعیان - ۲۸۰ ر ۱ - مخ
- ۴- د ابن اثیر - التکامل - ۱۷۵ ر ۵ - مخ
- ۵- د تاریخ طبری ترجمه ۴ ر ۶ ر ۷۳ - مخ
- ۶- السجدو والتاریخ - ۷۸ ر ۶ - مخ
- ۷- میزان الاعتدال - ۱۱۷ ر ۲ - مخ
- ۸- تاریخ بغداد - ۲۰۷ ر ۱۰ - مخ
- ۹- دائرة المعارف الاسلامیه - ۴۰۲ ر ۶ - مخ
- ۱۰- سجمل التواریخ - ۳۱۵ ر مخ
- ۱۱- طبقات ناصری - ۱۰۶ ر ۱ - مخ
- ۱۲- حبیب السیر - ۱۳۵ ر ۲ - مخ
- ۱۳- تاریخ سیستان - ۱۳۶ ر مخ
- ۱۴- فتوح البلدان - ۵۴ ر ۳ - مخ
- ۱۵- تاریخ بخارا - ۷۳ ر مخ
- ۱۶- افغانستان در مسیر تاریخ - مخ
- ۱۷- پته خزانہ - ۳۱ ر مخ
- ۱۸- مزارات لوگر - خطی نسخه

۸۵۱- ابو سعود عثمان خراسانی :

دعطاء زوی دخراسان له محدثانو خوځه و.

ماخذ: لغتنامه - ۸۲۲ ر مخ

۸۵۴- ابو مطيع احمد هر وی :

د محمد زوی او د مظفر نمسی دخپل وخت له نومیالیو پوها نواو مشهورو حافظانو او شیخانو څخه و.

د (۵۷۷هـ) کال د ذی الحجې د میاشتی په نیمايي کې د جمعې په ورځ زیږیدلی دی. **ماخذ:**

طبقات الشافعيه - ۲۳۳ څخه

۸۵۴- ابو مطيع حکم بلخي :

د عبدالله زوی او د مسلمة بلخي نمسی د دوهمې هجري پېړۍ له خورا لویو او نومیالیو پوهانو او فقیهانو څخه و. د فقه اکبر کتاب ئې له امام اعظم ابوحنیفه څخه روایت کړې او پخپله هم د امام اعظم نژدې ملگری او شاگرد و. له امام مالک څخه هم ځینې روایتونه لري، چې بیا یوی ډلې له ده څخه روایت کړې دي.

شپاړس کاله د بلخ قاضي و، او ابن مبارک ورته په ډېره درنه سترگه کاته. په قهاؤ کې یوازې ابو مطيع دی چې په رکوع او سجده کې درې درې واړه تسبیح فرض بولي.

ابو مطيع حدیثونه د حسان له زوی هشام، دخنیس له زوی بکر، د کثیر له زوی عباد، دعون له زوی عبدالله، د طهمان له زوی ابراهیم، د یونس له زوی اسرائیل، د انس له زوی مالک، او له ابی حنیفه او سفیان ثوري څخه لوستلي وو، چې بیا له ده څخه د سنج زوی احمد او یوې ډلې خراساني پوهانو روایتونه کړې دي. بغداد ته هم تللی و، او د (۱۹۹هـ) کال د جمادى الاولى په دوو اسمه دشنبې په شپه د څلور اتیا کالو په عمر په بلخ کې مړ شو.

وایی چی ترسرنی وروسته چا په خوب وایلی چی سترگی ته نژدی ئی یو نارچی چی
 د سبب پوښتنه ئی مخینی وکړه ده وویل چی: « زما د قضا په وخت کی دیوه جهودی
 او یو مسلمان سره دعوا وه ، سا جهودی امر ته او مسلمان سی سیوری ته کښپتولی و دا
 دهغه عمل سزاده « وایی دونی غا بدسری و چی خلویشت کاله ئی دماخستن په اوداسه
 دسهار ندونخ وکی » او هم وایی چی یوزر او پنځه سوه حدیثونه ئی په یاد وو .
 په (۱۷۳ هـ) کال د خلور او یا کالو په عمر مړ اود بلخ د نو بهار د دروازی
 دننه ښخ دی .

د تاریخچه سزات بلخ مؤلف ئی سرینه په (۱۷۳ هـ) کی گهی اولیکي چه په خلور او یا کلنی
 کی مړ اود بلخ د نو بهار دروازی دنه ښخ دی ، حال دا چه نور سؤرخان ئی سرینه د (۱۹۹ هـ)
 کال د جما دی الا ولی په دولسمه دشنبی په شپه خلور اتیا کلنی بولی .

۱- ماخذونه : تاریخ بغداد - ۲۳۸ مخ

۲- افغانستان بعد از اسلام - ۷۹۹ مخ

۳- دده خد الغتنامه - ۸۴ مخ

۴- تاریخچه سزات بلخ - خطی - ۱۷ مخ

۵- کابل مجله - ۳ کال - ۲ گڼه - ۱۵۴ مخ

۶- آریانا دائرة المعارف - ۲۵۳ مخ

۱۸۵۴- ا بومطیع ساگری :

د سلطان مسعود غزنوی دوخت نومیالی سوداگرو چی د دولت شپاړس زره
 دنیاره باقی وه ، او پوه شپه چی دده پلار ابو احمد خلیل تصا د فاسلطان مسعود ته یوه
 قصه وکړه چی سلطان دهغی قصی په صله کی د هغه د زوی شپاړس زره دنیاره

باقیات وروباخشیه (ددی قصی تفصیل دی ددی کتاب دلمبری ٹوک پہ ۱۹۵ مخ

کی دی ابو احمد خلیل سکزی، تر نامہ لاندی ولوستل سی)

ماخذ: تاریخ بیہقی-۱۲۸ مخ

۸۵۵- ابوالمظفر اسماعیل تالقانی:

دعدی زوی، دفضل نمسی او دعبیداتہ تالقانی کپوسی دفعہ نویالی عالم او دخراسان پہ خوشیمو کی مفتی وقتہ ئی له برهان بلخی او نورو خخه لوستلی. وه او حدیثونہ ئی پہ بلخ کی له ابو جعفر سمنگانی، او دعبدا الرحمن له زوی ابوبکر، او پہ بخارا کی دمحمد حسنی له زوی ابوابرا ہییم سید اسماعیل او نورو خخه او زید لی وو، چی بیالہ ده خخه ابوعلی وزیر د مشقی، او ابن الجاج اندلسی حافظ روایتونہ کپی دی.

پہ (۵۰۰) کال سپ دی.

ماخذ: چراغ انجمن-۳۲ مخ

۸۵۶- ابوالمظفر بلخی:

استاد خلیلی پہ خپل کتاب «سلطنت غزنویان» کی لیکلی چی: «شاعری مطلق وتوانا بود وتلا سال (۵۳۲) درقید حیات بود»

ماخذ:

سلطنت غزنویان - ۳۵۶ مخ

۸۵۷- ابوالمظفر جمعی:

دسلطان سمعود غزنوی له خواد نیشاپور «صاحب برید» وه او دخراسان بیہقی پہ ئی

دسلطان مسعود دربار ته ايکلي، دسلطان مسعود د دربار پر لوی وزير خواجه احمد
عبدالصمد باندی دهرگران و، او مامور کړی ئې و، چي هرڅه چي په خراسان کي
پېښیږي هغه ده ته کت مټ وليکي .

هغه وخت په خراسان کي دغزني د دربار له خوا ابو الفضل سوري «صاحب ديوان»
و چي دهغه سيمي پر خلكو ئې راز راز ستمونه كول، خوشنگه چي ئې سلطان مسعود ته
خورا دېرې پېسي، او دېرې قيمتي تحفي ور لېږلي نو پر هغه گران و او چا د ده له ستمو
څخه دغزني در باو ته شكايه نه سو کولاي، مگر ابوالمظفر جمعي چي يوقاضل سړي
و، هغه د خراسان پر خلكو د سوري ظلمونه نه سواي زغملاي، ځكه ئې نو سلطان مسعود
ته دلوي وزير خواجه احمد عبدالصمد په واسطه د سوري له ستمو څخه د شكايه پانې
ولېږلې او په يوه پاڼه كې ليكلي ؤ :

اسيرا بسوي خراسان نگر كه سوري همي بند (۱) وساز آورد
اگر دست شومش بماند د راز به پيش تو كاري دراز آورد
هرآن گاو (۲) كانرا بسوري دهی چو چو بان بد داغ باز آورد

له پورته بيتو څخه څرگند پري چي ابوالمظفر جمعي د دري ژبي شاعر هم و، او
بيهي هم د «فاضل» په نامه ياد كړي دي .

د ابو الفضل سوري د ژوند پېښي د «سوري» تر نامه لاندې لوستلای سئ او ابوالمظفر
جمعي په (۵۳۳۱) كال لا ژوندی و .

ماخذ

تاريخ بيهقي - ۳۱۳، ۳۵۵، ۵۵۴، ۶۰۵، ۶۱۱ مخونه

(۱) په بله نسخه كه «مال وساز» راغلي دي .

(۲) په بله نسخه كې «هرآن گله كانرا» راغلي دي .

۸۵۸- ابوالمظفر حبشی :

د سلطان مسعود غزنوی په وخت کې د «ری» د ولایت «صاحب برید» و، بیهقی لیکلی چې:
«این مردی بود سخت کاری و آزاد سرد بغایت دوست صاحب دیوان رسالت»
خوب و وارسلطان مسعود و ریاندی په قهرسوی او زر غمچینی (تازیانی) نی وهلی او یو کال
نی بندی کړی او تر یو کال بند وروسته نی بیرته بخیلی و .

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۱ ، ۳۶ ، ۳۶ مخونه

۸۵۹- ابوالمظفر غزنوی :

د غزنو یانو په دوره کې د غزنی رئیس، او د سلطان مسعود غزنوی په وخت کې د خپل
پلار خواجه علی نایب او ظاهراً د درې د نامتو شاعر فرخی سمدوح و، چې په پوهه همیده
کې نی دی، داسې ستایلی دی :

گناه دل بدان بخشم ازین پس

که کرده است آفرین خواجه ازیر

کدامین خواجه آن خواجه که امروز

بد و ناز دهمی شاه مظفر

چسراغ گسوه هر قاضی محمد

نسیج و حد عسالسم بوالمظفر

نکو ناسی گرفته لهنن از فضل

بزرگی یافته لهنن زگوهر

رئيس اين رئيس از گاه آدم

وزين پس همچنين تاروز محشر

سخندانى كه بشكافد مثل سوي

سخنگوئى كه بچكاند مثل زر

هميشه شاه او خندان باد و دلشاد

ملك محمود شاه هفت کشور

له پورته پیتو غچه خرگند بیری چی ابوالمظفر او پلار ئی خواجه غلی د قاضی
محمد له اولادی غچه وو.

ماخذ: ددهخدا لغتنامه - ۸۳۵ مخ

۸۶۰- ابوالمظفر محمد خراسانی:

ادیب ابوالمظفر محمد د احمد زوی، محمد نمسی او دا حمد اموی معاوی

کپوسی د خراسان د اییورد په بنار کی اوسید (دا بیورد بنار د سرخس او نسا ترمنځ

پروت و) خو اصلی نخای ئی دا بیورد د «کوفن» کالی و، لوی عالم تیر سوی، او په

تیره ئی بیا په نحو، لغة، انساب، اخبار، بلاغت او انشاء کی لوی لاس درلود

او تصانیف ئی هم پکښی کړی و.

د (۵۰۷ هـ) کال دربیع الاول په میاشت په اصفهان کی سو دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۱۰۲۱ مخ

۸۶۱- ابوالمظفر محمد هروی:

د آدم زوی او د کمال هروی نمسی د خپل وخت له نو سیالیو امامانو او استاذانو

غچه و. په نحو، معانی او نورو علو مو په تیره بیا په ادب کی ئی لوی لاس

درلود . ادبی علوم ئی دعباس ابو بکرخوا رزمی له زوی محمد شخه چی په طبر
خزی مشهور او په (۳۸۳ هـ) کی مړ دی لوستلنی وو ، اوفقه ئی په لوسپی مرکی
له قاضی ابو الهشیم ، او بیا له قاضی ابو العلا صاعد شخه زده کړی وه . شغل ئی
د نحو ، تفسیر اود دیوانو د شرح تدریس و . په (۴۱۳ هـ) کال مړ دی او د حسین
(په غالب گمان ابو عبدالله حسین دعلی (رض) دزوی) په هدیره په کربلا کی
بخ دی ، او دده قبر داسحاق دزوی او دابراهیم دنمسی او مهران ثقفی ابوالعباس
د کپوسی محمد (مشهور مسجد ث) دقبر څنګ ته دی .
دا شرح ئی لیکلای دی :

۱- شرح اصلاح غلط ابی عبیدة

۲- شرح اصلاح المنطق

۳- شرح الامثال لقاسم ابن سلام

۴- شرح دیوان المحتبی

ماخذ و نه :

۱- معجم الادباً - ۲۶۷۲ مخ

۱- بغیة الوعاة - ۴ مخ

۳- هدیة العارفین - ۶۲۲ »

۸۶۴- ابوالمظفر مکی پنجشیری :

دا براهیم زوی او دعلی پنجشیری نمسی دغزنویانو دپا چهی وخت کی له
نومیالیوشا عرانو شخه و .

عوفی دلباب الالباب دد وهم توک دآل سبکتگین دشاعرانو په فصل کی
دی دجهان داستلو او اعیانو شخه گڼی ، او دعوفی په قول دده یا دونه په تاریخو

کي امکلي سوي ده، او اديبانو ستايلي دي .

ده په دري ژبه شعر وايه ، او دايتونه ئي دکلام نمونه ده :

باشم و تا نيز چه آيد دگر	مادر تقد ير چه زايد دگر
با رديگر نيز بگرد د فلک	بوعظه نيز نمايد دگر
شاد بد انم که چو بند ددري	ايزد مان باز کشايد دگر

دايت هم دده دي :

لبش خسته زو هم بوس هر کس
تولب ديدی زو هم بوس خسته ؟

ماخذونه :

- ۱- لباب الالباب - ۲۳۶ مخ
- ۲- مجمع الفصحا - ۱۳۹ مخ
- ۳- سلطنت غزنويان - ۳۳ مخ

۸۶۳- ابوالمظفر منصور تالقاني :

د محمد زوی، او د علي نمسی دخپل وخت نوميالی فقيه او محدث و . له تالقانه سروته ولاړ، فقه ئي د سمعاني له زوی امام ابي المظفر هخه زده کړه او حدیثونه ئي هم له دغه امام ابي المظفر او د احمد له زوی فضل ، او د حسين له زوی اسماعيل علي هخه وارویدل ، چي بياله ده هخه د عسا کر زوی ابو القاسم او حافظ ابو سعدي سمعاني د حدیثو روايتونه کړي دي .

د (۵۲۹ ه) کال دروژي په سياشت د ابيورد په سيمه کي مړ دي .

ماخذ :

طبقات الشافعية - ۳۱۳ مخ

- ابوالمظفر ناصر الدين غزنوي :

(د «س» په رديف کي دي د «سبکتگين» نامه ته رجوع وسي)

۸۶۴- ابو معاذ بشار تخارستانی :

دبرد زوی سلقب په «مرعش» د عربي ژبی نقاد او اور ژبی شاعر و (د ده د ژوند پینځی دی د «ب» په ردیف کی د «بشار تخارستانی» تر نامه لاندی ولوستل سی)

۸۶۵- ابو معاذ حسن بستی :

دیوسف زوی اودیحیی نمسی دهدیشو عالم و، په بغداد کی اوسید، او حدیثونه ئی په بغداد کی دمخلدله زوی محمد غخه، او دیحیی له زوی حسین غخه، او د داؤد کاتب له زوی ایی ذرقاسم غخه لوستلی وو .

د (۳۷۱ هـ) کال د ذی القعدة د سیاشتی په ۲۷ د پنجنشین، په ورځ سپ دی.

ماخذ: تاریخ بغداد- ۶۷۶-۵۷۶ مخ

۸۶۶- ابو معاذ خاند بلخی :

د سلمان زوی د بلخ له له لویو مجتهدینو غخه و. په تاریخ مختار کی ئی راوری دی چی د برش زره حدیثونه ئی په یادوو، او هم ئی تورات، انجیل، زبور او فرقان په یاد کړی وو. امام اعظم ابوحنیفه ته ئی پیر اخلاص درلود، او ویل به ئی: «که زما دا قول عبادت دامام ابوحنیفه دد وو رکعتو نمونځ سره برابرسی زه به د عرصات پر ټولو خلکو شرف ولرم» او وه پنځوس حجه ئی کړی وو، او دوولس کاله په مدینه کی اوسیدلی و.

حدیثونه ئی له امام مالک غخه زده کړی وو، په فقه کی د امام محمد او امام ابو یوسف قاضی شاگرد و، او هم ئی دامام اعظم سره صحبت کړی و.

۸۶۷- ابو معاذ فارابی :

دالمهدی خلیفه په وختو کی چی خلیفه دخراسان امارت په (۱۶۰ هـ ق) کال دیزید زوی ابوعون عبدالملک ته ورکی. ابو معاذ د خراسان د آزادی غوښتونکو

په دله کی و، او دیوسف ثقفی حروری په مشری ئی پوشنگت د زریق له زوی مصعب
څخه نیولی، او پر سرورود او طالقان او گوزگانان باندی ئی لاس برسوی و، خوچی د بلخ
هاشمیانو یوسف ته ساته ورکړه او ابو معاذ فارابی ئی په لاس کښې بوت او المهدی
ته ئی ولیره چی بیاپه بغداد کی د المهدی په اسر غره کړ سو .

ماخذ: زین الاخبار گردیزی- ۱۲۷ مخ

د ده له ویناو څخه دی چی .:

۱- هر شیخ چی عوام الناس مریدان کوی هغه سبتدع او په دین کی ضال
او مضل دی، لکه چی عوام الناس د فقه او فرایضو زده کړی ته ضرورت لری نه
د سلوک او طریقت چی د مخلصانو او صاحبانانو نهائی کار دی.

۲- هر پوه او فاضل چی بی ضرورت یو وار د سلاطینو، او حکامو درگاه ته ورسې
د ایمان خوند به ونه گوری، بلکه دابدی سعادت ورپه ورباندی وتړل سی. دی په
(۱۹۰ ه) کال په خلور اتیا کلنی کی مړ دی.

ماخذ: تاریخچه مزارت بلخ- خطی- ۱۷ مخ

۸۶۸= ابو معاذ مزکی سبستانی:

عبدالرحمن د محمد زوی او د محمد نوسی، او زوق کړوسی، مشهور په « ابو
معاذ مزکی » د سیستان له محدثانو څخه و. د حج په په نیت بغداد ته تللی، او هلته
ئی د حدیثو زده کړه د حبان بستی له زوی ابی حاتم محمد، او د حسن صبغی له
زوی علی، او د عبدالملک له زوی علی طرسوسی، او د محمد قنطری له زوی القاسم
او د محمد رازی له زوی ابی سعید عبد الله، او د محمد کسائی بستی له زوی احمد
اونورو پوهانو څخه کړی وه. په (۳۱۳ ه) کال له حج څخه راگرځېدلی.

په (۳۲۶ ه) کال مړ دی.

ماخذ: تاریخ بغداد- ۱۰ ۳۰ مخ

۸۶۹- ابوالمعالی :

د مغولی اکبر پاچاه زمانه کی د کابل حاکم وچی دهند د مغولی حکومت له اطاعته ئی سروغراوه او دوه کاله ئی خپلواک حکومت درلود، خوچی په (۹۷۱ هـ) کال د بدخشان د حاکم میرزا سلیمان له خوا مغلوب او ووژل سو.

ماخذ: دده خدا الفتنامه - ۸۵ مخ

۸۷۰- ابوالمعالی حسن داوری :

د علی زوی او د حسن داوری نمسی لوی عالم، او د عربی ژبی خود ژبی شاعرو. یاقوت حموی ئی په معجم البلدان کی داسی ستایی:

«کان کبیرانی المذهب فصیحاً له شعر مایح» د «منهاج العابدین» په نامه ئی یو کتاب لیکلی و، یا قوت حموی لیکمی چی: «یو خدای فاتر سه د ا کتاب ئی حامد غزالی ته منسوب کړی دی حال دا چی د غزالی په تصانیفو کی هیخ شعر نسته نو دا خبره ددی دلیل دی چی دا کتاب د بل چا دی»

په (۳۳۵ هـ) کال په قدس کی سر، او «داور» ته منسوب دی چی اوس ئی «زمینداور» بولی او دهیلمند په ولایت کی دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۳ و ۲۸ مخ

۸۷۱- ابوالمعالی عبد الله ب غز نوری :

د منصور زوی، د اسماعیل نمسی او د ابراهیم غزنوی کړوسی حنفی عالم و، په (۵۵۰ هـ) کال مړ دی، او د مختصر القدوری په شرح کی ئی یو کتاب د «سلیس الاخوان» په نامه لیکلی دی.

ماخذ: هدية العارفين-۱۱۱۱ هـ مخ

۸۷۳- ابوالمعالی عبدالملک جوینی:

د عبدالله زوی، دیوسف نمسی او د عبدالله کپوسی د شافعی فقه لوی عالم په (۳۱۹ هـ) کال په نیشاپور کی زیږېدلی او په (۳۷۸ هـ) کال عملته سپړ دی. دی د شافعی مذهب له سترو پوهانو څخه و، چی «اعلام ستأخرین» ئی باله. لوسړی ئی په نیشاپور کی له خپل پلار څخه علوم زده کړه او بیانی پخپله په تدریس خوله پوری کړه، تر هغه وروسته بغداد ته لاړ، هلته ئی دیوشمیر پوهانو خدمت وکی، بیا حجاز ته ولاړ، څلور کاله په مکه کی اوڅه سوده، هم په مدینه کی و، او دالب ارسلان د حکومت په وخت کی بیر ته نیشاپور ته راغی، او هلته وزیر نظام الملک نظامیه مدرسه د ده د پاره ودانه کړه او د هغی مدرسې اوقاف ئی ده ته پرېښوو، دی دپرش کاله په نیشاپور کی په تصنیف او تدریس بوخت و. هغه وخت چی سپړ سو، پخپل کور کی ئی شیخ کی- او تر څو کالو وروسته ئی دده سړی کربلا ته یووړ.

ماخذ: دده خدایغتنامه- ۸۵ مخ

۸۷۴- ابوالمعالی غزنوی:

د ابراهیم زوی او د اسماعیل غزنوی نمسی د خپل وخت حنفی عالم و، او د « المنازع فی شرح المشارع » کتاب ئی لیکلی او په (۵۸۱ هـ) کی سپړ دی. **ماخذ:** لغتنامه - ۸۵ مخ

۸۷۴- ابوالمعالی محمد برمکی:

د تميم زوی د خپل وخت لغوی عالم و، او دلغه په علم کی ئی یو کتاب «متنهی» په په نامه لیکلی او په (۳۹۷ هـ) کال ژوندی و.

ماخذ: بغية الوعاة- ۲۸ مخ

۸۷۵- ابوالمعالی محمد غزنوی:

دعبیدالله علوی زوی دغزنویانو په دربار کی ئی ژوند کاوه. په (۵۳۸ هـ) کال ئی یو کتاب د «کتاب بیان الادیان» په نامه لیکلی، اودا کتاب چاپ سوی هم دی. **ماخذ:**

دائرة المعارف الاسلامیه - ۳۰۳ مخ

۸۷۶- ابوالمعالی نصرالله غزنوی:

دمحمد زوی اودعبید الحمید منشی نمسی دغزنی له نوسیا لیو شاعر انواو پخو لیکوالو اوفاضانو څخه و .

دبهرامشاه غزنوی په وختو کی ئی (۵۱۲ - ۵۵۷ هـ) دهغه پاچاه خوا په دیوانی چارو کی گهون درلود، اودهمدی پاچاه نشویق د «کلیله ودمنه» مشهور کتاب له عربی څخه په دری ژبه ترجمه کړ چی وروسته په «کلیله ودمنه بهرامشاهی» مشهوره سوه، او په دی توگه ئی دری ژبی ته خورا ستر ادبی خدمت وکړ، چی ورسره ورسره ئی خپل علمی او ادبی لیاقت هم څرگند او ابدی کړ. دده دا مشهور اثر په هندوستان او ایران کی چاپ سوی اوله همغه وخته د دری ژبولیکوالو ترمنځ د ادب له درسی کتابو څخه گنیل سوی دی .

دا کتاب نه یوازې بلیغه اوسلیسه ترجمه ده بلکه ځای پر ځای ئی لطیف مثالونه او استشها دوتنه هم پرزیات کړی دی چه ترجمه ئی پوره خونندوره کړې ده. عوفی چی پخپله هم دشپرسی او اوومی هجری پیړی بلیغ منشی او لیکوال و، د بهرامشاهی کلیله ودمنه د مترجم په باب کی داسی لیکلی:

« تادور آخر زمان وانقراض عالم هرکس رسالتی نویسد یادار کتا بت

تنوقی کند مقتبس فوائد او تواند بود، چه ترجمه کلیده و دمنه که ساخته است، دست سایه جمله کتاب واصحاب صنعت است، و هیچ کس از گشت بر آن ننهاده است و آنرا قدح نکرده و از منشا پارسیان هیچ تالیف آن اقبال ندیده است و آن قبول نیافته ... (باب الالباب ۱، ۹۲، مخ)

داکتر ذبیح الله صفا هم پغھل کتاب « تاریخ ادبیات » کی لیکمی چی :
 « لحق کلیده و دمنه بهرامشاهی از حیث سلامت انشأ و قوت ترکیب عبارات و حسن اسلوب و آراستگی کلام یکی از عالی ترین نمونه های نثر پارسی است. این کتاب را از نخستین آثار نثر مصنوع فارسی میتوان شمرد. ابو المعالی در عین آنکه جز در چند مورد معدود، بایراد سجعهای کامل نیز داخته، با زیر اثر پای بند شدن ببریخی از قیود مانند سوازنه در اجزای مجمل و عبارات و ایراد سجعهای ناقص و آوردن کلمات مترا دف ستوازن، و استشهاد بآیات و امثال و اشعار تازی و پارسی، و امثال این امور، کتاب خود را در شمار اولین نمونه های نثر مصنوع پارسی در آورده است. با اینحال ابو المعالی هیچگاه مغلوب صنعت نشده، و در هیچ موردی از کتاب خود لوازم فصاحت و بلاغت را مورد غفلت قرار نداده است. بهمین سبب انشأ او هم از قرن ششم در حکم سرمشقی برای مترسلان بکار رفت و همواره جزء کتب درسی فارسی بود و از آن چندین چاپ شده و در قرون بعد بعضی از نویسندگان کوشیده اند کتبی به تقلید از آن به عنوان تهذیب و ترجمه جدید کلیده و دمنه ترتیب دهند مانند انوار سهیلی (حسین واعظ کاشفی) و عیار دانش (ابو الفضل دکنی) (۱)

تر بهرامشاه و روسته د خسرو شاه غزنوی په زمانه کی (۷ - ۵۵۵ هـ) ابوالمعالی دغه پاچا دیبر و تا کل سو، که څه هم زلمی و، خود خپلی ډیری پوهی په نسبت د

دبیری چاری وروسپار لی سوې .

تر خسرو شاه وروسته هم ابو المعالی هممغسی دغزنو یانوپه د ربار کی پا ته و،
خوچی دغزنویانو دوروستی پاچا خسرو ملک په وخت (۵۵۵ - ۵۸۲) دهغه پاچا
له خو دوزارت منصب ورکړه سو، خولا پره سوده تېره نه وه، چی دحاسدا نوپه سعایت
اودجاسوسانو په شیطنت مغضوب او بندنی سو، اوله زندانه ئې دارباعی خسرو ملک
ته ورو لېږ له :

ای شاه مکن آنچه بپرسند از تو

روزی که تو دانی که نتر سنداز تو

خرسند نمی بملک و دولت ز خدای

من چون با شم بیند خرسند از تو

خوڅه فایده ئی ونه کړه، نودده دوژاوبندوبست وسو، اوده دساهور کولو اوڅه گدن

په وخت کی بیا دا رباعی وو یله :

از مسند عزا گرچه ناگه رفتیم

حمداً لله که نیک آگه رفتیم

رفتند وشدند ونیز آیندو شوند

مانیز تو کلت علی الله رفتیم

دا پېښه پایا، تر (۵۰۰۵) کال وروسته او تر (۵۰۸۳) کال یعنی دخسرو ملک

دپا چھی تر زوال دسخه وی، خو تا کلي نېټه ئې څرگنده نه سوه .

ماخذونه :

۱ - لباب الالباب - ۱۰۹۲ - خ

۲ - تاریخ ادبیات در ایران - ۲ ۹۳۸ ر مخ

۳ - سلطنت غزنویان - ۳۵۳ رر

۴ - هدیه العارفین - ۲ ۳۹۲ رر

۸۷۷- ابو معروف سیستانی :

دنام اعظم ابو حنیفه له ملکرو خخه و، چی شه سوده په رم (کردستان) کی

دقضا پر سسند ناست و .

ماخذ :

افغانستان بعد از اسلام - ۱ ۵۳۹ ر مخ

۸۷۸- ابو معشر بلخی :

دمحمدزوی او د عمر بلخی زوی مشهور په « ابو معشر بلخی » چی اروپائی

پوهان ئې د ALBOMASAR پنامه پیژنی د شرق او په تیره بیاداسلامی

نړی خورا نامتو منجم او فلکی پوهاندو .

د بلخ په ښار کی زیر ید لی اود بلخ په طاهر په مدرسه کی ئې د فقه او حدیثو زده

کړه کړی ده اوتر هغه وروسته ئې د عربی ژبی دادبیاتو مقدمات لوستی دی .

په لویدی سر کی د حدیثو لوی عالم او د زهد او ورع خاوندو ، بیاد اسلام د نامتو

فیلسوف ابو یوسف یعقوب الکندی په ترغیب چی دده معاصر و ، په ۳۷ کلنی

د عقلی علومو خواته مخه کړه اود ریاضیاتو اوستور و پیژند لو په زده کړه ئې خوله

پوری کړه او خوک لا وایی چی په دی زده کړه کی د یعقوب الکندی شاگردو . خو

هغه وخت چی له بلخه بغداد ته ولاړ په نجوم کی ئې دونی شهرت موندلی و ، چی

قطبی دی په اسلامی نړی کی دنجوم په احکامو تر ټولو پوه گڼی او دده په ستا ینه

کی لیکي :

« عالم أهل الاسلام بأحكام النجوم ، و كان أعلم الناس بتاريخ الفرس و أخبارها ثر الاسم »

ابومعشر بلخی که هختم سر بیره بر حدیثو اونجوم لکه خنگه چی قطفی لیکلی دتار یخ په عنم کی ئی هم لوی لاس درلود، او په فلسفه کی هم دنظر خاوندو ، خو دارو پائی پوهانو په نزد زیاتره دشرق دیوخورا سترستور و پیژندو نکلی او لوی فلکی عالم په حیث پیژندلی سوی دی ، اودارو پا په علمی او فلکی مسائلو کی دده له آثارو بی استفادی سوی دی. داسلامی منجمانو په زیچونو کی د « سنی العالم » په نامه دابومعشر بلخی اختراع کپی « زیچ » دیر شهرت درلود ، چی قاضی صاعد اندلسی (چی په ۶۲ هـ = ۱۰۷۰ م کی سپدی) دهنه په باب کی داسی لیکلی : « ابومعشر خپل زیچ دپخوانیو پوهانو پر مذهب منځ ته راوری دی چی دپارس او هند او چین اونورو زیاتو اولسونو د حساب پوهانو چی دنجوم په احکامو پوهیری ، هغه خورا صحیح بولی اود « سنی العالم » په نامه ئی یادوی »

دابومعشر دستورو دپیژندنی پوهه دی حدته رسیدلی وه ، چی ځینی پینی ئی تر پینیدو دسخه شوولی ، او عمدا سبب وچی یو وار د بغداد خلیفه المستعین بالله ، ابومعشر دیوی رشتینی او حقیقی پیشگوئی په وجه په شلا خو (تازیانه) وواهد ، اوده وویل : « اصبت فعوقبت » یعنی دصواب او سم حکم سزا همدا ده .

ابومعشر لوسری عالم دی چی دبهر مدو جزئی دلمر اوسپری می دکشش په اغیزه بللی ، او خپله دا نجومی فرضیه ئی د « المدخل الی علم احکام النجوم » په کتاب کی راوری ده .

« با ر و ن ک س ا ر و ل د و و » پخپله هغه مسائلو کی چی :

« دستورو پيژندني او رياضيات » تر عنوان لاندی ليکلی ده (۱) د ا بوسعشر په باب کی ليکلی چی : « ابوسعشر بلخي په ۲۷۲ هـ - ۸۸۶ م کال دسل کلني په عمر سوسو ، دی له ډيرو نومياليو منجمانو څخه و ، دده څلور کتابونه په لاتيني ترجمه سوی دی »

ابوسعشر بلخي ډير گټور علمي کتابونه ليکلي چی مشهوره ئی دادی :

۱ - کتاب المدخل الکبير: چه په ۱۳۸۹ کال په اگز بر گ کی ، او په ۱۳۹۵ م ، او په ۱۵۰۶ م کلو په بندقيه کی چاپ او په لاتيني ترجمه سوی دی .

۲ - کتاب القرانات : چی په ۱۳۸۹ م په اگز بر گ کی او په ۱۵۱۵ په بندقيه کی چاپ سوی دی .

۳ - کتاب الالفی بیوت العبادات : چی علامه بير وني پخپل کتاب « الآثار الباقيه » کی د هغه یادونه کړی ده ، او د ا نگر يزی ترجمی سره چاپ سوی دی .

۴ - کتاب سوايد الرجال والنساء : چی خطی نسخی ئی په برلين ، فينا ، فلورنس پاريس او قاهره کی سته ، او په ۱۳۹۰ هـ - ۱۸۷۳ م کال کی د « الكتاب فی التمام والکمال » په نامه چاپ سوی دی .

(۱) د مقاله په هغه کتاب کی راغلی ده چی « د اسلام سيرات ، ياهغه څه چی غر بيان ئی داسلامي ملتو پوروری کړی دی » نومیری .

د کتاب دانگليستان ديوهنتونو ديارلس تنوا استاد انوا وختيز پيژند ونکو ليکلی دی .

- ٥ - كتاب المدخل الصغير .
- ٦ - كتاب الطبائع الكبير
- ٧ - الدول و الملل
- ٨ - هيئة الفلك واختلاف طلوعه
- ٩ - الملاحم
- ١٠ - الاسطر والرياح
- ١١ - اثبات علم النجوم
- ١٢ - الزيج الكبير
- ١٣ - الزيج الصغير
- ١٤ - طبائع البلدان وتولد الرياح
- ١٥ - الاختيارات
- ١٦ - الاختيارات على منازل القمر
- ١٧ - اسرار النجوم
- ١٨ - اقرب النجوم في برج السرطان
- ١٩ - كتاب الاصول
- ٢٠ - بغية الطالب في معرفة الضمير للمطلوب والطالب والمغلوب والغالب .
- ٢١ - كتاب الميل في تحويل سنن العالم
- ٢٢ - تحاويل سنن المواليد
- ٢٣ - تفسير المنامات من النجوم
- ٢٤ - كتاب الامصار

- ۲۵ - کتاب الاوقات
۲۶ - کتاب الجمهرة
۲۷ - کتاب النزاجات
۲۸ - کتاب السهام
۲۹ - کتاب السهمين واعمار الملوك والدول
۳۰ - کتاب القواطع على الهيلاجات
۳۱ - کتاب الکدخدأ
۳۲ - کتاب المسائل
۳۳ - کتاب الهيلاج
۳۴ - کتاب زيچ الهزارات
۳۵ - کتاب الصور والحکم عليها
۳۶ - کتاب الصور والدرج والحکم عليها
۳۷ - کتاب الانواء
۳۸ - کتاب الاوقات على اثنا عشرة الكواكب
۳۹ - کتاب علم النجوم : دا کتاب بئى غوناه كبرى خونيمگري ئبى پرىنبى و ،
او غونبته ئبى چى هغه « الكامل » يا « الشامل » و بولى .
۴۰ - کتاب زائرجات والانتهاآت والعمرات
ابو معشر بلخى د ۲۷۲ هـ ق كال د روژي پر ۲۸ د واسطه به بنار كى دبصرى او كوفى
ترمنخ مردى .

ماخذونه:

۱ - الاعلام - د زر كلى - ۲ - ۱۲۲ هـ مخ

- ۲ - الفهرست - دابن ندیم - ۲۷۷ ر ۱ - مخ
۳ - ابن خلکان - ۱۱۲ ر ۱ - زر
۴ - الآثار الباقیه - ۲۵ ، ۸۱ - زر
۵ - دائرة المعارف الاسلامیة - ۳۰۴ ر ۶ - زر
۶ - هدیه العارفين - ۲۵۱ ر ۱ - زر
۷ - د عرفان - مجله - د ۱۳۴ کال - دوهمه گنه - ۶۶ - زر
۸ - افغانستان بعد از اسلام - ۸۳۷ ر ۱ - زر
۹ - طبقات الامم ترجمه - ۱۷۰ - زر
۱۰ - تاریخ ادبیات در ایران - ۱۱۶ ر ۱
۱۱ - ددهخدا الغننامه ۸۵۳ مخ

۸۷۹- ابو سعید محمد بن احمد بانکی هروی :

دعبد الواحد بانکی هروی زوی د فقه لوی عالم و ، او د هرات په « بالك » کلي کی اوسید .

ماخذ:

معجم البلدان - ۲ ر ۳۷ مخ

۸۸۰ - ابو سعید اسماعیل قطیعی هروی :

د ابراهیم زوی او د سعید هروی نمسی شهوړ په ابو سعید قطیعی سجدت و .
په (۲۳۶ ه) کال کی مړدی - خو کتابونه ئی لیکلی چی یوله هغو څخه « در جات
التائبین » دی .

ماخذ:

هدیه العارفين - ۲۰۷ ر ۱ مخ

۸۹۰- ابو معمر سالم هر وی :

د عبدالله زوی شافعی سدهبه فقیه و . په (۳۳۳ هـ) کال مردی . یو کتاب ئی د « للمعة فی الرد علی اهل الزيغ والبدعة فی مسائل اصول الاعتقاد » په نامه لیکلی چی په هغه کی هغه مسئلې راغلی دی چی په هغه کی اهل السنة ، او اهل الاعتزال او الجادسه اختلاف لری .

ماخذ:

هدیه العارفين - ۱ ر ۳۸۱ - مخ

- ابو معین ناصر بن خسرو قبادیانی بلخی :

(ددی کتاب د « ن » په ردیف کی دی « ناصر خسرو قبادیانی بلخی » ته

رجوع وسی)

- ابوالمفاخر خواجه حکیم سراج الدین عمر عثمان

مختار غز نوی :

(ددی کتاب د « م » په ردیف کی دی د « مختاری غزنوی » نامه ته رجوع وسی)

۸۹۱- ابوالمقال محمد غز نوی :

د حس زوی چی په « امیرالامام » ئی شهرت درلود ، د سلطان سنجر ملک شاه سلجوقی له منشیانو څخه و . په ذکاء او سخاء او شبه خط کی ئی پوره شهرت درلود . سمعانی وایی چی « له عراقه دراکر خید و په وخت کی مادی په سرو کی ولید او زما او د ده ترمنځ دوستی او دلیکنو استول را استول و و . ابوالمقال په پای کی غزنی ته راغی او دلته ئی هستوگنه غوره کړه ، په عربی ژبه ئی شعرونه هم ویل چی دار باعی ئی دمستوفی الممالک عمرانی په ستاینه کی ویلی ده :

الدین صا ر شهید ابنیان

و الملك عاد موطن الارکان

وتجلات البلدان فی عمراتها

باغرا بیض من بنی عمران

ماخذونه :

۱ - چراغ انجمن - ۳۲ مخ

۲ - آریانا دائرة المعارف - ۲ ر ۱۰۵۵ ر

۸۹۴ - ابوالملوک غزنوی :

ارسلان ، مسعود زوی ، ابراهیم نمسی ، مسعود کپوسی اود سلطان محمود

غزنوی کوسی اود غزنوی پاچها نوله مسلسلی ختخه و .

مسعود سعد سلمان ئی داسی ستایی :

اندر زمانه شاه جهان تاجهان بود

سلطان ابوالملوک مالک ارسلان بود

دده دژوند نور حالات دی د «اف» به ردیف کی د «ارسلان غزنوی» ترنامه

لانندی ولوستل سی)

۸۹۳ - ابوالملیح هراتی :

دسلطان حسین سیرزاد در بارنومیالی باورچی او اشیزو ، چی زین الدین محمود

واصفی ئی پخیل کتاب بدایع الوقایع کی داسی ستاینه کوی :

« سلطان حسین سیرزا رباورچی بود ابوالملیح نام شهرت تمام داشت که در آن

مجلس چهل الوان طبخ کرده بوده که هیچکس آنها را ندانسته بود . . . »

ماخذ :

بدایع الوقایع - ۱ ر ۵۲۸ مخ

۸۹۴- ابوالمنذرا حمد پوشنگی :

د محمد زوی دخپل وخت له مسجد ثانو څخه و، چې حدیثونه ئې د اسما عېل حسا ئې له زوی محمد څخه زده کړي وو .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۳۸۵ هـ

۸۹۵- ابوالمنذر زهیر خراسانی :

د محمد زوی د خراسان له محدثینو څخه و .

ماخذ:

لغتنامه - ۸۶ هـ

۸۹۶- ابوالمنذر محمد خزاعی بغلانی :

د احمد زوی، د عمران نمسی معروف په « ابن ابی الجبال » د بغلان له محدثانو څخه و، چې په بغداد کې اوسید او حدیثونه ئې همهلته د سعید له زوی قتیبه څخه زده کړي او بیالوده څخه ابو بکر شافعی روایت کړی دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۲۸ هـ

۸۹۷- ابومنصور حمد سرخسی خراسانی :

د محمد زوی او د احمد ها رثی سرخسی خراسانی نمسی د عمر نسفی له شیخانو څخه د خپل وخت اسام او قاضی و. د موطاد کتاب روایت ئې له امام مالک څخه د امام محمد په روایت کړی دی .

د (۳۷ هـ) کال د ذیقعدی په میاشت زیږیدلې او د (۵۱۲ هـ) کال په محرم کې مړ دی .

ماخذ:

آریانا دائرة المعارف - ۲۶۷۵ مخ

۸۹۸- ابو منصور افلح گر دیزی:

د محمد زوی اودخا قان نمسی د صفاریانو په وخت کې د گردیز امیر و. هغه وخت چې یعقوب لیث له بسته پرېښه جوائی او تگین آباد حمله وکړه در تبیل سره و جنگید، رتبیل ئی وواژه د غزنی او زابلستان خواته راغی او پر گردیز ئی پر غل وکئی، ابو منصور افلح ئی سخی ته ودرید سخته جگړه و نبتله خو خلکو تر منځ بوگا بین وکئی، روغه ئی سره وکړه، ابو منصور پر غل ورکئی، چې هر کال به لس زره درسه سیستان ته خراج استوی، یعقوب هم له هغه خایه دبا میان او بلخ خواته ولاړ، او د ایبشه په (۲۵۶ هـ) کې وه.

ماخذ:

زین الاخبار گردیزی - ۱۳۹ مخ

۸۹۹- ابو منصور دوانی قرا تکیین:

د سلطان محمود غزنوی په وختو کې د غرجستان امیر اود هغه وخت د ناستوشا عرفرخي سمدوح و، چې په یوه قصیده کې ئی د غرجستان د «شار» پرځای دده ټاکنه د سلطان محمود غزنوی له خوا داسی یاده کړی ده:

سپهد سپه شاه شرق ابو منصور

قرا تکیین دوانی امیر غرجستان

مخزوران جهان را که شعر جمع شده است

قرا تکیین دوانی است اول دیوان

نگاه کن که امیر جلیل تا بنشست

بجای شایر فرمان خسرو ایران

جز آن سبک خردش و بخت سوخته مغز

که غره کرد سراورا بخویشتن شیطان

باستواری جای و پایداری کوه

فریفته شد و از راه راست کرد کران

همی ندید که برگاه شاورشیردلی است

بتیغ شهر گشای و بتیر قلعه ستان

از آن حصار سراورا چنان فرود آورد

که بگردان جهان را شکفتی آمداز آن

یکیمیا و طلسمات سیرا بو منصور

طلسمهای سکندر همی کند و یران

ماخذ:

داده خدا لغتنا مد ۶۹ - ۸ مخ

۹۰۰- ابوه منصور سوخته هروی:

دخیل وخت له عارفانو اود حال له خاوندانو خخه و د خلر سی هجری پیری به پای

کی دهرات به «کهندژ» کی اوسید، د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری

معاصرو، دهرات به خیابان کی بنخ دی.

خواجه عبدالله انصاری ویلی دی، چی به کهندژ کی دابو منصور سره یو پیرو،

چی ده دهغه دپاره لمان و سیخه نو خککه «سوخته» و با له سو. خویل روایت دادی

چی اورته ئی لمان و اچا وه، خو ونه سو. دیر صادق او با صلابته روحانی و ده

به تل و بل چی: «ا فسوس د هغو خلکو پر حال چی خپل وخت په بیکاری تیروی
اونه پوهیږی چی سرگ را تلو نکي دی او دخان دپاره تو ښه نه تهیه کوی»

ماخذونه:

۱- تفحات الانس - ۳۸۶ مخ

۲- چراغ انجمن - ۳۲»

۳- رساله مزارات هرات - ۳۳»

۹۰۱- ابو منصور طيفور غزنوی :

دسلطان مسعود غزنوی دوخت له طبيبانو او حکيمانو، او دابو نصر مشکان

له دوستانو څخه و. په تاريخ بيهقي کې ئی يو ځای کنيت «ابو منصور» او دري

ځا يه «بونصر» راغلی دی .

ماخذ:

تاريخ بيهقي - ۱۳۳۰ کال چاپ - ۵۹۶ مخ

۹۰۲- ابو منصور عبادی خراسانی :

نظير د دابو منصور زوی دخراسان له نوسيا ليو او عظامو څخه و. په (۵۴۷هـ)

کال مړ دی .

ماخذ:

لغتنامه - ۸۶۹ مخ

۹۰۳- ابوالمصور عباد الرشيد هروي :

داحمد زوی او دابی يوسف نسبی دهرات د دري ژبی له شاعرانو څخه و ،

عوفي ليکي چی : «از معارف هرات بو دست و تقادان سخن شعر اورا پسنديد ه اند،

واو را در سنگ شعر اکشيد ه ، اگر چه شعر او کم روايت کرده اند»

دیوی قصیدی مطلع می دادی :

ای قمر چهره عطار د فکر ناهید اتصال شمس فر بهرام کین بر جیس اثر کیوان جلال

د ار باغی هم دده ده :

گفتم که چه د ارد علت گفت قمر

گفتم که چه بارد قلمت گفت کهر

گفتم که چه د ارد حشمت گفت ظفر

گفتم که چه کار د کرمت گفت خطر

ماخذ:

لیاب الالباب - ۱۱۲ ۶ مخ

۹۰۴- ابو منصور غر جستانی :

د منصور زوی اسیر نوح سا مانی په وخت کی د غر جستان د شا زنوم ابو منصور و ،

لکه چی د علما و صحبت ته می پیر میل درلود او د نفس د سلا متیا سره می

زیاته سینه وه نو دخپل ولایت دواتی چاری می خپل زوی محمد ته سپارلی وی

اوپخپله می استعفا کړی وه .

ماخذ: دده خد الغتنامه - ۱۶۹ مخ

۹۰۵- ابو منصور غز نوی :

د سلطان مسعود غز نوی په وختو کی «دایوان بان» و .

ماخذ: تاریخ بیهقی - ۱۶۳ ، ۵۳۳ مخونه

۹۰۶- ابو منصور قسیم غز نوی :

د ابراهیم زوی سلقب په بزر جهه د سلطان مسعود غز نوی د دورې له شاعرانو

څخه و، چې نعا لېبې ئې په خپل کتاب کې ښه ستاينې.

ماخذ:

سلطنت غزنويان - ۳۵۶ مخ

۹۰۷- ابو منصور گازر هروي:

د پنځمې هجري پېړۍ له عارفانو څخه و، په هرات کې اوسېد او د شيخ الاسلام خواجه عبد الله انصاري معاصرو. شيخ الاسلام ليکي چې: د شکوه خښتن درویش و، ډير سنا يخ ئې یدلې او ددی طبقې ډير و بزرگانو خدمت ته رسېدلې و. لکه شيخ احمد بخاري او د کتاب لمع خاوند ابو نصر سراج، خو د ژوند په پای کې مړ و.

وايي چې له ده څخه چاپوښتنه وکړه چې «ای شيخه! ناپه ژوندون کې څه وليدل او څه تجربه دی زده کړه؟» د هورته وويل: «له خلکو څخه ليرې کيدل، خپل ځان گمنا موم او له هغو څخه خپل دين او دنيا ساتل» شيخ احمد بخاري ويلي دي چې: يو وخت زه ورغلم، رنگه کالي مې اغوستې وه، خپلې سترگې ئې له ماو گرځولې او وی وويل: «زويه! ولاړسه داد ښځو کالي له ځانه وباسه»

بيا له شيخ احمد بخاري څخه نقل سوی دی چې: «يو وخت د ابو منصور گازر يو سرید له ابو منصور څخه هيله وکړه چې نصيحت ورته وکړي. هغه ورته وويل: «زیا رباسه چې په دنيا کې د حرص او طمع خاوند نه سی، ځکه چې جريص د حرمان ملگري دی او د طمع خاوند د هر ناپوه په وړاندې خوار او ذليل، بل دا چې هر څه چې تاته مقدروي هغه پخپله په تاپسي گرځي چې در ورسپري، او هغه څه چې قدرته دی چې تاته در ورسپري په زيار به هم درونه رسپري»

ماخذونه:

۱- نامه دانشوران - ۸۸ - مخ

۲- دده خدا لغتنامه - ۸۷۲

۹۰۸- ابو منصور گاو کلاه سر خسی خراسانی:

شیخ ابو منصور مشهور به «گاو کلاه» د سر خسی خراسانی له سلامتیه مشایخو څخه و، په څارمه هجری یې پرې کی اوسید، خواجه عبدالله انصاری دی د خپل وخت له نومالیو عارفانو څخه گڼلی دی .

ابو منصور ویلی دی چې: «تل ژبه او زړه یو شان لره خو چی ستا خپلوان له تا څخه اوته له دوی څخه په راحت اوسی»

وايي چی یو وخت دده شاگردان او ملگری په سفر تللي وو، اودی یوازي و'نوپه یوځای کی دکوهی په کیندلو بوخت سو، خوچی کوهی او بوته ورسید، بیا ئی دهنه کوهی اړخ ته د بل کوهی په کیندلو لاس پوری کی اود د وهم کوهی خاوره ئی په لوسپری کوهی کی اچوله خو چی لوسپری کوهی پک سو، بیا ئی ددریم کوهی کیندل بیل کړه اود دریم کوهی خاوره ئی په دوهم کوهی کی اچوله .

چا پوښتنه ځینی وکړه چی: «ته لوفنی یی که مزد ور؟ چی دا کار کوی»

ده وویل: «ای شیخه! خپل نفس مشغولوم دمخه ترهنه چی نفس ما مشغول کړی»

ماخذونه:

۱- تفحات الانس - ۱۷۵ - مخ

۲- نامه دانشوران - ۸۶۳ - »

۳ - لغتنا مه - ۷۸۲ »

م - طبقات الصوفیه - ۳۲۵ »

۱۰۹۰ - ابو منصور محمد ازدی هروی:

محمد زوی ، او د عبدالله نمسی قاضی ابو منصور الازدی په حدیث او فقه کی
اسام ، او د شیخ ابی زید مروتنی له نویالیو شاگردانو څخه و . له سرو څخه هرات
ته راغی ، او حدیثونه ئی دعلی شیبانی له زوی محمد ، اود احمد له زوی د علاج
، اود عمران خطلمی له زوی حسن ، اود عثمان الادی له زوی احمد څخه اړویدلی
وو ، اویاله ده څخه ابن حمدین ، اود ابی عامر جو هری زوی عبدالرحمن ، اود
ابی نصر العدل زوی ابو سعید یحیی ، اوا بو اسماعیل انصاری د حدیثو روایتونه کړی
دی . څه موده په هرات کی قاضی و ، اود (۳۱۰ ه) کال د محرمی په میاشت
کی مړ دی .

ماخذ:

طبقات الشافعیه - ۳۳ ۲۶ مخ

۱۰۹۱ - ابو منصور محمد ازهری هروی:

دا حمد زوی ، د طلحة نمسی ، دنوح کپړوسی او د ازهر کوسی لوی شافعی
فقیه ، محدث اود لغتو نویالی عالم و . په (۲۸۲ ه) په هرات کښی زیږیدلی اود
(۳۷۰ ه) کال دربيع الاخر په میاشت په هرات کی مړ دی . څنگه چی دده ورنیکه
ازهر نوید په ازهری ئی شهرت موندلی . شافعی فقه او حدیثونه یی د سلیمان
له زوی ربیع ، اود عرفه له زوی ابو عبدالله ابراهیم سلقب په نقطویه ، اود السری
له زوی ابو بکر محمد معروف په (ابن السراج نحوی) څخه په بغداد کی لوستلی
وه ، او هم ئی په هغه بنا رکی ابن درید ، اوزجاج اوا بو بکر انباری لیدلی وو ، دا

وخت نئی ۲۸ کالو کم عمر درلود .

دلغتو علم نئی په هرات کی له ابو الفضل سنډری څخه زده کړې ، او بیا دلغتود څیرنئ اوراتولولو دپاره دعر بهان په مختلفو سیمو کی گرځیدلئ و . که څه هم په فقه کی له سترو شافعی پوهانو او په حدیثو کی دخپل وخت له امامانو څخه باله کیده ، خو تر فقا هت دلغتو په علم کی زیات مشهور و ، او دهمدی لغتود راټولولو په وخت کی و چې په (۳۱۲ هـ) کال دقرا منطه دظهور په دوره کی د ځینو اعرابو په لاس کښیووت او بندئ سو ، ډیره موده بندئ و ، خودئ وایی چې د بند په وخت کی ئی هم دهغو اعرابو دخبرواتر و څخه ډیر نادر توری زده کړه ، چې زیاتره ئی پخپل کتاب « التهذیب » کی راوړئ دی .

ازهری تربند وروسته خراسان ته راگرځیدلئ او دخپل مشهور کتاب « التهذیب » په لیکلو ئی گوټئ پوری کړئ دی ، او پدئس توگه کی ئی هغه کتاب بشپړ کئ چې دغر جستان فاضل او پوه امیر ابو نصر محمد داسد شارزوی د هغه کتاب یوه نسخه سر تر پایه شخصاً په خپل قلم وایکله ، او بیائی ده ته ولوستله .

په همدئ وخت کی یوبل نویالی پوه ابو عبید احمد د محمد زوی اود ابی عبید هراتی نمسی چې پخپله هم مصنف و ، دده د مصاحب په توگه ورسره اوسید . د ازهری پورتنئ مشهور کتاب په دی نوسو هم یاد سوئ دی :

کتاب التهذیب فی اللغة ، المذهب فی اللغة ، او تهذیب اللغة .

نور تصنیفات ئی دا دي :

۲- التفسیر لفاظ المزنی

۳- کتاب التقریب - په تفسیر کی

۴- دایمی تمام دشعر شرحه

۵- کتاب الروح

۶- کتاب التفسیر الاسما الحسنی- یا : عذیبة الاحباب

۷- کتاب علل القراءت

۸- تفسیر اصلاح المنطق

۹- تفسیر السبع الطوال

ماخذونه :

۱- الأعلام - زرکلی - ۸۳۶ مخ

۲- وئیات الاعیان - ۵۰۱۱ »

۳- قاموس الأعلام - ۷۶۳۱ «

۴- بغیة ابو عاۃ - ۸ »

۵- آریانا دائرة المعارف - ۵۶۲۲ »

۶- طبقات الشافعیة - ۱۰۶ ر ۲ »

۹۱۱ - ابو منصور محمد انصاری هروی :

دشیح الاسلام خواجه عبداللہ انصاری هروی پلار ، اودا ابویوب خالد ابن زید خزرچی له نساہ و ، چی هغه داسلام دپیغمبر دهجرت دوخت له یارانو شخصه گنیل کیده ، اوچی حضرت پیغمبر مدینی ته هجرت وکی ء لوسری دده په کور کی کښنه سو . دده نیکه گان دحضرت عثمان دخلافت په وخت کی دخراسان دفاتح ، احنف بن قیس « سوه هرات ته راغلی و او پخپله ابو منصور محمد انصاری غالباً په هرات کی زیر یدای دی خودا نه ده خرگند مچی په کم کال ؟ بیا له هراته بلخ ته تللی ،

اوهلته دشر يف حمزه عقلي سره اوسيد ، او په طريقت كې ئې دهغه لاس نيوي كړې اوسر يسوي ئې و ، او هم يانې ئې ديوه حنبلې عارف او عالم چې د احمد زوي ابوالمظفر جبال نوميد شاگردې كړې وه . ابوالمظفر اصلاً د ترمذ و ، خو په بلخ كې اوسيد ، او د شپوونې په وخت كې ئې ابو منصور محمد ته د زهد ، ورع او تقوي توصيه كوله ، اودده تو صيې پر ابو منصوره يره اغيزه كړې وه ، چې بياني وروسته په هرات كې د ابوالمظفر دوي توصيې خپل زوي خواجه عبدالله انصاري ته رسولي وي ، چې هغه بيا مولانا جابې پخپل كتاب نفعات الانس كې داسې رانقل كړې دي : « تاسلمانې نشسته با شد مگس از خود باز مكن كه برخيزد و بروى نشيند . . . »

« هر كه بجاي تونيكو كرد تراسته خود كرد ، و هر كه بانو جفائي كرد تراسته خود كرد - رسته اى به از بسته اى ... » وايي چې يوه ورځ يوي بڅخې حمزه عقلي ته وويل چې ابو منصور محمد ته ووايي چې دنى سره سروېښي وكړې ، حمزه عقلي چې ابو منصور ته وويل ، ابو منصور ونه منله ، او وويل چې : هيڅكله نه غواړي چې بڅخه وكي . خو حمزه عقلي ورته وويل : « آخر به بڅخه كوي ، او ستا به زوي پيدا كيري ، سگر څنگه زوي ؟ ! »

هغه و ، چې دشر يف حمزه عقلي هغه پېښېنې كم وخت چې ابو منصور انصاري بيرته هرات ته ولاړ رښتيا سوه ، هاتنه ئې ماندينه وكړه اود (۳۹۶ هـ) كال د هرات د پياښتي په دوهمه د جمعې په ورځ عبدالله انصاري ځينې پيدا سو . خو بيا ئې هم باخ هير نه كړ ، او بيرته له هراته بلخ ته دخپل پيرشرف حمزه عقلي خدمت ته ولاړ ، خو چې هملته د (۳۰۳ هـ) كال د هرات په سياست كې سړ ، او په بلخ كې بڅخ سو .

خواجہ عبداللہ انصاری پخپل خان کي دخپل پلار دشخصیت ز یا ته الغیزه
دابیھی چی وایی :

« من هفتادو اندسال علم آموختم ونوشتم وزنچ بردم در اعتقاد - اول آن همه از
پدر خود آموخته بودم ، لیکن (از) قرأ بودصا دق وستقی و با ورع که کسی آنچنان
نتوانستی بود ، و نتوانستی ورزید که وی - پدر من در من سری داشت عظیم ... »
دایه نجات الانس کی دمولانا جاسی روایت و ، اوشیخ احمد کوفانی چی دیر
گر خنده عارف و ، او خورا زیات صوفیان ئی لیدلی و ، هم وایی چی : دا بو منصور
په خیر ئی بل شوک نه دی لیدلی .

دابو منصور بوضو فیانہ صفت داعم و ، چی هیخ ژوی ئی نه واژده که شه هم به موذی
ژوی و .

بو کتاب ئی د « طریق السلوک » په نامه لیکلی او په صفه کی ئی ویلی دی چی :
« دری شیان چی دیوچا په طبع کی وی له دروشیا نو خخه په امان نه سی پاتیدلی :
نفاق دحالت له انقلابه ، درواغ له به عاقبتہ ، اوحسد دعه رله لندہ والی خخه .
پنجه خوبونه انسان له دنیا و اخرتہ مجرومی :

پرخدکو ظلم خوبول ، د دوستانو غم نه خوبول ، خپلوان مجرومیول ، ظالمانو ته
سرتیټول ، او کوچنیانو ته ږلو یا نو ترجیح ورکول .

دوه صفه چی په سړی کی وی مجرومی او مایوسی ور سره لازمه ده :

لو سړی یوازی دخان دپاره گټه جلبول ، دوهم دخپل ورور دپاره ضرر غوښتل .

څلور شیان بی څلور وشیان نو سړی ته نه پاتیری :

لمړی علم چی دبل دعزت دپاره وسیله سی ، دوهم مال چی په تېد یرا و اسراف خرڅ سی

در یم شغل چی دظلم دچارو دانتظام دپاره سبب سی ، خلورم هغه برم اوعزت چی دوستانو دذات دپاره وغویتل سی .
 له ده څخه چا پوښتنه وکړه : « ډیر بدسپری څولدی ؟ » دورته وویز : « هغه څوک چی ژبه اوزره ئی ددوست په مقابل کې یونه وی ، او پر خپلو وعدو اوتړونو نو ولاړنه وی »

ماخذونه :

- ۱ - نجات الانس - ۳۸۵ مخ
- ۲ - زندگی خواجه عبدالله انصاری هروی - د سر ژبور کوی اثر - ۲۱ مخ
- ۳ - حبيب السیر - ۳۰۹ زر
- ۴ - دده خداغتنامه - ۸۷۳ زر

۹۱۲- بوم منصور محمد خراسانی :

د عبدالرزاق زوی دخراسان خورا ستر او نویسیالی سپه سالار و ، چی په (۳۳۹ هـ) کال دساسانی ابوالفوار سن عبدالملک له خوادامیر ابوالحسن محمد پرخای و تیا کل سو . دی دخراسان دکنارنگ له پخوانی کورنی څخه و چی دنسب سلسله ئی لرغونیو ساسانی سپهسالارانو نه رسیده .

دهمدی نویسیالی سپهسالار په وختوکی و ، چی په (۳۳۶ هـ) کال دده په امیر مشوره شاخنامه راغونډه کړه سو چی ددری نثر دپخوانیو نثرو یوه پخوانی نمونه باله سی . دی په (۳۵۰ هـ) کال مسموم او ووژل سو .

ماخذ :

زین الاخبار گردیزی ۱۶۰ - ۱۶۲ مخونه

۹۱۳- ابو منصور مستوفی :

دسلاطان مسعود غزنوی دوخت مستوفی وچی ابوالفضل بیہقی ئی پہ خپل کتاب

تاریخ بیہقی کی داسی ستاینه کوی:

«و او آن ثقه و امین بود که سوی در کار اون توانستی خزید و نفسی بزرگ و رایبی

روشن داشت»

ماخذ

تاریخ بیہقی - ۲۵۹ و ۱۲۹ م خونہ

۹۱۴- ابو منصور موفق هروی :

دعلی هروی زوی دطب عالم و او دطب دسوادو پہ باب کی ئی . دهجاد حروفو پہ

ترتیب پہ دری ژبه یو کتاب د «الابنية عن حقایق الادویة» پہ ناسه لیکلی و . دی هند

ته هم تللی او هندی طب ئی هلمه زده کړی دی . دده دپورتی کتاب یوه عکسی نسخه

دایران دپوهنی دوزارت پہ کا بیخانه کی سته چی بناغلی قزوینی د هغه پہ باب

داسی لیکلی :

«ابدأ معلوم نیست (تا آنجا که بنده نتبح کرده ام) که مؤلف در چه عصری بوده

و در چه شهری می زیسته و بنام که این کتاب را تالیف نموده ، فقط و فقط آنچه درد یاب-

چه کتاب در خصوص آن امیر یا پادشاهی که این کتاب را مؤلف باسم او تالیف

نموده ذکر شده این عبارتست : «تا آن هنگام که حاصل آسدم اندر حضرة عالی مولانا

الامیر المسدد الموید المنصور ادام الله علوه پس اورادیدم منکی بزرگوار و دانا الخ»

فلو گل و سایر مستشرقین ازین عبارت چندن فهمیده اند که مقصود منصور ابن نوح

ابن نصر ابن احمد ابن اسماعیل سامانی (۳۵۰-۳۶۵) است ، و بنظر بنده این مسئله بسیار

مشکوک سی آید زیرا که ظاهر عبارت چنان می نماید که کلمات «الامیر المسدد المویذ المنصور» همه از القاب تعظیم و تفخیمی معموله باشند که باغلب ملوک و کبیر اسراً اطلاق می شده است نه اینکه مراد از المنصور اسم آن پادشاه بوده است ... در پشت صفحه اول نسخه این عبارت بهمان خط کتابت اصلی مسطور است: «کتاب الابنیه عن حقایق الادویه تالیف ابو منصور موفق ابن علی الهروی حرسه الله» که جمله دعائیه «حرسه الله» تقریباً صریح است که مؤلف کتاب در حین استنساخ این نسخه بتوسط اسدی یعنی در سنه (۷۴۷ م) در حیات بوده است و در این صورت چگونه معاصر منصور ابن نوح سامانی می تواند باشد، ولی احتمال ضعیفی نیز می رود که اسدی تمام عبارت مذکور را عیناً از روی نسخه اصلی که در حیات خود مؤلف نوشته شده بود استنساخ کرده است پس درین صورت جمله حرسه الله را جع بعصر اسدی نخواهد بود بلکه متعلق با اصل نسخه منقول عنها خواهد بود

و حدس فلوگل و سایر مستشرقین در اینکه مراد منصور ابن نوح باشد بکلی محال و غیر ممکن نیست بخصوص که کلمه «المسدود» بالقب رسمی منصور ابن نوح «السدید» هر دو از یک ساده اند»

ماخذ:

دد هخدا لغتنامه - ۸۷۳ م سخی

چی دباغلی قزوینی «بیست مقاله» ته ئی حواله ور کر پی ده.

۹۱۵- ابو منصور نصر شار کی بلخی:

د منصور شار کی زوی معروف په «صبح» دخپل وخت له نومیالیو فاضلانو او پوهانو څخه و. ډېر هیوادونه ئې لیدلې او په مصر کی اوسیدلې څو چی هممهالته پسو. په عربی

ژبه ئې شعر وايه چې داشعار ونمونه ئې په معجم البلدان كې راغلې ده .

ماخذ:

معجم البلدان - ۲۱۱ ر ۵ مخ

۹۱۶- ابوالموهبا علمي بدخشي:

د محمود زوی او د محمد بدخشاني نمسی لوی عالم و، د ابوالقاسم عماد د محمود د زوی او د احمد فارابی د نمسی کتاب ئې چې «خالصة الحقایق» نومېری او شپږ سوه او اووه جزء دی تلخیص کړی او د «الخص الخالصه» په نامه ئې نومېری دی. دا کتاب چې پنځوس بابه لری په هر باب كې ئې دلویا نوپوها نوآثار، اخبار، كلمات او اشعار راغلی دی، او په (۵۹۷ هـ) كال له پورتنی کتاب څخه فارغ سوی دی. خودسپړینی نیټه ئې معلومه نه ده .

ماخذونه:

۱- چراغ انجمن - ۲۹ مخ

۲- آریانا دائرة المعارف - ۲ ۱۵۹ رر

۹۱۷- ابو موجه عثمان سیستانی:

ابو سید عثمان دارمی د سید زوی او د خالد سیستانی نمسی د حدیثو لوی عالم و، په هرات كې اوسېد، د حدیثو روایت ئې د یوسف هروی له زوی محمد او نور وڅخه كړی دی. تصانیف ئې هم درلودل، چې یوله هغو څخه «مسند كبير» نومېد. (د ۲۸۰ هـ) د ذیحجې په میاشت مړ دی.

ماخذ: کابل مجله ۳- كال ۲- گڼه ۱۳۹- مخ

د تذكرة الحفاظ په حوا له

۹۱۸- ابو موسی اسحاق هروی:

د ابراهیم زوی د خپل وخت له مجددانو وڅخه و، او حدیثونه ئې له هشیما، او

د عینیه له زوی سفیان، او د غیاث له زوی حفص، او د عبدالرحمن له زوی أشعث،
الیاسی څخه اړوېدلې وو، چې بیا لده څخه د احمد بن حنبل زوی عبدالله، او ابوالقاسم
بغوی او نورو روایتونه کړي دي.

په ۲۳۳ هـ کال وفات سوی دی.

ماخذ: تاریخ بغداد- ۳۳۸ ر۶ مخ

۹۱۹-۱ ابو موسی اسحاق هر وی:

د ابراهیم زوی دخپل وخت له محدثانو څخه و، چې دسهیل زوی فضل له ده
څخه روایت کړی دی.

ماخذ: لغتنامه- ۸۷۶ مخ

۹۲۰-۱ ابو موسی هارون جوینی:

د محمد آزادواری جوینی زوی مشهور په آزا دواړی جوینی دخپل وخت له
فقیهانو او ادیبانو څخه و، په نیشاپور کی اوسېد، او څه موده هم ری او بغداد ته
تللی، او دڅارسی هجری پېړی تر لومړیو کلو پوری ژوندی و.

ماخذ: فرهنگنامه نفیسی- ۱۲۸ مخ

۹۲۱-۱ ابوالمؤید بلخی:

د افغانستان دڅارسی هجری پېړی له سترو نویالیو لیکوالو، شاعرانو او مؤرخانو
څخه و، چې په بلخ کی زېږېدلې او ددری ژبی لومړی شاعر دی چې د یوسف او
زلیخا نکل ئی نظم کړی دی، لکه چې دهمدې منظوم اثر دځینو نسخو په مقدمه
کی ویلی سوی دی :

سر این قصه را پارسی کبر ده اند
بدو در معانی بگسترده اند
با ندازه دانش و طبع خویش
نه کمتر از آن گفته اند و نه بیش
دو شاعر که این قصه را گفته اند
بهر جای معروف ننهفته اند
یکی « ابوالمؤید » که از بلخ بود
بدانش همی خویشتن راستود
نخست او بدین در معنی بافتست
دگفتست چون بانگ در یافتست
پس از وی سخن باف این داستان
یکی سرد بد خوب روی و جوان
نها ده و را « بختیاری » لقب
گشادی بر اشعار هر جای لب

د « ابوالمؤید » داکنیه نوم په همدی شکل دعوفی په « لباب الالباب » اوده دایت
په « مجمع الفصحا » اود تاریخ طبری په ترجمه، اوداسدی په « لغت فرس » او په
« تاریخ سیستان » او « د مجمل التواریخ و القاصص »
او « قابوسنامه » کی راغلی دی، یوازی دابن اسفندیار په « تاریخ طبرستان »
کی تنها « مؤید » راوپه سوی دی، اوهم د مجمع الفصحا مؤلف دده او « ابوالمؤید
رونقی بخارا یی » ترمنځ اشتباه کړی ده اولیکی چی دده تخلص « رونقی » و (۱)

ابوالمؤید په نظم اونثر په دواړو کی گټور آثار در لو دل ، نوڅکه دسا ما نیا نود
وخت له پر کاره لیکونکو او شا عرانو څخه گټل سوی دی ، خوله بده مرغه چی دده زیات
آثار د زمانی د بد پېښو په اثر له منځه تللی دی - همدا دیوسف اوز لیخا نکل چی ده
منظوم کړی وزن ئی معلوم نه دی ، یواځی یو بیت چی په فرهنگ شعوری کی
راغلی اوداسی اټکل کیری چی په هغی منظومی پوری به اړه ولری او هغه دادی :

دلیری که ترسد ز پیکار شیر

زن زاج خوانش نه مرد دلیر (۱)

دا کتر ذبیح الله صفا لیکی چی که دا اټکل درست وی نو څرگند یری چی دا ابوالمؤید
دیوسف اوز لیخا په نظم په ستقارب بحر کی و. دیوسف اوز لیخا پر نظم سر بیره ابوالمؤید په
دری ژبه نور اشعار هم در لو دل چی څو بیته ئی دادی :

صفرای مرا سود نندارد نلکا (۲)

درد سر من کجا نشاند علسکا (۳)

سو گند خورم بهر چه دارم سلکا

کز عشق تو بگداخته چون کلکا

(۱) بل مخای د « نه مرد دلیر » پر مخای « مخوانش دلیر » راغلی دی .

(۲) نلک : غرنی آلودی (برهان)

(۳) علك : دلوسری توری په زیر او د دوهم توری په سکون هری ژاوی ته

واپی چی ژوول کیدای سی (برهان)

انگشت رازخون دل من زنده خضاب
کفی کز ویلا ی تن وجان هر کسست
عنا ب و سیم اگر نبود مان روا بو د
عنا ب بر سیمیکه (۱) سیمین او بست

نبیدی که نشنا سی از آفتاب
چو با آفتابش گنی مقترن
چنان تا بد از جام گویی که هست
عسقیق یمن در سهیل یمن
ابوالمؤید په نثر کسی هم گپورا ومهم آثا رتأ لیف کپی و و
چی یوله هغوڅخه «منثور شاهنامه» وه، استاد بهار پخپل کتاب سبک شناسی
کلی لیکلی دی چی: «په څلرمه هجری پیری کی د فارسی په منثور و شاهنامه کی
د شاهنامه ډیره پخوانی اوترتولو مهمه ده، او هغی ته ئی «شهناسه بزرگ» او «شهناسه
مؤیدی» هم ویله ...»

دی زیاتوی چی: «په دی لوی کتاب کی د آریائیا نو د پهلوانانو او پیا جهانو
داسی روایتونه او خبری راغلی دی چی زیاتره ئی د فردوسی په شاهنامه اونور حماسی
منظومو کی نسته او یا په ډیره لنډه توگه راوړه سوی دی لکه د «آغش» او «هادان»
د کیخسرو د وختو د پهلوانانو خبری، او یاد «کی شکن» د کیکاوس د وراره او گرشاسپ
یادونه»

(۱) بل خای «سپله» راغلی دی .

ڊي پيڇوانی ماخذچی دابوالمؤید بلخی دشاهنامی یادونه کړې ده د بلعمی د تاریخ کتاب دی، او څنگه چه دا کتاب (۳۵۲ هـ) کال ته نژدې لیکلی سوی نوڅکه څرگندېږی چی دابوالمؤید شهنامه دڅارمی پیری یه سرکی لیکلې سوی ده .

دابوالمؤید بل منثور کتاب د «عجائب البلدان» په نامه سته چی دڅارمی هجری پېړی په پای اود پنځی پېړی په سرکی مشهورو، او په تاریخ سیستان کی څوواړه یاد سوی دی، خو په وروستیو کلو کی نور وپه هغه کتاب کی لاسونه و هلی دی، اود (۵۶۲ هـ) اود (۶۰۶ هـ) د کلو پېښی پکښی لیدلی کیږی، اوداسی ښکاری چی په دې لاس و هلو کی د آذر بایجان ظاهراً د مراغه د خلگو یوسری لاس درلود .
دې کتاب شروع داسی ده :

«چنین گوید ابوالمؤید بلخی رحمه الله علیه که سرا از طفلی هوس گردیدن عالم بود واز بازرگان نان و سردم اهل بحث عجا یبها بشنیدم و آنچه در کتب خواندم جمله بنو شتم و جمع کردم و از بهر پادشاه جهان امیر خراسان مشرق ابوالقاسم نوح بن منصور مولی امیر المؤمنین تا اورا از آن مطالعه مؤانست بود و حق نعمت او را گزارده باشم که بر من و عالمیان واجبست و فیک میسر باد»

له دې څخه ښه څرگندېږی چی دا کتاب ابوالمؤید د نوح بن منصور (۳۶۵-۳۸۷ هـ) د پاره تالیف کړی دی .

دالوی کتاب له منځه تللی؛ یوازی یوه برخه ئې پاته ده، چی دهعې برخی یوه توټه د کرساسپ (۱) له کتابه د تاریخ سیستان سواف په څه مناسبت پخپل کتاب

(۱) د کرساسپ کتاب- یل کرشا سپنامه ظاهراً د ابوالمؤید د شهنامی یوه برخه

ده، چی بیا اسدی طوسی په نظم کړې ده .

کی رانقل کړې ده، دا ټوټه که څه هم د اکثر صفایه قول له تصرفه لیری نه ده، خو بیا هم د درې ژبې دخلرمی هجری پېړۍ یوه زړه منثوره ټوټه او هم د ابوالوئید بلخی د نثر نمونه گڼله کېدای سی۔ دا ټوټه د اکثر صفایه پخپل کتاب «تاریخ ادبیات در ایران» کې له تاریخ سیستان څخه رانقل کړې ده او دهغه کتاب په (۶۱۲) مخ کې لیکلی دهغه کتاب د امری توکک په ۶۱۲ مخ کې راوړه سوې ده.

همدا راز د سیستان د «کرکویه» د آتشکدی سرود هم د ابوالوئید په شهنامه کې ساتلی سوی دی چې د تاریخ سیستان مؤلف هغه د ابوالوئید بلخی نه شهنا می څخه رانقل کړی دی، اولیکې چې دا آتشکده کی خسرو دگرشامپ د پرستش گاه پر ځای د سیستان په شارستان کې جوړه کړې وه. هغه سرود داسی دی.

فرخته (۱) با ذا روش	خنیزه (۲) گر شمسپ هوش (۳)
همی پر ست از جوش	انوش کن می افوش
دوست بد آگوش	به آفرین نها ده گوش
همیشه نیکی کوش	(که) دی گذشت و دوش
شاها! خدا یگانا!	به آفرین شاهی

(۱) افروخته

(۲) مشهور

(۳) روان = خان

(۴) بد آگوش = باغوش

دا سځه هېي سرود چي افغانستان ته دا سلام در اټگك په سر كمي گبرانو وايه
په افغانستان كې د د رې ژبي دهغه وخت دادب ښه نمونه بلل كيداى
چي هر مصرع ئي شپږ هجاوى لري.

دا بوالهويد بلخي دژوند نور حالات په لاس راغله ، خولكه دسخه چي يا دونه
وسوه دايقينى ده چي دخلرمي هجري پېړي په سر كمي ژوندى و، ځكه چي دده نوم
په تاريخ بلعمي كمي چي (۳۵۲ هـ) ته نژدى ليكلى سوي دى راغلى.

ماخذونه: ۱- مجمع الفصحا- ۸۱۱، ۲۰۱، مخ

۲- لباب الالباب ۲۶۲ »

۳- سبك شنا سى- ۱۸۲ »

۴- تاريخ سيستان ۳۵ »

۵- تاريخ ادبيات در ايران- ۳۰۱، ۱ »

۶- دتاريخ طبري ترسره جمه ۳۰ »

۷- مجمل التواريخ ۲ »

۸- قا بوسنامه ۲ »

۹- لغت فرس ۲۸۶ »

۱۰- افغانستان بعد از اسلام- ۳۸۱، ۷ »

۹۲۲-۱ بوالنجم اياز ايماق:

دسلطان محمود غزنوي خاص او ښكلي او هوښيار مري و، (د«الف» په
رديف كې دى د«اياز ايماق» تر نامه لاندې دده دژوند پيښي و لوستلى سى)

۹۲۳-۱ بوالنجم عمار-يا-عمران:

د اسماعيل زوى چي دا بومسلم خراسا نې له خوا په (۱۳۳ هـ) كې د سيستان

والی و، خوله ابو عاصم بستی خخه ئی سانه و کړه .

ماخذ: افغانستان بعد از اسلام - ۱۳۱۲ مخ

۹۴۴- ابو نصر احمد بلخی:

د محمد زوی، د حامد نمسی او د یحیی کړوسی د حد یثو عالم و، حد یثو نه ئی دنوح بلخی له زوی ازحام، او د احمد عسقلانی له زوی عیسی، او د هشام بخاری له زوی فتح خخه زده کړی وو، چی بیا له ده خخه د جعفر زوی احمد، او د سطر زوی محمد او د محمد سکری زوی علی روایتونه کړی دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۳۳۷ مخ

۹۴۵- ابو نصر احمد بهونی:

د عبدالله زوی، د عبد الرحمن نمسی، د عبدالله کړوسی او د ثمر بهونی کړوسی د پنجنده د «بهونه» د کلمی نومیالی ادیب، فاضل، شاعر او د فقه عالم و. فقه ئی پر اسعد میهنی او ابی بکر سمعانی او ابی حامد غزالی باندی لوستلی وه او هم ئی د عبد الوارث شیرازی له زوی ابوالقاسم او د محمد له زوی ابانصر احمد سرخسی خراسانی، او د علی له زوی اباسعید محمد خخه سمع کړی وه.
په (۵۳۶ هـ) کال زیږیدلی او په (۵۵۳ هـ) کال مړ دی.

ماخذ: معجم البلد ان ۳۱۷۲ مخ

۹۴۶- ابو نصر احمد بیوقانی سرخسی خراسانی:

د ابی علی عبدالکریم زوی د سرخس د بیوقان د کلمی لوی عالم و، حد یثونه ئی له العاکم ابی عبدالله خخه ارویدلی او بیا له ده خخه هم روایت سوی دی. په (۵۳۶ هـ) کال مړ دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۳۲۶ ر ۲ - مخ

۹۲۷- ابو نصر احمد تالقانی:

دابراهیم تالقانی زوی په دری او عربی کی شاعرو، عوفی دده په باب لیکلی:
«از مداحان حضرت نظام الملک بود و نظم او در مدح نظام از انتظام امور
در سلک مراد و از رعایت شرایط وفادار مقام و داد خوب تر و مطلوب ترست و بهر دو
زبان شعر او مقبول»

په عربی ژبه دا دوه بیته دده دی:

وخطوب بالوزارة من تناهي

اليه المجد واجتمع الفخر

لعضد الدولة المالك المعزى

على ماضى الملوک به افتخار

په دری ژبه دآس په ستاینه کی وایی:

زه رهبر رهبری که اند رنگ

باو هم رودد و دست او همبر

گفتی که بتاختن درون دارد

برگوش نهاده هر دو سم بر سر

همدا راز دو عظ په توگه وایی:

نیکند باعد و مدارا سود

نه بهر حال دور یا ید بود

گسر چسه داری بنا زگژدم را

بگزد هر کسجا بیا بد زود

دا سدی په لغت نامه کی «مسته» دکلمی دشاهد په توگه د «ابو نصر تالقان» په نامه دا بیت راوړه سوی دي :

بهر صید ش. چو راست خوا هی کرد

با ز راسته دا د با یسد پیش

ماخذونه:

۱- باب الالباب - ۲ - ۶۹۲ مخ

۲- دهخدا لغتنامه - ۸۹۳ »

۹۲۸-۱ ابو نصر احمد تالقانی :

د محمد زوی او د هشام نمسی د حدیثو عالم و حدیثونه ئی د هارون حربی له زوی ابی نشیط محمد څخه زده کړی وو، چی بیا له ده څخه د عمر سکری زوی علی روایت کړی دی. د (۳۱۳ هـ) کال په ذی الحججه کی مړ دی.

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۵ - ۱۱۶ مخ

۹۲۹-۱ ابو نصر احمد ساگزى :

د ابرا هیم زوی اود محمد ساگزى (سجزی) نمسی دخپل وخت له فاضلانو اود بیانو اوفقیهانو څخه و. د ابی بکر عبدالقاهر شاگردی ئی کړی وه. یاقوت په معجم الادبأ کی لیکلی دی چی مادیعیاض کفرط ئی نجوی د زوی سلامتله خطه داسی ولوستل:

«وجدت في آخر نسخة المقتصد لعبدالقاهر العجرجاني بالرى مكتوباً ساھكاً يته:

قر اعلیٰ الاخ الفقیه ابو نصر احمد بن ابراهیم بن محمد السجزی ایدہ اللہ هذا الكتاب
من اوله الى آخره قرائة ضبط وتحصیل وکتبہ عبدالقاهر بن عبدالرحمن بخطہ فی شهر
اللہ المبارک من شہور سنة ۳۵۴ھ

ماخوذوہ : ۱ - معجم الادباً - ۱ ر ۸۰ سخی

۲ - ددھ خدا اغتنامہ - ۸۹۳ سخی

۹۳۰ - ابو نصر احمد نامقی جامی :

شیخ ابو نصر دابی حسین زوی اودجریر بن عبداللہ بجلی له اولادی شخہ و ،
دخپل وخت له خورا نو سیا لیو عا رفا نو شخہ گنل کیدہ چی دشیخ الاسلام
سرتبی ته رسیدلی و .

مولانا جامی په نفحات الانس کی لیکلی دی چی شیخ الاسلام احمد نامقی
جامی په دوه ویش کتنی کی توبه وکړه ، غره ته ولاړ او تر اتلسو کلا اور ریاضت
وروسته په غلو بیت کتنی کې بیر ته دخلگو منځ ته راغی ، د توحید او معرفت
، دسراو حکمت ، داسرار حقیقت او روش طریقت دغلو سو په باب کی ئی تصنیفونه
وکړه ، او د اتصیفونه ټول دقرآن په آیتو او د پیغمبر په حدیثو مستند وو ، چی
بل هیش یو عالم او حکیم وربانندی اعتراض نه سو کولای . وایی چی دی په
لومړی سر کی اهل خمر او خرابا تی و ، بیا ئی توبه وکړه (چی دتو بی سبب ئی
په نفحات الانس کی مفصل لیکلی سوی دی)

دی په خپل کتاب سراج السایرین کی ایکی چی : « بیست و دو ساله
بودم که حق عز شانه بطف و کرم خود براتوبه کرامت کرد ، و چهل ساله ام
که سرا به میان خلقی فرستاد ، و اکنون شصت و دو ساله ام که این کتاب را فرمان

جمع میکنم - تا این غایت صد و هشتاد هزار سرداست که بر دست ما تویہ یافته اند...»
 شیخ ظہیر الدین عیسیٰ چی دده له زامنو غخه وه، پخپل کتاب رسوزا احقا بق
 کی لیکلی دی چی زما د پلار شیخ الاسلام احمد د ژوند تر پاید دده پر لاس
 شپړسوه زروتنو تویہ کړې وه، اود معصیت له لاری د طاعت لاری ته را اویستی وو.
 وایی چی شیخ ابو سعید ابوالخیر یوه چوخه درلود له چی د طاعت په وخت کی
 به ئی اغوستله هغه چوخه له ابو بکر صدیق غخه ده ته رسیدلی وه، نوشیخ
 ابو سعید خپل زوی شیخ ابو طاهر ته وصیت کړې چی دده تر مړینی وروسته هغه
 چوخه ابونصر احمد نامتی جاسی ته وسپاری او هغه ئی هم وصیت پر مخای کی.
 مولانا جاسی لیکي: «هغه وخت چی شیخ احمد نامقی دهرات خواته راوخوئید،
 له هراته د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری زوی جابر دخورا پیرو خلکو سره
 دشکیان کلی ته دهر کلی اواستقبال دپاره وروووت، اود خپل پلار شیخ الاسلام
 مخصوص جوپان ئی هم وروی، اوله شیخ احمد نامقی غخه ئی هیله وکړه چی
 په هغه کی کښینی، چی دوی ئی پراور وواخلي، هغه و چی د جوپان دوه دسوخ
 با زوگان شیخ جابر اوقاضی ابوالفضل پچی ونيول، اودوه دشا بازو کان ئی اسام
 ظہیر الدین زیاد، اوامام فخر الدین علی هیصم پراور وواخیستل اود هرات د ښار
 خواته رهی سول، چی بیا په لاره کی هرچا په نوبت اوږه ورکوله خو چی ښار ته
 راورسیدل، اوشیخ احمد د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری په خانقاه کی کښته
 سو، او خلکو ته ئی په هدایت خوله پورې کړه.

مولانا جاسی دده پیر کرمانا تونه په خپل کتاب کی راوړی دی.
 شیخ احمد نامقی په (۱۳۳۱ هـ) کال زبیریدلی او په (۱۳۶۵ هـ) کال سراود هرات

په «اشکوان علیا» کې ښخ دی .

ماخذونه:

۱- نفیحات الانس - له ۳۰۵ مخ څخه تر ۳۱۷ مخ پورې

۲- رساله مزارات هرات - ۷۳ مخ

۹۴۱- ابو نصر اسماعیل جوهری خراسانی :

د حماد جوهری زوی دخراسان دقاراب و، څنګه نو ورته «قارابی» هم ویلی

سوی دی .

دی دا اختراع کوونکی دماغ خاوند عالم تیر سوی ، او دشرق لومړی عالم دی چی دا لو تلو فکر ورته پیدا سوی و، په دی لاره کې ئی زیار ویوست اوپه همدی لاره کې مړ سو، او قصه داسی وه چی ده له لرګو څخه دوه وزرونه ځانته جوړ کړه ، په رسی ئی سره وټپل ، او دخپل کور بام ته وخوت او دنیشاپور ځانګوته ئی ناری کړی: «سابی ما بقی څه جوړ کړی او زه اوس دستی الوزم» دنیشاپور خلګک راغونډه سول او ده ته ئی کتل ، ده دلرګود وزرونه ځان ښکلی ته را ارتاو کی ، خو اختراع ئی ناکامه سو، او دی مړ سو .

عراق او حجاز ئی هم لیدلې و، او دلغتو دعلم له امامانو څخه و، او په خطاطی کې ئی هم مهارت درلود ، او دده خط دا بن سقلا دخط ساری باله سوی دی ، ده خو کتابه هم تصنیف کړی وو چی مشهوره ئی دا و:

۱- الصیاح : څلور ټو که سچا پ سوی .

۲- په عروض کې یو کتاب

۳- په نحو کې یوه مقدمه .

په (۵۳۹۳) کې مړ دی .

ماخذونه: ۱- الاعلام - زرکلی - ۱۰۱۰۳۱ - مخ

۲- یتیمه الدهر - ۳۸۹ - مخ

۳- معجم الادب - ۱۶۹۲ - مخ

۹۴۲-۱ ابو نصر اسماعیل فارابی:

دحا دالجوهري زوی د لغتولوی عالم و، او د لغتونه علم کئی ئی د «صحاح»

کتاب لیکلی دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۱۲۲ - مخ

۹۴۳-۱ ابو نصر الیاس بامنجی:

داحمد زوی ، اود محمود بامنجی نمنسی دخپل وخت ینه صوفی اوسجد ث و، او د

بادغیس په بامنج کئی اوسید، حدیثونه ئی له ابو سعد شخه ارویدلی وو. د (۵۴۰هـ)

کال په شاوخوا کئی زهر یدلی، او په (۵۴۲هـ) کال مړ دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۴۹۲۲ - مخ

۹۴۴-۱ ابو نصر بستی:

مشهور په «بو نصر بستی» د غزنویانو د وخت نومیالی دبیر او د خواجه احمد حسن میوندی

اعتما دی و. هغه وخت چه خواجه احمد حسن میوندی د سلطان محمود غزنوی له

خوابندی او هند وستان ته بندی و استول سو، ابو نصر بستی دهغه دبیر خد مت

وگيء، بیباچی د سلطان محمود په امر خواجه حسن میوندی له بنده خلاص او بیرته

د وزارت مقام ته ورسید، نو ابو نصر ئی دبیر و ناز او او د با ليو تولولو ماموریت

ټی وړ کي، چي د ټير سال خپمن سو.

ابو الفضل بهيقي ليکي :

« بونصر بستي د پير که که امر وز برجای است سر دی سديدود بيري نيکک ونيککو -
خط، بهند وستان خواجه را خدمتها کرده بود و کرم عهدي نموده در سنتش وچون
خلاص یافت باوي تابلخ بيامد، وي را بنواخت و بزرگ شغلي فرمود او را و بستم تحشي
رفت و بزرگ مالي يافت »

ماخذ: تاريخ بهيقي - ۱۵۷ مخ

۹۳۵- ابو نصر پلنگ غز نوي :

د سلطان محمود غز نوي دد ربا زنوا زنده و، د غز نوي دوری نامتو شاعر فرخي
دده په بستايينه کبي ويلي دي:

بخاصه کز هوا شېکير آواز کلنگ آيد
ز کاخ سير بانگ رود بونصر پلنگ است

بو نصر تو در پرده عشاق رهي زن

بو عمر و تو اندر صفت گل غزلي گوي

۱- ماخذونه - د فرخي ديوان -

۲- آريانا دائرة المعارف - ۶۰ ر ۲ مخ

۳- دده خدا لغتنامه ره ۸۹ »

۹۳۶- ابو النصر حاجب :

د سلطان مسعود غز نوي په وختو کي لوسړي په کابل کي د پيلانانو مشرو، بيا چي
سلطان مسعود د (۵۲۲ هـ) کال دشوال په مياشت له غزني څخه کابل ته راغي او په کابل
کي ئي د يوزرا و شېر سوه او اويا پيلانو کتنه وکړه، اود هغو بڼه روزنه ئي وليدله

نو دیلبانانو دسرابو النصر خخه ئی ډیره خوښی وکړه او هغه ئی ډیروستایه، چی بیهقی لیکي: «امیر، ابوالنصر را بنواخت و بسیا ربستودش وگفت: این آزاد مرد در هوای ما بسیار بلاها دیده است ورنجهای بزرگ کشیده از امیرمضی، چنانکه بیک دفعه او را هزار چوب زدند و جانب ما را در آن پرمش نگاه داشت و بحقیقت تن و جان فدای ما کرد، وقت آمد که حق او نگاه داشته آید که چنین مرد بزعامت پلیمانان دروغ با کفایت و مناصحت و سخن نیکو که داند گفت و رسوم تمام که در یافته است خدمت با دشاهان را، خواجه احمد گفت بوالنصر را این حق هست و چنین مرد در پیش تخت خداوند بیا ید پیغمبا ما را». هغه و، چی ابو النصر دستر خواجه احمد بن حسن میو-ندی په پیشنهاد د سلطان مسعود په حاجبانو کی شامل کړه سو، نو ځکه بیهقی لیکي چی:

«امیر فرمود تا او را بجامه خانه بردند و خلعت حاجبی پوشانیدند که بر روزگار داشته بود، و پیش آمد باقبای سیاه و کلاه دوشاخ و کمرز و رسم خدمت بجای آورد و بخیمه خود باز رفت و حق او همه اعیان درگاه بواجبی بگزاردند، و پس از این هر روزی و جیه تر بود تا آنگاه که درجه زعامت حجاب یافت» اود بیهقی دلیکنی سره سم تر (۵۴۵) کال پوری ژوندی و، او سلطان فرخزاد هم ده ته په بته سترگه کتل اونا ز اوه ئی او لده خخه ئی مشورې اخستې، لکه بیهقی چی پخپله لیکي:

«و امرورسینه احدی و خمسین و اربعمانه بحمد الله بجای است و بجای بادسلطان معظم ابو شجاع فرخ زاد ناصر دین الله که او را بنواخت و حق خدمت قدیم وی بشناخت و لشکر هاسی کشد و کارهای بانام بردست وی سی بر آید چنانکه بیارم، و چون بغزنین باشد در تند بیر بیاک سخن گوید و اگر رسولی آید رسوم باز سی نماید و در مشکلات محمودی و مسعودی

ومودودی رضی الله عنهم رجوع باوی میکنند و کوتوالی قلعت غزنین شغلی بانام که برسم وی است حاجبی از آن وی بنام قتلغ تگین آن را راست می دارد .

ماخذ:

تاریخ بهمنی - ۲۸۳ - مخ

۹۳۷ - ابونصر خباز هر وی:

په خلرسه هجری پپری کی دهرات دگاز رگه له نوسیا یو مسایخو شخه و. شیخ

الاسلام خواجه عبدالله انصاری وایی چی دی زبرگ سری و، دا دده وینا ده :

« یوه سری ته تر مستحباتو اوعباداتو دابنه ده چی خپل خان اداره کړی، دالحکه

چی که دا اداره ونه لری هغه عبادات کمال ته نه سی رسولای»

وایی چی له ده شخه چا پوښتنه وکړه چی: «ای شیخه! د عارف په باب کی

خه وایی؟ ده وویل چی: عارف هغه دی چی ترسیراوسلوک وروسته خپله ابتدا وپېژنی

اوتر خپلی خان پېژندنی وروسته زبرگان اود عرفان خاوندان اوتر هغه وروسته دپرور-

دگار په پېژند نه بوخت سی، او له دې شخه مقصد دا دی چی که دی خپل نفس

و پېژاند هغه به وپېژنی»

په گاز رگه کی شیخ دی، اود قبر سرته ئی دشنو (خنچک) یوه زره ونه ولاړه ده

چی وایی زر کاله عمر لری .

ماخذونه:

۱ - نفحات الانس - ۲۴۶ - مخ

۲ - رساله سزات هرات - ۲۳ زر

۳ - نامه دانشوران - ۴ زر ۸۲ زر

۴ - دده خدا لغتنامه - ۸۹۵ زر

۹۳۸-۱ بونصر زید سامانی:

دېره موده په سامانی دولت کی ددار الانشا دچارو مشرو، خو هغه وخت چی داسیر ناصرالدین سبکتگین له خوا عبدالله عزیز بندی کره سو، نودی ئې خپل وزیر وناکه، دېرینه چاری اوپوه سړی و، خپلی چاری ئې په دېره بڼه توگه اجرا کولې، خو په پای کی دیوه سامانی سړی له خوا ووژل سو.

ماخذ:

آریا نادائرة المعارف - ۲ ر ۶۰ س ۶

۹۳۹-۱ بونصر زهیر سرخسی خراسانی:

دحسن زوی اودعلی جذاسی سرخسی خراسانی نمسی شافعی مذهبه فقیه و. یو کتاب ئې د«الانبا عیى الانبیا» په نامه لیکلی، او په (۵۳۵ هـ) کال مړ دی.

ماخذ:

هدیه العارفين - ۱ ر ۳۷۵ س ۶

۹۴۰-۱ بونصر سعد غزنوی:

دعبدالله انصاری زوی اودابی القاسم غزنوی نمسی حنفی مذهبه لوی عالم و.

دوه کتابونه یې تصنیف کړی:

۱ - کتاب الغرائب والغوامض

۲ - الملتقطات

ماخذ:

هدیه العارفين - ۱ ر ۳۸۵ س ۶

۹۴۱-۱ بونصر شار غرجهستان:

د محمد زوی اوداسد نمسی په منصور سمنی او په «شارشاه» مشهور دغرجهستان

امیر و بیاجی ئی زوی «محمد» زلمی سو حکومت او اسارت ئی خپل زوی ته پرېښود او پخپله منزوی سو. د کتا بو مطالعه ئی شروع کړه، ادیبان او فاضلان ئی پر لځان راغونډ کړه، او د پاچهی تر خوندي د علم او ادب خوند غوره کړه. د تاریخ یمنی په ترجمه کی راغلی دی چی: «حضرت او متبع فضائل ومنتجع افاضل بود و هنروران جهان و محنت زدگان زمان درگاه او را مقصد آمال و اسانی و کعبه مطالب و سباغی ساخته بودند و از اقطار و اکناف عالم روی، فرا او کرده و همه بتجاح مطلوب و رواج سرغوب رسیده» په همدې وخت کی ابوعلی ابن سیمجور چی امیر نوح سامانی ته پورته سوی و، وغوښتل چی غرجستان ونیسی، خود غرجستان دواړو شارانو(پلار او زوی) دهغه تسلطونه مانه، ابوعلی یولوی لښکر د ابوالقاسم فقیه په مشرۍ د غرجستان غرو ته واستاوه او د غرجستان د شار سره ئی خو نړی جگړه وکړه، مگر د غرجستان په نیولو بریالی نه سو، خو چی امیر ناصر الدین خراسان ته راغی، ابوعلی د هغه سردهخته سو، او ابوالقاسم فقیه ئی له غرجستانه بیرته وغوښت او د غرجستان دواړه شاره(پلار او زوی) دامیر ناصر الدین سلگری سول او دامیر نوح په مرسته ئی له ابوعلی څخه خپل کسات واخیست او د سلطان محمود غزنوی تر وخته پخپلو غرو کی په خپل والک آرام او سپدل، سلطان محمود غزنوی د تاریخ یمنی مؤلف عتبی دیوې ډلې مخورو سره دامتازی او جرگې په توگه غرجستان ته واستاوه او د غرجستان شار د هغوی ډېر ښه هرکلی وکړه، او غزنوی د سلطنت اطاعت ئی ومانه او د سلطان محمود غزنوی په نامه ئی خطبه وویل. عتبی پخپله لیکي: «چون اصحاب اطراف حکم سلطان را انقیاد نمودند و بطاعت دست بصفتقہ بیعت یازیدند و منا برید کر القاب میمون او بیاراستند مرا برسالت از برای عقد بیعت پیش شار فرستادند، و چون بدان

جایگاه رسیدم با کرامی تمام تلقی کردند و از رغبتی صادق و حرصی غالب در بلاد
 غرجهستان سکه و خطبه بنام همایون سلطان در شهر سنه تسع و ثمانین و اثلث مائه
 (۳۸۹ هـ) بطرز گردانیدند و بوقت حضور من نوشته های جماعتیکه از ظاهر مرو
 هزیمت شده بودند پرسید و هر دو شمار را بمدد خوانده ابونصر نوشتها بمن فرستاد و رقعہ
 بمن نوشت و التماس کرد تا آن ملطفات را بعضرت فرستم تا صدق او در سوالات
 حضرت و خلاف با اهل منادات دولت محقق و سقر گردد، و من در جواب رقعہ او
 بنوشتم بدان حال که برفوق حدس و فراست من آمد و بر عقب خبر رسید که ایلیکک
 خان ببخارا آمد و مللک بستد و معظم سپاه را در قید اسارت کشید و بقایای قوم متفرق
 و آواره شدند و بر سوجب التماس او آن ملطفات را بعضرت سلطان فرستادم و حال
 هر دو شمار در خواص اعتقاد باشباعی تمام رها کردم بموقع قبول افتاد و مکان ایشان
 معمور شد و مستوفعات ایشان از حضرت بایجاب مقرون گشت و پسر او «شاه شار» بخدمت
 تخت سلطان آمد و از تقرب و ترحیب بهره تمام یافت... «خو تر شه مود ی و روسته
 «شار شاه» یعنی ناوړه حرکتونه و کره چی دتا دیب ورو و، مگر سلطان محمود غزنوی
 له هغو څخه سترگی پتی کړی او دی ئی په ډېر عزت له ډېرو سوغاتو سره بیرته
 افشین ته چسپ ددوی تاسو بی و، و لپړه. د ا وخت و چه
 سلطان محمود د غزا په نیت ووت، د «شار شاه» څخه ئی مرسته و غوښته
 خو هغه پلمه وکړه او سلطان ته ئی مرسته راونه لېر له بیا هم سلطان څه ورته
 ونه ویل او پخپله غزاته ولاړ، چی له غزا څخه بریالی و او گرځېد بیا ئی د «شار شاه»
 سره لیکنه شروع کړه او هغه ئی خپل حضور ته وروغوښت مگر «شاه شار» رانغی،
 او د سلطان له اطاعته ئی سروغراوه، سلطان مجبور سو چی حاجب آتونتاش اوارسلان

جاذب د هغه درعتولو دپاره ولېږي، ابوالحسن سنيعی د سرو والي هم ورسره يوځای سو او پر غرچستان ئی یرغل وکړی، هغه وچي ابوالنصر د غرجستان د شاهر محمد پلار چي یو منجرب او پوځ سپری و، د سلطان لېښکر ته پناه یووړه، او په ډېر احترام هرات ته بوتلل سو، او سلطان محمود د هغه عذرومانه او په خپله پناه کړی ئی وساته، خوزوی ئی په هغه کلا کې ځان کلابند کړی، چي د سیمچور یا نو په وخت کسی د دوی ساتنځی و. آلتون تاش او ارسلان جاذب پرهغی کلا یرغل وکړی، ترسختی جگړې وروسته ئی «شار شاه» ونيو او هغه ولایت ئی ابوالحسن سنيعی ته وسپاره، او «شار شاه» ئی بندي غزنی ته بوت. ابو نصر هم له هرا ته د سلطان محمود سره غزنی ته راوستل سو او د احترام په سترگه ورته کتل کېده او د سلطان په امر د دوی د غرجستان جايد اخیځنی په پیسو راو نیول سو او هغه پیسې دوی ته ورکړه سولی.

د سلطان محمود غزنوی ستر وزیر شمس الکفاة احمد بن حسن میو ندی هم د ابو نصر د احترام ډېر خیال ساته، خو چي په (۶۰۰ هـ) کال سر سو.

ماخذونه:

۱ - د تاریخ یمنی ترجمه - ۳۳۷ مخ تر ۳۴۷ مخ پوری

۲ - حبیب السیر - ۱ و ۳۳۲ زر

۳ - دده خدا لغتنامه - ۸۹۱ زر

۹۴۴ - ابو نصر صیغی:

د سلطان محمود غزنوی او د هغه د زوی سلطان مسعود په وختو کې ئی د «صاحب

اشراف» منصب درلود او د بیهقي له لیکني څخه څرگند پیری چي یو وخت ئی قضا

هم کبری وه، خککه چی غو بخایه ئی د «قاضی ابونصر صینی» به نامه یاد کبری دی، اوهم دده پلار دسلطان محمود غزنوی د کوچینوالی استادو، چی بیهقی ئی حالات داسی لیکي: «وناچار حال این «صینی» باز نمایم تا شرط تاریخ بجای آورده باشم: این مردی بود از دهائة الرجال با فضلی نه بسیار، وشعور وحیله وزرق باوی، وپدرش امیر محمود راضی الله عنه مؤدبی کرده بود بگاہ کودکی قران را وامیر عادل رحمه الله را پیشنماز بود وآنگاه از بد خوئی خشم گرفته وبتراکستان رفته وآنجا باوز کند قرار گرفته نزدیک ایلک ماضی وامیر محمود درنہان وی منہی ساخته واز جہتہ وی بسیار فائده حاصل شده، ابونصر صینی بدین دو سبب حالتی قوی داشت وآخر روزگار اشراف در گاہ بدو مفوض شد و صینی شغل را قاعدہ قوی نهاد و امیر مسعود با ابتداء کار این شغل بروی بداشت واز تبسط وتسحب او دل بر وی گران کرد و شغل بموسعیہ مشرف داد و صینی راز عایت طالقان و سرو فرمود ووی پسر خویش را آنجا فرستاد به نیابت و با ما میگشت در همه سفرها و آخر کارش آن بود کہ بروزگار سودودی بوسهل زوزئی بحکم آنکہ با او بد بود اورا در قلعتی افکند بھندوستان بصورتیکہ در باب وی فرا کرد تا از وی بساختند و آنجا گذشته شد و حدیث سرگ اواز هر لونی گفتند . . .»

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۹۱ مخ

۹۴۳ - ابو نصر طبیب غزنوی:

دسلطان محمود غزنوی د زوی امیر محمد طبیب او ندیم و چی د امیر محمد

د بند په وخت هم ورسره او سپد .

ماخذ:

تاریخی بیهقی - ۷۰ مخ

۹۴۴- ابو نصر عبدالرحمن خردی پو شنگی :

دمحمد زوی، داحمد نمسی، دمنصور کړوسی اودحرم سل کوسی بنه خطیب، فاضل اوپه تاریخ پوه عالم و، په فقه کی ئی لوی لاس درلود، حدیثونه ئی د عبدالکریم له زوی ابی نصر تشیری اونورو څخه اړویدلی وو. په سروکی اوسید، اود (۵۰۴۸) کال درجب په لسمه چی غزانو پرهنه لخی پرغل وکی، نو ئی خلیک یوی مناوی ته وختل چی په هغو کی ابونصر خردی او زوی ئی عبدالرزاق هم وو، غزانو هغی سنار ی ته اور وچاوه چی دا عالم او زوی ئی پکښی وسول .

ماخذ :

معجم البلدان - ۳ ر ۳۱۸ مخ

۹۴۵- ابو نصر عبدالعزیز تریاقی هر وی :

دمحمد زوی اودثمامه تریاقی نمسی دهرات دتریاق دکلی دحدیثونومالی عالم و، حدیثونه ئی دمحمد له زوی ابی محمد عبدالجبار مروزی، اودعلی له زوی ابی- القاسم ابراهیم اونو رو څخه روایتونه کړی وو. چه بیالده څخه دعبداالله کړوخی زوی ابوالفتح عبدالملک اودعلی ساگری زوی ابوجعفر حنبل اونورو روایت کړی دی . د (۵۴۸۳) کال په روژه کی سر، اودهرات په باب خشک کی ښخ دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۲ ر ۳۸۵ مخ

۹۴۶- ابو نصر فراهی :

بدرالدین محمود - یا - مسعود، دابی بکر زوی، دحسین نمسی اودجعفر فراهی کړوسی دخپل وخت له سترونومیالیو پوهانو اوفاضلانو څخه و. دیمین الدوله بیرامشاه دتاج الدین دزوی په وختو کی ئی چی دسیستان امیر و، ژوند کاوه، او هغه امیر په پیره

دو نه سترکه ورته دتل، او دهغه په دربار کې د بیه عزت او در ناوی خاوند و .
په حنفی فقه، احادیثو او عربی لغت کې ئی لوی لاس درلود، او دده شهسور کتاب
«نصاب الصبیان» دهغه وخت په زیاتو مدرسو کې تدریس کیده او پدیرشهرت ئی
سوند لی و . دا کتاب که هغه هم کو چینی کتاب و ، خو پدیری شرحی پر لیکلی سوی
او تقریباً داروپا په ټولو کتبخانو دهغه متعددی نسخی سته .

دا کتاب یوه پوه کی منظوم قاموس دی چی د عربی حینی لغتونه ئی په دری
ژبه ترجمه کړی دی . ددې کتاب نظم پریوه عروضی بحر نه دی او نه ټول نظم
پر یوه نوع دی بلکه د نظم خوورې او غټی ټوټې دی چی د ټوټې یو څلوېښت ته
رسپړی او برسختلفو عروضی بحرو باندې دی، او داچی ولی ئی د «نصاب صبیان» نوم
ورباندی ایښی دی، دی پخپله لیکلی: « چون سچ وعه این دو یست و بیست بیت
آمده بود آنرا نصاب صبیان نام نهادم » او د نصاب صبیان یو شارح محمد حسین القانی
بیاد ابونصر د پورتنی جمالی شرح داسی لیکلی ده:

«وجه تسمیه این کتاب بنصاب صبیان آنکه نصاب در شرح، قدری از مال
را گویند که زکاة بر آن تعلق گرفته باشد که آن دو بیست درهم است در نقره و بیست
دینار است در طلا، و چون عدد اییات این کتاب بعدد نصاب نقره و طلا رسیده بود
لذا آن را نصاب نام کرده از جهت اشعار باینکه هرگاه صبیان این مقدار از علم
را فرا گرفته اند بدیگران یاد دهند و خود شروع نمایند بتحصیل علوم دیگر...»
څنگه چی ابونصر فرا هی په دواړو ژبو عربی او دری کی استاد و، نو ځکه ئی
دا کتاب هم پخپل وخت کی د لغتوله معتبر و کتابونو څخه گنل کېده، او د علم
زیاتو طالبانو به په یاداوه .

ده یو بل کتاب د «ذات انعقدین» په نامه هم تصنیف کړی و چې «هدیه العارفین» ئی یادونه کړی ده. او هم په (۶۱۷ هـ) کال د محمد شیبانی کتاب «جامع الصغیر» په نظم کړی و چې «امعة البدرفی نظم الجوامع الصغیر للشیبانی» نوسېد. ده یوه قصیده دیمین الدوله بهراشاه په ستاينه کې هم و بلی وه، چې دوه بیتونه ئی داوو:

شه نیمروزی ودر روز منکات

خجسته هوز اول بامدناست

درین حرب کاندړ قهستان نمودی

جهانی پر از عدل وانصاف و داداست

ابونصر فراهی په (۵۶۳۴) کال سر اود فراه د «رج» په کلنی کې پېڅ دی، یوه ناسعلوم شاعر دده دسرینې نیتیه داسی څرگنده کړی ده.

فرید دهر ابونصر فراهی

که مشهور است از مه تا بماهی

بسال (خلد) از عالم سفر کرد

۵۶۳۴

بباغ خالد جایش ده الهی

خوپه هدیه العارفین کې دده سرینه د (۵۶۴۰) په شاوخوا بونې سوې ده.

ماخذونه:

۱- اجاب الالباب- ۳۵۳ مخ

۲- روز روشن. ۲۷۰ مخ

۳- کشف الظنون- ۵۵۹ ر۲ مخ

۴- ددهخداالغنتنامه- ۹۰۷ ر ۱- مخ

۵- آریانا دائرة المعارف- ۶- ۲- مخ

۶- دبرتش موزیم د دری: نسخ و فهرست- ۵۰۳ ر ۲- مخ

۷- هدیه المعارفین- ۳۲۹ ر ۲- مخ

۹۴۷- ابو نصر فریغونی :

د ابو الحرث زوی او د احمد نمسی او د محمد کپوسی د جوزجان د فریغون له

اولادې څخه د ناصرالدین سبکتگین زوم و. د پلار تر مړینې وروسته د غ- ز- نوی

سلطان له خوا د جوزجان ولایت ده ته وسپارل سو، او په (۱۰۳۰ هـ) کال مړ دی.

د تاریخ یمینی په ترجمه کې ئی دده په باب داسې لیکلی دی:

«ابو الحرث احمد ابن محمد غره دولت و انسان مقلت و جمال خلعت و طراز حلت

ایشان (آل فریغون) بود با همتی عالی و نعتی متعالی و کنفی رحیب و مرتعی خصیب

وامیر سبکتگین کریمه از کرایم او از بهر پسر خود سلطان یمین الدوله خواسته

بود و او دری یتیم از بحر جلال ناصرالدین از بهر پسر خویش ابو نصر حاصل کرده

و اسباب بواشجعت و سمازجت میان جانبین مستحکم گشته و او اصرار حمت و وثائق

قربت مستمرو و شتیگ شده و چون ابو الحرث وفات یافت سلطان آن ولایت بر پسر

ابو نصر مقرر داشت و او را بعنایت و رعایت مخصوص میداشت تا در سته احدی

و اربعمائمه از دار دنیا بدار عقبی تحویل کرد»

ماخذونه :

۱- ددهخداالغنتنامه- ۸۸۹- مخ

۲- دتاریخ یمینی ترجمه- ۳۰۶- »

د تهران چاپ

۹۴۸- ابو نصر محمد بلخی :

دمن احم زوی، دعبدالله نمسی او دسلام کړوسی سلقب په «اسام ضجاک» او معروف په «ابوالقاسم» له تابعینو پوها نوڅخه و. او دامام اعظم ابوحنیفه سره ئی ډیره سینه او دوستی درلود له، او هم ئی دامام جعفر صادق سره صحبت کړی و. قرآن ئی ه یادو، دتاریخچه مزارات بلخ دسؤلف په قول هره ورځ ئی سل واره دکلام الله ختم کاوه او دائی دده له کراماتوڅخه بللی دی، اوهم وایی چی او وه پنځوس حجه ئی کړی وو. دده په باب داسشهوره وه چی دوه کاله دسور په نس کی پاته سوی، اوچی وزیر ید غا بنوونه ئی هم زیر یدلی وو، اوڅنگه چی ئی دزیرید و پر وخت خند ای و، نوڅکه ئی «ضجاک» و باله. دا وینا دده ده چی: دشال په توگه که یوڅو کک دد نیا له سره یا ترپا په دتولو انسانا نو قوت ورسره وی او دا ټول قوت دخپلی سور سره په مباشرت صرف کړی اوبی تویی له دنیا ولاړسی لا بیا هم دا بد بخت سړی ترهغه چا د خدا ی رحمت ته نژدی بولم چی په آخره زمانه کی یوه ورځ والی او حاکم وی «او هم ئی ویلی دی چی:» که ستا او دآبادانی ترمنځ دزروکا لولاره وی تازه تردی شه ده چی دزمانی ددی ظا لما نو په صحبت اخته سی، او دا تباه کاره طا یفه وویینی اوخبری ورسره وکړی»

په (۱۹۰ ه) کال دروژی په شلمه د جمعې په ورځ دیوسلو پنځو سوکا لو په عمر مړ، او په بلخ کی بنخ دی .

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ - خطی - ۱۱ مخ

۹۴۹-۱ ابو نصر محمد بلخی :

سلام بلخی زوی لوی عالم ، او دقال او حال خاوند و ددویلی دی چی : «انسان باید خپل اسرار له خپله دوسته داسی پت وساتی لکه ددبیمن څخه چی ئی ساتی- ځکه چی امکان اری دوست دبیمن سی»
په (۵۳۰ هـ) کال په بلخ کی سړدی .

ماخذ :

تاریخچه سزارات بلخ - خطی - ۲۹ مخ

۹۵۰- ابو نصر محمد بلخی :

دیونس زوی ، دخیر نمسی او دسردو په کړوسی دحدیثو عالم و ، حدیثونه ئی په بغداد کی دحم له زوی احمد فقیه ، او داحمد له زوی علی بلخی ، او دمحمد له زوی فارس بلخی څخه لوستلی وو .

ماخذ : تاریخ بغداد - ۳۶۳ مخ

۹۵۱- ابو نصر محمد بلخی :

دفضل زوی اودمالک نمسی مجدث و ، دبغداد له لاری حج ته ولاړ ، حدیثونه ئی په بغداد کی دمحمد له زوی عمر سمرقندی ، اودسعدان سروزی له زوی حمزه څخه لوستلی وو ، چی بیاله ده څخه دعثمان زوی عبیدالله دقاق روایت کړی و .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳۱۰ مخ

۹۵۲- ابو نصر محمد تالقانی :

داحمد زوی ، اود هشام نمسی مشهور په « ابو نصر تالقانی » دحدیثو ثقه عالم و ، حدیثونه ئی دحیی له زوی محمد ازدی ، اود هائی نیشاپورنی له زوی ابراهیم ، او د

شخرف لہ زوی فتح خخہ اور یدلی 'چی بیالہ دہ خخہ د عمر السکری زوی علی ، او
دشاهین زوی ابو حفص روایت کپری دی . پہ (۳۱۳ ھ) کال سر دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳۷۱ ر ۱ - مخ

۹۵۳ - ابو نصر محمد خا نچہ :

دابی جعفر زوی اودابی اسحاق ہروی نمسی دخپل وخت لہ شیخانو اومتصوفانو

خخہ و ' خینوئی نوم « ابو نصر محمد ابن احمد ابن جعفر » لیکلی ، او پہ (۵۰۰ ھ)
کی سر دی او قبر ئی دسزار پہ خانچہ کی دی .

ماخذو زہ :

۱ - نفحات الانس - ۲۲۶ مخ

۲ - دہخدا لغتنامہ - ۹۰۷ »

۹۵۴ - ابو نصر محمد دہقان خراسانی :

دیجی زوی ، اود حسین نمسی مشہور پہ « ابو نصر دہقان خراسانی » محدث و ،

حدیثو نہ ئی پہ بغداد کی دخبیبی انطا کی لہ زوی عبید اللہ خخہ اوستلی و و ، چی
بیا دسخلد دوری زوی محمد لہ دہ خخہ روایت کپری و .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۳۲۱ ر ۳ - مخ

۹۵۵ - ابو نصر محمد سر خسی خراسانی :

دمحمود زوی ، دمحمد نمسی ، دعلی کپوسی اود شجاع کوسی دخپل وخت لہ

نوسیا او فقیہا نو اومتصوفانو خخہ و . لہ خراسانہ بغداد تہ تلمی ، اوفقہ ئی دابی یعلی

دہوسی لہ زوی سید علی خجہ لوستلی وہ ، اوحدیثونہ ذی دعبدلرحمن قرشی لہ زوی
ابا نصر محمد اونور و خجہ اور یدلی وو.

پہ (۵۲۳ھ) کال زبیر یدلی ، او پہ (۵۳۳ھ) کال پہ سرخس کی سردی.

ماخذ:

طبقات الشافعیہ - ۴۸۳ - ۱۸۴ مخ

۹۵۶- ابو نصر محمد سرخسی خراسانی :

د ناصر زوی، د احمد نمسی، د محمد کرسی، د عبید اللہ کوسی او د ابی عیاض
کودی د خپل وخت نویالی واعظ او فقیہ و. پہ (۶۳۴ھ) کال زبیر یدلی او ذ (۵۳۲ھ)
کال د ذی الحجې پہ میاشت پہ سرخس کی سردی.

ماخذ : طبقات الشافعیہ - ۳۰۳ - ۱۹۰ مخ

۹۵۷- ابو نصر محمد سرخسی خراسانی :

د احمد زوی، د تیم سرخسی نمسی د حدیثو ثقہ عالم و بغداد ته تلی او هلته
ئی حدیثو روایت د ادربس لہ زوی ابی لپید محمد، او د اسحاق لہ زوی احمد سرخسی
خجہ کپی و چی بیاله ده خجہ ابن زرقریہ او د علی زوی ابی و نکر اصہبانی چی
نیشاپور ته راغلی و، روایت کپی دی. تر (۳۷۰ھ) کال وروستہ سردی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۲۸۳ - ۱ مخ

۹۵۸- ابو نصر محمد غوسنانی هروی :

د احمد زوی، او دعبد اللہ نمسی دهرات د «غوسنان» د کلی فقیہ عالم او پاک
عابد و، فقه ئی پہ نیشاپور کی د محمد پیر زوی علی لوستلی، او د محمد لہ زوی
ابوالقاسم فضل ابیوردی خجہ ئی سمع کپی و، چی بیاله ده خجہ دهرات د پیر
سشایخو سمع و کپہ .

تر (۵۵۰) کمال دسخه زبیر بدلی او د (۵۰۳۹) کمال دهرات په پنجمه په خپل کلنی کی مړ دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۶-۳۱ مخ

۹۵۹-۱ بو نصر محمد هروی:

شیخ ابو نصر دا محمد زوی، دابی جعفر نمسی او دابی اسحاق کپوسی د خپل وخت لوی فقیه او متصوف عالم و. په هرات کی زبیر بدلی، او هم په (۵۵۰) کال په هرات کی مړ، او په خمچه آباد کی یخ دی، لیکه نو په «ابونصر خمچه آبادی» هم مشهور سوی دی.

دبولانا جاسی په قول په ظاهری او اطنی علومو کی ئی لوی لاس درلود.

دیر له مشقته پک ریاضتونه ئی کښلی، اولس کاله په مدینه کی د حضرت محمد دروضی مجاور و، بیا ئی لس کاله په شام او بیت المقدس کی تېر کړی، او بیا د عراق په غرو او دشتو کی گرزید، او د درویشانو سره ئی لیدنه کتنه وه.

وایی چی شیخ ابو نصر په سل کلنی کی واده کړی، اولادونه ئی پیدا سوی او په یوسل اوخلرو بشت کلنی کی مړ دی.

دده دریاخت، اوږدې کیسې په « رساله مزارات هرات » کی راوړه سوی دی.

ماخذونه:

۱- نفحات الانس - ۱-۳۰ مخ

۲- رساله مزارات هرات - ۳-۳ مخ

۳- نامه دانشوران - ۳-۸۱ مخ

۴- دده خد العتاسه - ۸۸۹-۸ مخ

۹۶۰- ابو نصر محمود حاجب:

دسلطان محمود غزنوی په وختو کی «حاجب» و چی بیا دده نمسی خواجه ابو نصر نوکی دسلطان مسعود په زمانه کی دغزنی دینار رئیس و.

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۲۰۵ مخ

۹۶۱- ابو نصر محمود:

دسلطان محمود غزنوی په وختو کی حاجب ، اود ده نمسی خواجه ابو نصر نوکی دسلطان مسعود غزنوی په وختو کی دغزنی رئیس و.

ماخذونه:

۱- تاریخ بیهقی - ۲۰۵ مخ

۲- دتاریخ یمینی ترجمه - ۱۷۳ ۵

۳- ددهخدا لغتنامه - ۹۰۸ »

۹۶۴- ابو نصر منصور مشکان غزنوی (۱)

دغزنوی دوری له سترولیکوالو او دغزنوی دربار له نومیالیو دبیرانو څخه و، چی دیرش کاله دسلطان محمود غزنوی اودهغه د زوی سلطان مسعود د «دیوان رسالت»

(۱) ځینی ئی «مشکان» دپلا رنوم بولی، اولځینی «مشکان» د ځای نوم گڼی،

چی اوس هم په غزنی کی د «مشکان» یا «موشکی» په نامه یو ځای سته، بنا بی

چی هغه ته منسوب و، اوهم له دی څخه چی په هرات کی تر بنخید وشل وړخی

وروسته ئی دده مزی بیرته له هغه ځایه ایستلی او غزنی ته ئی راوړی څر گند پیری

چی ابو نصر مشکان دغزنی و.

یا «دیوان رسائل» «چی په اوسنی اصطلاح ئی» دارالانشاء بولی مشرو، اود دی دوو پاچهانو ټول مهم لیکونه اوسیا سی ترونونه که د عباسی خلیفه گا نوسره وو، او که د ترکستان دخانانو سره، دده په انشا وو .

ابونصر مشکان نه یواځی لیکوال اودیرو، بلکه دسلطان محمود خوراد لسوزه او باوری مشاور، اودسلطان مسعود خیر غوښتو نکى ناصح هم و. دې دواړه پاچهانو په دولتی چارو کی دده پررایه اعتماد درلود، اوسلطان محمود خو په شخصی او کورنیو چارو کی هم له ده څخه سلا اومشوره غوښتله، مشلا هغه وخت چی سلطان محمود غوښته دایا زخور په نکاح کړی لومړی ئی د ابونصر مشکان سره مشوره وکړه، اوهم وایی چی سلطان محمود به دشپې چی ټول د ربار یا ن به ولاړل ابونصر مشکان خپل خلوت ته با له اوله ده څخه به ئی په خصوصی مسئلو کی پوښتنی کولی او ده به هم په داسې حال کی چی د سلطان پښی به ئی ورو ورو کښیکښلی مخلصانه او صمیمانه جوابونه ورکول، خو په جوابواوشورو کی د ابونصر مشکان لهجه تل صریح اورښتینه وه، اودحق په ویلو کی ئی د چاد خوځگان پروانه درلودله که څه هم به پاچا او دزبده التواریخ مؤلف حافظ ابرو لیکلی دی چی:

«سلطان محمود غزنوی په بلخ کی یوشکلی باغ جوړ کړی و، چی کله به بلخ ته ولاړ د خپل استراحت ورځی به ئی هلته تیرولی، یووخت بلخ ته ولاړ او په هغه باغ کی دخپلو درباریانو سره گرځید، ترڅه کړی وروسته ئی سخ در بار یا نو ته ورواړا وه او ویویل: «کم یوله تاسی را ته ویلای سی چی دا باغ سره له دی ښکلا اوسره له دی چی دعشرت سامان مهیا دی بیا هم زمازه نه خوشالوی»

ابونصر مشکان ورته راوړاندې سو، او دجواب اجازه ئی وغوښتله او ویویل:

دسلطان دزدهنه خوشالید و سبب دادی چی ددی باغ روز نه اوسا تنه د بلخ د خلگو پراوړ و اچولی سوی د، اود بلخ بی وزلی خلک مجبور دی چی هر کال خورا ډیری پیسی ددی کار دپا ره خر شی کړی اوله دی امله د بلخ د خلگو زرو نه خوشاله نه دی، نو داد خلگو دزرو و نه خوشالی دسلطان پر زړه هم اغیزه کړی ده .

و ایسی چی سلطان محمود د ابونصر مشکان له دې خبری څخه خواشیني سو، اوغو ورځی ئې د ابونصر مشکان سره خبری نه کولی، اوحتی یوه ورځ چی په کوڅه کی تهریدی، اود بلخ د خلگو ناراضی ټولنه ئی و لید له هغه ئی هم د ابونصر مشکان په لمسون وگتله - خوچی له بلخه غزنی ته راغی، اود بلخ د خلگو پرله پسې شکایتونه ورته راو رسېدل نو سلطان راضی سو د هغه باغ دروزنی اوساتی مصارف د بلخ د خلگو له اوږو څخه لیری کړی»

دا وه د ابونصر مشکان درشتینوالی یوه نمونه، اود سلطان محمود تر مړینی وروسته سلطان مسعود هم سره له دې چی درایی استبدادی درلود، خوددی تجربه کاره ډیر سپینی سپینی خبری اړویدلی، او ابونصر هم هغه څه چی د سلطان مسعود اود آل سبکتگین دکهاله په څیر گټل بی ترده په ډاگه ورته ویل که څه هم ابونصر مشکان په دې بڼه پوهیدی، چی پر پاچهانو داسی سپینی سپینی خبری چی ددوی له رضا څخه مخالفی وی ښه نه لگیری، خوله بلی خواده د پاچهانو درضا د پاره له حق او حقیقت څخه سترگی هم پټولای نه سوې، او په دې هم متیقن و، چی داسی خبری به یو وخت هر ورسو ده ته ضرر پویش کړی په تیره پیاد سلطان محمود تر مړینی وروسته چی د سلطان مسعود په دربار کی ئی ډیر غټتلی رقیبان په غټو کارو گمارلی سوی وو، ځکه نو د سلطان محمود

ترمیزی و روسته هغه وخت چی سلطان مسعود وغوبته دخپل پلار په څیر درسا لث د دیوان چاری ابونصر مشکان ته وسپاری ده دخپل زوروالی عذرور وړاندی کئی، لکه دده شاگر دابو الفضل بیهقی چی لیکئی :

«استادم خواجه بونصر مشکان سخت ترسان می بود، ویدیوان رسالت نمی نشست و طاهر می بود، بدیوان و کنار بروی میرفت. چون یک هفته بگذشت سلطان مسعود رحمة الله وی را بخواند و بنشانند و بسیار بنواخت و گفت: چرا بدیوان رسالت نمی نشینی؟ گفت: زندگانی خداوند دراز باد، طاهر آنجامت و مردی است سخت کافی و بکار آمده و احوال و عادات خداوند نیک دانسته و بنده پیر شده است و از کار همانده است، و اگر رای عالی بیند تا بنده بدرگاه می آید و خدمتی میکنند و بدعا مشغول میباشند.

گفت: این چه حدیث است؟ من ترا شناسم و طاهر را نشناسم، بدیوان باید رفت که مهمات ملک بسیار است و میباید که چون توده استی، و نیست، و جز تراندار یم کی راست آید که بدیوان نشینی؟ و اعتماد ما بر توده چندان است که پدر ما را بوده است، بکار مشغول باید بود و همان نصیحتها که پدرم را کرده می باید کرد که همه شنوده آید، که ما را روزگاری دراز است، تا شفقت و نصیحت تو مقرر است.

وی رسم خدمت بجای آورد، و با اعزاز و اکرام تمام وی را بدیوان رسالت فرستاد، و سخت عزیز شد، و بخلوتها و تدبیرها خواندن گرفت، و بوسهل زوزنی کمان قصد و عصیبت بزه کرد و هیچ بدگفتن بجای نگاه نیفتاد (۱)»

به دی تو که نودابو نصر مشکان عذر و نه مانه سو ، او دی مجبور سو د سلطان مسعود
« دیوان رسالت » چاری پرهاغه واخلی خو بیائی هم زیاریوست چی یوازی د دبیری
به شغل اخته وی او په نورو دولتی کارو کی خبری ونه کری ، خو چی د درباری
رقیبانو او معاندانو هخه به امان پاته وی - مثلا هغه وخت چی سلطان مسعود
د خپلی پاچهی په لوسو یو ورخو کی د آلتو نتاش خوار زمشاه ، او دترکستان د
خانانوسره دسکا تپی په باب ابونصر مشکان رایه وغوښتله ابو نصر ورته وویل:
« هر څه چی تا می فکر کری هغه بڼه دی - ځکه چی زه بیر بیرم چی زما خبری به
ترخی وی ، نوبه داده چی زه د خپلی دبیری په شغل اخته اوسم او ماله نورو
خبر و هخه عفو کری » بیهقی ئی په دی تفصیل لیکي: « وازخواجه بو نصر شنودم
گفت سر ادر این هفته یک روز سلطان بخواند و خالی کرد و گفت این کارها
یکرویه شد بحمد الله و مننه ، وری بر آن قرار میگیرد که بدین زودی سوی غزنین
نروم و از اینجاسوی بلخ کشم و خوارزمشاه را که اینجا ست و همیشه از وی راستی
دیده ایم و در این روزگار بسیار غنیمت است ، از حد گذشته بنوازیم و بخوبی باز
گردانیم ، و باخانیان سکا تبت کنیم و ازین حالها با ایشان سخن گوئیم تا آنگاه که
رسولان فرستاده آید و عهدها تازه کرده شود ، و بهارگاه سوی غزنین برویم ، تو در
این باب چه گویی ؟ گفتم هر چه خداوند اندیشیده است عین صواب است و جز
این باب که میگوید نشاید کرد . گفت به از این می خواهم ، بی حشمت نصیحت باید کرد
و عیب و هنرا این کارها با ز نمود . گفتم ز ندگانی خداوند دراز باد ،
دارم نصیحتی چند اما اندیشیدم که دشوار آید که سخن تلخ باشد ، و سخنانی که
بند و نصیحت آمیز با ز نما ئید خداوند باشد که با خا صگان

خویش بگوید وایشان را از ان ناخوش آید وگویند: «بونصر را بسته نیست که نیکو
بزیسته باشد؟ دست فرا وزارت و تند پیر کرد؟» صلاح بنده آن است که به پیشیه
دبیری خویش مشغول باشد، و چشم دارد که وی را از دیگر سخنان عفو
کرده آید. گفت البته همدستان نباشم و کس را زهره نیست که درین ابواب
با من سخن گوید، چه محل هر کس پیداست. گفتم زندگانی خداوند دراز باد،
چون فرمان عالی برین جمله است نکته دوسه باز نماید و در باز نمودن آن حق
نعمت این خاندان بزرگ را گزارده باشد. خداوند را بپاید دانست که امیر
ماضی سردی بود که وی را در جهان نظیر نبود بهمه با بها، و روزگار
او عروسی اراسته را مانست و روزگار یافت و کارها
رانیکو تأمل کرد و درون و بیرون آن بدانست و راهی گرفت و راه راست نهاد و آن
را بگذاشت و برفت. و بنده را آن خوش تر آید که امروز بر راه وی رفته آید و گذاشته
نیاید که هیچکس را تمین آن باشد که خداوند را گوید که «فلان کار بد کرد،
بهتر از آن میبایست» تا هیچ خلل نیفتد، و دیگر که این دولشکر بزرگ و رایهای
مخالف یکرویه و یک سخن گشت، همه روی زمین را بدیشان قهرتوان کرد و
مملکتها ی بزرگ را بگرفت، باید که برین جمله باز آیند و بمانند. امروز بنده
این مقدار باز نمودم و معظم این است، و بنده تا در میان کار است و سخن وی را
محل شنودن باشد از آنچه در آن صلاح بیند هیچ باز نکهد. گفت: سخت نیکو
سخنی گفتی و پذیرفتم که هم چنین کرده آید.

من دعا کردم و باز گشت. . . .

خو سره له دي هم دده تخيني قوی معاندان په دربار کی موجود وو، چی تل ئی

زهار یوست چی دابو نصرمشکان اوسلطان مسعود ترمنخ خوابدی پیدا کړی، او دی به دسعاداندودی زیا روحاً ډیر زهیر اوه په تیر هیبا چی ده به لیدل چی سلطان مسعود دخپل پلار وزیرانو اوسالارانو او درباریانو ته په ښه نظر نه گوری او دهغو پرخاپوئی کارونه ناولوکسانوته سپارلی دی، چی دآل سبکتگین دولت دزوال عوامل راغونډوی.

سلطان مسعود زیار یوست چی دده په باب کی دچا خبره وانه وری، مگر په پای کی بوالحسن عبدالجلیل وکولای سوه چی دابو نصرمشکان په باب دسلطان مسعود نظر وگرځوی، او هغه داچی (۵۳۳ هـ) ربو الحسن عبدالجلیل په خلوت کی سلطان مسعود ته وویل چی دسلطان لښکر ورځ په ورځ ډیر پیری اودالښکر مال غوازی څنگه چی سوږتاز یکانو ستا ددولت په برکت ډیر آسان او اوښان پیدا کړی دی نو ټولو ته باید فرمائونه ولیکل سی چی دخپلوما لوشخه څه څه ورکړی. په دی کی ئی (د بیهقی په قول) غرض دسلطان دلښکر سره کوسک او یا سلطان ته خدمت نه و، بلکه غوښته ئی چی ابونصراوسلطان سره واچوی ځکه چی پوهیدی چی دسلطان دا فرمان ابونصردمان سپکاوی گڼی او نه ئی مني، هغه و، چی سلطان دابو الحسن پېشنها دومانه او ابوالحسن پخپل لیک فرمائونه ولیکل، اودتاز یکانو ټولو مسخوزو ته ئی ولییرل، چی ټولوله پیری وبتل، خوله زروئی خدای خبرو.

ابونصرته چی دافمان ورسید هغه په ډیره سخته لهجه جواب ورکړ، چی له هغه څخه سلطان مسعود ډیر په قهر سو، او وویل: « دادا ابونصر گناه ښه ده دا

ز سوږ گاهه چې دري سوه زره د پناه دده په نامه کښلي سوي وو ، او ماور پريښوول (۱) «
ابونصر ته چې بيا دا خبره ورسيدله زوهغه وو يل :

« خاك برسراڼ خاكسار كه خدمت پادشاهان كند كه با ايشان وفا و حرمت
و رحمت نيست (۲) »

په دې توگه نو دا ابو نصر او سلطان مناسبات خپر پر سوه ، او دا د ابو نصر
د ژوند وروستي كال و ، چې ورځ په ورځ ئې روحي رنځ زياتيده ، او په خپل مرگ خوشاله و .
بيهقي ليكي چې په (۵۴۳۱) كال يوه ورځ سلطان مسعود د لښكر د ليدود پاره
تللي و ، چې ابونصر هم ورسره و ، له هغې خوا چې بيرته راوگرځيدو ، ابونصر پر لاري
دوه د گچ قبرونه وليدل ، په سترگو كې ئې اوښكې راغلي ، او چې د ابو سهل زوزني
كره كښته سو ، نو ابونصر وو يل :

« كاشكي دهغودوو قبرو سره زه هم پخې واي ، خو چې د آل سبكتگين د دولت زوال سي په
سترگو نه ليدلای »

هغه و ، چې تر څلو يښتو وروځو وروسته په همدې (۵۴۳۱) كال د جمعي په
ورځ د گوزن (فلج) ياتسمم په ناروغۍ اخته او د شنبې په ورځ په هرات كې مړ سو ، او
د همهغو دوو قبرو وڅنگ ته چې ده ئې ارمان درلود پخې كړ سو ، خوشل ورځې وروسته ئې
بيرته دده سړي له هغه مخا په راويوست او غزني ته ئې راوړ او پخپل باغ كې ئې خاوروته وسپاره .
ښاغلي غلام جيلاني جلالی پخپل كتاب « غزنه و غزنيان » كې ليكلي چې
دا ابو نصر مشكان قبر د غزني داوسني ښار دشمال شرق خواته څلور كيلو متره لري د
« مشكان » په كلي كې د كابل او كندهار د لوي لاري ښل پلوته په يو كندهواله پروت دی

چی ده شو کاله دمخه دهغه دقبر شناخته (لوح) چی دسرمروله تخلیدو نکلی ډبرې
 څخه جوړسوی او په کونډی بڼکلی لیک ئی لیکنه درلودله لیدلای وه ، خوله بده سرغه
 په (۱۳۳۲ هـ ش) کال چی بناغلی جلالی دغزنی دسنائی ورځپاڼی دچلو ونکی په
 حیث هغه لځای ته ورغلی و، هغه ډبره وه ، خودقبرنڅخه لاپاتی وه (۱)

دا بونصر مشکان دسر ینی پینه ابوالفضل بیهقی بڼه په تفصیل سره لیکلی ده
 چی له هغی څخه لوستونکی ته داسی اشتباه هم پیدا کیږی چی بنائی سسموم سوی
 وی ، ځکه نودلته دبیهقی دهغه لیکنه رانقلوو ، دی لیکلی :

« ووی (ابونصر مشکان) پس از آن غمناک و اندیشه مند میبود و امیر رضی الله عنه
 حرمت وی نگاه میداشت - یک روزش شراب داد و بسیار بناوخت ، و او شاد کام و قوی
 دل بخانه باز آمد ، و بومنصور طیب طیفور را بخواند و سن حاضر بودم و دیگران
 بیامدند و مطربان ، و بوسعید بغلانی نیز بیامد و نایب استادم بود در شغل بریدی
 هرات در میانه بوسعید گفت این باغچه بنده در نیم فرسنگی شهر خوش ایستاده است
 خداوند نشاط کند که فردا آنجا آید . گفت نیک آمد . بوسعید باز گشت تا کار سازد
 و سائیز باز گشتیم و سرادیکر روز نوبت بود بدیوان آمدم ، استادم بباغ رفت و بوالحسن
 دلشاد افرسود تا آنجا آمد و بونصر طیفور و تنی چند دیگر ، و نماز شام را باز آمد که
 شب آدینه بود ، و دیگر روز بدرگاه آمد و پس از بار بدیوان شد و روزی سخت سرد
 بود و در آن صفت باغ عدنانی در بیغوله بنشست بادی به نیر و میرفت پس پیش امیر
 رفت و پنج و شش نامه عرض کرد و بصفه باز آمد و جوابها بفرمود و فرود شد و یک
 ساعت لقو و فالج و سکنه افتاد وی را و روز آدینه بود امیر را آگاه کردند گفت نباید

که بونصر حال می آرد تا بامن بسفر نیاید بوالقاسم کثیر و بو سهل زوز نی گفتند :
بونصر نه از آن سردان باشد که چنین کند ، امیر بوالعلا را گفت تا آنجا رود و خبری
بیارد ، بوالعلا آمد و مرد افتاده بود ، چیز ها که نگاه بایست کردن نگاه کرد و نومید
برفت و امیر را گفت : زندگانی خداوند دراز باد بونصر رفت ، و بونصر دیگر طلب
باید کرد ، امیر آوازی داد بادر دو گفت : چه سیگویی ؟ گفت : این است که بنده گفت
و در یک روز و یک ساعت سه علت صعب افتاد که از
یکی از آن نتوان جست ، و جان در خزانه ایزد است تعالی اگر جان بماند
نیم تن از کار بشود . امیر گفت : « دریغ بونصر ! » و برخاست و خواجگان ببالین
او آمدند و بسیار بگریستند و غم خوردند و او را در محمل پیل نهادند و پنج و
شش حامل برداشتند و بخانه باز بردند ، آن روز مازد و آن شب ، دیگر روز سپهری
شد رحمة الله علیه - و گفتند که شراب کدو بسیار دادندش بانبیند آن روز که بدان
باغ بود سهمان نایب ، و از آن نایب پنج هزار دینار بستد امیر ، و از هر گونه
روایتها کردند مرگ او را و او را بآن کار نیست ایزد غز ذکره تواند دانست ، که همه
رفتند ، و پیش من باری آنست که ملک روی زمین نخواهم باتبع آزاری بز رگ تا
بخون چه رسد که پیداست که چون سردبمرد و اگر چه بسیار مال و جادارد با وی چه
همراه خواهد بود . و چه بود که این مهتر نیافت ازدولت و نعمت و جاه و منزلت و
خرد و روشن رای و علم ، و سی سال تمام محنت بکشید که یک روز دل خوش نندید ،
و آثار و اخبار و احوالش آن است که در مقامات محمودی و درین تاریخ بیامد ، و
اما به حقیقت بیاید دانست که ختمت الکفاية والبلاغة والعقل به او اولی تر است
بد آنچه جهت بوالقاسم اسکافی دبیر رحمة الله علیه گفته اند :

الم تر دیوان الرسا تل عطلت

بفقدانه اقلامه ودفاتره (۱) «

ابوالفضل بیهقی نولس کاله دابونصرمشکان شاگردی کړی ده اودهغه ترلاس
لاندی په دیوان کی و. بیهقی لیکي چی هیخ یوه ورځ داسی نه ده راغلي چی زه دده
د کور له و ره څخه تیر سوی یم اودادوه بیتونه می نه وی و پلي :

ایها الباب لم علاک اکتشاب این ذاک الحجاب والحجاب

این من کان یفزع الی هر منه فهو آلان فی التراب تراب

دابونصرمشکان لیکنی :

ابونصر په دری او عربی دواړو ژبو کی لوی لاس درلود، او په دواړو ژبو کی د وني
دقد رځاوند و، چی پخپل وخت کی ئی ساری نه درلود. بیهقی لیکي :

هغه وخت چی سلیمانسی نومی د بغداد سفیر
په بلخ کی دخلیفه لیک سلطان مسعود ته وپاندي کی، سلطان ابونصر ته ورکی،
ابونصر دتخت څنگ ته ودرید او هغه لیک ئی په فصیحه عربی ولوست، بیاسلطان
ورته وویل چی ددربار خلکو ته هغه ترجمه کړی بیهقی لیکي چی زما استاد
سمدستی هغه لیک په داسی فصاحت اوبلاغت ترجمه کی، چی ټولو ورته آفرین
ووايه او اعتراف ئی وکی، چی دا کفایت په بل چا کی نسته .

بیهقی دده ځینی لیکنی او لیکونه پخپل کتاب کی راوړی دی چی مشهوره ئی دا

دی :

۱- دغزنی دمخوړوله خوا ایک سلطان مسعود ته اود هغه را بلل غزنی ته .

- ۲- سلطان مسعود له خوالیک د بغداد خلیفه ته .
 - ۳- سلطان مسعود له خوالیک آلتونناش خوارزشاه ته .
 - ۴- سلطان مسعود له خوالیک د کاشغر قدر خان ته .
 - ۵- سلطان مسعود له ایک او پروگرام د ابوالقاسم حصیری په نامه-چی د سلطان داستا زی په حیث کاشغر ته تلو او داسی نور چی د اتول په تاریخ بیهقی کی سته .
- ابو نصرمشکان په عربی ژبه شعرهم وایه او دهغی ویرنی (مرثیې) یو بیت ئی ابوالفضل بیهقی راوړی دی چی دخواجه احمد حسن میوندی پرسینه ئی ویلی وه، او هغه دادی :

یا نا عیا بکسوف الشمس والقمر
بشرت بانقص والتسويد والکمد

ماخذونه:

- ۱- تاریخ بیهقی- ۲ یرمخونه
 - ۲- تاریخ دیالمه و غزنویان - ۳۶۱ مخ
 - ۳- تاریخ ادبیات در ایران - ۶۳۳۱ »
 - ۴- ددهخدا لغتنامه - ۹۰۹۹ »
 - ۵- سلطنت غزنویان ۳۹۹ »
 - ۶- آریانا دائرةالمعارف ۶۷۲ »
 - ۷- غزنه و غزنویان - ۲۳۲ »
- ۹۶۳- ابو نصر نوکی غزنوی :
- د ابوالقاسم علی نوکی زوی د سلطان محمود غزنوی په وخت کې داستاد ابو نصر

مشکان په سپار پشته په « دیوان رسالت » کی د بیر په حیث شامل کړه سو،
د بیهقی په قول بیر ښه خطی درلود، اوڅه وخت د غزنی « صاحب برید » و څوچی
د سلطان ابو شجاع فرخزاد په وخت کی د غزنی رئیس سو. بیهقی دده په باب کی لیکي:
« آخر الاسرآن آمد که در روزگار همایون سلطان عادل ابو شجاع فرح زاد بن ناصر
دین الله بدیوان رسالت بنشت و چون حاجت آمد که این حضرت و شهر بزرگوار را
رئیس کار دان با خانه قدیم باشد اختیار او را کردند و خلعت بسزایافت
و امروز که این تصنیف می کنم با این شغل است و بریدی و از دوستان قدیم من است»

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۲۷۳ مخ

۹۶۴-۱ ابو نصر یحیی جامی هروی:

شیخ ابو نصر یحیی د ابوالفضل جامی زوی د هرات له نویالیو پوهانو، مشایخواو
محدثانو څخه و. اصلاً د جام دی، په نیشاپور کی زیږیدلی، په هرات کی ئی وده
موندلی، اود (۷۴۱ هـ) کال د جما دی الاخر په ۲۱ د پنځشنبې په شپه په هرات
کی مړ، اود درب فیروز آباد (کندهاری دروازی) د باندی شیخ دی.

حدیثونه ئی له خپل پلار څخه لوستلی وو، او شیخ علاء الدوله سمنا ئی،
اوشیخ صفی الدین اردبیلی، او شیخ شرف الدین درگزینی، و مولانا جلال الدین
عتیقی، او مولانا مجد الدین اسمعیل د فارس د قاضی القضاة سره ئی صحبت کړی
و. او وه واره حج ته تللی، او د حجاز، مصر او شام د شایخوسره ئی لیدلې و.

ماخذ:

سازانه سزارات هرات - ۴۶ مخ

۹۶۵- ابو نصر یفتلی آجاری ستانی :

دابی الفتح یفتلی زوی په خراسان کی اسیرو، ده او د بلخ د قراتکین تر سئخ
پیشی سوی دی .

ماخذ:

معجم البلد ان - ۵۱۲۸ مخ

۹۶۶- ابو انصر کعب بلخی :

د عمرو زوی، د جعفر نمسی، د احمد کپوسی اود محمد کوسی دخپل وخت محدث و.
په بغداد کی او سید، او حدیثو نه ئی هلته د محمد صفار له زوی اسما عیل، او د
اعرابی له زوی ابی سعید، اود فهمید موصلی له زوی عرس، اود احمد نخاس له زوی
بکر او نورو شخه زده کړی وو .

په (۳۱۰ هـ) کال په بلخ کی زیږیدلی اود (۳۹۱ هـ) کال په ربیع الاخر کی
د جمعی په ورځی مړ دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۳۹۳، ۱۲ مخ

۹۶۷- ابو نصر عبدالحزیز :

د منصور زوی د درې ژبی نومیالی شاعر او په «عسجدی» ملقب و. (د «ع» په ردیف
کی دی د «عسجدی» نامه ته رجوع وسی)

۹۶۸- ابو نعیم عبدالحر حمن هروی :

د قریش زوی، د فهیر نمسی، او د خزیمه کپوسی دخپل وخت محدث و، بغداد ته
تللی، او حدیثونه ئی هلته د سهل جوزجانی له زوی محمد، اود احمد جر جانی له
زوی محمود، او د سالک له زوی اصرم، اود اسماعیل صائغ له زوی محمد، اود عبیدالله

بغدادی له زوی محمد ، او د سنیب سر و زی له زوی عبد العزیز ، او نورو
څخه لوستلی وو ، چی بیا له ده څخه د مغلد زوی محمد ، او جعفر الخلدی ، اود
محمد مصری زوی علی ، او ابوبکر خلال حنبلی ، اود جعفر د قاق زوی مغلد او
نورو روا یتونه کړی دی .

ماخذ:

تاریخ بغداد - ۱۰ ۲۸۲۲ مخ

۹۶۹- ابو نعیم غز نوی:

د سلطان مسعود له نومیالیو نندیمانو څخه و ، چی زیبا تره به د سلطان دعیش اونوش په
سجسوق کی حاضر و . خوله بده سرغه یوه ورځ چی سر ئی تودو ، د سلطان په مخ کی ئی د
سلطان خاص اوینکلی سربې «نوشتگین» ته تیز تیز کتل ، سلطان ترسترگولاندی لیده ، نو
سلطان دشبواوسوسن دگلوگیو نوی نوشتگین ته ور کړه چی ابو نعیم ته ئی ور کړی ، نوشتگین چی
هغه بو نعیم ته ور کړه ، بو نعیم خپله گوته دنوشتگین پرلاس کښه کښله ، هغه بدیووره
او سلطان ورباندی په قهر سو ، ابو نعیم ئی بندی کی ، او د هغه ټول جاید ادبی
نوشتگین ته ور کی ، خوڅوورځی وروسته ئی بیرته وباخښه اولس زره دینا ره صله
ئی ور کړه ؛ اود سلطان مسعود دژوند تر پایه دهغه ندیم و .

ماخذ:

تاریخ بیهقی - ۳۱۰ ، ۶۵۸ مخونه

۹۷۰- ابو الوفا بلخی:

دیونس زوی امیر صدر الد الحسینی د بلخ شیخ الاسلام و . پلار لوی دوا زه د
چنگلو په چغلی د بلخ دحا کم دیوسلطان په اسرو وژل سول . دا پېښه ظاهر آد
نهمی هجری پېړی په سر کی وه .

ماخذونه :

۱ - حبيب السیر - ۳۰۵ ر ۲ مخ

۲ - دد هخدا لغتنا مه - ۹۱۹ »

۹۷۱- ابوالوقت سیستانی :

عبد الاول عیسی دشعیب زوی، دابراهیم نمسی اوداسحاق سیستانی کپوسی دخپل وخت لوی محدث او وروستنی سړی وچی له داودی څخه ئی روایت کړی دی. پلار ئی له سیستانه هرات ته تللی، او ابوالوقت د (۴۵۸ هـ) کال د ذی قعدې په میاشت په هرات کی زیږیدلی، اود (۵۵۳ هـ) د ذی قعدې په شپږمه دیکشنبی په شپه د بغداد د فیروز په رباط کی سر، اوشیخ عبدالقادر گیلانی ئی د جنازې نمودځ ورکړی اود «شونیز یه» د «رویم زاهد» په هدیره کی ښځ دی .

ماخذ :

دد هخدا لغتنا مه - ۹۲۱ مخ

۹۷۲ - ابوالوقت عبدالاول ساغزی :

د عیسی زوی، دشعیب نمسی او داسحاق ساغزی کپوسی مشهور په «مسند الدنيا» دخپل وخت له نویا لیو محدثانو اوصوفیا نو څخه و .

اصلا د سیستان و، خود (۴۵۸ هـ) کال د ذی قعدې په میاشت په هرات کی زیږیدلی اود هرات په مالین کی اوسید. د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری نامتوشاگرد، اوله همدې شیخ څخه ئی د حدیثو روایت کړی دی، صحیح بخاری اود داری مسند ئی بیاله جمال الاسلام داودی» څخه اړویدلی و .

د (۵۵۳ هـ) کال د ذی قعدې په میاشت په بغداد کی سر، اود شو نیز یه په هدیره کی ښځ دی .

ماخذ:

د طبقات الصوفیه بمقدمه - د کابل چاپ - ۲۰ ۲۰

۹۷۳- ابو الولید احمد هروی :

دابی رجاء عبدالله زوی، دایوب نمسی اود حنیفه هروی کپوسی دخپل وخت له لویو پوهانو اوزاهدانو اومحدثانو څخه و، دهرات په «آزادان» کلي کې اوسید، او داسام احمد حنبل له شاگردانو څخه و. اسام ابو عبدالله بن اسما عیل بخاری او امام دارانی ممرقندی حدیثونه له ده څخه زده کړي او هم ئی روایتونه ځینی کړي وو. په اول کې ډیر بهای و، خو وروسته ئی خپل نیم سال حدیثو په غوښتنه اود حج او غزابه لار کې صرف کړ.

په (۲۳۱ هـ - یا - په ۲۳۲ هـ) کال سر اوسزار ئی دهرات د آزادان په کلي کې دی، چې سلطان محمد کرت دده پر قبر لویه گنبده ودانه کړې ده، او بیاد ازبکو ډیرو امیرانو دده د سزار شاو خواته ودانی و دانی کړي دی.

وایی چې ډیر سخی و، یوه ورځ ئی یوسری ولید چې کوتوالی کشاوه، ده پوشتنه ځینی وکړه، کوتوالی ورته وویل چې څلور زره درسه پور وپی دی، ابوالولید ورته وویل: «داسې پرېږده، پور به ئی زه ور کم»

دا دده وینا ده چې: «هغه عالم چه له خپله علمه پر خپل وخت گټه وان نه خلی تر هغه ناپوه بدتر دي چې په نا پوهی کې پاته وی»

ددوستی په باب کې وایی: «که دوه تنه دوستان یوله بله دنیاوی طمع پرېکړی دوستی به ئی تل وی، او که دانه وی نو دوستی ئی هم نه پاتیری»
بیائی دعلم په باب کې ویلی دي چې: «که علم دعلم دادا بوسره زده کړي له

هغه به هم ته گټه واخلي او هم به نورستاڅخه گټه واخلي، او که ئی د ادابو سره زده نه کړې، نو هم تاته ډیر زیان لری او هم نور و ته «

وا یی چی دده پرجنازه نژدې ډیر شو زرو تنو د جنازې نمونځ و کړی .

ماخذونه:

- ۱ - تفحات الانس - ۳۷۵ مخ
- ۲ - رساله مزارات هرات - ۱۳ رر
- ۳ - معجم البلدان - ۱ رر ۵۶ رر
- ۴ - نامه دانشوران - ۲۷۵ رر ۲ رر
- ۵ - دده خدا لغتنامه - ۹۲۲ رر
- ۶ - کابل مجله - ۳ کال - ۲ گټه - ۱۵۸ رر

۹۷۴- ابوالولید حسن بلخی:

د محمد زوی، د علی نمسی او د محمد بلخی کـړو سی معروف پـه «بندری» صوفی محدث و. د حدیثو په غوښتنه پسی له ساورا النهر څخه تر اسکندریې پوری تللی، په بخارا کی ئې د احمد له زوی ابا عبدالله محمد څخه سمع کړې وه، چی بیاله ده څخه د فضل فزاری زوی ابو عبدالله محمد، او د طاهر شحاسی زوی ابوالقاسم زاهر روایت کړی دی. د (۳۵۶ هـ) کال په روژه کی مړ دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۳۰۰ مخ

۹۷۵- ابوالولید عبدالمملک هروی:

د قطر هروی زوی دنغتو او نجو نومیالی عالم و، په (۲۰۶ هـ) کی مړ دی، او یو کتاب ئې د «اشتقاق الاسما» په نامه لیکلی دی.

ماخذ: هدیه العارفین - ۱۳۳۱م ۶۲ مخ

۹۷۶- ابو وهب منبیه پروانی:

د محمد زوی، د احمد نمسی او د مخلص پروانی کپوسی دخپل وخت نویالی واعظ او زاهد و، د احمد شجاعی له زوی اباحامد محمد څخه ئی سمع کپری وه، بیاله ده څخه د محمد قهستانی زوی محمد روایت کپری دی او حدیثونه ئی په حلب کی د حسن غزنوی له زوی ابوبکر محمد څخه لوستلی وو. د (۵۰۰ ه) په شاوخوا کی مړ دی.

ماخذ: معجم البلدان - ۶. ۳۷. ۳۷ مخ

۹۷۷- ابوهارون موسی خزاری بلخی:

د جعفر زوی، دنوح نمسی او د محمد خزاری کپوسی د حدیثو عالم و، عراق او حجاز ته تللی او حدیثونه ئی دیزید له زوی محمد څخه اړویدلی وو، چی بیا له ده څخه د شاکر زوی حماد روایت کپری دی .

ماخذ: معجم البلدان - ۳۲۸۳ مخ

۹۷۸- ابو الهاشم رازی هروی:

دلغت د علم عالم او ادیب و، په (۲۰۷ ه) کال مړ او د هرات تر «درب خوش» د باندی بیخ دی.

ماخذ: آریانا دائرة المعارف - ۷۳۲ مخ

۹۷۹- ابو الهندی غالب سیستانی:

د عبدالقدوس زوی، د شیبث نمسی او دربعی الریاحی یربعی کپوسی د عربی ژبی ښه خوږ ژبی شاعر و، او دامویه او عباسیه دولتو په وخت کی په سیستان او خراسان کی اوسید.

ددین په فساد ستمه و، او دده زیاتره شعرونه د شرابو په ستاینه کی وو، اودی د اسلام لومړی شاعر دی چی د شرابو په ستاینه کی ئې شعرونه ویلی دی او ډیر زیات ئی چپیل. وایې چی یوه ورځ د خپل صبح سره میکلې ته ولاړ، او شراب خرڅوونکی ته ئی یودینار ورکے چی ده ته شراب راوړی، شراب ئی پرسر پورته کړه او دونی ډیر ئې وچپیل چی مست سو، اوله مستیه خوب یوور، دده څو تنه سلگری چی دده لیدوته راغلی وو، له شراب خرڅوونکی څخه دده پوښتنه وکړه هغه ورته وویل چی: «بیده دی» دوی ورته وویل چی: «سوړ هم هغه ته ورسوه» شراب خرڅوونکی ټولوته شراب راوړه، ټولو وچپیل، ټول مست اوله مستیه بیده سول، غالب چی پرهوښ راغی له شراب خرڅوونکی څخه ئې وپوښتل چی: «دا څوک دی؟» هغه ورته وویل: «ستا سلگری دی، زما څخه ئی ستا پوښتنه وکړه، سا ورته وویل چی: بیده دی-دوی وویل چی: سوړ هم ده ته ورسوه، هغه و، چی شراب ئې وچپیل او بیده سول. غالب ورته وویل چی: «اوس نوما دوی ته ورسوه» بیانی دوی شراب وچپیل چی مست سو، اوله مستیه بیا بیده سو. دا وخت ئې سلگری پرهوښ راغله، وپښ سول، گوری چی غالب لاییده دی، چی شراب خرڅوونکی قصه ورته وکړه، دوی بیا شراب خرڅوونکی ته وویل چی: «سوړ بیا غالب ته ورسوه» بیانی وچپیل، مست او بیده سول، وایې چی دې حال دری ورځی دوام وکی او ابوالهندي خپل دا حال په یوه عربی قصیده کی ویلی دی چی دده خدا په لغتنامه کی سته. د ژوند په پای کی ئی د سرو په یوه کلی سکتله وکړه، او د (۱۸۰ هـ) کال په شاوخوا کی سپ دی.

وایې چی دده په قبر دا بیتونه لیکلی سوی دی:

اجعلوا ان مت يوماً كفننى

ورق الكرم وقبرى المعصرة

اننى ارجو من الله غداً

بعد شرب الراح حسن المغفرة

همدارنگه وایی چی زلمیان به دده سزارته راتله ، شراب به ئی چیشل او یو

یو غرپ به ئی دده په قبر پاشل .

ماخذونه:

۱- الاعلام-زرکلی-۳۰۳۵-مخ

۲- فوات الوفيات- ۱۲۱۲-مخ

۳- آریانا دائرة المعارف-۱۰۷۳۲-مخ

۴- ددهخدا لغتنامه- ۹۳۰-مخ

۹۸۰- ابوالهیشم جوز جانی:

حکیم ابوالهیشم دخپل وخت نومیالی شاعر و، دده یوه قصیده محمد سرخ نیشاپوری

شرح کړې ده او دده په تاریخ الحکماً کی راغلی، خودائې نه ده څرگنده کړې چې

دده دا قصیده په کومه ژبه وه.

ماخذ: تاریخ الحکماً- ۹۱-مخ

۹۸۱- ابوالهیشم خالد خراسانی:

دیزید زوی دعر بی ژبی نومیالی شاعر اولیکوال و، اصلاً دخراسان و، خو

په بغداد کی ئی وده موندلې وه. په اول کی دلشکر کاتب، خویا د عبدالملک

زیات دزوی محمد دوزارت په وخت کی دځینو سرحداتو کار وروسپارل سو .

ده دا شعار و من دیوان درلود خو ټول اشعار ئی په غزل کی وو، دخپل

وخت دیوه بل شاعر ابوتام طائی سر ئی شاعرانه ټوکې درلودلې، دالمعتمد

خلیفه تر وختو ژوندی و، خو دژوند په پای کی ئی دماغ اختلاط پیدا کړ

لیونتب ورپیش سو. په (۹۲۶ هـ) کال په بغداد کی مړ دی، او دده د عربی

اشعار و نمونی په تاریخ بغداد کی راغلی دی، او هم ئی څه اشعار دده څخه اېه لغتنامه کی سته .

ماخذونه: ۱- تاریخ بغداد - ۸ - ۳۰۸ مخ

۲- لغتنامه - ۱ - ۳۹»

۹۸۲- ابو الهیثم خالد بلخی:

دسهران زوی په اصل کی دکوفی و، خو په بلخ کی اوسید، حدیثونه ئی دسرئنده زوی علقمة، دعر وة له زوی هشام او دأبی خالد له زوی اسما عیل څخه لوستلی وو، بیا بغداد ته تللی او هلته ئی هم دحدیثو زده کړه کړی وه، چی بیا له ده څخه دعبدالله زوی ابراهیم هروی روایت کړی دی.

ماخذ: تاریخ بغداد - ۸ - ۲۹۷ مخ

۹۸۳- ابو الهیثم رازی هروی:

شیخ ابو الهیثم رازی دلغة او ادب لوی عالم و، په (۲۷۰ ه) کال مړ اود «درب خوش» په هدیره کی پښخ دی.

ماخذ: رساله مزارات هرات - ۱۷ مخ

۹۸۴- ابو یحیی عیسی بلخی:

داحمد زوی، دعیسی نمسی او دور دان کپوسی دحدیثو عالم و. حدیثونه ئی دو هب مصری له زوی عبدالله، او دفرات مصری له زوی اسحاق، او دشمیل بصری له زوی نقر، او دأبی الحجاج بصری له زوی یحیی، او دبکتر تنیسی له زوی بشر، او دولید له زوی بقیة، او دربیعة له زوی ضمره، او دأبی الزرقا له زوی زید څخه لوستلی وو، چی بیا له ده څخه ډیر وخراسانیا نور روایتونه کړی دی، او یوله ثقانو څخه و.

ماخذونه: ۱- تاریخ بغداد - ۱۱ ر ۱۶۳ مخ

۲- معجم البلدان - ۱۷۳۶ »

۹۸۵ - ابو یحییٰ لیث بلخی:

د مافور زوی او د مساور نمسی دخپل وخت لوی عالم و، اوتر عبدالله بن عمر

بن رماح وروسته د بلخ قاضی سو .

د امام حنبل سره ئی زیاته مینه اودوستی درلودله ، او امام حنبل دده په باب کی

و یلی دي چی : « ماد قاضی دودى نه ده خورلی مگر دلیث بن مافور دودى چی پاکه

اوحلاله ده - دی له صدیقانو څخه دی او د قیامت په ورځ به دده دمشوا نې سیا هی

دفی سپیل الله شهیدانو دو ینوسره برابره وی بلکه ترجیح به ولری »

د (۲۲۶ ه - یا - ۲۲۳ ه) کال دروژی دسیاشتی په پنځلسمه دجمعی په ورځ

په بلخ کی سړې ، خو قبر ئې معلوم نه دی .

ماخذ:

تاریخچه مزارات بلخ - خطی - ۲ مخ

۹۸۶ - ابو یزید مرغزی خراسانی:

د خپل وخت د تصوف له نویالیو شیخانو څخه و .

ماخذونه:

۱ - نفحات الانس - ۱۳۶ مخ

۲ - دده خدالغتنامه - ۹۳۳ مخ

۹۸۷ - ابو یحییٰ اسحاق بلخی:

د داؤد زوی ، اود صبیح نمسی د حدیثو عالم و، بغداد ته تللی او حدیث ئی

د سحر له زوی داؤد څخه لوستلی و و .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۶ ر ۳۷۳ مخ

۹۸۸ - ابو یعقوب اسحاق تالقانی :

داسماعیل زوی مشهور په یتیم دخپل وخت له محمد ثانو څخه و. حدیثونه ئی د عبدالحمید له زوی جریر ، اوفضیل له زوی محمد ، اود عیینه له زوی سفیان اوله وکیعا ، اوحسینا الـجعفی ، اواباأسامة څخه اور یدلی وو ، چی بیاله ده څخه دو لید زوی احمد کرایسی ، اودشبیة زوی یعقوب ، اود محمد صالح زوی جعفر او داسحاق حر بی زوی ابراهیم ، اود عبدالکریم مقری زوی ادریس ، اود حسن زوی احمد ، اوابو القاسم بغوی روایتونه کړی .
د ۲۳ ه کال دروژی په میاشت په بغداد کی مړ دی .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۶ ر ۳۳ مخ

۹۷۹ - ابو یعقوب اسحاق خریمی خراسانی :

دحسان زوی اود قوهی نسبی دخراسان دسغد اود عربی ژبی شاعرو ، بغداد ته تللی ، اوڅنگه چی دعاصر المری دزوی خریم ته ډیر نژدی و ، نو په نامه کی هغه منسوب سو .

په شاعرو ، او په اشعار و کی ئی دنصورد زوی محمد چی دز یادنمسی و ، اود خالد دزوی یحیی او نورو ستاینه ئی کړی ده ، اوهم ئی دخریم دزوی عثمان ویر نه (سرثیه) و یلی ده . خو ابو حاتم سجستانی بیا دده شعر ستایی ، اووایی چی په شعر کی ابو عثمان حاجظ ، اود عبید زوی احمد له ده څخه اړو یدنه کړی ده .

ماخذ :

تاریخ بغداد - ۶ و ۳۲۶ مخ

۹۹۰- ابو یعقوب اسحاق ساغزی :

داحمد ساغزی زوی دڅلرسي هجرى پيړى دپاى داسماعيلى مذهب نوسيا لى عالم، او په «پندانه سچسانى» معروف و. دده سهم فلسفى كتاب «كشف المحجوب» داسماعيليه له خورا مهمو آثارو څخه گڼلى سوى دى، او په (۱۳۲۷ هـ ش) كال په تهران كى چاپ سوى دى .

ماخذ :

تاریخ ادبیات در ایران ۱ ر ۶۳۲ مخ

۹۹۱- ابو یعقوب اسحاق قراب سر خسی خراسانى هر وی :

دابراهيم زوى، دسچمدنمسي اودعبدالرحمن سرخسى ياهروى كړوسى دحدیثو په علم كى امام و. دپير تصنيفونه ئې درلودل چې مشهوره داو :

۱ - كتاب تاريخ السنن

۲ - كتاب المهج

۳ - كتاب الامن والسلوان

۴ - كتاب شمائل العباد

۵ - تاريخ وفيات العمأ. په دې كتاب كى دلومړى پيړى څخه دده تر سر پنى

پورى پو هان راغلى .

حدیثو نه ئې له حافظ ابى على الوخشى څخه زده كړى وو، چې بيماله ده څخه

ابو اسما عيل انصارى او د ابى عاصم صيد لانسى زوى

ابوالفضل احمد، اود محمد زوى حسن اونورو دحدیثو روايتونه كړى دى .

په (۳۵۲ هـ) كال زيږيدلى او په (۴۲۹ هـ) كال مړ دى .

ماخذونه:

۱ - طبقات الشافعية - ۳ (۱۱۴) مخ

۲ - الاعلام زر کلی - ۱ (۲۸۵) زر

۹۹۴- ابو يعقوب اسحاق هروی:

د محمد زوی دخپل وخت له مسجد ثا نو څخه و.

ماخذ:

د د ه خدا لغنامه - ۹۴۶ مخ

۹۹۳- ابو يعقوب اسماعيل سمنگانی:

د ابراهيم زوی او د عبد الله سمنگانی نومی له تبع تابعينو او متبحرو پوهانو څخه و.

په حدیثو ارفقه کی ئې په ټول خراسان او ماورا النهر کی شهرت درلود. په (۱۷۲ هـ)

کال مړ دی .

ماخذ:

چراغ انجمن - ۲۳ مخ

۹۹۴- ابو يعقوب اسماعيل لغمانی:

د عبد الرحمن زوی، د عبد السلام نومی، د حسن کپوسی، د عبد الرحمن کوسی، د

ابراهيم کودی چی هغه بیاد بشیر زوی او د سنکو لمغانی (لغمانی) نومی و، د فقه نویالی

عالم تیرسوی چی په بغداد کی دامام ابی حنیفه د مدرسې لوی مدرس و، فقه ئې دخپل

اکا څخه لوستلی وه .

د (۵۳۶ هـ) کال د برات په اوومه د شنبه په ورځ مړ دی .

ماخذ:

الفقها اللمغانیون فی بغداد - د استاد خلیلی - ۱۱ مخ

په الجواهر مضیئه کی ٹی لیکی دی چی په (۵۱۸ھ) کال زبیردلی، او په (۶۰۶ھ) کال سر دی.

ماخذونه:

- ۱ - الجواهر مضیئه - ۱ ر ۱۵۳ سخ
- ۲ - کابل مجله - ۳ کال - ۵ گنه - ۶۲ رر

۹۹۵- ابو یعقوب زاهد سیستانی:

دخپل وخت نومبالی زاهد او صالح سپری و.

ماخذ:

تاریخ سیستان - ۲ سخ

۹۹۶- ابو یعقوب سیستانی:

دسیستان له فقها وڅخه و، چی په (۳۰۶ھ) کال دکورکتر ناسی پدوخت کی چی دسیستان دعیارانو مشرو، په سیستان کی اوسیدو کور کترورته «دانشمند» ویل .

ماخذ:

تاریخ سیستان - ۳۰۷ سخ.

۹۹۷- ابو یعقوب یوسف اندخویی:

داحمد زوی اودعلی اللؤلؤی انخدی (اندخویی) نمسی و، له اندخویه بخاراته تلی او هلنه ٹی د فقه تدریس کاوه، اوحدیثونه ٹی داحمد له زوی او عبدا لله البرقی بخاری له نمسی ابی عبدا لله محمد څخه، اودحیدرة الجعفری له نمسی اودعلی له زوی ابی بکر محمد څخه، اودجنب بزاز له نمسی اودستصور له زوی ابی حفص عمر څخه، اودحسین اسپیری له نمسی اودعبدا الرحمن له زوی ابی محمد عبدا ملک څخه، اود محمد تمیمی له زوی شریف ابی الحسن علی څخه ارویدلی وو .

په (۵۳۳هـ) کال په اندخوی کی سر دی .

ماخذ:

معجم البلدان - ۳۳۵ مخ

۹۹۸- ابو یعقوب یوسف لغمانی :

د اسماعیل زوی، د عبدالسلام نمسی اود لغمانی (لغمانی) کپوسی د حنفی فقه نویسانی او عالم و. فقه ئی پر خپل پلار او پر خپل اکالوستلی وه، اود بغداد په «جامع السلطان» کی ئی تدریس کاوه .

په (۵۱۸هـ) کال زوریدلی و، اود (۶۰۶هـ) کال د جمادی الاول په نولسمه د جمعی په شپه په بغداد کی پر، او په «خیزرانیه» هدیره کی شیخ دی .

ماخذونه:

۱- کتاب الجاسع المختصر - ۲۹۵ مخ

۲- انفقها للمغانیون فی بغداد - ۱۳ مخ

۹۹۹- ابو یوسف رافع قصری :

د عبدالله قصری زوی د ینگی قلعه او سیدونکی د حدیثو عالم و، اود حدیثو اخیستنه ئی د موسی مروزی له زوی یو سف څخه کړی وه، چی بیا له ده څخه د علی نقاش زوی ابوسعید محمد او نورو د حدیثو روایت کړی دی .

ماخذ: چراغ انجمن - ۲۵ مخ

۱۰۰۰- ابو یوسف محمد سیستانی :

د ابوسعید یعقوب مدرکی زوی د امیر خلف د احمد صفاری د زوی سپه سالار و چی د (۳۵۲هـ) کال د جمادی الاولی په پنجمه د یکشنبی په ورځ چی امیر خلف د سیستان پر امارت کښینوست او دده په ناسه خطبه وویلله سوئ نو ابو یوسف محمد

ئې دخان سپه سالار و تا که خو په (۵۳۵۳) کال چي امير خلف حج ته ولاړ او امير
طاهر بوعلی ئی پرځای کيښوت نو د (۵۳۵۶) کال دروژې په دوولسمه دوشنبی
په په ورځ ئی ابو یوسف محمد بندي کي ء او د (۵۳۵۷) کال دربيع الاخر په څلرمه
د نورو ز په شپه ئی وواژد .

ماخذ: تاريخ سيستان- ۳۲۷ مخ

۱-۱۰۰۱- ابو يوسف هر وی:

د اسماعيل جويني زوی معروف په ابن کثيری دهرات له نوميالو پوهانو څخه و.
څه موده په بغداد کي اوسېد علمی زده کړی ئی هلته کړی او همهلته مړ دی. ده
مؤلفات هم درلودل چي مشهوره ئی د «ماليسمع الطيب جهله» کتاب دی .

ماخذ: آريانا دائرة المعارف ۷۵۲ مخ

۱-۱۰۰۲- ابو يعلى محمد ماليني هر وی:

د مسعود ماليني زوی نجوي او لغوي عالم او دهرات له ادیبانو څخه و.
په عربي ژبه ئی ارتجالا شعروايه، او په نحو او لغت کي ئی لوی لاس درلود.

ماخذ: بغية الوعاة- ۱۰۵ مخ

۱-۱۰۰۳- ابو يعلى مختار هر وی:

سيدا ابو يعلى دستخار زوی دهرات لوی زاهد او عابد او نامتو عالم و. ځينو
تذکره ليکونکو دده نوم سيدا ابوالمعالي ابن سخارء او ځينو بيا سيد ابوالمعالي ابن

مختار ليکلی دی، خو مولانا جاسی په نفحات الانس کی ابو یعلی ابن مختار راوړی،
همدا راز ئی څوک د سید ابو عبدالله مختار زوی بولی او څوک ئی دهغه ملگری.
په هرات کی سر او بنخ دی، دده قبر تر ۱۳۳۵ ه کال پوری پشکاره و، خو په
همدغه کال د هرات ځینو خلکو د ابو عبدالله مختار مزار لوی کی، دده قبر چی
دهغه پښوته و، تر خاورو لاندی پا ته سو، بگر په دې ورو ستیو وختو بیر ته
ودان سوی دی.

مأخذ: رساله مزارات هرات-۱۹۰۰ مخ

سمونه یا غلطنامه

مخ	کرتبه	فاسم	سم
۲۳	۱۳	اسفرائی	الفزایی
۲۲	۱۵	سلیم	سیم
۲۲	۲۰	فیضی	فضی
۳۲	۱	سغاذ	سغاذ
۶۸	۶	لینکا	لینکر
۹۸	۱۱	زدی	ازدی
۱۰۱	۳	من العیوب	من العیوب
۱۱۳	۱۵	تقوی	تقوی
۱۲۰	۹	(۵۰۹۶)	(۵۵۳۶)
۱۲۳	۹	یوغل	یرغل
۱۳۰	۱۸	ب: قضائی	بقضائی
۱۳۵	۱۷	بر تخته	بر تخته
۱۵۵	۱۳	خدا	سء خذ
۱۵۷	۱۰	هوشیم	هشیم
۱۵۸	۱۵	ره ۲۱۵خ	رخ ۲۱۵خ
۱۶۰	۱۵	امروز	امروز
۲	۱۳	بشسته	نبشته
۱۶۳	۱۰	چا کردارای	چا کرداری
۱۶۹	۱۶	جا مد	حامد

رقم	اسم	گرمیہ	صفحہ
	علمو	۱۴	۱۷۰
	المحجوب	۱۰	۱۷۱
	روح	۱۴	زر
	الملتقط	۲۰	۱۷۳
	طغرل	۵	۱۷۶
	معمدی	۱۶	۱۷۹
	کی بیخ	۹	۱۸۱
	انگبین	۱۴	۱۸۷
۵ ۳۶۸	۵۳۶۷	۴	۱۹۰
	بغداد	۹	۱۹۰
۷۴۹	۷۴۷	۶	۱۹۳
	جبیر	۲۱	زر
	احمد دمنیح	۴	۱۹۷
	یہ	۸	۲۰۲
	عبدالواحد	۲۱	۲۰۵
	قبر	۱۰	۲۰۷
	خرامانی شخصہ	۱۷	زر
	خان کبھی	۱۳	۲۰۸
	مرتاضانو	۱۶	زر

شماره	نام کتاب	تعداد	نوع	شماره
	پوهانو	۱	ر	۲۱۲
۴		۶	ر	۲۱۱
	بین الصبیحین	۷	ر	۲۱۳
	سجود	۱۳	ر	۲۱۵
	خمسين	۳	ر	۲۱۹
	فقه یی دسجد	۱۹	ر	۲۱۹
۳		۷	ر	۲۲۰
	کفاية	۱۲	ر	۲۲۰
۲۶۰		۱۹	ر	۲۲۰
	الشافعيه ۲/	۱۳	ر	۲۲۲
	طالب	۳	ر	۲۲۳
	قاری	۳	ر	۲۲۵
	ابوعمروله زوی عمرو	۳	ر	۲۲۷
	حسن	۱۲	ر	۲۲۹
	مرزبان	۵	ر	۲۳۲
	بنی	۱	ر	۲۳۲
	سحاب	۱	ر	۲۳۳
	امل	۱۲	ر	۲۳۳

سم	ناسم	گروه	مخ
لومپی ورخ	لومپی	۲۰	۲۳۲
سخه	له سخته	۱۸	۲۳۹
بر منبر	منبر	۲	۲۵۲
هغه	دهغه	۱۳	۲۵۵
سخه	سرخ	۶	۲۵۶
وجروم	له وجروم	۵	۲۵۹
غوري	دغوري	۷	۲۶۰
وره	و روسته	۹	۲۶۵
ورواستاه	وروراستاه	۲۲	۲۷
بني	بني	۱۵	۲۷
د عربو	دعربه	۱۵	۲۷۱
ايبات	ادبيات	۱۳	۲۷۳
ابى	ئى	۱۰	۲۸۵
هغو	هغه	۳	۲۹۶
مختاري	مختار	۱۲	۲۹
مخکه اودى ابو منصور	مخکه	۱۲	۳۰۲
۲۷۲	۲۸۲	۵	۳۰۵
الروح	المروخ	۲	۳۰۷

مخ	کر بنه	ناسم	سم
۳۳۸	۱۰	۶۲۳	۶۲۳
۳۳۲	۱۳	خبیف	خبیقی
۳۳۳	۱۸	۳	۳۳
۳۵۰	۱۹	گشت	گشتم
۳۵۱	۸	ربوالحسن	ربوالحسن
۳۵۲	۱۹	بیل	بیلی
۳۵۸	۹	فهمید	فهد
۳۵۸	۲۱	اصرم	احرم
۳۶۶	۱۸	نقر	نضر
۳۳	۲۲	بکتر	بکر
۳۶۸	۱۳	۹۸۹	۹۷۹

همدارنگه د (۲۱۰) سخ د شهزوی کر بنی نه وروسته دي ددې سخ لوسړي
دری کر بنی ولوستل شی .

یادونه: دا کتاب د بناغلی بازمیر «عوام» او بناغلی نور محمد
په زیار او اهتمام چاپ شو.

دینوا چاپ سوی آثار تاریخ په ترتیب

- ۱- پښتو کلی - ۴ ج ۱ ټوک - ۲۳- لنوی - د دری او انگریزی
 ۲- پر دیس د اقبال دمسافر منظومه ترجمه - ۱۳۲۱
 ۳- پښتو دشا هانو په دربارکی رساله - ۱۳۲۲
 ۴- پښتنی میر منی - ۱۳۱۳
 ۵- د هو تکو په دوره کی پښتو- رساله - ۱۳۲۴
 ۶- میرویس نیکه - ۱۳۲۵
 ۷- آریایی ، دری او پښتو ویرنی- رساله ۱۳۲۵
 ۸- دغنمو وزی منظومه رساله
 ۹- دبیر محمد ددیوان تدوین، تصحیح او مقابله - ۱۳۲۸
 ۱۰- چند آهنگ ملی - ۱۳۲۵
 ۱۱- ادبی فنون - ۱۳۲۶
 ۱۲- ویني زلمیان - دینواپه زیار - ۱۳۲۶
 ۱۳- د دارمستتر پښتو څیرنی- له دری څخه ترجمه - ۱۳۲۶
 ۱۴- درحمان د دیوان تدوین، تصحیح او مقابله - ۱۳۲۸
 ۱۵- خوشحال څنک څه وایی؟
 ۱۶- نظری به پښتو نستان- رساله - ۱۳۲۵
 ۱۷- پښتو نستان - کتاب-
 ۱۸- لیدران امروزی پښتونستان - رساله - ۱۳۲۱
 ۱۹- د شیدا ددیوان تدوین، تصحیح او مقابله - ۱۳۳۳
 ۲۰- هوتکی ها - ۱۳۳۵
 ۲۱- پر یشانه افکار - دینوا ځینی اشعار - ۱۳۳۵
 ۲۲- دگیتان جلی ترجمه - ۱۳۳۶ چه همدادی .
- ۲۳- لنوی - د دری او انگریزی ترجمی سره - ۱۳۳۷
 ۲۴- خو شحال او پسرلی دینوا په زیار - ۱۳۳۷
 ۲۵- پاچا خان - له اردو څخه ترجمه - ۱۳۳۸
 ۲۶- دزپه خواله - ۱۳۳۸
 ۲۷- پښتو قرائت - ددولسم ټولگی - ۱۳۳۹
 ۲۸- او سنی لیکوال - لومړی ټوک - ۱۳۴۰
 ۲۹- اوسنی لیکوال - دود ټوک
 ۳۰- اوسنی لیکوال - دریم ټوک
 ۳۱- افغانستان الیوم - دینواپه زیار - ۱۳۴۲
 ۳۲- المرأة الافغانیة - دینواپه زیار - ۱۳۴۲
 ۳۳- آثار افغانستان - دینواپه زیار - ۱۳۴۳
 ۳۴- ۴۰ حقیقة عن افغانستان- دینوا په زیار ۱۳۴۳
 ۳۵- هدیه العالم الجدید دینواپه زیار - ۱۹۶۶م
 ۳۶- خوشحال از زبان خوشحال- رساله - ۱۳۴۸
 ۳۷- نیته لیک - یا دافغانستان تاریخی پېښی - تر چاپ لاندی دی .
 ۳۸- دافغانستان نومیالی لومړی ټوک
 ۳۹- زور گمگار - ډرامه
 ۴۰- کار براصل - ډرامه
 ۴۱- اصلی کار - ډرامه - ۱۳۵۱
 ۴۲- زرنګ - راډیو ډرام
 ۴۳- دافغانستان نومیالی دوهم ټوک

دہشتو دانکشاف او تقویٰ دا مریت چاپ شوی کتا بوزہ

- ۱ - پھتو لیکونہ
عبدالمنان دردمند
- ۲ - ابو ریحان البیرونی
دعبدالاحد عارض ژباړه
- ۳ - دملگر و ملتو منشور او فورامناد
دعبدالاحد عارض ژباړه
- ۴ - ابدالی توره
دغوث شہامت اثر
- ۵ - میا سی جیبی دا یرة المعارف
دغوث شہامت ژباړه
- ۶ - لیلہ خالد
دانجینر غلام محمد ژباړه
- ۷ - زما ژوند او مبارزه
دانجینر غلام محمد ژباړه
- ۸ - دابو ریحان البیرونی د زرم
تلین دسیمنا راپور
- ۹ - دافغانستان نومیا لی لمړی توکک
عبدالرشف ینوا
- ۱۰ - پښتو مشنوی
مولوی صالح محمد
- ۱۱ - دروینا نیا نوروینانہ ملی لار
عبدالرشف ینوا
- ۱۲ - نارنج گل
عبدالرشف ینوا